

Sveučilište u Zagrebu
PRAVNI FAKULTET

Miroslav Rajter

**OBITELJSKI STRESORI I OBILJEŽJA
OBITELJI KAO PREDIKTORI
RODITELJSKOG NASILJA NAD DJECOM**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2013.

University of Zagreb
FACULTY OF LAW

Miroslav Rajter

**FAMILY STRESSORS AND FAMILY
FACTORS AS PREDICTORS OF
PARENTAL VIOLENCE AGAINST
CHILDREN**

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2013

Sveučilište u Zagrebu
PRAVNI FAKULTET

Miroslav Rajter

**OBITELJSKI STRESORI I OBILJEŽJA
OBITELJI KAO PREDIKTORI
RODITELJSKOG NASILJA NAD DJECOM**

DOKTORSKI RAD

Mentorica: Prof. dr. sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2013.

University of Zagreb
FACULTY OF LAW

Miroslav Rajter

**FAMILY STRESSORS AND FAMILY
FACTORS AS PREDICTORS OF
PARENTAL VIOLENCE AGAINST
CHILDREN**

DOCTORAL THESIS

Supervisor: Prof. Marina Ajduković, PhD

Zagreb, 2013

Prof. dr. sc. Marina Ajduković zaposlena je kao redoviti profesor na Studijskom centru socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Doktorirala je psihologiju 1986. godine na Odsjeku za psihologiju, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a neka od njenih područja rada, znanstvenog i praktičnog interesa su mladi društveno neprihvatljivog ponašanja, nasilje u obitelji, supervizija u psihosocijalnom radu, grupni tretman te obiteljska terapija i savjetovanje.

SAŽETAK

Nasilje nad djecom u obitelji u suvremenoj se znanstvenoj literaturi prepoznaje kao važan društveni problem s dugoročnim negativnim posljedicama za pojedince koji su izloženi nasilju, ali i za društvo u cjelini. Teorijski modeli koji se bave ovim fenomenom prepoznaju složene interakcije koje se događaju na razini djeteta-roditelj-okolina i daju naglašenu ulogu stresu kojemu su izloženi roditelji kao faktor rizika za nasilje nad djecom u obitelji.

Cilj ovog istraživanja je produbiti razumijevanje povezanosti različitih izvora obiteljskog stresa, nekih obilježja obitelji i roditelja s različitim oblicima nasilja nad djecom u obitelji, s posebnim naglaskom na provođenje analiza za doživljeno tjelesno i psihičko nasilje nad djecom u obitelji.

Podaci u ovom radu prikupljeni su u okviru projekta BECAN sa roditeljima i djecom u dobi 11, 13 i 16 godina, koja pohađaju 5. i 7. razred osnovne škole te drugi razred srednje škole, provedenom tijekom 2011. godine. Rezultati su pokazali da su za niz varijabli dobivene statistički značajne razlike pri razlikovanju djece koja nisu odnosno koja jesu doživjela tjelesno nasilje, pri čemu stav majke prema tjelesnom kažnjavanju i percepcija djeteta nemirnim i neodgovornim predstavljaju faktor rizika za sve dobne skupine. Kod psihičkog nasilja za znatno manji broj varijabli dobivene su statistički značajne razlike među skupinama djece prema doživljenom psihičkom nasilju, pri čemu te varijable pripadaju u skupine obilježja djeteta, stresa, mentalnog zdravlja roditelja i zadovoljstva majke podrškom u odgoju djeteta.

Doživljeni stresori, iako povezani s nasiljem nad djecom u obitelji, pokazali su uglavnom niske veličine efekata te je u svrhu poboljšanja razumijevanja odnosa stresa i nasilja nad djecom u obitelji razvijen revidirani model obiteljskog stresa. Provjerom ovog modela pokazalo se da uz stres, na doživljavanje različitih oblika nasilja nad djecom u obitelji značajno djeluju i drugi faktori, poput svjedočenja djeteta nasilju u obitelji, stav majke prema tjelesnom kažnjavanju i majčina percepcija djeteta neodgovornim.

Ključne riječi: nasilje nad djecom, obiteljski stresori, obilježja obitelji, revidirani model obiteljskog stresa

SUMMARY

Objective. Contemporary scientific literature recognizes violence against children in the family as an important social problem with long-term negative consequences both for individuals who are victims and for the society in general. Theoretical models of this phenomenon recognise complex interactions that are happening on child-parent-environment level and perceive the importance of stress that the parents are exposed to as a risk factor for violence against children in the family.

Aim of this study is to further develop the understanding of relation of various sources of family stress, some characteristics of the family and parents with various forms of violence against children in the family, using the analyses for both experienced physical and psychological violence against children in the family.

Methods. Within this study the data from BECAN project were used. The participants in this study were children aged 11, 13, and 16, that were pupils of 5th and 7th grade of elementary school and 2nd grade of secondary school and their parents. The data were gathered during 2011. The sample was selected using multi-stage systematic cluster method. Data about the exposure of children to various forms of violence in the family were gathered using revised ICAST-CH questionnaires developed by the International society for prevention of child abuse and neglect (ISPCAN) and UNICEF. For the purpose of the study in Croatia the questionnaire for children was expanded with peer violence questionnaire, subjective assessment of exposure to various forms of violence in the family and some sociodemographic variables, such as school grades and religiosity. Questionnaire for parents was expanded with the Attitudes towards corporal punishment scale, exposure of family to stress and the questionnaire about parent's exposure to violence during their childhood and in the current relationship. Due to the contents of the questionnaires and the age of participants a significant effort was invested into resolving potential ethical issues and securing the best interest of all participants.

Results. The results show that there were a lot of variables with significant effects in distinguishing children who didn't experience physical violence and children who did experience physical violence. Mother's attitude towards corporal punishment and perception of the child as restless and irresponsible were risk factors in all age groups. The analyses for psychological violence show a lesser number of variables with significant effects, where these variables are related to child's characteristics, stress, parents' mental health and mother's satisfaction with support in the child's upbringing.

Experienced stressors, although correlated to violence in the family, have mostly low effects, so the revised model of family stress was designed to improve the understanding of the relation of stress and violence against children. The analysis of this model shows that along with stress, other factors significantly contribute to the explanation of violence against children in the family, such as child's witnessing to family violence, mother's attitude towards corporal punishment and mother's perception of the child as irresponsible.

Conclusion. This study improved the understanding of the complexity of violence against children in the family. Various factors that children, parents and families can be exposed to can contribute to the risk for parental violence against children. The importance of the results that attitudes towards corporal punishment and the perception of the child's characteristics as irresponsible or restless can predict violence against children accentuate that the holistic approach that will utilise all resources from the ecosystem in which the child lives in is necessary to successfully create both prevention and intervention programmes to strengthen the capacity of parents for facilitation of the optimal development of the child.

Keywords: violence against children, family stressors, family factors, revised model of family stress

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Teorijske osnove objašnjenja nasilja nad djecom u obitelji	1
1.1.1. Opći integrativni model nasilja u obitelji	3
1.1.2. Model obiteljskog stresa.....	4
1.1.3. Multifaktorski model nasilja u obitelji	8
1.1.4. Model socijalnog procesiranja informacija	10
1.1.5. Revidirani model obiteljskog stresa kao polazni model istraživanja	14
1.1.6. Zaključno o teorijskim modelima nasilja nad djecom u obitelji	16
1.2. Pregled istraživanja o čimbenicima rizika i korelatima nasilja nad djecom u obitelji	17
1.2.1. Sociodemografska obilježja	17
1.2.2. Stres i socijalna podrška	19
1.2.3. Iskustvo s nasiljem u djetinjstvu	22
1.2.4. Percepcija djeteta i stavovi prema tjelesnom kažnjavanju djece.....	23
1.2.5. Zdravstveni status roditelja	24
1.2.6. Zaključno o istraživanjima u području nasilja nad djecom.....	24
1.3. Metodološki pristupi i problemi u istraživanju nasilja nad djecom u obitelji	26
1.3.1. Konceptualizacija i operacionalizacija nasilja nad djecom u obitelji	29
1.4. Zaključak	36
2. CILJ ISTRAŽIVANJA	38
3. PROBLEMI I HIPOTEZE	38
4. METODA.....	41
4.1. Sudionici istraživanja	41
4.2. Mjerni instrumenti	48
4.2.1. Modificirani upitnici za procjenu incidencije i prevalencije zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji.....	49

4.2.2.	Nasilje u kućanstvu	50
4.2.3.	Sociodemografska i opća pitanja za roditelje.....	50
4.2.4.	Upitnik za procjenu djetetovih osobina.....	50
4.2.5.	Upitnik socijalne podrške.....	51
4.2.6.	Stavovi o kažnjavanju djece	51
4.2.7.	Svjedočenje roditelja nasilju među roditeljima i iskustva s nasiljem u obitelji .	51
4.2.8.	Upitnik svakodnevnog stresa i doživljenih stresora	52
4.2.9.	Upitnici bolesti i zdravstvenih poteškoća.....	53
4.3.	Operacionalizacija kategorija nasilja nad djecom u obitelji	53
4.4.	Postupak istraživanja	55
4.5.	Etički aspekti istraživanja.....	57
4.6.	Obrade podataka	58
5.	REZULTATI.....	63
5.1.	Razlike među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema različitim obilježjima.....	63
5.1.1.	Sociodemografske varijable	63
5.1.2.	Obilježja djeteta.....	70
5.1.3.	Stres	76
5.1.4.	Mentalno zdravlje.....	80
5.1.5.	Zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta	86
5.1.6.	Majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu	91
5.1.7.	Stav prema tjelesnom kažnjavanju	93
5.1.8.	Zaključno o rezultatima analiza razlika prema doživljenom tjelesnom nasilju .	95
5.2.	Razlike među djecom koja nisu doživjela nasilje i koja su doživjela samo psihičko nasilje prema različitim obilježjima	98
5.2.1.	Sociodemografske varijable	98
5.2.2.	Obilježja djeteta.....	100

5.2.3.	Stres	102
5.2.4.	Mentalno zdravlje.....	104
5.2.5.	Zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta	106
5.2.6.	Majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu	108
5.2.7.	Stav prema tjelesnom kažnjavanju	109
5.2.8.	Zaključno o rezultatima analiza razlika prema doživljenom psihičkom nasilju 109	
5.3.	Povezanost stresa s doživljavanjem različitih tipova nasilja	112
5.4.	Provjera Revidiranog modela obiteljskog stresa	119
5.4.1.	Povezanost stresa i uznemirenosti svakodnevnim stresom	119
5.4.2.	Povezanost uznemirenosti svakodnevnim stresom majki s psihičkom agresijom koju su doživjela djeca	120
5.4.3.	Povezanost doživljavanja psihičke agresije i različitih drugih oblika nasilja ..	123
6.	RASPRAVA.....	127
6.1.	Prediktori tjelesnog nasilja nad djecom.....	127
6.2.	Prediktori psihičkog nasilja nad djecom.....	140
6.3.	Povezanost stresa i nasilja nad djecom u obitelji	144
6.4.	Revidirani model obiteljskog stresa	148
6.5.	Metodološka ograničenja.....	152
7.	ZAKLJUČAK	155
8.	LITERATURA.....	159
9.	PRILOZI.....	170
	Prilog 1. Kategorizacija pitanja iz dječjeg upitnika po pojedinim kategorijama nasilja	170
	Prilog 2. Postotci sudionika prema doživljavanju nasilja po pojedinim pitanjima	172
	Prilog 3. Bivarijatne analize stresora i doživljavanja tjelesnog kažnjavanja	177
	Prilog 4. Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog kažnjavanja kao kriterija	183
	Prilog 5. Bivarijatne analize stresora i doživljavanja tjelesnog zlostavljanja	186

Prilog 6. Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog zlostavljanja kao kriterija	192
Prilog 7. Bivarijatne analize stresora i doživljavanja psihičkog zlostavljanja	195
Prilog 8. Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i psihičkog zlostavljanja kao kriterija	201
Prilog 9. Rezultati logističkih regresijskih analiza u drugom koraku provjere Revidiranog modela obiteljskog stresa	204
Prilog 10. Rezultati logističkih regresijskih analiza u trećem koraku provjere Revidiranog modela obiteljskog stresa	206
Prilog 11. Modificirani ICAST-CH upitnik za djecu	212
Prilog 12. Modificirani ISPCAN-P upitnik za roditelje	239

1. UVOD

Istraživanja nasilja nad djecom intenzivno su se počela provoditi nakon rada koji su objavili Kempe i sur. (1962.) u kojem je definiran sindrom pretučenog djeteta. Međutim, iako je od tada prošlo više od pola stoljeća, postoji niz metodoloških problema vezanih uz konceptualizaciju ključnih pojmova, poput nasilja općenito, zlostavljanja, prihvatljivih roditeljskih postupaka i drugog. Pored ovoga, kako se radi o djeci, a često i o osjetljivoj populaciji izloženoj traumama, istraživači su razvili različite pristupe kojima su pokušavali nadići izazove koji se vežu uz istraživanja u ovom području, poput izbjegavanja retraumatizacije žrtava, sposobnosti djece da odgovaraju na pitanja u upitniku, pouzdanosti informacija koje dolaze iz različitih izvora i drugog. U uvodu ovog rada prikazana su neka suvremena stajališta o konceptualizaciji i operacionalizaciji nasilja nad djecom u obitelji, osnovna obilježja različitih metodoloških pristupa u istraživanju te glavni nalazi o obilježjima i korelatima nasilja nad djecom u obitelji.

1.1. Teorijske osnove objašnjenja nasilja nad djecom u obitelji

Povijesno gledano, razvoj teorijskih modela objašnjenja nasilja nad djecom započeo je modelima koji su nasilje nad djecom pripisivali jednom uzroku. Zatim su se razvijali modeli koji su koristili multikauzalna objašnjenja nasilja nad djecom, dok suvremeni modeli ne uzimaju u obzir samo višestruke čimbenike rizika, već i njihovu vremensku dimenziju (kad se pojavljuju u životu djeteta/obitelji, jesu li trajni ili prolazni, odnosno koliko dugo traju (imaju li ulogu u poticanju ili održavanju nasilnih postupaka) i interaktivnu dimenziju (uzajamne moderatorske i medijatorske učinke pojedinih čimbenika rizika) (Pećnik, 2006; Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012.).

Neki autori (npr. Browne i Herbert, 1997.) teorijske modele nasilja nad djecom dijele u dvije skupine: sociološke i psihološke modele, s time da njihova podjela datira prije pojave najznačajnijih interaktivnih modela o kojima će kasnije biti riječi.

Sociološki modeli uglavnom su orijentirani na objašnjenje nasilja nad djecom kroz faktore stresa u obitelji ili opisuju faktore stresa kao manifestacije kulturalnih vrijednosti koje oblikuju strukturu obitelji. U modelima koji se temelje na stresu, uzroci nasilja pripisuju se različitim socio-ekonomskim faktorima koji izazivaju stres (poput siromaštva, izolacije, loših

radnih uvjeta i drugih) ili sažeto diskrepanci između potrebnih i raspoloživih resursa. Pretpostavku o povezanosti stresa i nasilja iznio je Gelles (1987a.,1987b.; prema Browne i Herbert, 1997.) prema kojem je nasilje adaptacija ili reakcija na strukturalni stres. Straus (1980., prema Browne i Herbert, 1997.) i Giles-Sims (1983., prema Browne i Herbert, 1997.) uz stres govore i o devijantnim obiteljskim strukturama kao uzrocima nasilja u obitelji.

Kulturološki modeli se baziraju na pretpostavci da je individualno nasilje odraz mikrokozmosa odnosa moći u društvu (Browne i Herbert, 1997.). Ovo uključuje feminističke modele prema kojima je nasilje nad ženama i djecom odraz slabijeg položaja žena u društvu, ali i perspektive koje govore da kulturalne vrijednosti i izloženost nekažnjenim agresivnim modelima utječu na osobne stavove prema nasilju i vode do prihvaćanja agresije kao oblika izražavanja emocija i oblika kontrole drugih ljudi.

Psihološka objašnjenja nasilja u obitelji mogu se podijeliti na modele temeljene na individualnim karakteristikama i interaktivne modele. Psihobiološki modeli temelje se na traženju određenih osobina ličnosti ili bioloških faktora kao uzročnika nasilja nad djecom. Zanimljivo je istaknuti rad Marka i Ervina (1970., prema Browne i Herbert, 1997.) koji su zauzeli ekstremno stav vezan uz ovu perspektivu i zagovarali kirurške zahvate kao rješenje problema nasilja nad djecom. S druge strane, u okviru ovih modela istraživali su se utjecaj hormona (npr. testosterona) i nekih poremećaja (poput alkoholizma) kao uzročnika nasilja nad djecom. Druga perspektiva je psihodinamska, koja se usmjerava na unutarnje psihološke konflikte i disfunkcionalne karakteristike pojedinaca.. Značajni doprinos ove perspektive je prepoznavanje nekih predispozicija zlostavljača djece. Tako su Rosenberg i Repucci (1983.; prema Browne i Herbert, 1997.) zaključili da zlostavljači učestalije imaju iskrivljenu percepciju djece, zatim teškoće s kontrolom agresivnih impulsa ili impulzivnost, egocentrizam, depresiju i iskustvo doživljavanja nasilja u djetinjstvu. Također je važan doprinos ove perspektive razdvajanje agresije na „neprijateljsku“ i instrumentalnu agresiju (Sears, Maccoby i Levin, 1957.; prema Browne i Herbert, 1997.). Za razliku od toga, model socijalnog učenja se ne temelji na individualnim karakteristikama, već na individualnom iskustvu. Tako se ovdje stavlja naglasak na opažanje modela i učenje ponašanja promatranjem djela i njihovih posljedica. Ova perspektiva objašnjava nasilje nad djecom kao posljedicu prethodnih pozitivnih potkrepljenja koja su se manifestirala kao promjene ponašanja nakon doživljenog nasilja, odnosno iskustva da je primjena nasilja urodila promjenom ponašanja u skladu s očekivanjima roditelja. Suprotno teoriji socijalnog učenja nalazi se perspektiva da

neke karakteristike djece mogu na određeni način biti povezane s nasilnim postupcima. Tako su različita istraživanja potvrdila hipoteze da su djeca određenih karakteristika u većem riziku za doživljavanje nasilja (primjerice prerano rođena, bolesna, ili s invaliditetom) (prema Browne i Herbert, 1997.).

U novije vrijeme sve prisutniji su tzv. integrativni modeli objašnjenja nasilja nad djecom u obitelji. Ovi modeli nisu fokusirani na određenu individualnu ili društvenu karakteristiku, već pokušavaju objasniti nasilje u obitelji kao složeni odnos interakcija na razini okolina-roditelj-dijete.

Postoji značajan opus domaće i strane literature u kojima su modeli nasilja nad djecom detaljno objašnjeni (npr. Browne i Herbert, 1997.; Pećnik, 2006.; Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012.) tako da će u daljnjem tekstu biti detaljnije opisani samo oni modeli koji su od osobitog značaja za ovaj rad, a u kojima je naglašena uloga stresa u objašnjenju nasilja nad djecom, uključujući Opći integrativni model nasilja u obitelji, Model obiteljskog stresa, Multifaktorski model nasilja u obitelji i Model socijalnog procesiranja informacija.

1.1.1. Opći integrativni model nasilja u obitelji

Opći integrativni model razvili su Bittner i Newberger (1981., prema Pećnik, 2006.) i u njega su uključeni razni faktori rizika za nasilje¹ koji se vezani uz obilježja okoline, te obilježja uz roditelja i djeteta². Na prvoj su razini opći socio-kulturalni činitelji koji obuhvaćaju one značajke kulture u kojoj obitelj živi koji se odnose na stavove prema tjelesnom kažnjavanju, stavove prema djeci i dječjem položaju općenito, neke zajedničke društvene faktore poput siromaštva i drugih. Na ovoj su razini od osobitog interesa globalni procesi koji se mogu reflektirati na društvo u cjelini, poput općeg pada zaposlenosti, inflacije ili drugih generatora stresa koji utječu na manje društvene strukture ili pojedince. Sljedeća razina modela odnosi se na stresore u obitelji koje autori dijele na dijete kao generator stresa, roditelja kao generatora stresa te na socijalno situacijske stresore. Stresori koji se vezuju uz dijete u ovom se kontekstu odnose na karakteristike djeteta koje zahtijevaju specifičnu odgojnu prilagodbu poput djeteta s invaliditetom, hiperaktivnog djeteta i druge. U takvim situacijama postoje pojačani zahtjevi na

¹ Različiti autori u svojim tekstovima koriste različite termine za nasilje nad djecom u obitelji. Neki govore općenito o nasilju, a neki govore o zlostavljanju. U opisu teorijskih modela i rezultata istraživanja u ovom radu koristit će se oni termini koje koriste i autori.

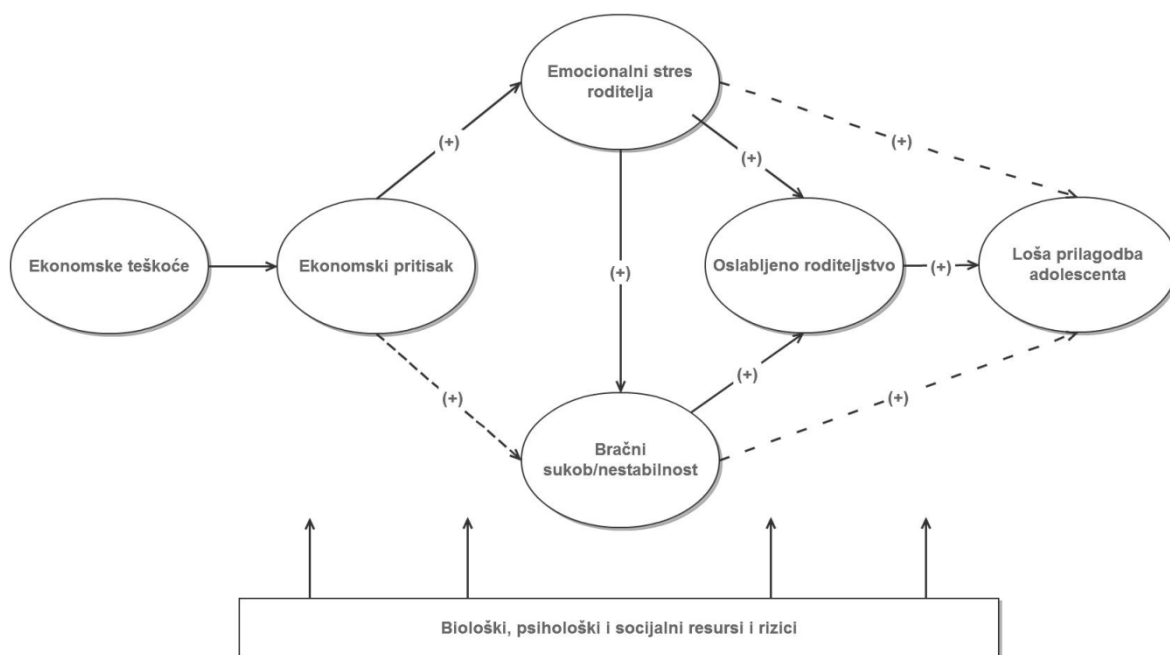
² Shematski prikaz ovog modela može se pronaći u Pećnik (2006.)

roditelja koji mogu biti od specifičnih znanja o odgoju, do financijskih i vremenskih zahtjeva te na taj način povećavaju opću razinu stresa kod roditelja. Specifični stresori koji se vezuju uz roditelja odnose se na ontogenetske čimbenike koji označavaju događaje u razvoju roditelja, poput doživljenog nasilja u djetinjstvu ili svjedočenja nasilju među roditeljima. S druge strane, nalaze se zdravstveno stanje roditelja, primjerice depresivnost, ovisnost o alkoholu ili drogi, poremećaj ličnosti ili druge psihičke bolesti. Drugi faktori vezani uz roditelja kao generatora stresa su nisko samopoštovanje, slabo znanje o odgoju djeteta i nerealistična očekivanja od djeteta. Treća skupina izvora stresa su socijalno-situacijski stresori. Ova skupina uključuje sve one izvore stresa koji su ili vezani uz socijalnu situaciju obitelji ili uz specifične odnose među roditeljima, odnosno između roditelja i djeteta. Takvi socijalni činitelji mogu uključivati siromaštvo, nezaposlenost, socijalnu izolaciju, nestabilnu stambenu situaciju ili loše stambene uvjete. Odnosi među roditeljima uključuju ili nasilne postupke ili neslaganje, dominantno-submisivni obrazac ponašanja. Odnos između djeteta i roditelja kao generator stresa obuhvaća faktore koji utječu na interakciju roditelj-dijete poput nesigurne privrženosti, kažnjavajućeg odgojnog stila, zamjene uloga, ali i drugih faktora poput neželjenog djeteta ili perinatalnog stresa. Pretpostavka modela je da se zlostavljanje događa kada se pojavi situacija okidač, poput obiteljske svađe, nekog akutnog problema ili discipliniranja djeteta, ako su prisutni stresori opisani modelom. Ovaj model ne govori o procesima koji se događaju kod roditelja zlostavljača, već samo navodi različite stresore koji se pojavljuju u ekološkom kontekstu, od mikrorazine ontogenetskog razvoja roditelja, preko neposredne okoline, odnosno obitelji, do šire okoline i općeg društvenog konteksta. Teorijska vrijednost ovog modela sastoji se također u tome da navodi neka specifična obilježja koja je moguće operacionalizirati i istraživati.

1.1.2. Model obiteljskog stresa

Model obiteljskog stresa, prikazan na slici 1., razvijen je kao ishod istraživanja utjecaja ekonomskih teškoća na funkcioniranje obitelji i razvoj adolescenata i govori o neposrednim i posrednim utjecajima ekonomskih teškoća na prilagodbu adolescenata. Conger, Reuter i Conger (2000.) smatraju kako je adolescencija doba koje je osobito osjetljivo na ekonomski stres i negativni učinak tog stresa na obiteljske odnose. Roditelji koji doživljavaju emocionalne teškoće i povezane stresove mogu imati nedostatak emocionalnog i fizičkog kapaciteta potrebnog za održavanje sigurnog okruženja (Simmons i Blyth, 1987., prema

Conger, Reuter i Conger, 2000.) Model obiteljskog stresa obuhvaća, pored ekonomskog stresa, i druge faktore, poput bioloških, psiholoških i socijalnih koji u kombinaciji sa stresom mogu djelovati na obiteljske odnose. Temeljna postavka ovog modela je da ekonomske teškoće dovode do ekonomskog pritiska (teškoća u nošenju sa zahtjevima) te zbog toga dolazi do frustracije, ljutnje i drugih emocionalnih stresora kod roditelja (McLoyd, 1989.; Voydanoff, 1990.; prema Conger, Reuter i Conger., 2000.).

Slika 1. Model obiteljskog stresa (Conger, Reuter i Conger, 2000.)

Poveznica između ekonomskog pritiska i emocionalnog stresa temelji se na Berkowitzovoj (1989.; prema Conger, Reuter i Conger, 2000.) reformulaciji hipoteze o povezanosti frustracije i agresije. Prema Berkowitzu, mnogi stresni, frustrirajući ili kažnjavajući podražaji su u direktnoj korelaciji s pojačanim emocionalnim uzbuđenjem koje može varirati od potištenosti do ljutnje, ne samo kod ljudi, već i kod drugih vrsta. Taj emocionalni stres povećava rizik od povlačenja i iritabilnost u socijalnim interakcijama te se time objašnjava veza ekonomski pritisak-emocionalni stres roditelja-bračni sukob/nestabilnost. Model također pretpostavlja povezanost u kontekstu odnosa roditelj-dijete tako da postavlja direktnu vezu između roditeljskog emocionalnog stresa i oslabljenog roditeljstva te između bračnih sukoba i nesigurnosti i oslabljenog roditeljstva. Završni dio modela pretpostavlja da ekonomske teškoće utječu na prilagodbu adolescenta kroz emocionalni stres roditelja, njihove bračne odnose i kapacitet za roditeljstvo. Konkretna financijska podrška je prepoznata i ugrađena u

dokumente koji zagovaraju sustavno promicanje ključnih zaštitnih čimbenika od nasilnog postupanja i zanemarivanja djece u obitelji (CWIG, 2009.), a koji uključuju osiguravanje i promicanje sljedećih aspekata:

1. Privrženost i brižnost. Uspostavljanje bliske veze pomaže roditelju da bolje razumije, reagira i komunicira s djetetom.
2. Znanje o dječjem razvoju. Roditelji znaju što mogu očekivati od djeteta određene dobi i kako mogu pomoći djetetu da razvije svoj puni potencijal.
3. Znanje i vještine nenasilnog roditeljstva. Roditelji koji znaju koje su nepovoljne posljedice korištenja nasilja u odgoju, te koji imaju vještine kako primjenjivati nenasilne odgojne postupke bolje će upravljati svojim roditeljskim ponašanjem.
4. Otpornost roditelja. Prepoznavanje stresa i povećavanje vještina rješavanja problema može pomoći roditeljima da bolje razviju svoje mogućnosti suočavanja sa stresorima.
5. Socijalni odnosi. Roditelji koji imaju široku mrežu članova obitelji, prijatelja i susjeda imaju bolju podršku u teškim razdobljima.
6. Konkretna podrška roditeljima. Roditelji koji imaju bolji pristup materijalnim resursima i uslugama koje im pomažu da ostvare temeljne potrebe mogu biti bolje posvećeni svojoj roditeljskoj ulozi.

Model obiteljskog stresa fokusiran je primarno na ekonomske teškoće i ekonomski stres i ne govori mnogo o drugim izvorima stresa. Zbog ovoga neki autori (npr. Mistry i sur., 2008.) ovaj model nazivaju modelom obiteljskog ekonomskog stresa.

Značajnost ovog modela je u objašnjenju kako specifični stresor može dovesti do narušavanja obiteljskih odnosa i nasilja nad djecom u obitelji, međutim ovaj model nije nužno ograničen ovim specifičnim stresorom. Polazeći od Berkowitzove hipoteze koja predstavlja temelj ovog modela moguće je postaviti prošireni model obiteljskog stresa koji kao antecedente ne uzima samo ekonomske teškoće, već i druge izvore stresa kojima su roditelji izloženi. Iako su materijalne prilike jedan od okolinskih čimbenika koji povećavaju roditeljski stres, i roditelj visokih primanja i dobre materijalne sigurnosti može iz različitih drugih razloga biti pod visokim roditeljskim stresom. Roditeljski stres se opisuje kao uznemirujući osjećaj prema sebi i djetetu, a takvu uznemirenost i neugodu roditelj direktno pripisuje zahtjevima roditeljstva koji se pred njega postavljaju. Roditelji koji su pod intenzivnijim roditeljskim stresom češće svoju djecu opažaju negativno i skloniji su neadekvatnim roditeljskim postupcima, a neadekvatni roditeljski postupci povezani su s kasnijim teškoćama djeteta. S druge strane,

djeca nedvojbeno povećavaju obiteljski financijski stres, jer kao što su ukazala kvalitativna istraživanja, potreba da se djeci zadovolje ne samo temeljne potrebe već da se osiguraju i neke dodatne manje želje povećava osjećaj ekonomskog pritiska majki (Mistry i sur., 2008.).

Dio nejasnoća u određivanju roditeljskog stresa i obiteljskog stresa je povezan s terminologijom koja se koristi u engleskom govornom području koje je dominantno u istraživanjima u ovom području. Tako se za roditeljski stres koristi pojam *parenting stress*³, a za okolinski stres kojem je izložena obitelj *parental stress*. U nekim relevantnim novijim istraživanjima u kojima je cilj bilo razumijevanje mentalnog zdravlja djece jasno se diferenciraju ovi pojmovi te se koristi širi konstrukt obiteljskog stresa imenovanog kao *parental stress*, koji između ostalog uključuje roditeljski stres i financijski stres (Essex i sur., 2002.; Essex i sur., 2006.; Essex i sur., 2013.).

U literaturi se spominje i pojam *family stress*. Taj pojam je primarno vezan uz rad bračnog para McCubbin koji su sustavno, od početka 80-tih godina 20. stoljeća, razvijali model otpornosti obitelji na normativni i nenormativne stresne događaje u različitim fazama životnog ciklusa obitelji (McCubbin i McCubbin, 1991.; McCubbin i sur., 1997.). No njihov rad nije imao veći značaj za konceptualizaciju odnosa stresa kojem je izložena obitelj i nasilnih odgojnih postupka, te ga nećemo spominjati u tekstu koji slijedi.

Kako bi olakšali razumijevanje ove razliku, pojam *parental stress* u ovom radu nazivamo obiteljski stres, odnosno obiteljski financijski stres kad govorimo o prethodno spomenutom modelu. Kao što se može zaključiti iz prethodnog odlomka i šireg uvida u literaturu, u pravilu se roditeljski stres smatra jednom od komponenti obiteljskog stresa (npr. Whipple i Webster-Stratton, 1991; Essex i sur., 2002; Essex i sur., 2006.). Pri tome se obiteljski stres u pravilu mjeri različitim skalama životnih događaja koje omogućavaju procjenu stresnosti kumulativnih učinaka životnih događaja ili promjena kao što su npr. ekonomske teškoće, promjena radnog statusa i nezaposlenost, promjena boravišta, sukobi sa zakonom, smrt bliskog člana obitelji i slično.

³ U skladu s tim se npr. jedna od najpoznatijih skala za ispitivanje roditeljskog stresa naziva *Parenting Stress Index* (Abidin, 1995.).

1.1.3. Multifaktorski model nasilja u obitelji

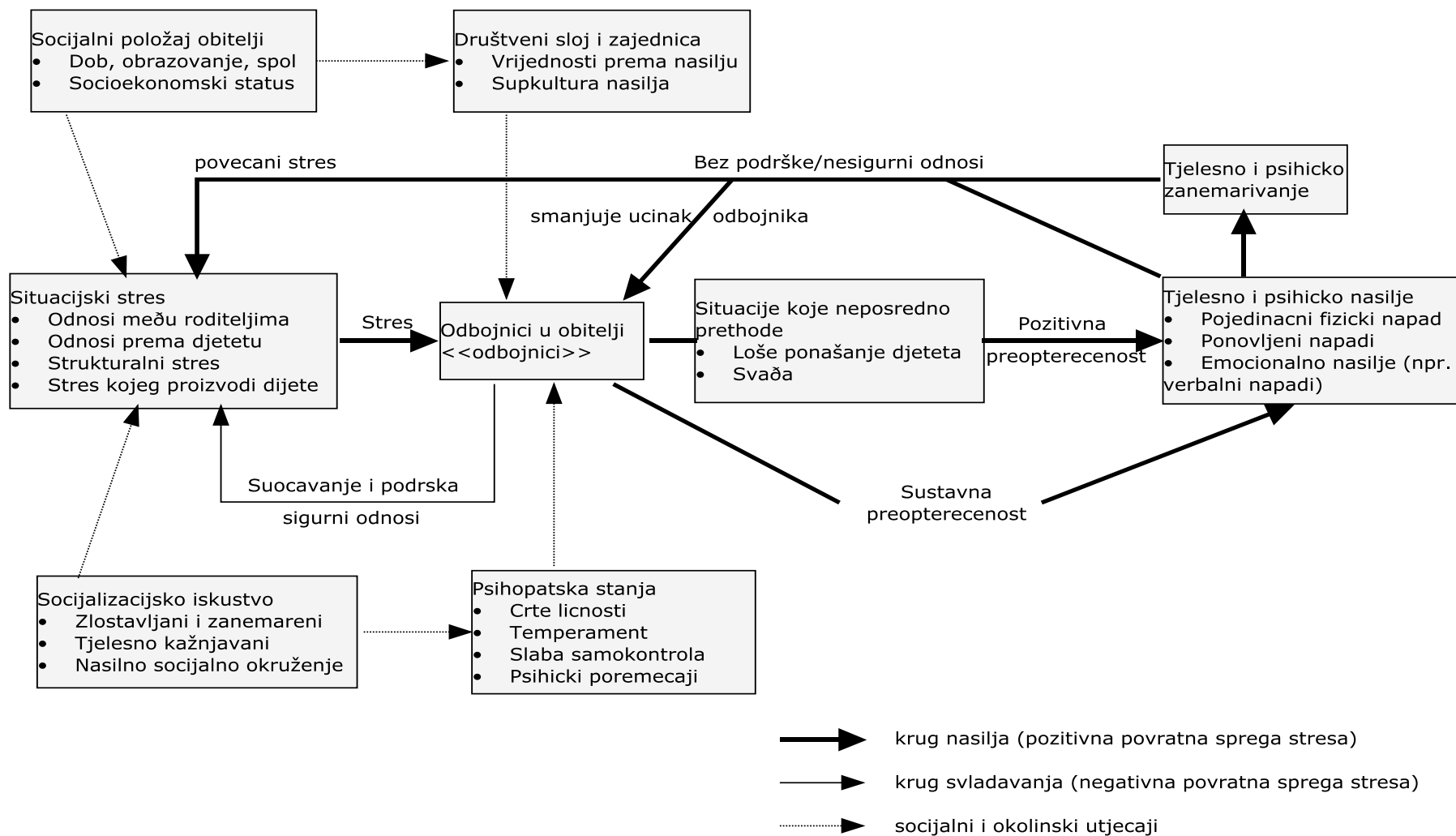
Ovaj model temelji se na pretpostavci da je nasilje u obitelji posljedica složenih odnosa društvenih interakcija i odnosa te predlaže da su faktori stresa i drugi faktori pod utjecajem interpersonalnih odnosa unutar obitelji (prema Browne i Herbert, 1997.). Model je prikazan na slici 2.

Model pretpostavlja da situacijske stresore čine sljedeće četiri komponente:

- 1) Odnosi među skrbnicima: partnerski sukobi, rastavljeni roditelji ili samohrano roditeljstvo.
- 2) Odnosi prema djeci i starijim članovima obitelji: veličina obitelji, razmak među rođenjima djece i drugo.
- 3) Strukturalni stres: loši stambeni uvjeti, nezaposlenost, socijalna izolacija i drugo.
- 4) Stres generiran od strane djece: primjerice dijete koje je neposlušno, boležljivo, tjelesno ili psihički bolesno ili na drugi način zahtjevno.

Vjerojatnost da ovi stresori dovedu do nasilja u obitelji posredovana je odnosima unutar obitelji. Tako sigurno privrženi odnosi mogu umanjiti utjecaj stresa, a nesigurni i prijeteći mogu predstavljati dodatni faktor rizika. Browne (1989a; prema Browne i Herbert, 1997.) iznosi da emocionalni ili fizički napadi koji su rezultat stresora i loših odnosa unutar obitelji mogu imati negativni učinak i dodatno pogoršati odnose unutar u obitelji što dovodi do dodatnog smanjenja supresorskog učinka obiteljskih odnosa na stres te vodi do eskalacije nasilja. Kulturne vrijednosti i vrijednosti u zajednici također mogu utjecati na stavove i odnose u obitelji, kao i određeni aspekti društvenog položaja poput dobi, spola, obrazovanja, narodnosti i drugih.

Prema ovom modelu dinamika nasilja u obitelji se odvija na različitim ekološkim razinama, a njegov doprinos očituje se i u objašnjenju složenih interakcija stresa, individualnih osobina i obiteljskih odnosa te povratnih veza djelovanja stresa i obiteljskih čimbenika na nasilje.

Slika 2. Multifaktorski model obiteljskog nasilja (Browne i Herbert 1997.; prevedeno prema Pećnik 2006.)

1.1.4. Model socijalnog procesiranja informacija

Ovaj model temelji se na teorijama socijalnog kognitivnog učenja i s njim povezanim modelima socijalnih vještina. Polazna pretpostavka modela je da pojedinci temeljem iskustava razvijaju kognitivne sheme koje upravljaju njihovim budućim odgovorima na podražaje iz okoline (Milner, 2000.) Ovaj model nastao je kao odgovor na postojeće kognitivno-bihevioralne modele i modele socijalnog učenja koji su uglavnom koristili malen broj kognitivnih faktora koji su imali medijacijsku ulogu. Kako su se u međuvremenu pojavila brojna istraživanja koja ukazuju na veći broj faktora povezanih s nasiljem, pojavila se potreba za obuhvatnijim modelom socijalnog procesiranja informacija.

Model uključuje tzv. pred-postojeće sheme⁴, tri stadija kognicije te stadij implementacije odgovora⁵.

Pred-postojeće sheme su kognitivni obrasci koji se razvijaju tijekom roditeljevog života. Model pretpostavlja da svi roditelji razvijaju globalne (koje se odnose na svu djecu) i specifične (koje se odnose na vlastito dijete) vrijednosti i uvjerenja, a koje vode roditeljska ponašanja (Milner, 2000.) Model socijalnog procesiranja informacija pretpostavlja da zlostavljajući⁶ roditelji imaju u većoj mjeri netočne i pristrane kognitivne sheme koje utječu na način na koji percipiraju, evaluiraju, integriraju i odgovaraju na informacije vezane uz njihovo dijete. Nastajanje pred-postojećih shema objašnjava se učenjem iz primarne obitelji, ali i kao rezultat interakcije roditelja i djeteta. Pored općih shema, smatra se kako zlostavljajući roditelji imaju i sheme specifične za osobu koje uključuju vjerovanja o drugima i o sebi (Fiske i Taylor 1991.; prema Milner, 2000.). Model pretpostavlja da će zlostavljajući roditelji imati različita, odnosno pogrešna vjerovanja o svom djetetu, primjerice da će vjerovati da je dijete u stanju obavljati zadatke za koje razvojno nije spremno. Milner (2000.) smatra kako u situacijama kada je roditelj pod općim stresom (osobito kada je u kombinaciji s stresom vezanim uz dijete) pojačava oslanjanje roditelja na pred-postojeće sheme što povećava vjerojatnost za pojavu zlostavljanja.

U prvom stadiju modela nazvanom *Percepcije* pretpostavlja se da zlostavljajući roditelji imaju u većoj mjeri od nezlostavljajućih razvijene negativne percepcije djetetovog ponašanja.

⁴ eng. pre-existing schemata

⁵ U opisu različitih dijelova ovog modela koristi se rad Milnera (2000.) kao najobuhvatniji pregled modela.

⁶ Eng. abusive

Primjerice, oni u manjoj mjeri uočavaju pozitivne promjene na djetetovom ponašanju koje se događaju kada se dijete pokušava ponašati u skladu s očekivanjima roditelja. Zlostavljajući roditelji se u većoj mjeri oslanjaju na pred-postojeće sheme pa su skloniji uočavati djetetova ponašanja koja nisu u skladu s njihovim očekivanjima jer pretpostavljaju da će se dijete ponašati na takav način. Također se smatra da zlostavljajući roditelji drugačije interpretiraju informacije i okoline u odnosu na nezlostavljajuće roditelje. Tako zlostavljajući roditelji mogu u većoj mjeri netočno interpretirati emocionalne izraze djeteta, ili kada ih točno interpretiraju, pogrešno procijeniti intenzitet emocija. Milner (2000.) u modelu socijalnog procesiranja informacija naglašava ulogu negativnih afektivnih stanja, premda navodi da točna uloga i intenzitet tog odnosa nisu poznati. Neki autori (npr. Gill, 1970.; Lahey i sur., 1984.; prema Milner, 2000.) su zaključili da kada su majke depresivne imaju pojačanu osjetljivost na djetetovo ponašanje koje nije u skladu s njihovim očekivanjima, međutim, u kontekstu ovog modela ostaje nejasno je li taj efekt posljedica percepcije ili različite evaluacije djetetovog ponašanja, koja je dio druge faze ovog modela.

U drugoj fazi modela nazvanoj *Interpretacije i evaluacije* pretpostavlja se razlika u interpretacijama i evaluacijama djetetovog ponašanja. Vjeruje se da zlostavljajući roditelji rade kvantitativno i kvalitativno različite prosudbe u odnosu na nezlostavljajuće roditelje te se očekuje da će zlostavljajući roditelji neodgovarajuće postupke svoje djece interpretirati ozbiljnijima i pogrešnima. Također će biti skloniji interpretirati takve postupke kao uzrokovane internalnim, stabilnim i globalnim osobinama djeteta i motivirane lošim namjerama. Te razlike između zlostavljajućih i nezlostavljajućih roditelja naglašene su u interpretaciji djetetovih ponašanja koja nemaju karakter neodgovarajućih ponašanja ili predstavljaju manja, razvojno uobičajena, neodgovarajuća ponašanja. Smatra se da će se u ovim situacijama zlostavljajući roditelji više oslanjati na pred-postojeće sheme te da će u većoj mjeri u odnosu na nezlostavljajuće roditelje interpretirati i evaluirati djetetove postupke koristeći okvir netočnih i pristranih shema. U modelu socijalnog procesiranja informacija, evaluacija koliko je neko ponašanje „pogrešno“ smatra se ključnom razlikom između zlostavljajućih i nezlostavljajućih roditelja. Ako roditelj percipira neko ponašanje koje predstavlja manje negativno ponašanje (npr. ostavljanje prljavog suđa na stolu) kao jako pogrešno, reakcija može biti jako discipliniranje⁷.

⁷ Milner pojam discipliniranje koristi u kontekstu kontinuuma roditeljskih odgojnih metoda kao odgovora na djetetovo ponašanje u kojemu ti odgovori mogu biti blaži i ozbiljniji, koji mogu uključivati nasilna ponašanja

Treći stadij modela naziva se *Integracija informacija i odabir odgovora*. Pretpostavlja se da zlostavljajući roditelji u odnosu na nezlostavljajuće daju različitu težinu određenim informacijama i na različit način integriraju informacije. Zlostavljajući roditelji se rjeđe oslanjaju na informacije iz okoline koje pružaju kontekst za djetetovo ponašanje ili ih ignoriraju. To se događa i u situacijama kada postoje događaji koji umanjuju odgovornost djeteta (primjerice netko je gurnuo dijete i ono je slomilo naočale), pri čemu informacije o kontekstu imaju umanjen ili nikakav efekt pri odabiru roditeljskog odgovora. Ovakav pristup selekciji informacija omogućava zlostavljajućim roditeljima održavanje uvjerenja o djetetu koja su povezana s korištenjem zlostavljajućih roditeljskih postupaka. Odabir roditeljskog odgovora ograničen je metodama odgoja koje roditelj poznaje te se smatra da zlostavljajući roditelji u odnosu na nezlostavljajuće imaju manje znanja o metodama odgoja te imaju manje razvijene vještine kreiranja strategija za upravljanje djetetovim ponašanjem.

Četvrta faza odnosi se na *Implementaciju odgovora i praćenje*. Ovo označava sposobnost roditelja da upotrijebi neku vještinu i da prati i po potrebi mijenja svoje ponašanje. Smatra se da zlostavljajući roditelji imaju manje razvijene vještine za odgovarajuću primjenu reakcija usmjerenih na djetetovo ponašanje, kao i vještine praćenje i modificiranja vlastitog ponašanja. Mnogi faktori utječu na mogućnosti roditelja za praćenje i modifikaciju vlastitog ponašanja. Primjerice, očekivanje da će se dijete ponašati neodgovarajuće povećava vjerojatnost da će se neka odgojna metoda primijeniti i pratiti. Također, kada zlostavljajući roditelji ne uspiju postići poslušnost djeteta u situaciji kada primjenjuju ne-agresivne odgojne metode dolazi do potkrepljenja za upotrebu agresivnih odgojnih metoda.

U modelu socijalnog procesiranja informacija koriste se koncepti automatskog i kontroliranog procesiranja (Schneider i Shiffrin, 1977., Shiffrin i Schneider, 1977., 1984.; prema Milner, 2000.) kako bi se objasnili odnosi između različitih faza modela. Model pretpostavlja da kada se koriste automatsko i kontrolirano procesiranje dolazi do drugačijih ishoda pred-postojećih shema i percepcije djeteta kod zlostavljajućih u odnosu na nezlostavljajuće roditelje. Automatsko procesiranje odvija se nesvjesno i teško ga je modificirati ili potisnuti (Schneider

i Shiffrin, 1977., Shiffrin i Schneider, 1977., 1984.; prema Milner, 2000.). Ono omogućuje brze odgovore na podražaje i može objasniti neposredne i snažne reakcije koje se događaju kod zlostavljajućih roditelja. Automatsko procesiranje može se podijeliti na dva tipa. Prvi tip je akcijsko automatsko procesiranje koje opisuje kognitivne procese koji upravljaju internalnim aktivnostima, primjerice omogućuje zaključivanje o djetetu, ili procese koji dovode do direktno do odabira i implementacije odgovora. Drugi tip automatskog procesiranja je informacijsko automatsko procesiranje koje ne vodi direktno do odgovora, ali može pružiti poveznicu između specifičnih kognicija, poput percepcije djetetovih osobina i očekivanja učinka odgojnih metoda.

Kod kontroliranog procesiranja, procesi se odvijaju na svjesnoj razini, zahtijevaju pažnju i moguće ih je mijenjati (Schneider i Shiffrin, 1977., Shiffrin i Schneider, 1977., 1984.; prema Milner, 2000.). Ti procesi mogu biti osobito korisni u nejasnim situacijama jer omogućuju roditeljima da se ne oslanjaju na pred-postojeće sheme, da u većoj mjeri koriste informacije iz okoline te da odabiru odgovarajuće reakcije.

Uloga stresa u modelu socijalnog procesiranja informacija

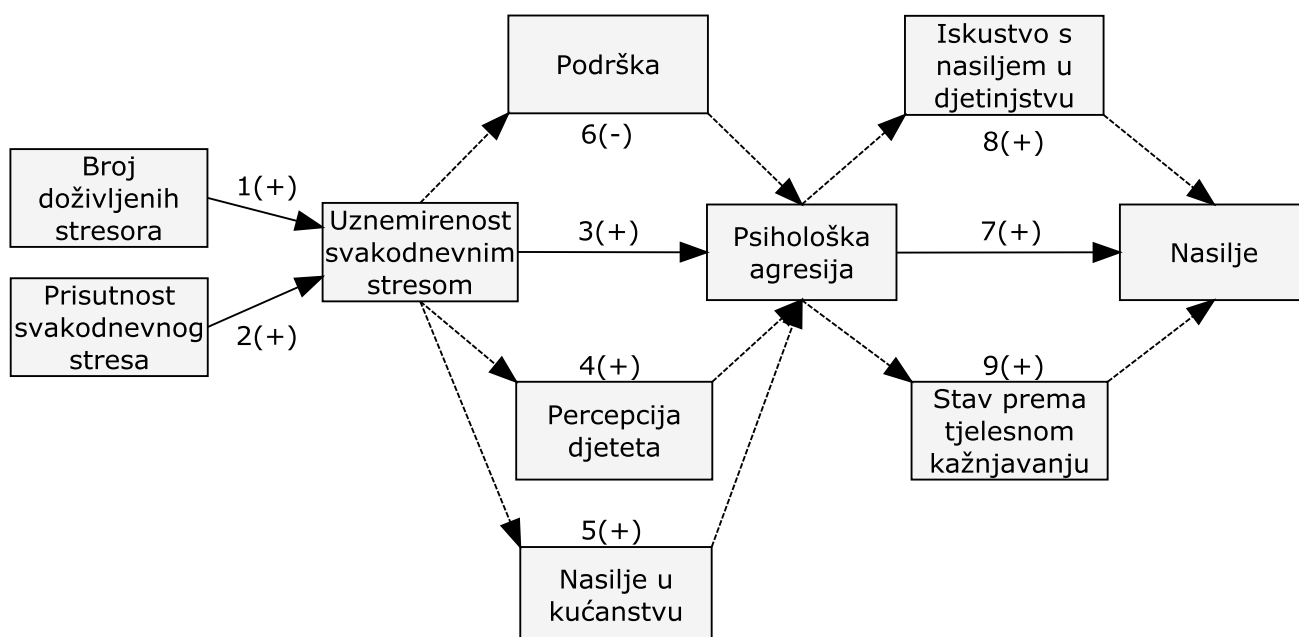
U ovom modelu govori se o stresu kao važnom čimbeniku u svim fazama modela. Milner (2000.) smatra da se roditelji koji su pod stresom u većoj mjeri oslanjaju na pred-postojeće sheme, posebno u situacijama kada postoji kombinacija općeg roditeljskog stresa i stresa vezanog specifično za dijete. U takvim situacijama će roditelji koji su zlostavljajući u većoj mjeri reagirati u skladu s pristranim vjerovanjima o svom djetetu. Vezano uz prvu fazu, vjeruje se da zlostavljajući roditelji, u usporedbi s nezlostavljajućim roditeljima, pokazuju smanjenu pozornost. S druge strane, utjecaj stresa na kodiranje informacija nije jasan i moguće je da pod stresom zlostavljajući roditelji pokazuju povišenu pozornost te bolje uočavaju podražaje vezane uz dijete jer ih percipiraju u većoj mjeri ugrožavajućima. U fazi interpretacija i evaluacija, model pretpostavlja kako se kod zlostavljajućih roditelja interpretacije i očekivanja mijenjaju kako raste razina stresa ili negativne emocije. Također, stres i negativna afektivna stanja smanjuju vjerojatnost da će roditelji koristiti informacije iz okoline koje kontekstualiziraju djetetovo ponašanje i uočavati informacije koje umanjuju odgovornost djeteta, što se odnosi na treću fazu modela. Vezano uz ovu fazu, pretpostavlja se da stres i negativno afektivno stanje imaju utjecaja na odabir odgovora i to i kod zlostavljajućih i kod nezlostavljajućih roditelja, ali je taj utjecaj veći kod zlostavljajućih

roditelja. Pretpostavlja se da stres ima utjecaj i u fazi implementacije odgovora i praćenja na način da utječe na sposobnost roditelja da adekvatno primjeni ili održava neke vrste disciplinskih postupaka, posebno one koji zahtijevaju veću uključenost, bolju kontrolu emocija i duže vrijeme primjene. S druge strane, smatra se da se u stresnim situacijama događa više automatskog procesiranja u odnosu na kontrolirano procesiranje. Veća psihološka reaktivnost na stres (Milner i Crouch, 1999.; Milner i Dopke, 1997.; prema Milner, 2000.) kod zlostavljajućih roditelja će povećati vjerojatnost korištenja agresivnih odgojnih metoda baziranih na netočnim i pristranim pred-postojećim shemama. Berkovitz (1990., prema Milner 2000.) govori da će psihološka podraženost i negativno emocionalno stanje nakon podražaja automatski izazvati s time povezane kognicije i bihevioralne odgovore.

1.1.5. Revidirani model obiteljskog stresa kao polazni model istraživanja

Suvremeni teorijski modeli objašnjenja zlostavljanja djece ovu pojavu prikazuju kao složeni fenomen kojeg uzrokuje interakcija brojnih čimbenika na različitim razinama ekologije djeteta – individualnih obilježja djeteta, individualnih obilježja roditelja, odnosa u obitelji, socijalnog položaja obitelji i širih društvenih normi. Složenost modela je dovela do toga da se u sveobuhvatnim istraživanjima na razini statističkih analiza izdvajaju pojedine razine djelovanja ili skupine čimbenika jer je vrlo teško obuhvatiti cjelinu ovog fenomena vodeći računa o brojnim moderatorskim i medijatorskim učincima koje se događaju na raznim razinama ekologije djeteta. Upravo iz ovog razloga u ovom radu kreiran je revidirani model obiteljskog stresa kojim se model Congera, Reutera i Congera (2000.) proširuje na druge stresore osim financijskog stresa, te se detaljnije razrađuje mehanizam djelovanja zaštitnih i rizičnih faktora na pojavu nasilja nad djecom u obitelji. Model je prikazan na slici 3. Ovaj revidirani model nastao je temeljem podataka prikupljenih u okviru projekta BECAN – Epidemiološkog istraživanja zlostavljanja i zanemarivanja djece⁸ (koji će biti detaljnije opisan u poglavlju Metoda) te relevantnih teorijskih modela i istraživačkih nalaza.

⁸ Projekt BECAN je financiran od strane Europske komisije u okviru FP7 programa (ID: 23478/HEALTH/CALL 2007-B). Projekt koordinira Institute of Child Health (GR), a u njemu sudjeluju slijedeće organizacije: Children's Human Rights Centre of Albania (AL), South-West University "N.Rilski" (BG), University of Sarajevo (BH), University of Zagreb (HR), University of Skopje (MK), Babes-Bolyai University (RO), University of Belgrade (RS), Provincial Health Directorate of Izmir (TK) i Istituto deli Innocenti (IT)."

Slika 3. Revidirani model obiteljskog stresa

Revidirani model obiteljskog stresa prikazuje moguće putove i smjerove povezanosti stresa i drugih medijatora i moderatora s nasiljem nad djecom u obitelji od strane roditelja. Brojevima su označeni putovi a znakovima „+“ i „-“ predviđeni smjerovi povezanosti. Prema Modelu obiteljskog stresa (Conger, Reuter i Conger, 2000.) stres uzrokuje narušene odnose među roditeljima te među roditeljima i djecom. Stres je u ovom modelu definiran kao broj doživljenih stresora (1) te prisutnost svakodnevnog stresom (2). Sukladno Modelu obiteljskog stresa pojačani roditeljski stres dovest će do narušenih odnosa između roditelja i djeteta što je u ovom modelu mjereno doživljavanjem psihološke agresije djeteta u obitelji (3). Prema istraživanjima opisanima u uvodu ovog rada i prema Općem integrativnom modelu nasilja u obitelji negativna percepcija djeteta te nasilje među roditeljima imat će facilitirajući učinak na činjenje psihološke agresije prema djetetu (4, 5). Prema Multifaktorskom modelu nasilja u obitelji podrška u odgoju djece djelovat će tako da smanjuje stres (6), dok će svađe i situacije u kojima se dijete ne ponaša sukladno očekivanjima roditeljima dovesti do nasilja (tjelesnog kažnjavanja, tjelesnog zlostavljanja ili psihičkog zlostavljanja) prema djeci (7). Sukladno Općem interaktivnom modelu nasilja u obitelji, nasilje nad djecom pozitivno je povezano i s iskustvima roditelja s nasiljem u obitelji u djetinjstvu (8) i s pozitivnim stavovima prema tjelesnom kažnjavanju djece (9).

Ovaj model usmjeren je na one determinante koje se odnose na obitelj i roditelja. Kako je ovaj model podređen podacima prikupljenima u okviru projekta BECAN, teorijski nedostaju, među ostalima, varijable vezane uz osobine djeteta koje predstavljaju važan element većine integrativnih modela nasilja nad djecom u obitelji, a za koje podaci nisu bili prikupljeni u okviru projekta. Ipak, važan doprinos ovog modela leži u mogućnosti provjere korelata za različite oblike nasilja nad djecom u obitelji – tjelesnog kažnjavanja, tjelesnog zlostavljanja i psihičkog zlostavljanja kako bi se ukazalo na moguće sličnosti i razlike među ovim oblicima nasilja.

1.1.6. Zaključno o teorijskim modelima nasilja nad djecom u obitelji

Nasilje nad djecom u obitelji je aktualna tema u svim sferama društva. Promjenjivi kulturalni konteksti i koncepcije odgoja donose nove interpretacije toga koji su to poželjni odgojni postupci. Stoga je pri definiranju fenomena potrebno voditi računa i o kulturalnoj prikladnosti, ali i o suvremenosti definicije. Različite definicije otežavaju znanstvenu provjeru teorija i međukulturalnu usporedbu podataka, međutim, zbog praktične upotrebljivosti rezultata nužno je da definicije budu pažljivo utvrđene i odgovaraju društvenom realitetu.

Teorije koje se bave ovim fenomenom daju različitu težinu i različito mjesto potencijalnim uzročnicima ovog oblika roditeljskog ponašanja. Teorije, posebno novijeg datuma, daju značajnu ulogu stresu kao prediktoru nasilja nad djecom u obitelji i pokušavaju odrediti mehanizme djelovanja stresa na ponašanje roditelja. Tako se ispituju različiti društveni, obiteljski i individualni faktori koji djeluju kao faktori rizika ili kao zaštitni faktori. Međutim, nedvojbeno je da se istraživanju ovog fenomena ne može pristupiti jednodimenzionalno, već ga treba proučavati kao složenu interakciju obilježja situacije i osobnih obilježja roditelja, djeteta, obitelji i šire okoline. Također je značajno da su ove teorije nastale uglavnom kao pokušaj objašnjenja tjelesnog nasilja nad djecom. Psihičko zlostavljanje⁹ ostaje najslabije definirano i teorijski najslabije objašnjeno područje te je potreba za sustavnim istraživanjem ovih fenomena još naglašenija.

⁹ u nekim radovima se isprepliću pojmovi psihičko i emocionalno zlostavljanje. U skladu s preporukama koje navodi Ždero (2005.) u ovom će se radu koristiti termin psihičko zlostavljanje. Također treba napomenuti da se ponegdje može naći i termin psihološko zlostavljanje (i agresija). Kako je psihologija znanost, u ovom radu koristit će se termin psihičko.

1.2. Pregled istraživanja o čimbenicima rizika i korelatima nasilja nad djecom u obitelji

U sljedećem dijelu opisani su rezultati istraživanja koja su se bavila čimbenicima rizika i korelatima nasiljem nad djecom u obitelji, uključujući tjelesno i psihičko nasilje. U fokusu su samo istraživanja i nalazi koji se odnose na varijable koje su od neposrednog značaja za temu ovog rada.

1.2.1. Sociodemografska obilježja

Dosadašnja istraživanja pokazuju razlikovanje obitelji u korištenju tjelesnog kažnjavanja djece s obzirom na neka socio-demografska obilježja. Dietz (2000.) koristi koncepte uobičajenog i ozbiljnog tjelesnog kažnjavanja, pri čemu ozbiljno kažnjavanje uključuje postupke poput trešenja, udaranja djeteta predmetom, štipanja ili udaranja šamara po licu, glavi ili ušima. Ona je našla da su za blaže oblike tjelesnog kažnjavanja značajni prediktori spol djeteta, pri čemu su muška djeca češće žrtve, spol roditelja koji odgovara na upitnik (žene su češći počinitelji), iskustvo roditelja s nasiljem u djetinjstvu (roditelji iskustvom nasilja u djetinjstvu čine manje nasilja), a za ozbiljne oblike tjelesnog kažnjavanja obrazovanje roditelja (roditelji nižeg obrazovanja su češći počinitelji), spol djeteta (dječaci su češće žrtve) i visina prihoda (roditelji s nižim prihodom su češći počinitelji). Xu, Tung i Dunaway (2000.) su pronašli da su počinitelji tjelesnog kažnjavanja češće mlađe životne dobi, nižeg obrazovanja, imaju niže prihode, nezaposleni su i žive u većim obiteljima. Gershoff (2002.) je napravila jedan od najobuhvatnijih pregleda nalaza istraživanja u ovom području. Pored već prikazanih rezultata navodi i niz istraživanja u kojima su mlađi roditelji češće bili počinitelji tjelesnog kažnjavanja (Culp i sur., 1999.; Day i sur., 1998.; Giles-Sims i sur., 1995.; Gunnoe & Mariner, 1997.; Kelley i sur., 1993; Straus & Stewart, 1999.; Wissow, 2001.; prema Gershoff, 2002a.), ali i rezultate o korelatima socio-ekonomskog statusa i tjelesnog kažnjavanja djece. Strauss i Stewart (1999.) su dobili da su mladi roditelji (18-29 godina) koristili tjelesno kažnjavanje prosječno 17,1 puta tijekom posljednjih 12 mjeseci, u usporedbi s roditeljima u dobi između 30 i 39 godina (12,6 puta) i roditeljima starijima od 40 (9,1 puta). Iz ovih istraživanja nije jasno je li učestalost tjelesnog kažnjavanja u funkciji dobi djeteta, dobi roditelja ili interakciji jednog i drugog. S druge strane, općenito se pokazuje da je učestalija primjena tjelesnog kažnjavanja povezana s nižim socio-ekonomskim statusom (npr.

Bronfenbrenner, 1958.; Flynn, 1994.; prema Gershoff, 2002a.). Nalazi koji su ovdje prikazani ovise o odabranim uzorcima, tako su npr. Wissow (2001.) istraživanje provodili na majkama djece mlađe od 3 godine, dok su Strauss i Stewart istraživanje provodili s majkama djece u dobi 0-17 godina.

Pećnik i Tokić (2011.) su u istraživanju s obiteljima djece u dobi od 13 godina dobile da su muški spol djeteta, niža dob majke i percepcija financijskih teškoća češći kod majki koje su tjelesno kažnjavale djecu, dok se obrazovanje majke, radni status, ukupan broj djece u obitelji i prosječni mjesečni prihod po članu obitelji nisu pokazali značajnim prediktorima majčinog tjelesnog kažnjavanja djeteta. Kada se umjesto majčine procjene učestalosti tjelesnog kažnjavanja koristi procjena djeteta o učestalosti tjelesnog kažnjavanja od strane majke, spol djeteta i dob majke nisu se pokazali povezani s učestalosti tjelesnog kažnjavanja od strane majke, dok je dobivena korelacija između veličine mjesta stanovanja i adolescentove procjene majčine učestalosti korištenja tjelesnog kažnjavanja. Vezano uz procjene očeva o korištenju tjelesnog kažnjavanja, kao značajni korelati dobiveni su muški spol djeteta, niža dob oca i percepcija financijskih teškoća, dok se, kao i kod majki, obrazovanje, radni status i ukupni broj djece u obitelji nisu pokazali značajnim korelatima. Kada su se umjesto očevih procjena koristile procjene adolescenata o učestalosti tjelesnog kažnjavanja od strane očeva dob oca i percepcija financijskih teškoća nisu bili povezani s učestalosti tjelesnog kažnjavanja od strane oca. Uz socio-ekonomski status obitelji mogu se pronaći i nekonzistentni nalazi, gdje se nije pokazalo da je niži socio-ekonomski status povezan s učestalijim tjelesnim kažnjavanjem djece (npr. Day i sur., 1998., Duvall i Booth, 1979.; prema Gershoff, 2002a.).

Vezano uz psihološko zlostavljanje broj istraživanja je znatno manji, a njihov najobuhvatniji prikaz su napravili Black, Smith Slep i Heyman (2001.). Prema njihovoj meta-analizi pokazalo se da su niži prihod obitelji i veća dob djeteta povezani s psihičkom zlostavljanjem (Sedlak 1997.; prema Black, Smith Slep i Heyman, 2001.), dok je za broj djece u obitelji dobivena negativna korelacija s psihičkim zlostavljanjem koja se gubi kada se kontroliraju varijable dobi, spola i rase djece, obiteljski prihodi i struktura obitelji. Hart i sur. (1996.; prema Ždero, 2005.) ne nalaze spolne razlike među djecom, žrtvama psihičkog zlostavljanja u obitelji, ali potvrđuju nalaz da su niži prihodi obitelji povezani s psihičkim zlostavljanjem. Iwaniec, Larkin i Higgins (2006.) iznose da rano roditeljstvo, siromaštvo i veće obitelji povećavaju potencijal za psihičko zlostavljanje djece u obitelji.

Nužno je naglasiti da iako najveći broj roditelja koji žive u siromaštvu ili imaju ozbiljne financijske poteškoće ne zlostavlja svoju djecu, djeca koja odrastaju u siromaštvu¹⁰ su pod većim rizikom za neke oblike ugrožavajućih postupaka u obitelji, posebno za zanemarivanje i tjelesno zlostavljanje (McLoyd, 1998.; NSPCC, 2008.; Bilić, Buljan-Flander i Hrpka, 2012.). Stoga ne iznenađuje da postoji sve veći interes za proučavanje učinka odrastanja u siromaštvu i ograničenim financijskim okolnostima na razvoj djece, uključujući i njihove probleme u ponašanju. Takva istraživanja dosljedno pokazuju da između siromaštva i problema u ponašanju djece kao značajni posrednik djeluje upravo roditeljsko ponašanje odnosno nasilni i/ili zanemarujući stil odgoja (npr. Nievar i Luster, 2006.).

1.2.2. Stres i socijalna podrška

Obiteljski stres se u nizu teorijskih modela i istraživanja pojavljuje kao prediktor nasilja nad djecom u obitelji. U ovom kontekstu također treba spomenuti i roditeljski stres koji se definira kao odbijajuća psihološka reakcija na zahtjeve roditeljstva i kvalitativno je različit od stresa u drugim područjima života, premda se smatra kako stresori iz okoline pojačavaju roditeljski stres (Profaca i Arambašić, 2004.). Negativni stresni događaji uključuju osjećaj gubitka ili prijetnju od gubitka, uključujući gubitak samopoštovanja, mogu imati dugoročne posljedice te mogu biti uzrok ili prethodnik kroničnih teškoća (Cox i Bentovim, 2000.).

Gershoff (2002.) navodi istraživanja u kojima su negativni životni događaji i stres specifičan za odnos djeteta-roditelj pokazali povezanost s korištenjem tjelesnog kažnjavanja. Conger i sur. (1995.; prema Gershoff, 2002a.) su dobili rezultate koji pokazuju da je stres koji je posljedica negativnih životnih događaja prediktor majčine depresije, a koja je pak prediktor tjelesnog kažnjavanja. Crouch i Behl (2001.) su utvrdile povezanost stresa s potencijalom za tjelesno zlostavljanje, koja je moderirana uvjerenjem roditelja u vrijednost tjelesnog kažnjavanja. Pećnik i Tokić (2011.) su utvrdile povezanost između učestalosti tjelesnog kažnjavanja i osjećaja bespomoćnosti i zabrinutosti i kod majki i kod očeva. Gelles (1987a, 1987b; prema Browne i Herbert, 1997.) je temeljem svojih istraživanja zaključio da je nasilje adaptacija ili

¹⁰ Temeljem opsežnog pregleda različitih izvora, Bilić, Buljan-Flander i Hrpka (2012.: 62) navode: „Siromaštvo je snažno povezano s povećanom učestalošću različitih načina zlostavljanja djece, osim seksualnog (Browne i sur., 1998.; Sedlak i Broadhurst, 1996.) te se smatra jednim od najčešćih rizičnih čimbenika za zanemarivanje“.

odgovor na strukturalni stres. Schellenbach i sur. (1991.; prema Millner, 2000.) su utvrdili da su roditelji s visokim rizikom za zlostavljanje djece u većoj mjeri kontrolirajući, odbijajući i skloni kažnjavanju u situacijama kada je prisutan stres, nego u situacijama kada stres nije bio prisutan. Ovi rezultati dobiveni su i u istraživanju Frodi i Lamb (1980.; prema Browne, 1995.) u kojima su zlostavljajućim i nezlostavljajućim roditeljima prikazivane snimke djece koja plaču i djece koja se smiju. Roditelji koji su zlostavljači su u obje situacije pokazivali jače emocionalno uzbuđenje, iritaciju i neugodu. Straus (1980.; prema Justice i Justice, 1990.) zagovara da stres sam po sebi direktno ne uzrokuje nasilje nad djecom u obitelji. U svom istraživanju utvrdio je povezanost stresa i zlostavljanja djece kada su također bili prisutni iskustvo roditelja s fizičkim kažnjavanjem u djetinjstvu, uvjerenje u opravdanost tjelesnog kažnjavanja, nasilje među partnerima, nezadovoljstvo brakom, kombinacija nezaposlenosti, niskih prihoda i obrazovanja, patrijarhalnost i socijalna izolacija. Justice i Justice (1990.) smatraju da se nasilja pod stresom događa jer su roditelji socijalizirani na taj način ili ga smatraju legitimnim načinom rješavanja problema.

Najnovija istraživanja iz područja epigenetike su pokazala da kad su roditelji pod emocionalnim, financijskim ili nekim drugim stresom, to može promijeniti genetski obrazac djece, odnosno utjecati na razvoj mozga. Taj učinak je potvrđen u postojećim longitudinalnim istraživanjima do razdoblja adolescencije, ali po svemu sudeći može imati učinak kroz cijeli život. Naime, znanstvenici su utvrdili vezu između stresa roditelja u ranom djetinjstvu i DNK njihove djece. To otvara novu liniju istraživanja o učinku nasljeđa (*nature*) i okoline (*nurture*) čiji je cilj identifikacija kako iskustvo tj. okolina utječe na DNK (nasljeđe).

Početna istraživanja na laboratorijskim štakorima (Meaney, 2001.) su pokazala se da posvećeno lizanje majke štakora i njegovanje mladunčadi aktivira gene koji razvijaju receptore za hormone stresa u mozgu njihove mladunčadi. Više receptora dovodi do manje hormona stresa kod štakora te su oni bolje prilagođeni, znatiželjniji, dobroćudni, a ne neurotični, uznemireni i zastrašeni kao oni štakori koje majke nisu lizale i njegovale.

Nova istraživanja su pokazala da zlostavljanje djece, pa čak i depresija majki, kao i kod mladunčadi štakora, dovodi do „utišavanja“ receptora za hormone stresa u mozgu. To dovodi do toga da su djeca vrlo osjetljiva na stresore te da imaju poteškoća da se nose sa stresom (Begley, 2011.).

Najnovija studija (Essex i sur., 2013.) je pokazala da iskustvo s neodgovarajućim roditeljskim postupcima i izloženosti nasilju u djetinjstvu ostavlja markere na DNK. U njihovom

longitudinalnom istraživanju obiteljski, odnosno stres roditelja se pratio za svakog roditelja zasebno kao kompozitna mjera pet područja: (1) simptomi depresije, (2) financijski stres (pitanja kao npr. „Koliko imate poteškoća s plaćanjem režija i ostalih računa?“), (3) roditeljski stres (pitanja kao npr. „Osjećate li često ljutnju prema svom djetetu?“), (4) osjećaj generalnog stresa i preplavljenosti (pitanja kao npr. „Osjećate li se rastrgani svojim obavezama?“) i (5) način izražavanje srdžbe u obitelji (npr. pitanja koja su se odnosila na zabrinutost zbog svađa i sukoba u partnerskom odnosu). Roditelji su ispunjavali te upitnike kad su djeca bila bebe, 3,5 i 4,5 godine. Kada su djeca bila 15 godina analizirali su njihov DNK. Pokazalo se da kad su majke bile pod visokim stresom dok su djeca bila bebe došlo je do promjena na 139 gena kod adolescenata, a kad su očevi bili pod stresom u predškolskoj dobi djeteta utvrđena je promjena na 31 genu kod adolescenata. Detaljna analiza učinka promjena na pojedinim genima pokazala je da obiteljski stres, odnosno stres roditelja ima učinak na fizički, emocionalni i kognitivni razvoj preko genetskih markera na DNK-a. To je potvrdilo nalaze prethodnih istraživanja o negativnom učinku obiteljskog stresa, uključujući financijski stres, na razvoj djece. Ovi nalazi koji pokazuju da takva iskustva mogu dovesti do toga da se „isključé“ ili „uključé“ određeni geni daju dodatnu težinu nalazima prethodnih istraživanja koja nisu uključivala pokazatelje neurobiologije ranih iskustava.

Socijalnu je podršku moguće odrediti kao postojanje ili raspoloživost drugih osoba na koje se osoba može osloniti i preko kojih zna da je vrijedna i da je nekome do nje stalo (Grist Litty i sur., 1996.; prema Pećnik, 2006.). Webster-Stratton (1990.) navodi kako veličina negativnog utjecaja stresa na roditeljstvo ovisi o socijalnoj podršci koja je roditeljima na raspolaganju. Socijalne mreže podržavaju roditelje na način da im pružaju instrumentalnu pomoć, emocionalnu podršku i savjete vezane uz odgoj djece (Gershoff, 2002a.) i zbog toga socijalna podrška predstavlja važan faktor u moderiranju veze između stresa i ishoda za dijete. Pronađeno je da je izostanak socijalne podrške značajno povezan s incidencijom smrtnih slučajeva djece koji su bili posljedica zlostavljanja što implicira da socijalna podrška može spriječiti eskalaciju tjelesnog kažnjavanja u tjelesno zlostavljanje (Garbarino i Kostenly, 1995.; prema Gershoff, 2002a.). Runtz i Shallow (1997.; prema Crouch i Behl, 2001.) su utvrdile da tjelesno zlostavljanje u djetinjstvu nema direktnog utjecaja na činjenje tjelesnog zlostavljanja u odrasloj dobi, nego je taj utjecaj posredovan socijalnom podrškom. U istraživanju Pećnik i Tokić (2011.) dobiveno je da očevi koji percipiraju bolju formalnu socijalnu podršku prijavljuju manju učestalost tjelesnog kažnjavanja, što kod majki nije

potvrđeno. Također se neformalna socijalna podrška i formalna podrška šire okoline nisu pokazale značajnim prediktorima tjelesnog kažnjavanja.

Belsky (1980., 1993.; prema Iwaniec, Larkin i Higgins, 2006.) navodi kako je psihološko nasilje češće u obiteljima u kojima stresori nadilaze podršku, premda je prisutno i u obiteljima u kojima stres nije izražen u tolikoj mjeri.

1.2.3. Iskustvo s nasiljem u djetinjstvu

Slično kao i stres, iskustvo roditelja s nasiljem u djetinjstvu smatra se značajnim prediktorom počinjenja nasilja nad djecom u obitelji. Pećnik (2006.) navodi niz potkrjepa tezi da je iskustvo doživljenog nasilja u djetinjstvu i svjedočenja nasilju među roditeljima prediktor počinjenja nasilja u odrasloj dobi. U njenom istraživanju ova veza je potvrđena na uzorku studentica. Ti rezultati su u skladu i s međunarodnim istraživanjima. Tako su Milner i sur. (1990.; prema Pećnik, 2006.) dobili da su studenti koji su u djetinjstvu doživjeli nasilje u obitelji ili svjedočili obiteljskom nasilju postizali više rezultate na inventaru rizičnosti za zlostavljanje djece. Buchanan (1996.; prema Pećnik, 2006.) navodi istraživanja prema kojima se zaključuje da će 30-40% zlostavljanih roditelja nastaviti zlostavljati svoju djecu.

Iwaniec, Larkin i Higgins (2006.) navode istraživanja prema kojima je doživljeno nasilje u obitelji u djetinjstvu povezano s počinjenjem psihičkog zlostavljanja u odrasloj dobi. Ovi nalazi također su potvrđeni i u istraživanjima koja navode Black, Smith Slep i Heyman (2001.) u kojima se kontinuirano pokazuje veća učestalost počinjenja psihičkog nasilja kod roditelja koji su i sami imali iskustvo doživljavanja nasilja u obitelji u djetinjstvu.

Međutim, treba napomenuti da premda kod roditelja koji su bili žrtve zlostavljanja u obitelji u djetinjstvu postoji povećani rizik za počinjenje nasilja nad djecom, postoji značajan broj roditelja s iskustvom nasilja u djetinjstvu koji nisu počinitelji nasilja nad djecom te se u novije vrijeme istraživanja u ovom području usmjeravaju na pronalaženje faktora koji razlikuju one roditelje koji imaju međugeneracijski prijenos nasilja i one koji nisu nastavili s korištenjem nasilnih odgojnih postupaka (Pećnik, 2006.).

1.2.4. Percepcija djeteta i stavovi prema tjelesnom kažnjavanju djece

Istraživanja ukazuju na povezanost osobina djeteta i roditeljskih postupaka prema djeci. Tako se pokazalo da djeca koja imaju aktivan temperament, nisku samo-regulaciju ili agresivne tendencije češće doživljavaju kontrolirajuće postupke od svojih roditelja (Gershoff, 2002a.). Ovakvi rezultati pokazali su se i kod djece koju roditelji opisuju kao jako aktivnu, agresivnu ili neposlušnu. U dvije studije u kojima su sudionici bila djeca koja su posvojena pokazalo se da su djeca čiji su biološki roditelji bili skloni antisocijalnom ponašanju bila češće fizički kažnjavana (Ge i sur., 1996; O'Connor i sur., 1998.; prema Greshoff, 2002.). Premda postoje istraživanja koja opovrgavaju utjecaj genetskih predispozicija djece, O'Connor i sur. (1998.; prema Gershoff, 2002a.) su pokazali da je nakon kontroliranja genetskih faktora ostala povezanost između djetetovih eksternalizirajućih ponašanja i tjelesnog kažnjavanja. Pećnik i Tokić (2011.) su također pokazale da su problemi u ponašanju djeteta i niska samoregulacija značajni prediktori tjelesnog kažnjavanja i od strane očeva i od strane majki.

Vissing i sur. (1991.; prema Black, Smith Slep i Heyman, 2001.) su pokazali da su dječja delinkvencija, agresivnost i interpersonalni problemi djeteta značajno povezani s psihičkim zlostavljanjem djeteta. Iwaniec i sur. (2000.; prema Ždero, 2005.) navode kako su neka obilježja djeteta, poput hipersenzibilnosti i neprilagodljivosti ona koja čine djecu „teškima“ za odgoj jer mogu kod roditelja izazivati osjećaj krivnje, bespomoćnosti i zamjeranja.

Stavovi roditelja o korištenju tjelesnog kažnjavanja također se konzistentno pokazuju značajnim prediktorima nasilja nad djecom u obitelji. Podrška tjelesnom kažnjavanju značajno je povezana s korištenjem tjelesnog kažnjavanja (prema Gershoff, 2002a.) i roditelji koji koriste tjelesno kažnjavanje vjeruju da ono ima više pozitivnih i manje negativnih posljedica (Holden i sur., 1997., 1999.; prema Gershoff, 2002a.). Pećnik i Tokić (2011.) su također dobile da su uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja te manje vjerovanje o tjelesnim i psihičkim posljedicama tjelesnog i psihičkog kažnjavanja prediktori učestalijeg tjelesnog kažnjavanja i kod majki i kod očeva. Pored ovoga treba napomenuti da su se u njihovom istraživanju i percepcija stavova okoline o tjelesnom kažnjavanju i percepcija stavova stručnjaka o tjelesnom kažnjavanju pokazali značajnom prediktorima korištenja tjelesnog kažnjavanja i kod majki i kod očeva.

1.2.5. Zdravstveni status roditelja

Većina istraživanja koja se bavila odnosom zdravstvenog statusa roditelja i rizika za nasilje nad djecom u obitelji usmjerena je na psihičko zdravlje. Tako se pokazalo da je anksioznost i depresija majki povezana s korištenjem tjelesnog kažnjavanja (prema Gershoff, 2002a.). Conger, Patterson i Ge (1995.; prema Gershoff, 2002a.) su utvrdili da depresija predstavlja medijator odnosa životnih stresora i korištenja nasilnih disciplinskih postupaka. Kalebić Jakupčević i Ajduković (2011.) su utvrdile da je mješoviti anksiozno-depresivni poremećaj roditelja (majki i očeva) i postraumatski stresni poremećaj očeva značajan prediktor tjelesnog zlostavljanja djece.

Vezano uz psihičko zlostavljanje, Lesnik-Oberstein i sur. (1995.; prema Black, Smith Slep i Heyman, 2001.) su dobili da su majke koje su psihički zlostavljale djecu češće imale distimične i neurotične simptome, povišenu agresivnost i navodile su više bolesti u protekloj godini.

Pećnik i Tokić (2011.) su dobile da percipirani zdravstveni status nije značajno povezan s korištenjem tjelesnog kažnjavanja djece.

1.2.6. Zaključno o istraživanjima u području nasilja nad djecom

Nasilje nad djecom u obitelji predstavlja vrlo dinamično područje istraživanja zbog svog iznimnog društvenog značaja. Zbog osjetljivosti područja ističu se metodološki izazovi koji se tiču same konceptualizacije pojmova, pristupa istraživanju i etičkih izazova. Tako se koriste definicije koje proizlaze iz različitih područja ovisno o specifičnim potrebama što otežava usporedbu rezultata različitih istraživanja.

Istraživanja u ovom području konzistentno ukazuju na neke korelate nasilja nad djecom u obitelji, poput izloženosti roditelja stresu, nedostatku socijalne podrške, prisutnosti bolesti, negativnoj percepciji djeteta, iskustvom roditelja s nasiljem u djetinjstvu, stavovima prema tjelesnom kažnjavanju i druge. S druge strane komparacija rezultata istraživanja otežana je provedbom istraživanja među roditeljima i djecom različite dobi, međutim, pokazalo se da je učestalost korištenja nasilnih postupaka povezana s dobi djeteta (npr. Strauss i Stewart, 1999.)

Ajduković i Ogresta (2010.) navode kako su u istraživanjima provedenima u Hrvatskoj prisutne poteškoće istraživanja u ovom području, uključujući:

1. U istraživanjima prevladava kvantitativni pristup s naglaskom na kvantitativnim anketnim istraživanjima u kojima su izvor informacija stručnjaci, majke ili mladi koji daju retrospektivne podatke.
2. Nedostaju longitudinalna istraživanja
3. Većina istraživanja usmjerena je na prevalenciju tijekom života, što otežava usporedbu rezultata sa službenim statističkim podacima
4. Postoji neujednačenost u definiranju nasilja
5. Postojeći upitnici nisu psihometrijski evaluirani, koriste se neujednačeno, a pri prevođenju stranih instrumenata vrše se skraćivanja što onemogućuje kroskulturalnu usporedbu.
6. Pri statističkim analizama ne vodi se računa o uzorku i o distribuciji rezultata.
7. U većini istraživanja koriste se prigodni uzorci, čime je generalizacija rezultata ograničena.

Kako su istraživanja u ovom području ključ za razumijevanje ovog fenomena, faktora koji na njega utječu i posljedica koje proizlaze iz nasilja nad djecom, nužno je provoditi istraživanja kako bi se kreirali uspješniji preventivni programi, ali i omogućilo stručnjacima koji rade s djecom i odraslima razvoj učinkovitijih alata temeljenih na podacima. Upravo zbog ovoga nužno je u okviru provođenja istraživanja operacionalno definirati nasilje kako bi se omogućilo razlikovanje kategorija nasilja, ali i provoditi istraživanja pomoću kojih će se analizirati efekti pojedinih rizičnih i zaštitnih faktora kojima su izložene obitelji, ali i multivarijatne analize kojima će se omogućiti razumijevanje složenosti fenomena nasilja nad djecom u obitelji.

1.3. Metodološki pristupi i problemi u istraživanju nasilja nad djecom u obitelji

U istraživanjima nasilja nad djecom u obitelji najčešće su prisutna dva osnovna pristupa - analiza dokumentacije prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom i istraživanja u kojima su izvor podataka djeca, njihovi roditelji/skrbnici ili stručnjaci (Ajduković, Ogresta i Rimac, 2013.). Pri tome možemo razlikovati dva osnovna pristupa - prospektivni i retrospektivni.

Analiza dokumentacije provodi se u pravilu na već prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom u obitelji. Analize dokumentacije prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom u obitelji je izvor podatka koji se koristi u državnim statistikama i omogućava praćenje akata koji zakonski definiraju i sankcioniraju nasilje nad djecom, ali se jednako tako koriste u različitim istraživačkim radovima. Ovaj pristup kao svoju temeljnu prednost ima relativno lako pristupanje informacijama o djeci kod koje je utvrđeno nasilje, duljina trajanja istraživanja nije ograničena i izbjegavaju se neki etički problemi, poput potencijalne retraumatizacije djece. Međutim, osnovni nedostatak ovog pristupa je da su ti podaci prikupljeni sa specifičnom svrhom, a to je praćenje slučajeva u sustavu pravosuđa ili socijalne skrbi, a ne u istraživačke svrhe. Posljedica toga je da su dostupni podaci samo o „težim“ slučajevima nasilja nad djecom te da su dostupni isključivo oni slučajevi koji su ušli u sustav socijalne skrbi ili pravosuđa, te da je vrsta podatka ograničena zahtjevima službe/sustava u kojem se prikupljaju.

Temeljna pitanja koja se vežu uz prikupljanje podataka o nasilju nad djecom iz dokumentacije su (prema ENNOC, 2009.):

- Koja su ponašanja vezana uz nasilje nad djecom definirana zakonom, podzakonskim aktima ili smjernicama na razni države? Koja nisu definirana?
- Kakva je odnos između nacionalnih, međunarodnih i operacionalnih definicija?
- Koji termini (riječi) ili koje kategorije se koriste u nacionalnoj legislativi? (U legislativi protiv odraslih počinitelja te u legislativi o zaštiti djece)
- Koji podaci su trenutno dostupni? Tko prikuplja te podatke? Koliko su ti podaci pouzdani?
- Postoje li podaci o kategorijama nasilja koje se koriste u istraživanju (npr. u pravosuđu se podaci klasificiraju prema zakonima koji su prekršeni i dokumentacija često ne sadrži klasifikaciju događaja prema psihosocijalnim kategorijama nasilja nad djecom)?
- Tko je izvor podataka koji se koriste u istraživanju (npr. pravosudni sustav, socijalni radnici na terenu)? Koliko su ti podaci pouzdani?

Ova pitanja ukazuju na izazove s kojima se trebaju suočiti istraživači prilikom korištenje dokumentacije kao izvora podatka. Uz pravosudni sustav i sustav socijalne skrbi, podatke o slučajevima nasilja nad djecom mogu pružati i drugi izvori, poput liječnika i zdravstvenog sustava, obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva. U tom kontekstu istraživači trebaju voditi računa o specifičnim potrebama tih organizacija vezano uz podatke koje prikupljaju jer će o tome ovisiti na koji način će se koristiti i kako interpretirati. Također, se pokazalo da postoje manjkavosti u tim evidencijama jer određeni broj djece koja su prepoznata kao žrtve nasilja nisu službeno evidentirana u odgovarajućim službama, a uz to često ne postoji dovoljno dobra koordinacija među sustavima i slijeđenje protokola, čak i kada je to jasno propisano (AlEissa i sur., 2009.; prema Ajduković, Rimac i Ogresta, 2012.).

Uz analizi dokumentacije provode se anketna istraživanja s odraslima i djecom o iskustvima vezanima uz nasilje nad djecom u obitelji. Kada govorimo o prospektivnom pristupu, onda se prikupljaju longitudinalni podaci koji se odnose na praćenje kohorte djece kroz određeno vremensko razdoblje (Leventhal, 1982.). U okviru ovog pristupa odabiru se skupine djece koja nemaju iskustvo nasilja, a koja se razlikuju po nekom faktoru čiji se odnos sa nasiljem želi ispitati i zatim se ona prate kroz određeno vremensko razdoblje s ciljem utvrđivanja hoće li djeca s faktorom rizika biti u većoj mjeri izložena nasilju. Primjer ovakvog istraživanja proveli su Altmeier i sur. (1979.) koji su na uzorku od 1400 trudnica proveli intervju za utvrđivanje rizičnosti za činjenje nasilja nad djecom. Sudionice su podijeljene na one s visokim i niskim rizikom te su zatim praćene kroz razdoblje od najviše 18 mjeseci kada su se prikupljali podaci o zlostavljanju i zanemarivanju djece. Ovakva istraživanja u pravilu se rijetko rade jer je longitudinalna istraživanja s velikim uzorkom teško provoditi, takva istraživanja mogu biti jako skupa i postoje jake etičke zapreke vezane uz identifikaciju grupa koje su pod visokim rizikom, a kojima se ne pruža intervencija, ili kada se nasilje otkrije istraživači imaju obavezu prijaviti čime se prekida istraživanje s tim ispitanicima (Leventhal, 1982.; Kendall-Tackett i Becker-Blease, 2004.).

Retrospektivni iskazi predstavljaju najčešće korištenu tehniku prikupljanja podataka u istraživanjima o traumatskim iskustvima u djetinjstvu. Temeljne prednosti ovog pristupa su u jednostavnosti primjene, mogućnost postizanja reprezentativnosti podataka i općenito generalizabilnosti podataka na cijelu populaciju.

Temeljni nedostaci retrospektivnog pristupa leže u mogućnosti dosjećanja sudionika. Dube i sur. (2004.) navode tri osnovna nedostatka retrospektivnih istraživanja. Prvi nedostatak je

zaboravljanje koje se događa zbog samog protoka vremena. Drugi nedostatak je da varijabilnost u odgovorima može biti posljedica osjetljive prirode pitanja i ispitanikove percepcije socijalnih tabua kada odgovara na takva pitanja (što ponekad može biti i nedostatak prospektivnih istraživanja). Treći nedostatak je da stresna iskustva u djetinjstvu mogu uzrokovati gubitak pamćenja koji rezultira djelomičnom ili potpunom nemogućnošću prisjećanja takovih iskustava (Bremner, 1999.; prema Dube i sur., 2004.)

Etički aspekti istraživanja nasilja nad djecom u obitelji zbog osjetljivosti teme predstavljaju značajan izazov u planiranju metodologije kada se istraživanja provode s djecom. Rimac i Ogresta (2012.) navode da je važnost zaštite dobrobiti istaknuta zbog kompleksnosti istraživanja nasilja nad djecom i osjetljivosti istraživačke prakse za istraživanja u kojima sudjeluju djeca. Oni navode da su u istraživanjima nasilja prisutni neki općenitiji etički izazovi (npr. kompetentnost djece u pogledu razumijevanja značenja anonimnosti i povjerljivosti ili spoznajne vrijednosti istraživanja u odnosu na dobrobit djece) te izazovi specifični za problematiku proučavanja nasilja nad djecom (npr. postupanje istraživača u slučaju otkrivanja nasilja, načini informiranja roditelja i djece o obavezi prijavljivanja, mogućnost retraumatizacije djece). Posebno je zanimljiv potencijalni sukob između prava roditelja da regulira sudjelovanje djeteta u istraživanju i prava djeteta da u njima sudjeluje. Rimac i Ogresta (2012.) to svrstavaju u općenitije izazove. S jedne strane roditelj ima obavezu štititi interese i dobrobit djeteta iz čega proizlazi obaveza istraživača da pri ispitivanju osjetljivih tema s djecom traži pristanak roditelja za sudjelovanje djeteta. Ovo načelo u Hrvatskoj je formalizirano kroz Etički kodeks istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003.) u kojem se navodi da je za djecu mlađu od 14 godina potreban je aktivni pristanak roditelja za sudjelovanje u istraživanju, dok za djecu stariju od 14 godina nije potreban aktivni pristanak, ali je potrebno unaprijed informirati roditelje o svrsi i postupku istraživanja. S druge strane Konvencija o pravima djeteta navodi da dijete ima pravo izraziti svoje mišljenje o stvarima koja ga se tiču. Etički izazov koji proizlazi iz ovoga je da je upravo potencijalni počinitelj nasilja nad djetetom taj koji treba dati svoju dozvolu za istraživanje što dovodi do opravdane sumnje da se odbijanje sudjelovanja u istraživanju ne događa po slučaju, već da postoji sistematski faktor pri odbijanju. Kao procjena efekta ovog sistematskog faktora moguće je koristiti tzv. paradata model kada se određene informacije koje nisu osjetljivog sadržaja, a za koje se vjeruje da su povezane s fenomenom nasilja nad djecom u obitelji (npr. školski uspjeh broj izostanaka u školi i drugo) prikupljaju za sve sudionike, te se nakon prikupljenog istraživanja testiraju razlike između sudionika koji su sudjelovali u istraživanju u

odnosu na one koji nisu sudjelovali, te je u složenijim istraživanjima moguće raditi regresijske modele kojima se preciznije može utvrditi veličina efekata.

1.3.1. Konceptualizacija i operacionalizacija nasilja nad djecom u obitelji

Iako su istraživanja nasilja nad djecom intenzivno započela nakon pionirskog rada Kempea i suradnika (1962.), prepoznavanje problema nasilja nad djecom u obitelji započelo je ranije. U tekstu koji slijedi bit će ukratko prikazan razvoj međunarodnih dokumenata koji su pružili kontekst konceptualizaciji nasilja nad djecom i pružili okvir za razvoj nacionalnih zakonodavstava za zaštitu djece od nasilja u obitelji.

Liga naroda usvojila je Deklaraciju o pravima djeteta 1924. godine u kojoj se govori o uvjetima koje dijete treba imati kako bi mu se omogućio „normalni razvoj“ (Liga naroda, 1924.). Ova deklaracija ne govori o ograničenjima prava roditelja, niti o odgovornosti za primjenu obaveza navedenih u deklaraciji. Sljedeći važan dokument bio je Deklaracija o pravima djeteta Ujedinjenih naroda iz 1959. godine kojom je djelomično proširena Deklaracija o pravima djeteta iz 1924. godine, ali i dalje je pisana u formi općih načela te se ne navodi odgovornost za poduzimanje mjera. Tek u Konvenciji o pravima djeteta iz 1989. godine države stranke obvezuju se na provođenje članaka konvencije. Posebno se člankom 19. regulira da će Države stranke poduzeti sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i edukativne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloporaba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena (UN, 1989.).

Slijedeći Konvenciju o pravima djeteta mnoge su države bitno ograničile roditeljske odgojne postupke ili u potpunosti zabranile tjelesno kažnjavanje i druge oblike ponižavanja djeteta kao prihvatljive roditeljske postupke. U ovom kontekstu potrebno je razmatrati nasilje nad djecom u obitelji kroz dva oblika – okrutne nasilne postupke usmjerene prema drugoj osobi (što će u nekim društvima biti prag tjelesnog zlostavljanja) te kao nasilne odgojne postupke koje društvo (i počinitelj) smatra normativnima. Upravo su normativni postupci pod utjecajem društvenog konteksta u kojem se odgoj događa. Pomicanje minimalne granice dobi u kojoj je dozvoljen rad djeci, osiguravanje zdravstvene zaštite svoj djeci, dostupnost servisa koji

pomažu roditeljima u odgoju djece (vrtići, patronažne sestre, školski psiholozi, socijalni pedagozi i drugi) omogućili su promjenu paradigme odgoja od one u kojoj je kažnjavanje djece poželjno i potrebno, prema onoj usmjerenoj na razvoj potencijala djeteta u kojoj nema mjesta tjelesnom kažnjavanju djece. Reperkusije ovih promjena treba sagledati i u istraživačkom smislu gdje se kontekst nasilja nad djecom kao pojave mijenja pa je zbog toga opravdano očekivati da će se korelati nasilja nad djecom i po svom bivarijatnom intenzitetu, ali i po intenzitetu međudnosa s drugim korelatima mijenjati. Upravo je zbog praćenja ovih promjena i pravovremenog reagiranja na promjenu društvenih okolnosti u kojima se odvija nasilje nad djecom važna preporuka Vijeća Europe (2009.) u kojoj se pozivaju države članice na kontinuirano praćenje ovog fenomena u svrhu kreiranja i evaluacije preventivnih programa.

Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization, WHO) (Krug i sur., 2002.) općenito definira svako nasilje kao *namjerno korištenje fizičke sile ili moći, bilo kao prijetnje ili kao ostvarene, protiv sebe, druge osobe, grupe ili zajednice, koje rezultira ili ima visoku vjerojatnost rezultirati ozljedom, smrti, psihološkom štetom, smetnjama u razvoju ili deprivacijom*. Ova definicija osim što uključuje fizičku silu, uključuje i pojam moći čime su obuhvaćeni i psihološki oblici nasilja. Također, u okviru ove definicije, nasilje ne mora biti nužno ostvareno, već su uključene i prijetnje, zastrašivanje i drugo. Kada govorimo o nasilju prema djeci, treba razlikovati pojmove nasilja i zlostavljanja. Nasilje je širi pojam od zlostavljanja te može uključivati i postupke koji se smatraju disciplinskim. Premda je u većini zemalja npr. tjelesno kažnjavanje djece prihvatljivo, Konvencija o pravima djeteta zahtjeva od država potpisnica da zaštite djecu od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja (Krug i sur., 2002.), što je u skladu s hrvatskim zakonodavstvom. Zlostavljanje djece odnosi se na neprihvatljive disciplinske postupke i prilikom definiranja zlostavljanja koriste se različiti socijalni, pravni i medicinski aspekti koji su specifični za kulturu. WHO definira zlostavljanje kao *svaki oblik fizičkog ili mentalnog lošeg postupanja, seksualno zlostavljanje, zanemarivanje ili zanemarujuće ponašanje te ekonomsko ili drugo iskorištavanje, koje rezultira ili potencijalno šteti zdravlju djeteta, preživljavanju, razvoju ili poštovanju u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja ili moći* (WHO, 1999.). Problem razlikovanja tjelesnog kažnjavanja i zlostavljanja odražava se u znanstvenim istraživanjima na način da različiti autori koriste različite definicije ili različit obuhvat nasilja nad djecom u obitelji. Ipak, značajan broj istraživača smatra da su tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje dvije točke na istom kontinuumu te da se tjelesno zlostavljanje javlja kada se tjelesno kažnjavanje djece

primjenjuje prečesto ili preintenzivno (npr. Garbarino, 1977.; Strauss i Kantor, 1994.; prema Gershoff, 2002a.). Niz istraživanja pokazao je da je rizik za tjelesno zlostavljanje veći kod djece koja su tjelesno kažnjavana. Prema nekoliko istraživanja (Coontz & Martin, 1988.; Gil, 1973.; Kadushin & Martin, 1981.; prema Gershoff & Bitensky, 2007.) oko zlostavljajući roditelji u SAD-u izjavili su da je oko dvije trećine njihovih zlostavljajućih incidenata započelo kao pokušaj promjene djetetovog ponašanja. Gershoff (2002a.) je u meta-analizi radova koji se bave ovim područjem pronašla vrlo velik efekt ($d=0,69$) koji je konzistentno kroz 10 analiziranih studija ukazivao na odnos između tjelesnog kažnjavanja i vjerojatnosti da će roditelji fizički ozlijediti dijete ili biti prijavljeni nekoj od agencija za zaštitu djece. Whipple i Richey (1997.) su pokazali da su roditelji u tretmanu zbog zlostavljanja djece češće tjelesno kažnjavali djecu u odnosu na nezlostavljajuće roditelje. Pećnik (2006.) također navodi da se u literaturi nalazi razlikovanje između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja u intenzitetu, ali da isto tako postoje istraživanja koja ukazuju da tjelesno zlostavljanje i tjelesno kažnjavanje nisu na istom kontinuumu roditeljskog ponašanja. Gershoff (2002b) navodi kako pri razlikovanju tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja treba imati na umu da se tjelesno zlostavljanje može manifestirati na isti način kao i tjelesno kažnjavanje, ali postupci tjelesnog kažnjavanja kada se primjenjuju često ili intenzivno mogu postati tjelesno zlostavljanje. Zlostavljanje djece se najčešće dijeli u pet kategorija (npr. Pećnik, 2006.; Delale, 2009.): tjelesno zlostavljanje, psihičko zlostavljanje, seksualno zlostavljanje, zanemarivanje i izlaganje nasilju među roditeljima, pri čemu Bilić, Buljan Flander i Hrpka (2012.) izlaganje nasilju među roditeljima svrstavaju u posebne oblike zlostavljanja, među kojima su i fetalno zlostavljanje, sindrom tresenog djeteta, manipulacija djecom tijekom razvoda i nasilje među vršnjacima.

U izvještaju Nacionalnog centra za zlostavljanje i zanemarivanje djece iz 1977. godine navodi se kako „...definiranje zlostavljanja i zanemarivanja djece ima središnju važnost i prethodi pitanjima incidencije, etiologije i tretmana. Nejasnoće i dvosmislenosti koje su uključene u definiciju ovog socijalnog problema odražavaju se na sve aspekte područja – sustav izvještavanja, tretmanske programe, istraživanja i planiranje politika.“ (Martin, 1978.; prema National Research Council, 1993.). Pećnik (2006.) navodi kako još uvijek nema prihvaćenog određenja tjelesnog zlostavljanja, tj. još uvijek nema usuglašavanja stručnjaka o definiciji pojma zlostavljanja.

Neki od razloga zbog koji otežavaju dolaženje do definicije ovog fenomena su (prema National Research Council, 1993.):

- Nedostatak socijalnog konsenzusa o tome što su opasni ili neprihvatljivi oblici roditeljstva.
- Nesigurnost o tome da li definirati zlostavljanje temeljem karakteristika odraslih, ponašanja odraslih, ishoda za dijete, društvenog konteksta ili kombinacije ovih faktora.
- Neslaganje treba li se koristiti kriteriji ugrožavanja ili štete u definiranju zlostavljanja.
- Različitosti svrhe definicije – znanstvena, pravna, i klinička.
- Činjenici da značenje postupka prema djetetu može znatno ovisiti o djetetovoj dobi, spolu, odnosu s počiniteljem, narodnosti i kontekstualnim faktorima
- Nejasnoće u definiciji do koje dobi se osoba smatra djetetom i potrebi za definiranjem subpopulacija (dojenčad, djeca, mladi, adolescenti i druge)
- Nejasnoće treba li zlostavljanje biti definirano kroz različite kategorije zlostavljajućih ponašanja (tjelesno, psihičko, seksualno) ili kao dio širokog spektra „normalnih“ roditeljskih ponašanja (nezlostavljajuće-zlostavljajuće).
- Teškoće u kreiranju definicija koje je moguće operacionalizirati.

Prilikom definiranja zlostavljanja u pravilu se koriste četiri temeljna pristupa: medicinsko dijagnostički, subjektivni, sociološki i pravni, po kojima se neko ponašanje može okarakterizirati kao zlostavljajuće (Pećnik, 2006.).

Svaki pristup iz svoje paradigme definira kriterije zlostavljanja, pa tako medicinsko dijagnostički pristup kao kriterij zlostavljanja uzima neslučajne tjelesne povrede djeteta.

Prema sociološkom pristupu zlostavljanje određuju grupe i pojedinci u različitim društvenim ili državnim institucijama, dok prema subjektivnom pristupu sama žrtva određuje zlostavljanje svojim samoiskazom o njegovu pojavljivanju i težini (McGee i sur., 1995.; prema Pećnik, 2006.).

Pravni pristup orijentiran je na štetu po dijete te prema ovom pristupu zlostavljanje je sve ono što rezultira (mjerljivom, teškom) štetom po dijete, iako ne nužno tjelesnom povredom. Vezano uz pravni pristup, u Republici Hrvatskoj nasilje nad djecom definirano je kroz nekoliko zakona i nije nužno usmjereno na tešku i/li mjerljivu štetu po dijete, već u nekim slučajevima zabranjuje nasilna ponašanja roditelja, bez obzira na to kakva je šteta učinjena

djetetu. Obiteljski zakon navodi u članku 88. kako roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju. Kazneni zakon u članku 177. navodi da „roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta kaznit će se kaznom zatvora do tri godine“. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji je nešto precizniji u definiranju pa tako u članku 4. navodi da je nasilje u obitelji svaki oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog ili ekonomskog nasilja, s time da se tjelesno nasilje definira kao „...primjena fizičke sile bez obzira je li nastupila tjelesna ozljeda ili nije“.

Zbog različitih kriterija i definicija zlostavljanja postoji diskrepancija između različitih sustava koji se bave ovim područjem, ali i unutar sustava znanosti gdje je komparacija nalaza različitih istraživanja otežana zbog različitog definiranja ovog fenomena. Zuravin (1991.; prema National Research Council, 1993.) navodi kako prilikom postavljanja definicije treba voditi računa o sljedećim faktorima:

- 1) Formulacija specifičnih ciljeva kojima služi definicija – pod ovime smatra kako ne postoje definicije koje su u stanju udovoljiti zahtjevima svih stručnjaka iz svih područja. Potrebno je razvijati definicije koje udovoljavaju svrsi za koju su napravljene.
- 2) Podjela u homogene podtipove – u ovom kontekstu najčešće se govori o pet tipova zlostavljanja – tjelesno zlostavljanje, tjelesno zanemarivanje, seksualno zlostavljanje, emocionalno zlostavljanje i moralno/pravno/obrazovno zlostavljanje¹¹.
- 3) Konceptualna jasnoća – označava pouzdan i valjan sustav za klasifikaciju sa specificiranim kriterijima koje ponašanje bi se svrstalo u neku kategoriju i da kategorije budu jasno razdvojene.
- 4) Mogućnost operacionalizacije – predstavlja potrebu da se definicija može prevesti u specifična ponašanja koja je moguće mjeriti opažanjem, intervjuom ili na neki drugi način u svrhu istraživanja.

Pored ovih općih principa u razvoju definicija koriste se i neki specifični principi:

¹¹ Tijekom posljednjih 20 godina kategorija moralnog/pravnog/obrazovnog zlostavljanja se sve manje navodi u literaturi, a o zanemarivanju se ne govori kao o isključivo tjelesnom zanemarivanju, već su uključeni i drugi oblici zanemarivanja

- 1) Ugrožavanje nasuprot vidljive štete. U zakonskim koncepcijama često se koristi princip mjerljive štete, odnosno vidljive ozljede (primjerice modrica, lomova, opekotina i drugog) kao kriterij zlostavljanja zbog lakoće dokazivanja. S druge strane, ovakva konceptualizacija obuhvaća samo dio spektra zlostavljanja i ne obuhvaća oblike zlostavljanja koji ne uzrokuju nužno vidljive posljedice (poput udaranja šamara, udaranje predmetom, guranje i drugo). National Research Council (1993.) preporuča da se u znanstvenim istraživanjima koristi perspektiva ugrožavanja djeteta kao okosnica definicije zlostavljanja kako bi se obuhvatio širi spektar roditeljskih nasilnih postupaka.
- 2) Ozbiljnost djela. Neki postupci mogu imati različitu ozbiljnost ovisno o intenzitetu i vjerojatnosti ozljede (primjerice udarac rukom u glavu dojenčeta i djeteta od 10 godina nosi različitu vjerojatnost teške ozljede). Definicije zlostavljanja stoga moraju biti prilagođene kontekstu u kojemu se koriste kako bi bolje obuhvaćale rizik od ugrožavanja djeteta.
- 3) Čestina događaja. Ovdje se govori o potrebi razlikovanja kroničnih obrazaca od incidentalnih događaja. Tako se i događaji koji nose manje ugrožavanje djeteta kada se pojavljuju učestalo mogu definirati kao zlostavljanje.
- 4) Odnos počinitelja i djeteta. Kada se govori o zlostavljanju djece u obitelji potrebno je odrediti tko mogu biti potencijalni počinitelji. Uključuje li to nuklearnu obitelj, samo roditelje, širu obitelj i drugo. O ovim kriterijima ovisi procjena incidencije, kao i komparabilnost s drugim istraživanjima.
- 5) Razvojna razina. Različiti postupci mogu biti manje ili više ugrožavajući ovisno o dobi djeteta, primjerice kod zanemarivanja djece ostavljanje dojenčeta samog može biti iznimno ugrožavajuće, što nije slučaj kod djece u ranoj adolescenciji.
- 6) Namjera ozljeđivanja. Ovaj koncept predstavlja važan dio definicije zlostavljanja. Možemo razlikovati djela koja roditelji čine s namjerom da ozljede dijete i djela kada roditelji nisu svjesni ugrožavanja djeteta u situacijama kada je rizik od ozljede visok.
- 7) Kulturalna prilagođenost. Definicije zlostavljanja mogu varirati kroz vrijeme i kroz kulture, ovisno o općoj prihvaćenosti različitih odgojnih postupaka. U Hrvatskoj je trenutno zakonom zabranjen svaki oblik fizičkog kažnjavanja djece ili izlaganja djece ponižavajućim postupcima (Obiteljski zakon, članak 88.), međutim, istraživački

gledano potrebno je razlikovati tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje kao različite koncepte u kontekstu društvenih normi za roditeljske postupke.

Smjernice za prikupljanje podataka i praćenje sustava za zlostavljanu djecu (European Network of National Observatories on Childhood-ENNOC, 2009.) nude pregled osnovnih konceptualizacija zlostavljanja prema najrelevantnijim izvorima i institucijama koje se bave praćenjem nasilja nad djecom te daju različite definicije za tjelesno i psihičko nasilje. Tako se navode četiri različite definicije tjelesnog zlostavljanja – definiciju Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) i Međunarodnog udruženja za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (ISPCAN), onu korištenu u *Kanadskoj studiji incidencije prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece*, zatim definiciju razvijenu u okviru priručnika *Working together to safeguard children* te definiciju američkog Nacionalnog sustava za podatke o zlostavljanju i zanemarivanju djece (NCANDS). Prema WHO i ISPCAN (2003., prema ENNOC, 2009.) tjelesno zlostavljanje djeteta definira se kao namjerno korištenje fizičke sile koje ima za posljedicu ili ima visoku vjerojatnost izazivanje štete po djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo. Ovo uključuje udaranje, premlaćivanje, trešnju, griženje, davljenje, oparivanje, izazivanje opekotina, trovanje i gušenje. Kanadska studija incidencije prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece (Trocme i sur., 2005.) definira tjelesno zlostavljanje kao guranje, trešnju, grabljenje ili bacanje; udaranje rukom; udaranje rukom, nogom ili griženje; udaranje predmetom; te druge oblike tjelesnog zlostavljanja (koji uključuju npr. davljenje, ubode, izazivanje opekotina i prisilno ograničavanje kretanja vezanjem i drugo). Britanski priručnik *Working Together to Safeguard Children* (HM Government, 2006.) također nabroja postupke koji se mogu svrstati u tjelesno zlostavljanje djece i u definiciju uključuje situacije kada roditelj simulira simptome bolesti na djetetu ili namjerno inducira bolest djeteta. U NCANDS (2005.; prema ENNOC, 2009.) koristi se jednostavna definicija koja govori da je tjelesno zlostavljanje djece tip zlostavljanja koji se odnosi na fizičko djelovanje koje je uzrokovalo ili je moglo uzrokovati tjelesnu ozljedu djeteta. Zajedničko ovim definicijama je da sve uključuju primjenu tjelesne sile protiv djeteta i ponašanja koja mogu uzrokovati štetu po dijete.

Psihičko zlostavljanje prema WHO i ISPCAN-u (2006.; prema ENNOC, 2009.) predstavlja incidente i/ili izostanak roditelja da kroz vrijeme pruži djetetu razvojno prikladno i podržavajuće okruženje. U dokumentu se također navode specifični primjeri psihičkog

zlostavljanja poput okrivljavanja, prijetnji, zastrašivanja i drugog. Trocmé i sur. (2005.) u kanadskoj studiji incidencije prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece (*Canadian Incidence Study of Reported Child Abuse and Neglect*) navode teškoće u opisivanju psihičkog zlostavljanja zbog toga što ne mora uključivati specifičan incident ili vidljivu ozljedu te je šteta često vidljiva tek kroz duže vrijeme. Kao kategorije psihičkog zlostavljanja navode se emocionalno zlostavljanje (dijete ima ili je imalo značajan rizik od mentalnih, emocionalnih i razvojnih problema kao posljedicu pretjerano nasilnog, kažnjavajućeg ponašanja ili uvriježenog i ekstremnog verbalnog zlostavljanja), propust u razvoju djeteta (označava posljedice zlostavljanja koje nije organskog podrijetla), emocionalno zanemarivanje (problemi uzrokovani neadekvatnom brigom i emocionalnom podrškom) te izlaganje ne-intimnom nasilju (nasilju među odraslima koji nisu roditelji ili skrbnici). Britanski priručnik *Working Together to Safeguard Children* (HM Government, 2006.) definira psihičko zlostavljanje kao ono koje izaziva nepovoljne učinke na djetetov emocionalni razvoj. Navodi se kako to može uključivati navođenje djece da se osjećaj bezvrijedno i nevoljeno ili vrijedno samo onoliko koliko udovoljavaju potrebama drugih ljudi. Također može uključivati razvojno neprimjerene reakcije ili pretjeranu zaštitu i ograničavanje djeteta u istraživanju svijeta oko sebe, učenju i socijalnim interakcijama. Uz navedeno, psihičko zlostavljanje se može pojavljivati i kao često izazivanje da se djeca osjećaju prestrašeno ili u opasnosti te iskorištavanje ili podmićivanje djeteta. Navodi se kako je psihičko zlostavljanje u određenoj mjeri uključeno u sve oblike zlostavljanja, ali se može pojavljivati i samostalno. Američki NCANDS (2005.; prema ENNOC , 2009.) u definiranju psihičkog zlostavljanja govori da su to djela ili propust djelovanja koja su izazvala ili su mogla izazvati kognitivne ili afektivne poremećaje, poremećaje ophođenja ili druge mentalne poremećaje.

1.4. Zaključak

U uvodu ovog rada prikazani su temeljni izazovi u području istraživanja nasilja nad djecom u obitelji. Ovi izazovi vežu se uz probleme konceptualizacije pojmova, teorijske modele i istraživačke pristupe. Fenomen nasilja nad djecom je složen društveni problem s ozbiljnim posljedicama na dijete i na društvo u cjelini (Gilbert i sur, 2009.) stoga je potrebno provoditi kontinuirana istraživanja u svrhu boljeg razumijevanja ovog fenomena i omogućavanja identifikacije rizika i zaštitnih faktora. Također treba naglasiti da su istraživanja koja se bave

psihičkim nasiljem podzastupljena u odnosu na istraživanja koja se bave tjelesnim nasiljem te je razumijevanje fenomena psihičkog nasilja, čime je naglašena znanstvena i praktična vrijednost istraživanja i modela koji unaprjeđuju razumijevanje psihičkog nasilja.

Suvremeni teorijski modeli koji se bave ovim područjem su složeni, interaktivni i osim karakteristika djeteta i roditelja, uzimaju u obzir interakcije djeteta roditelja i okoline. Zajedničko većini suvremenih modela je naglašena uloga stresa kao faktora rizika koji oslabljuje roditeljske kapacitete i facilitira neadekvatne reakcije roditelja na ponašanje djeteta. Istovremeno je u teorijskim modelima naglašena vrijednost okolinskih čimbenika, poput socijalne podrške, koji mogu supresirati učinak rizičnih faktora i osnažiti roditelje za korištenje pozitivnih odgojnih metoda.

Istraživanja u području, premda se suočavaju s nedostacima koje navode Ajduković i Ogresta (2010.) te Rimac i Ogresta (2012.), ipak s određenom konzistencijom ukazuju na postojanje stabilnih faktora rizika (poput stresa, socioekonomskog statusa, stavova prema tjelesnom kažnjavanju djece, percepcije djetetovih osobina i drugih) i zaštitnih faktora (socijalna podrška). Ovi nalazi dodatno su naglašeni u epigenetičkim istraživanjima koja pokazuju da nasilje nad djecom i život u teškim okolnostima može ostaviti trajne biološke posljedice na djecu. Međutim, kako nedostaci koji se vežu uz konceptualizaciju nasilja i provedbu istraživanja otežavaju komparaciju nalaza istraživanja potrebno je prilikom konceptualizacije nasilja nad djecom koristiti sustavan i znanstveno utemeljen pristup. Također, Ajduković i Ogresta (2010.) navode kako je u istraživanjima u Hrvatskoj još uvijek prisutna faza senzibilizacije javnosti na prisutnost nasilja nad djecom u obitelji. Provođenjem istraživanja koja će nadići samu senzibilizaciju, odnosno koja će omogućiti preciznu identifikaciju veličine rizika pojedinih čimbenika koji se vežu uz dijete, roditelje i obitelj omogućit će unaprjeđenje programa usmjerenih na prevenciju i na intervenciju u slučajevima nasilja nad djecom, ali i daljnji razvoj istraživačke prakse s ciljem suzbijanja nasilja nad djecom u obitelji.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je produbiti razumijevanje odnosa različitih izvora obiteljskog stresa, nekih obilježja obitelji i roditelja s različitim oblicima nasilja nad djecom u obitelji.

Kako je teorijskih modela i istraživanja koja se odnose na psihičko zlostavljanje djece u obitelji znatno manje u odnosu na istraživanja koja se bave tjelesnim nasiljem nad djecom u obitelji, u ovom radu posebna pažnja posvećena je istraživanju povezanosti obiteljskog stresa i drugih obiteljskih obilježja s tjelesnim i psihičkim nasiljem koje djeca doživljavaju u obitelji.

3. PROBLEMI I HIPOTEZE

1. Ispitati po kojim se obilježjima razlikuju obitelji u kojima su djeca doživjela: a) niti jedan oblik tjelesnog nasilja, b) tjelesno kažnjavanje i c) tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje.

Kao prediktorske varijable koristit će se socio-demografska obilježja obitelji, izloženost obitelji stresorima, stavovi prema kažnjavanju djece, iskustvo roditelja s nasiljem u djetinjstvu, pokazatelji mentalnog zdravlja (PTSP, alkoholizam, depresija), percepcija djeteta i percepcija socijalne podrške u odgoju djeteta.

Među socio-demografskim obilježjima ispitivat će se dob majke, dob oca, obrazovanje majke, obrazovanje oca, radni status majke, radni status oca, broj djece u kućanstvu, ukupni mjesečni prihodi kućanstva i veličina mjesta stanovanja.

H1: Temeljem dosadašnjih istraživanja, očekuje se da će djeca u većoj mjeri iskazivati doživljavanje tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja djeca u obiteljima s nižim ukupnim mjesečnim prihodima, s većim brojem djece u kućanstvu, te obiteljima u kojima su roditelji mlađe dobi, nižeg obrazovnog statusa, nezaposleni, lošijeg mentalnog zdravlja, koji postižu više rezultate na mjerama stresa, koji imaju pozitivnije stavove prema

tjelesnom kažnjavanju djece, koji su imali iskustvo s nasiljem u djetinjstvu, koji imaju negativniju percepciju djeteta te imaju manje zadovoljstvo socijalnom podrškom.

2. Ispitati po kojim se obilježjima razlikuju obitelji u kojima su djeca doživjela: a) niti jedan oblik psihičkog nasilja, b) samo psihološku agresiju, ali ne i tjelesno kažnjavanje ili zlostavljanje i c) psihološku agresiju i psihičko zlostavljanje, ali ne i tjelesno kažnjavanje ili zlostavljanje.

H2: U skladu s dosadašnjim istraživanjima, pretpostavljamo da će djeca u većoj mjeri iskazivati da su doživjela psihičko nasilje u obiteljima koje imaju niže prihode, te u obiteljima u kojima su roditelji mlađe dobi, koji postižu više rezultate na mjerama stresa, imaju manje zadovoljstvo socijalnom podrškom, imaju iskustvo doživljavanja nasilja u obitelji u djetinjstvu, lošiju percepciju djeteta, lošiji zdravstveni status. S obzirom na nedostatak istraživanja u ovom području za ostale prediktore ostajemo pri nul-hipotezi i pretpostavljamo da oni neće biti značajni prediktori za psihičko nasilje nad djecom u obitelji.

3. Ispitati doprinos pojedinih stresora i svakodnevnog stresa roditelja tjelesnom kažnjavanju te tjelesnom i psihičkom zlostavljanju djece u obitelji.

H3: Sukladno teorijskim modelima nasilja nad djecom u obitelji (Multifaktorski model nasilja u obitelji, Model obiteljskog stresa, Opći integrativni model nasilja u obitelji, Model socijalnog procesiranja informacija) te dosadašnjim istraživanjima očekuje se pozitivna povezanost između doživljenog obiteljskog stresa i različitih oblika nasilja nad djecom u obitelji.

4. Provjeriti doprinos revidiranog modela obiteljskog stresa objašnjenju tjelesnog kažnjavanja te tjelesnog i psihičkog zlostavljanja djece u obitelji.

H4: Temeljem dosadašnjih teorijskih modela očekuje se da će doživljeni stresori i prisutnost svakodnevnog stresa biti pozitivno povezani s osjećajem uznemirenosti stresnim događajima.

H5: Uznemirenost stresnim događajima bit će pozitivno povezana sa psihičkom agresijom prema djeci. Ovaj odnos posredovan je nasiljem među roditeljima i percepcijom djeteta na način da će prisutnost nasilja među roditeljima i negativna percepcija djeteta pridonositi povezanosti između uznemirenosti stresnim događajima i činjenja psihičke agresije prema djetetu.

H6: Očekuje se kako će činjenje psihičke agresije prema djetetu biti pozitivno povezano tjelesnim kažnjavanjem djeteta. Uvođenjem iskustva majki s doživljenim nasiljem u djetinjstvu i stavova prema tjelesnom kažnjavanju u prediktorski blok povećat će se količina objašnjene varijance kriterija.

H7: Očekuje se kako će činjenje psihičke agresije prema djetetu biti pozitivno povezano tjelesnim zlostavljanjem djeteta. Uvođenjem iskustva majki s doživljenim nasiljem u djetinjstvu i stavova prema tjelesnom kažnjavanju u prediktorski blok povećat će se količina objašnjene varijance kriterija.

H8: Očekuje se kako će činjenje psihičke agresije prema djetetu biti pozitivno povezano psihičkim zlostavljanjem djeteta. Uvođenjem iskustva majki s doživljenim nasiljem u djetinjstvu i stavova prema tjelesnom kažnjavanju u prediktorski blok povećat će se količina objašnjene varijance kriterija.

4. METODA

U istraživanju se koristi dio podataka prikupljenih u epidemiološkom istraživanju zlostavljanja i zanemarivanja djece u okviru međunarodnog projekta BECAN koje je provedeno u prvoj polovici 2011. godine.

4.1. Sudionici istraživanja

Podaci su se prikupljali od djece u 5. i 7. razredu osnovne škole te drugom razredu srednje škole i njihovih roditelja. Ove generacije približno odgovaraju djeci u dobi 11, 13 i 16 godina što je bila ciljana dobna skupina projekta BECAN

Uzorak je odabran metodom više-etapnog sustavnog klaster uzorkovanja. U prvoj fazi istraživanja prikupljen je popis svih osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj s brojem učenika po razredu. Propozicijama projekta bilo je određeno da će uzorak odgovarati veličini od približno 2% populacije. Temeljem ovoga i prosječnog broja učenika po razrednom odjeljenju je sustavnim uzorkovanjem odabrano 40 osnovnih škola te 29 srednjih škola iz geografski podudarnih područja.

U sljedećem koraku se metodom jednostavnog slučajnog uzorkovanja odabralo dva razredna odjeljenja u školama koje su imale više od dva razredna odjeljenja po generaciji.

U tablici 1. i 2. su prikazani podaci o veličini planiranog i ostvarenog uzorka. Naime, došlo je do određenog osipanja planiranog uzorka s obzirom da se u istraživanju pažljivo rukovalo Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003.). Po tom Kodeksu za sudjelovanje djece dobi do 14 godina potreban aktivni pristanak roditelja, tj. roditelji moraju dati pristanak, a u slučaju da ne odgovore smatra se da nisu pristali da dijete sudjeluje u istraživanju, dok djeca starija od 14 godina sama daju suglasnost o sudjelovanju u istraživanju, s time da je roditelje potrebno prethodno informirati o istraživanju. To je dovelo do toga da dio djece mlađe od 14 godina nije sudjelovao u istraživanju jer su roditelji odbili dati pristanak za njihovo sudjelovanje ili obrazac za pristanak uopće nije vraćen. Uz to, u skladu s Kodeksom djeca sva djeca su se trebala suglasiti da pristaju sudjelovati u istraživanju, da su upoznati s time da su podaci u upitnicima povjerljivi te da istraživači imaju obvezu prijavljivanja nasilja ukoliko im se obrate vezano uz nešto što im se dogodilo. Uz odbijanja sudjelovanja u istraživanju razlog neispunjavanja upitnika je također bio izostanak djeteta iz škole na dan istraživanja. U tablicama 1. i 2. prikazane su inicijalne i završne veličine uzoraka.

Nakon provedenog istraživanja napravljen je postupak utežavanja uzorka kako bi se napravila korekcija zbog nejednake stope odbijanja i geografskih nejednakosti.

Tablica 4.1. Prikaz podataka o uzorku djece u istraživanju BECAN

Ciljana populacija istraživanja	Veličine populacije (Broj učenika u školama)	Broj škola (1.etapa)	Broj razreda (2.etapa)	Broj učenika izabраниh u uzorak (2.etapa)	Popunili anketu (pristali na istraživanje)	Prosječni odaziv (%)	Efektivna veličina uzorka (nakon utežavanja)	Pogreška uzorka (odstupanje od populacije)
5. razredi OŠ	40 559	40	76	1 744	1 223	70,1	1 033	(+)(-) 3,96
7. razredi OŠ	47 353	40	77	1 771	1 188	67,1	1 018	(+)(-) 4,00
2. razredi SŠ	50 989	29	56	1 492	1 233	82,6	1 124	(+)(-) 3,81

Tablica 4.2. Prikaz podataka o veličini uzorka roditelja

Ciljana populacija <u>roditelja</u> djece istraživanja	Veličine populacije (Broj učenika u školama)	Broj škola (1.etapa)	Broj razreda (2.etapa)	Broj učenika izabраниh u uzorak (2.etapa)	Popunili anketu (pristali na istraživanje)	Prosječni odaziv (%)	Efektivna veličina uzorka (nakon utežavanja)	Pogreška uzorka (odstupanje od populacije)
5. razredi OŠ	40 559	40	76	1 744	1 048	60,1	862	(+)(-) 4,35
7. razredi OŠ	47 353	40	77	1 771	1 004	56,7	831	(+)(-) 4,44
2. razredi SŠ	50 989	29	56	1 492	779	52,2	541	(+)(-) 5,53

Kako je uzorak očeva svega 350, odnosno 12,9% ukupnog uzorka, taj broj je premalen za analize predviđene u ovom radu te će se iz ovog razloga koristiti samo podaci prikupljeni od majki. Konačni uzorak čini 2242 parova djece i majki, a nakon utežavanja efektivna veličina uzorka iznosi 1687, odnosno 75,25% originalnog uzorka. S obzirom da je kao jedan od razloga utežavanja bio nejednak odaziv, ovakav pad u efektivnoj veličini uzorka u odnosu na originalnu posljedica je razlika u odazivu roditelja ovisno o razrednom odjeljenju.

Podaci o ključnim obilježjima uzorka nakon utežavanja prikazani su u narednim tablicama.

Tablica 4.3. Raspodjela sudionika prema dobnoj skupini djeteta koje je ispunjavalo upitnik

Dobna skupina djeteta	f	%
5. r. OŠ	679	40,2
7. r. OŠ	592	35,1
2. r. SŠ	416	24,6

Tablica 4.4. Raspodjela djece koja su sudjelovala u istraživanju prema spolu

Dobna skupina	Djetetov spol	f	%
5. r. OŠ	Ženski	381	56,2
	Muški	297	43,8
7. r. OŠ	Ženski	322	54,4
	Muški	270	45,6
2. r. SŠ	Ženski	233	56,0
	Muški	183	44,0

Tablica 4.5. Raspodjela djece koja su sudjelovala u istraživanju prema redoslijedu rođenja

Redoslijed rođenja djeteta ¹²	5. r. OŠ		7. r. OŠ		2. r. SŠ		Ukupno	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Jedino dijete	100	14,8	74	12,6	48	11,6	222	13,2
Prvo (najstarije)	242	35,7	199	30,2	130	31,4	549	32,7
Srednje	80	11,8	100	17,0	75	18,2	255	15,2
Posljednje (najmlađe)	247	36,5	238	40,5	158	38,3	643	38,3
Blizanac	12	1,8	10	1,7	6	1,5	28	1,7
Nije moje biološko dijete	1	0,1	0	0,0	1	0,2	2	0,1

Tablica 4.6. Deskriptivni podaci o dobi roditelja izraženi u godinama

	Dobna skupina djeteta	min	max	M	SD
Dob majke	5. r. OŠ	27	56	39,3	5,22
	7. r. OŠ	29	60	41,2	5,23
	2. r. SŠ	33	60	43,4	4,83
Dob oca	5. r. OŠ	30	70	42,7	5,78
	7. r. OŠ	32	67	44,5	5,57
	2. r. SŠ	36	69	46,8	5,33

¹² Kod ovog pitanja bilo je moguće više odgovora. Prikazani postoci odnose se na udio određene kategorije u ukupnom uzorku.

Tablica 4.7. Raspodjela roditelja prema bračnom statusu

Bračni status roditelja	5. r. OŠ				7. r. OŠ				2. r. SŠ			
	Majka		Otac		Majka		Otac		Majka		Otac	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
U braku s ocem/majkom djeteta	576	86,5	569	89,9	496	85,6	488	89,2	330	82,6	322	87,0
U izvanbračnoj zajednici s ocem/majkom	6	1,0	7	1,2	7	1,1	6	1,1	2	0,4	2	0,4
U braku s drugom osobom	9	1,4	8	1,2	9	1,6	9	1,6	9	2,2	8	2,1
U izvanbračnoj zajednici s drugom osobom	7	1,0	12	1,9	6	1,0	4	0,7	8	2,0	9	2,4
Rastavljen/a	8	1,1	7	1,1	8	1,3	7	1,3	3	0,7	1	0,2
Razveden/a	30	4,4	24	3,8	28	4,8	24	4,3	23	5,7	22	6,0
Samohrana majka/otac	18	2,7	0	0,0	17	2,9	1	0,1	12	3,1	0	0,0
Udovica/udovac	11	1,7	0	0,0	8	1,4	0	0,0	13	3,4	0	0,0
Drugo	1	0,1	6	0,9	1	0,2	8	1,5	0	0,0	7	1,9

Tablica 4.8. Raspodjela roditelja prema obrazovnom statusu

Obrazovni status roditelja	5. r. OŠ				7. r. OŠ				2. r. SŠ			
	Majka		Otac		Majka		Otac		Majka		Otac	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Nije išao/la u školu	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,2	0	0,0	0	0,0
Nedovršena OŠ	2	0,3	5	0,8	3	0,6	3	0,6	1	0,3	2	0,6
Završena OŠ	74	11,2	38	6,1	70	12,1	49	8,9	53	13,2	33	8,7
Strukovna škola 3g	133	20,1	169	27,0	100	17,4	139	25,5	65	16,1	108	28,7
Strukovna škola 4g	243	36,7	274	43,8	235	40,8	239	43,7	168	41,8	148	39,4
Gimnazija	31	4,7	16	2,6	42	7,2	13	2,4	27	6,7	11	2,9
Viša ili visoka škola	55	8,3	39	6,2	49	8,5	29	5,3	31	7,7	27	7,2
Fakultet ili akademija	115	17,4	70	11,2	70	12,2	61	11,1	44	11,1	43	11,3
Poslijediplomski studij	10	1,5	15	2,4	7	1,2	12	2,3	12	3,0	4	1,1

Tablica 4.9. Raspodjela roditelja prema radnom statusu

Radni status roditelja	5. r. OŠ				7. r. OŠ				2. r. SŠ			
	Majka		Otac		Majka		Otac		Majka		Otac	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Radi	399	60,3	393	63,7	340	58,6	316	58,2	237	59,2	198	54,0
Oblavlja posao u vlastitom poduzeću	57	8,6	97	15,7	50	8,6	95	17,5	37	9,2	66	18,1
Poljoprivrednik/ca	9	1,3	16	2,6	15	2,5	20	3,8	9	2,1	8	2,3
Kućanica ¹³	120	18,1	X	X	105	18,2	X	X	66	16,5	X	X
Umirovljen/a	12	1,8	64	10,4	10	1,6	53	9,8	5	1,2	47	12,9
Nezaposlen/a	57	8,6	34	5,6	52	8,9	43	7,9	43	10,8	37	10,1
Nesposoban/na za rad	0	0,0	4	0,6	0	0,0	4	0,8	0	0,0	2	0,5
Ostalo	8	1,2	9	1,4	9	1,5	11	2,0	4	1,0	7	2,0

Tablica 4.10. Raspodjela obitelji prema broju djece u kućanstvu

Broj djece u kućanstvu	5. r. OŠ		7. r. OŠ		2. r. SŠ	
	f	%	f	%	f	%
1	151	22,2	128	21,7	96	23,0
2	294	43,3	232	39,2	179	43,1
3	168	24,8	156	26,3	100	24,0
4	44	6,6	56	9,5	30	7,3
5	15	2,2	12	2,0	4	0,9
6 i više	6	1,0	9	1,3	7	1,6

Tablica 4.11. Raspodjela roditelja prema veličini mjesta stanovanja

Veličina mjesta stanovanja	5. r. OŠ				7. r. OŠ				2. r. SŠ			
	Majka		Otac		Majka		Otac		Majka		Otac	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Velegrad	144	22,3	138	22,5	120	21,3	114	21,4	133	33,8	121	33,5
Grad srednje veličine	115	17,9	108	17,6	111	19,5	99	18,6	64	16,2	62	17,0
Manji grad	155	24,1	146	23,7	127	22,5	121	22,8	77	19,5	67	18,3
Selo	230	35,7	222	36,1	208	36,7	198	37,3	121	30,6	113	31,2

¹³ Za radni status oca nije bila ponuđena ova kategorija

4.2. Mjerni instrumenti¹⁴

U istraživanju su korištena dva instrumenta, za djecu i za roditelje, koji su se sastojali od različitih upitnika. U inicijalnoj fazi konstrukcije upitnika korišteni su modificirani ICAST upitnici. Originalni upitnici razvijeni su od strane međunarodnog udruženja za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (ISPCAN) i UNICEF-a s ciljem ispitivanja nasilja nad djecom u različitim kulturama i usmjereni su na opise i čestinu doživljavanja pojedinih postupaka bez kategoriziranja pojedinih ponašanja kao zlostavljajućih, što je ostavljeno istraživačima u svrhu kulturalne prilagodbe. Ovi upitnici su već korišteni u različitim kulturama te su pokazali zadovoljavajuću pouzdanost (Dunne i sur., 2009; Runyan i sur., 2009; Runyan, Dunne i Zolotor, 2009.; Zolotor i sur., 2009.). Modifikacija upitnika napravljena je u okviru projekta BECAN kako bi se omogućio bolja kulturalna osjetljivost. Upitnici su bili označeni šiframa koje su omogućavale uparivanje dječjih i roditeljskih upitnika, a da se pritom ne naruši anonimnost. Hrvatska verzija upitnika za djecu dopunjena je dodatnim pitanjima poput onih u Upitniku vršnjačkog nasilja koji je konstruiran za potrebe hrvatske verzije instrumenta upitnika, pitanja o subjektivnoj procjeni doživljavanja različitih oblika nasilja u obitelji, proširenog upitnika o socio-demografskim varijablama, uspjehu u školi i religioznosti. Roditeljski upitnik proširen je pitanjima koja se odnose na kontekstualne okolnosti odgoja djece (poput broja ljudi u kućanstvu, veličine stambenog prostora, visine mjesečnih prihoda i druga), percepciju djeteta, različite faktore rizika poput tjelesnih i psihičkih bolesti i drugo

Sljedećoj fazi napravljene su fokusne grupe¹⁵ s djecom ciljanih dobnih skupina i roditeljima kako bi se definirala radna verzija upitnika (Ajduković, Rajter i Sušac, 2010.)

Održano je sedam fokusnih grupa s učenicima različite dobi (N=64) i tri grupe s roditeljima (N=16). Temeljem fokusnih grupa zaključeno je da je dječji upitnik sadržajno primjeren djeci ciljanih dobnih skupina te su napravljene neke manje modifikacije u formulaciji pitanja kako bi se omogućilo bolje razumijevanje pitanja. Roditeljski upitnik dopunjen je pitanjima o stavovima prema tjelesnom kažnjavanju, roditeljskom stresu i iskustvima roditelja s vlastitom viktimizacijom u obitelji u djetinjstvu. Oba upitnika dopunjena su pitanjima o psihičkom nasilju i nenasilnim odgojnim postupcima.

¹⁴ Ovi upitnici nalaze se u prilogima 14 i 15.

¹⁵ Detaljniji opis postupka konstrukcije upitnika i nalaza fokusnih grupa može se naći u Ajduković, Rajter i Sušac (2010)

Navedeni upitnici provjereni su u pilot istraživanju u rujnu i listopadu 2010. godine u četiri razredna odjeljenja 5. razreda i dva razredna odjeljenja 2. razreda srednje škole te roditeljima tih učenika. Ukupno je u pilot istraživanju sudjelovalo 133 učenika i 27 roditelja. Upitnici su se pokazali sadržajno i vremenski primjereni istraživanju, s izuzetkom dobne skupine djece u 5. razredu osnovne škole za koju je upitnik skraćen za cijeli BECAN projekt.

U nastavku su detaljnije opisane skale i upitnici koje će se koristiti u ovom istraživanju¹⁶.

4.2.1. Modificirani upitnici za procjenu incidencije i prevalencije zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji

Duža verzija upitnika, namijenjena učenicima 7. razreda osnovne i 2. razreda srednje škole, sastoji se od 52 pitanja o dječjim iskustvima vezanim uz ponašanje članova obitelji koji žive s njima. Kraća verzija za djecu koja pohađaju 5. razred osnovne škole ima 47 pitanja¹⁷. Pitanja obuhvaćaju različita ponašanja članova obitelji, od korištenja nagrada, razgovora i objašnjavanja kao odgojnih metoda, preko tjelesnog i drugih načina kažnjavanja, do različitih oblika psihičkog i tjelesnog zlostavljanja i zanemarivanja. Zadatak sudionika bio je na ponuđenoj skali označiti jesu li doživjeli navedeno ponašanje te, ukoliko su ga doživjeli u proteklih godinu dana, koliko se često to događalo. Ponuđeni odgovori za čestinu doživljavanja tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci) bili su: „Jednom ili dvaput godišnje (1-2 puta)“, „Nekoliko puta godišnje (3-5 puta)“, „Jednom mjesečno ili u dva mjeseca (6-12 puta)“, „Nekoliko puta mjesečno (13-50 puta)“ i „Jednom tjedno ili češće (više od 50 puta)“. Uz navedene bili su ponuđeni i sljedeći odgovori: „Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije“, „Nikada u životu“ i „Ne želim odgovoriti“. Sudionici koji su u prošloj godini ili ranije doživjeli određeno ponašanje od strane nekog od članova obitelji trebali su označiti i tko se sve prema njima na taj način ponašao. Ponuđeni odgovori bili su: „Otac/očuh“, „Drugi muškarac u obitelji“, „Majka/maćeha“, „Druga žena u obitelji“, „Dječak/mladić u obitelji“ i „Djevojčica/ djevojka u obitelji“, pri čemu je bilo moguće označiti više odgovora.

¹⁶ Detaljniji opis oba upitnika nalazi se u Ajduković i sur. (2012.) BECAN - Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece: Osnovne informacije o ciljevima i metodologiji projekta. Izvještaj za škole.

¹⁷ Popis pitanja nalazi se u prilogu 1.

4.2.2. Nasilje u kućanstvu

Uz pitanja o doživljenom nasilju, djeca su u upitniku odgovarala na četiri pitanja koja se odnose na svjedočenje nasilju u kućanstvu. Djeca su odgovarala na istoj skali kao i kod nasilnih postupaka da li se je neko ponašanje dogodilo tijekom života ili u protekloj godini, s time da kod ovih pitanja nije ponuđeno označavanje počinitelja.

4.2.3. Sociodemografska i opća pitanja za roditelje

U upitniku za roditelje su se evidentirali podaci o spolu, dobi, godini rođenja i redoslijedu rođenja djeteta za koje roditelj (ili druga osoba) ispunjava upitnik, srodstvu s djetetom, broju ljudi s kojima dijete živi i njihovom srodstvu s djetetom te informacija o tome postoji li druga odrasla osoba, uz osobu koja ispunjava upitnik, koja se redovito brine o djetetu te u kakvom je srodstvu s njime. Također su prikupljeni i neki podaci o djetetovim biološkim roditeljima ili posvojiteljima: dob, narodnost, obrazovni, radni i bračni status, zanimanje, veličina i naziv mjesta u kojem žive. Osoba koja je ispunjavala upitnik dala je i procjenu materijalnih mogućnosti svoje obitelji te podatke o prosječnom mjesečnom prihodu kućanstva i primanju materijalne pomoći od Centra za socijalnu skrb, procjenu materijalnih mogućnosti te siromaštva svoje obitelji u djetinjstvu, informacije o svom stambenom statusu, broju kvadratnih metara i prostorija u svom domu, o vlastitoj religijskoj pripadnosti i religioznosti te o programu prema kojem dijete pohađa nastavu (redovni, individualizirani ili prilagođeni).

4.2.4. Upitnik za procjenu djetetovih osobina

Upitnik za procjenu djetetovih osobina sastoji se od 10 parova međusobno suprotnih pridjeva kojima se može opisati dijete za koje se ispunjava upitnik, poput „marljivo-lijeno“. Zadatak roditelja bio je prvo odabrati koji od dva ponuđena pridjeva bolje opisuje dijete te zatim označiti koliko ga dobro odabrani primjer opisuje: „donekle“, „dobro“ ili „u potpunosti“. Ukoliko nikako nisu mogli procijeniti koji pridjev bolje opisuje njihovo dijete, trebali su označiti odgovor „Ne mogu se odlučiti“. Faktorskom analizom ove skale formirana su tri faktora – percepcija djeteta kao neodgovorno, nemirno i nedruštveno. Percepcija djeteta neodgovornim sastoji se od tri čestice (lijeno, nepromišljeno i nesavjesno) i pouzdanost te skale kreće se od 0,754 do 0,782 ovisno o dobnoj skupini djeteta za koje se vršila procjena. Percepcija djeteta nemirnim sastoji se od četiri čestice (svadljivo, neposlušno, nemirno i nesmireno) te se pouzdanosti kreću od 0,598 do 0,656. Percepcija djeteta nedruštvenim sastoji

se od tri čestice (nedruštveno, lošeg zdravlja i ne-samopouzdanost), a pouzdanosti ove skale kreću se od 0,598 do 0,643.

4.2.5. Upitnik socijalne podrške

Ovaj upitnik sastoji se od tri pitanja o zadovoljstvu sudionika pomoći i podrškom koju dobivaju u odgoju djeteta od strane partnera/partnerice, drugih članova obitelji i prijatelja. Roditelji na pitanja odgovaraju na skali od 1 (uopće nisam zadovoljan/na) do 5 (potpuno sam zadovoljan/na). Uz zasebno analiziranje čestica korištena je ukupna percepcija socijalne podrške formirana kao suma odgovora na ove tri čestice. Pouzdanost ove skale kreće se od 0,759 do 0,784.

4.2.6. Stavovi o kažnjavanju djece¹⁸

Upitnik stavova o kažnjavanju djece sastoji se od 10 tvrdnji koje se odnose na psihičko i tjelesno kažnjavanje djece te osoba koja ispunjava upitnik označava u kojoj se mjeri slaže sa svakom pojedinom tvrdnjom na skali od pet stupnjeva, od „Uopće se ne slažem“ do „U potpunosti se slažem“. Primjer tvrdnje je „Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi naučilo lekciju“. Rezultat na skali formiran je kao suma odgovora na osam čestica jer su dvije čestice (Roditelj ima pravo za kaznu ne razgovarati s djetetom ako je učinilo nešto loše ili neprimjereno; Najveći broj roditelja je barem jednom u životu fizički kaznio dijete (udario ga po stražnjici, ošamario i sl.) izbačene zbog neadekvatne sadržajne valjanosti. Pouzdanost ovako konstruirane skale kreće se od 0,884 do 0,896.

4.2.7. Svjedočenje roditelja nasilju među roditeljima i iskustva s nasiljem u obitelji

Pitanja u upitniku o svjedočenju nasilju u primarnoj obitelji odnose se na iskustva svjedočenja nasilju među roditeljima koja su sudionici imali u djetinjstvu, točnije na psihičko, tjelesno i seksualno nasilje od strane njihovog oca prema majci i obrnuto. Pitanja ima ukupno 6, a sudionici na njih odgovaraju odabirući jedan od ponuđenih odgovora koji označavaju čestinu doživljavanja takvih iskustava: „Mnogo puta“, „Ponekad“, „Jednom ili dvaput“ ili „Nikada“. Uz navedene bili su im ponuđeni i odgovori „Ne znam/ne sjećam se“ i „Ne želim odgovoriti“.

Upitnik iskustava s nasiljem u primarnoj i sadašnjoj obitelji obuhvaća 15 pitanja o doživljenom psihičkom, tjelesnom i seksualnom nasilju te zanemarivanju od strane roditelja,

¹⁸ Prilagođeno prema Pećnik i Tokić(2011.) uz suglasnost autorica.

kao i psihičkom, tjelesnom i seksualnom nasilju koje je osoba doživjela ili počinila sadašnjoj bračnoj/partnerskoj vezi. Za svako od ponuđenih ponašanja sudionici označavaju jesu li ga doživjeli/počinili odabirući jedan od ponuđenih odgovora: „Ne, nikada“, „Da, u blažem obliku“ ili „Da, u težem obliku“.

U svrhu ovog istraživanja korištena su samo iskustva u primarnoj obitelji. Prevedenom faktorskom analizom na pitanjima iz oba upitnika zadržana su tri faktora. Prva skala je nasilje u obitelji doživljeno od oca (Kao dijete sam bio/bila izložen/a fizičkom kažnjavanju od strane oca/očuha, Kao dijete sam bio/bila izložen/a fizičkom zlostavljanju od strane oca/očuha, Kao dijete sam bio/bila izložen/a psihičkom zlostavljanju od strane oca/očuha (vrijeđanje, ponižavanje, ignoriranje), Kao dijete sam bio/bila izložen/a zanemarivanju od strane oca/očuha). Pouzdanost ove skale kreće se od 0,741 do 0,824.

Druga skala je nasilje u djetinjstvu doživljeno od strane majke (Kao dijete sam bio/bila izložen/a fizičkom kažnjavanju od strane majke/maćehe, Kao dijete sam bio/bila izložen/a fizičkom zlostavljanju od strane majke/maćehe, Kao dijete sam bio/bila izložen/a psihičkom zlostavljanju od strane majke/maćehe (vrijeđanje, ponižavanje, ignoriranje), Kao dijete sam bio/bila izložen/a zanemarivanju od strane majke/maćehe). Pouzdanosti ove skale kreću se od 0,696 do 0,729.

Treća skala je svjedočenje nasilju među roditeljima (Vaš otac/očuh je vrijeđao ili psovao Vašu majku/maćehu?, Vaš otac/očuh je udario Vašu majku/maćehu?, Vaša majka/maćeha je vrijeđala ili psovala Vašeg oca/očuha?). Kod ove skale izbačene su čestice koje se odnose na seksualno nasilje i fizičko nasilje majke prema ocu zbog niskog varijabiliteta. Pouzdanost ovako dobivene skale kreće se od 0,734 do 0,754.

4.2.8. Upitnik svakodnevnog stresa i doživljenih stresora

Upitnik svakodnevnog stresa i doživljenih stresora sastoji se od dva dijela, pri čemu se prvi dio sastoji od 3 pitanja. U prvom pitanju su sudionici generalno procjenjivali prisutnost stresa u svakodnevnom životu na skali od 1 (uopće nije prisutan) do 5 (stalno je prisutan). Drugo pitanje je ispitivalo uznemirenost sudionika zbog svakodnevnog stresa na skali od 1 (nimalo) do 5 (izrazito). Treće pitanje odnosilo se na procjenu vlastite uspješnosti nošenja sa svakodnevnim stresom, na koja su sudionici davali svoje procjene na skali od 1 (izrazito neuspješno) do 5 (izrazito uspješno).

Drugi dio upitnika sastoji se od 16 stresnih događaja za koje su roditelji prvo trebali označiti jesu li ih doživjeli u prethodne tri godine, a zatim, ukoliko su ih doživjeli, koliko ih je to uznemirilo na skali od 1 (Ovaj me događaj uopće nije uznemirio) do 5 (Ovaj me događaj izrazito jako uznemirio). Na kraju im je postavljeno otvoreno pitanje o doživljavanju nekog stresnog događaja koji nije naveden u ranijem popisu te njihovoj uznemirenosti tim događajem. Lista stresora generirana je adaptacijom upitnika Upitnika stresnih događaja (Cox i Bentovim, 2000.).

4.2.9. Upitnici bolesti i zdravstvenih poteškoća

Instrumentarij za roditelje sadrži i četiri upitnika koji se odnose na psihičke i tjelesne bolesti i poteškoće članova obitelji. U upitniku psihičkih bolesti i teškoća ponuđeno je 6 dijagnoza te jedno otvoreno pitanje, a zadatak sudionika je označiti ima li netko od članova obitelji (majka/maćeha, otac/očuh, netko drugi ili niti jedan član obitelji) neku od navedenih dijagnoza. U upitniku kroničnih bolesti ponuđene su 4 najčešće skupine kroničnih bolesti u Hrvatskoj (bolesti srca i krvnih žila, tumori, kronične bolesti dišnog sustava i kronične bolesti probavnog sustava) i jedno otvoreno pitanje, gdje roditelji označavaju članove obitelji koji imaju neke od navedenih zdravstvenih problema. Ponuđeni odgovori su: „majka/maćeha“, „otac/očuh“, „dijete za koje se ispunjava upitnik“, „ostali članovi obitelji“ i „niti jedan član obitelji“. Slijedi upitnik poteškoća koje se mogu javiti u dječjoj dobi i sastoji se od 2 ponuđene dijagnoze: hiperaktivnosti (ADHD) i poteškoća u učenju, za koje roditelj označava ima li ih dijete za koje ispunjava upitnik, brat/sestra tog djeteta ili drugo dijete koje živi u istom kućanstvu. Posljednji je upitnik stanja koja mogu utjecati na tjelesno, psihičko i socijalno funkcioniranje, gdje je navedeno 5 takvih stanja: oštećenja vida, sluha, govorno-glasovne komunikacije, otežana pokretljivost ili oštećenje udova te mentalna retardacija, kao i jedno otvoreno pitanje, pri čemu je zadatak sudionika označiti članove obitelji koji imaju dijagnosticirano jedno ili više od navedenih oštećenja ili stanja. Ponuđeni odgovori koje roditelji mogu odabrati su: „majka/maćeha“, „otac/očuh“, „dijete za koje se ispunjava upitnik“, „ostali članovi obitelji“ i „niti jedan član obitelji“.

4.3. Operacionalizacija kategorija nasilja nad djecom u obitelji

U projektu BECAN korištene su četiri kategorije koje se odnose na aktivno nasilje nad djecom: psihološka agresija, psihičko zlostavljanje, tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje.

Psihološka agresija odnosi se na komunikaciju prema djetetu koja je usmjerena na nanošenje psihološke boli ili komunikacija koja je percipirana takvom (Vissing i sur., 1991.; prema Gámez-Guadix i sur., 2010.). Takva komunikacija može biti aktivna ili pasivna, verbalna ili neverbalna. Psihičko zlostavljanje predstavlja oblike komunikacije prema djetetu koji su po riziku štete za dijete ozbiljniji ili kronični (prema Strauss i Field, 2003.) Tjelesno kažnjavanje je definirano kao korištenje fizičke sile koja djetetu uzrokuje bol, ali ne i ozljede, u svrhu korekcije ili kontrole djetetovog ponašanja (Strauss, 2001.; prema Gámez-Guadix i sur., 2010.) Tjelesno zlostavljanje definirano je kao svi oni postupci kod koji dolazi do ozljede djeteta ili postoji visoki rizik od ozljede djeteta (Strauss i Fauchier, 2011.).

Obzirom da su ove definicije općenite i neoperacionalizirane, u hrvatskom dijelu projekta BECAN provelo se zasebno istraživanje kako bi se omogućila raspodjela čestica kojima se opisuju specifični nasilni oblici ponašanja prema djeci u obitelji u gore navedene kategorije nasilja nad djecom u obitelji (Delale i sur., 2011.). Cilj istraživanja bio je povezati konceptualne definicije nasilja nad djecom u obitelji sa specifičnim ponašanjima koja je moguće mjeriti.

U tom istraživanju su učenici drugog razreda srednje škole, studenti prava, psihologije i socijalnog rada te stručnjaci u području socijalne skrbi procjenjivali težinu nasilja u pitanjima iz ICAST upitnika. Koristeći ove procjene, literaturu i konzultacije s kolegama stručnjacima u području napravljena je kategorizacija čestica u 8 kategorija roditeljskih postupaka, pri čemu se dvije kategorije – „alternativa kažnjavanju“ (4 čestice) i „oduzimanje privilegija“ (3 čestice) ne odnose na nasilne postupke. Tjelesno nasilje podijeljeno je na tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje, pri čemu tjelesno kažnjavanje opisuje 6 čestica, tjelesno zlostavljanje 11 čestica, dok je psihičko nasilje podijeljeno na psihičku agresiju i psihičko zlostavljanje, pri čemu psihičku agresiju opisuje 9 čestica i psihičko zlostavljanje 9 čestica. Preostale dvije kategorije su „zanemarivanje“ (5 čestica) i „seksualno nasilje“ (6 čestica). Ovakav pristup posebno je značajan jer u konceptualizaciju nasilja uvodi participativan pristup, gdje su od osobitog značaja podaci prikupljeni od djece, a omogućeno je preciznije definiranje konstrukata i njihovo bolje razumijevanje te preciznija distinkcija blažih i težih oblika nasilja nad djecom u obitelji. U ovom radu koristit će se podaci samo za tjelesno i psihičko nasilje koje je predmet istraživanja, dok je popis pitanja po kategorijama prikazan u prilogu 1.

Korišteni podaci odnose se na incidenciju tjelesnog kažnjavanja, tjelesnog zlostavljanja, psihološke agresije i psihičkog zlostavljanja u prethodnoj godini dana u odnosu na vrijeme

ispitivanja, dobiveni iz dječjih upitnika. Iako podaci iz upitnika omogućavaju da se koristi i prevalencija tijekom cijelog djetinjstva koristimo podatke samo za posljednju godinu života djeteta koji predstavljaju recentne podatke u odnosu na vrijeme prikupljanja čime se izbjegavaju neki nedostaci retrospektivnih studija koji su detaljnije opisani u uvodnom dijelu(Dube i sur., 2004.).

Također, podaci dobiveni od roditelja odnose se na trenutne okolnosti (npr. materijalni status) ili na događaje unutar protekle tri godine (stresni događaji) te se korištenjem podataka o nasilnim događajima u protekloj godini omogućava vremenska podudarnost sa doživljenim stresorima i nekim karakteristikama obitelji.

Premda su u istraživanju prikupljeni podaci o doživljavanju nasilja u obitelji od djece i o počinjenju nasilja nad djecom od roditelja, koristit će se podaci dobiveni od djece. Razlog ovome je da roditelji mogu biti pod većim percipiranim socijalnim pritiskom da umanje svoje nasilne postupke jer su svjesni njihove socijalne nepoželjnosti te su djeca po svemu sudeći vjerodostojniji davatelji iskaza.

4.4. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u razdoblju od siječnja do svibnja 2011. godine. Obzirom da se u istraživanju pored životne prevalencije ispitala i incidencija roditeljskih postupaka u prethodnoj godini, bilo je važno da istraživanje bude provedeno u približno jednakom periodu u svim školama. Zbog obima istraživanja bilo je organizirano pet istraživačkih timova koji su pokrivali istočnu Hrvatsku, središnju Hrvatsku, Primorje i Istru, Dalmaciju te Grad Zagreb, sjevernu Hrvatsku i Liku. Sveukupno je u istraživanje provelo 68 posebno pripremljenih istraživača koji su provodili prikupljanje podataka u skladu s vrlo detaljno elaboriranim postupkom opisnim u Priručniku za provođenje istraživanja. Priprema istraživača provedena je tijekom studenog i prosinca 2010. godine na jednodnevnim ili dvodnevnim treninzima. Sadržaj treninga uključivao je detaljno upoznavanje s upitnicima i procedurom primjene upitnika, upoznavanje s potencijalnim pitanjima i odgovorima za ispitanike te je naglasak zbog osjetljivosti teme bio na etičkim aspektima istraživanja.

Prvi korak u postupku istraživanja bilo je informiranje roditelja o istraživanju na roditeljskim sastancima. Svrha ovog postupka bilo je pružiti informacije o istraživanju, motivirati roditelje za sudjelovanje te, kako je za djecu mlađu od 14 godina potreban aktivni pristanak roditelja za

sudjelovanje u istraživanjima, prikupiti pristanke roditelja za sudjelovanje djeteta. Roditeljima koji nisu bili prisutni na roditeljskom sastanku poslano su pismene informacije i obrasci za pristanak za sudjelovanje djeteta u istraživanju preko djeteta koje je onda taj pristanak vratilo u školu.

Sljedeći korak bio je provođenje istraživanja s djecom. U dogovorenom terminu dva istraživača su došla u razred i ako se je radilo o osnovnoj školi prozvala učenike koji imaju pristanak roditelja za sudjelovanje u istraživanju. Preostaloj djeci objašnjeno je da je za sudjelovanje u ovom istraživanju potreban pristanak roditelja te su ta djeca prema dogovoru s razrednikom ili predmetnim nastavnikom otišla u drugu prostoriju ili im je nastavnik zadao zadatke za rad tijekom sata. Preostaloj djeci podijeljeni su upitnici koji su bili spajalicom pričvršćeni za kuverte u kojima su bili upitnici za roditelje. Pročitane su upute za istraživanje u kojima je objašnjena povjerljivost odgovora te obaveza istraživača vezana uz prijavu nasilja ukoliko učenici iskažu doživljeno nasilje istraživačima te im je naglašeno da ne moraju sudjelovati u istraživanju. S djecom koja nisu željela sudjelovati u istraživanju postupak je bio isti kao i s djecom koja nisu imala pristanak roditelja. Za djecu u srednjoj školi postupak je bio isti kao i za djecu u osnovnoj školi, osim što nije primijenjen dio procedure koji se odnosi na pristanke roditelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju. Učenicima je objašnjen sadržaj kuverte s upitnikom za roditelje te su zamoljeni da te kuverte spreme u svoje torbe kako ih ne bi zaboravili te da ih daju svojim roditeljima.

Istraživači su potom uz demonstracijski list učenicima objasnili način odgovaranja na pitanja koja se odnose na doživljavanje nasilnih postupaka. Sudionici su nakon toga pristupili popunjavanju upitnika za vrijeme čega su istraživači osiguravali da u prostoriji bude odgovarajuća atmosfera za ispunjavanje upitnika. Po završetku ispunjavanja učenici su svoje upitnike ubacivali u veliku kuvertu te su im podijeljeni listovi s tekstom u kojem im se zahvaljuje za sudjelovanje u istraživanju.

Učenici su svojim roditeljima odnijeli kuverte u kojima su bile informacije o istraživanju i upute za ispunjavanje roditeljskog upitnika, roditeljski upitnik, zahvala za sudjelovanje u istraživanju i kuverta u koju su trebali staviti upitnik i poslati ga po djetetu u školu. Djeca su, prema dogovoru sa školom kuverte s ispunjenim roditeljskim upitnicima davala razredniku ili kontakt osobi u školi za ovo istraživanje. Ta osoba je kroz period od otprilike dva tjedna nakon provedenog istraživanja s učenicima povremeno podsjećala učenike da vrate kuverte s roditeljskim upitnicima, a kada je procijenila da su svi upitnici koji bi trebali biti vraćeni

pristigli, kontaktirala je istraživače te su istraživači pokupili kuverte s ispunjenim roditeljskim upitnicima.

4.5. Etički aspekti istraživanja

U pripremi i provedbi istraživanja posvećeno je puno pozornosti o različitim etičkim aspektima istraživanja. Dozvole za provođenje pilot i glavnog istraživanja dalo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Uz to, bila je potrebna dozvola svakog ravnatelja škole kako bi se istraživanje moglo provesti u školama.

Kako je već navedeno, prema Etičkom kodeksu istraživanja sa djecom za djecu mlađu od 14 godina potreban je aktivni pristanak roditelja za sudjelovanje u istraživanju. U tu su svrhu pripremljeni obrasci za pristanak roditelja u kojima ih se tražilo da daju svoj pristanak za sudjelovanje djeteta. Kako bi se postigao bolji odaziv i kako bi se roditeljima omogućilo da saznaju informacije o istraživanju, u školama su istraživači na redovitim roditeljskim sastancima roditeljima iznijeli informacije o istraživanju i odgovarali na pitanja roditelja. Zatim su zamolili roditelje da ispune obrasce za pristanak za sudjelovanje djeteta u istraživanju. Za roditelje koji nisu bili na roditeljskim sastancima pripremljene su kuverte za informacijama o istraživanju koje su im odaslane preko djece. Bilo je strogo vođeno računa o tome da u istraživanju ne sudjeluju djeca koja nisu imala pristanak roditelja za sudjelovanje. U slučaju učenika srednjih škola nije bio potreban pristanak roditelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju, ali je potrebno informirati roditelje o svrsi istraživanja. Što je učinjeno na roditeljskim sastancima, te je također pismena informacija bila poslana roditeljima koji nisu bili prisutni na roditeljskom sastanku.

Također su djeca prije samog istraživanja bila pažljivo informirana o svrsi istraživanja i sadržaju upitnika te o svom pravu da prije ili tijekom istraživanja mogu odustati od istraživanja te su za djecu koja nisu sudjelovala u istraživanju bili organizirani alternativni sadržaji prema dogovoru s razrednicima. Kako bi se dodatno osiguralo da djeca budu svjesna da ne moraju odgovarati na pitanja, uz svako pitanje o nasilju bio je kao jedan od mogućih odgovora stavljen odgovor „Ne želim odgovoriti“.

Upitnici su bili anonimni i anonimnost se postizala na više načina. U prvom redu učenici su upozoreni da nigdje ne pišu svoje ime i prezime, a radi uparivanja s roditeljskim upitnicima upitnici su bili šifrirani s kraticom regije i šesteroznamenkastim bojem. Također, tijekom ispunjavanja upitnika u učioni su smjeli biti prisutni samo istraživači, tako da se izbjegne da

učitelji ili stručni suradnici vide odgovore djece. Roditeljska anonimnost zaštićena tako što su roditelji dobili informaciju da će im djeca donijeti upitnike u zatvorenim kuvertama. Djeca su bila informirana o sadržaju kuverti te su bila zamoljena da kuverte ne otvaraju. Također im je bilo rečeno da će im roditelji dati svoje upitnike u zatvorenim kuvertama te da te kuverte vrate u školu. Stručnim suradnicima koji su prikupljali upitnike od djece bilo je napomenuto da ne otvaraju kuverte s roditeljskim upitnicima.

Po završetku ispunjavanja upitnika djeci bila dana zahvalnica s kontakt podacima glavnih istraživača i broj telefona udruge Hrabri telefon kojoj su se mogli obratiti u slučaju da su s nekim željeli razgovarati o nečemu što im se dogodilo vezano uz nasilje.

4.6. Obrade podataka

U okviru prva dva problema ispitivane su razlike među skupinama djece i majki prema različitim obilježjima. Kako se radi o velikom broju varijabli, one su radi preglednosti podijeljene u skupine: sociodemografska obilježja, obilježja djeteta, stres, mentalno zdravlje, zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta, iskustvo majki s nasiljem u djetinjstvu te stavovi prema tjelesnom kažnjavanju djece. U tablici 4.12 nabrojane su varijable po skupinama.

Tablica 4.12 Raspodjela varijabli korištenih u okviru prva dva problema po skupinama

Skupina	Varijabla
Sociodemografska obilježja	Dob majke
	Dob oca
	Obrazovanje majke
	Obrazovanje oca
	Radni status majke
	Radni status oca
	Veličina mjesta stanovanja
	Broj djece u kućanstvu
	Objektivni prihodi kućanstva
	Subjektivni prihodi kućanstva
Obilježja djeteta	Spol djeteta
	Percepcija djeteta neodgovornim
	Percepcija djeteta nemirnim
	Percepcija djeteta nedruštvenim
Stres	Broj doživljenih stresora
	Uznemirenost stresorima
	Prisutnost svakodnevnog stresa
	Uznemirenost svakodnevnim stresom
Mentalno zdravlje	PTSP oca
	Alkoholizam oca
	Depresija oca
	Depresija majke
Zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane partnera
	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane obitelji
	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane prijatelja
	Zadovoljstvo ukupnom socijalnom podrškom u odgoju djeteta
Iskustvo majki s nasiljem u djetinjstvu	Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca
	Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca
	Majčino svjedočenje nasilju među roditeljima u djetinjstvu
Stav prema tjelesnom kažnjavanju djece	Stav prema tjelesnom kažnjavanju djece

U okviru prvog problema djeca koja su sudjelovala u istraživanju podijeljena su u tri skupine - oni koji nisu doživjeli nikakvo tjelesno nasilje (BDN), oni koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje, ali ne i tjelesno zlostavljanje (TK) te oni koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje (TKTZ). Pri tome se smatra da je dijete doživjelo određeni tip nasilja ako je u posljednjih godinu dana doživjelo bilo koji postupak koji pripada tom tipu, bez obzira

na intenzitet. Već je navedeno da je upitnik za djecu skraćen za djecu u petom razredu, pri čemu jedno pitanje koje se odnosi na tjelesno zlostavljanje ne postoji u upitniku za djecu u petom razredu. S obzirom da se ne rade usporedbe među dobnim skupinama incidencija tjelesnog zlostavljanja za djecu u sedmom razredu i drugom razredu srednje škole izračunata je na temelju 11 pitanja koja čine ovi kategoriju, dok je kod djece u petom razredu izračunata na temelju 10 pitanja.

U tablici 4.13. prikazane su frekvencije prema doživljenom tjelesnom nasilju u protekloj godini za sve dobne skupine – 11 (5. razred OŠ), 13 (7. razred OŠ) i 16 godišnjaka (2. razred SŠ). Temelj ovakvog razlikovanja grupa obitelji nalazi se u tome što hrvatsko zakonodavstvo zabranjuje svaki oblik tjelesnog kažnjavanja, pri čemu su blaži oblici kažnjavanja prekršajna djela, a teži oblici koji uključuju tjelesno zlostavljanje su okarakterizirani kao kazneno djelo.

Tablica 4.13 Prikaz frekvencija djece prema doživljenom tjelesnom nasilju

Tjelesno nasilje	5. razred		7. razred		2. razred SŠ	
	N	%	N	%	N	%
Bez doživljenog nasilja (BDN)	401	63,3	346	64,0	256	67,7
Tjelesno kažnjavanje (TK)	174	27,4	136	25,2	79	20,8
TK i tjelesno zlostavljanje (TKTZ)	58	9,2	58	10,8	43	11,4
UKUPNO	633		540		378	

U okviru ovog problema, razlike među skupinama u prethodno navedenim grupama varijabli ispitane su (složenom) analizom varijance uz Bonferronijevu korekciju praga značajnosti. Pri tome je kao prvi korak u analizama ispitana razlika između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje, dok je u drugom koraku analiza razlika ispitana među djecom koja nisu doživjela nasilje, djecom koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djecom koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. Značajni multivarijatni glavni efekti dodatno su pojašnjeni univarijatnim analizama varijanci s Bonferroni post-hoc testom. Kao veličina učinka korištena je kvadrirana parcijalna eta (η_p^2) (Tabachnick i Fidell, 2007). Prema Cohenu (1988) granične vrijednosti za ovaj indikator učinka su sljedeće: 0,01 = mali učinak, 0,06 = srednja veličina učinka te 0,14 = veliki učinak. Kako su neke varijable u ovom istraživanju kategorijalne, za njihovu analizu korišten je hi-kvadrat (χ^2) test. Uz rezultate χ^2 test izračunat je Cramerov V koeficijent kao mjera veličine efekta. Cohen (1988) navodi granične vrijednosti V koeficijenta: 0,1 = mali učinak, 0,3 = srednja veličina učinka te 0,5 = veliki učinak.

Vezano uz drugi problem istraživanja, inicijalno je planiran isti pristup podjeli djece u skupine kao i u prvom problemu, samo prema doživljenom psihičkom nasilju. Međutim kako je broj djece koja su doživjela samo psihičko zlostavljanje, a da uz nisu doživjela tjelesno nasilje iznimno malen, usporedbe su rađene samo između djece koja nisu doživjela nikakvo nasilje (ni tjelesno ni psihičko) i djece koja su doživjela psihičko nasilje bez obzira na njegov intenzitet (psihička agresija ili/i psihološko zlostavljanje), ali ne i tjelesno nasilje bez obzira na njegov intenzitet (tjelesno kažnjavanje ili/i tjelesno zlostavljanje). Pri tome treba napomenuti da je kod djece u petom razredu upitnik skraćen, tako da je psihičko nasilje kod njih računata na temelju 16 pitanja, dok je kod starijih dobni skupina ono izračunato na 18 pitanja. U tablici 4.14 prikazane su frekvencije djece po kategorijama prema doživljavanju psihičkog nasilja.

Tablica 4.14. Prikaz frekvencija djece prema doživljenom psihičkom nasilju

Psihičko nasilje	5. razred		7. razred		2. razred SŠ	
	N	%	N	%	N	%
Bez doživljenog nasilja (BDN)	296	76,3	185	55,1	95	38,2
Psihička agresija	83	21,4	130	38,7	122	49,0
Psihička agresija i psihičko zlostavljanje	9	2,3	21	6,2	32	12,8
Ukupno psihičko nasilje (PN)	92	23,7	151	44,9	153	61,8
UKUPNO	388		337		248	

Jednako kao i u prvom problemu za analize podataka korištene su složene analize varijance. Za analizu razlika za kategorijalne varijable primijenjen je χ^2 test, a kada se radilo o samo jednoj kontinuiranoj zavisnoj varijabli za analizu razlika među skupinama korišten je t-test Uz t-test izračunat je hedgesov g koeficijent kao mjera veličine učinka. Granične vrijednosti iste su kao i za Cohenov d koeficijent, odnosno 0,2 = mali učinak, 0,5 = srednji učinak, 0,7 veliki učinak (prema Cohen, 1988.).

U trećem problemu ispituje se doprinos pojedinih stresora i svakodnevnog stresa roditelja tjelesnom kažnjavanju te tjelesnom i psihičkom zlostavljanju djece u obitelji. U svrhu odgovora na ovaj problem provedene su tri logističke regresijske analize s istim setom prediktora i različitim oblicima nasilja kao kriterijem. U prediktorski set uključeni su različiti stresori kojima je obitelj mogla biti izložena u protekle tri godine te procjena prisutnosti stresa u svakodnevnom životu. Prije provođenja logističkih regresijskih analiza provedeni su χ^2 testovi za odnos svakog pojedinog stresora i kriterijske varijable. Uz svaku regresijsku analizu prikazan je Nagelkerkeov koeficijent determinacije.

U posljednjem problemu provjeren je doprinos revidiranog modela obiteljskog stresa objašnjenju tjelesnog kažnjavanja te tjelesnog i psihičkog zlostavljanja djece u obitelji. S obzirom na nedostatak istraživanja o razlikama različitih tipova nasilja i da Multifaktorski model nasilja u obitelji predviđa funkcioniranje modela za sve tipove nasilja, provedene su zasebne analize za tjelesno kažnjavanje, tjelesno zlostavljanje i psihičko zlostavljanje kako bi se utvrdilo djeluju li isti faktori u sva tri slučaja.

Testiranje modela provedeno je u tri koraka. U prvom koraku, regresijskom analizom ispitano je u kojoj mjeri broj doživljenih stresnih događaja i prisutnost svakodnevnog stresa predviđaju uznemirenost svakodnevnim stresom. U drugom koraku provedena je hijerarhijska logistička regresijska analiza, pri čemu je u prvom koraku kao prediktor uvrštena uznemirenost svakodnevnim stresom, a u drugom koraku uvrštene su zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta, svjedočenje djeteta nasilju u obitelji, percepcija djeteta neodgovornim, percepcija djeteta nemirnim i percepcija djeteta nedruštvenim. Kao kriterijska varijabla uvrštena je incidencija psihičke agresije, odnosno je li dijete u proteklih godina doživjelo neki od oblika psihičke agresije. U trećem koraku provedene su tri hijerarhijske logističke regresijske analize, po jedna za tjelesno kažnjavanje, tjelesno zlostavljanje i psihičko zlostavljanje. U prediktorski set u prvom koraku uvrštena je incidencija psihičke agresije, a u drugom stav majke prema tjelesnom kažnjavanju, majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca, majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane majke i majčino svjedočenje nasilju među roditeljima u djetinjstvu.

5. REZULTATI

5.1. Razlike među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema različitim obilježjima

U prvom problemu ispituju se obilježja po kojima se razlikuju djeca koja nisu doživjela niti jedan oblik tjelesnog nasilja, ona koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje u protekloj godini i djeca koja su doživjela i tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje u protekloj godini.

U okviru ovog problema analize za svaku dobnu skupinu provedene su u dva koraka. U prvom koraku napravljena je složena analiza varijance za pojedinu skupinu varijabli, pri čemu se ispitivala razlika između djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje. U drugom koraku analize provedena je složena analiza varijance s tri skupine djece, odnosno djecom koja nisu doživjela nasilje, djecom koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djecom koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. Kategorijalne varijable nisu uključene u ovaj postupak, već se za njih računao hi-kvadrat (χ^2) test.

5.1.1. Sociodemografske varijable

Prije provedenih složenih analiza varijance ispitane su korelacije među zavisnim sociodemografskim varijablama koje su prikazane u tablici 5.1.

Tablica 5.1 Interkorelacije sociodemografskih varijabli

Varijabla	Razred	Dob majke	Dob oca	Obraz. status majke	Obraz. status oca	Veličina mjesta stanovanja	Broj djece u kućanstvu	Subjektivni prihod kućanstva
Dob oca	5.	0,73**	-					
	7.	0,75**	-					
	2. SŠ	0,78**	-					
Obraz. status majke	5.	0,22**	0,07	-				
	7.	0,20**	0,12**	-				
	2. SŠ	0,21**	0,11*	-				
Obraz. status oca	5.	0,16**	0,11**	0,56**	-			
	7.	0,16**	0,16**	0,57**	-			
	2. SŠ	0,21**	0,16**	0,58**	-			
Veličina mjesta stanovanja	5.	-0,14**	-0,03	-0,35**	-0,36**	-		
	7.	-0,20**	-0,12**	-0,39**	-0,37**	-		
	2. SŠ	-0,24**	-0,12*	-0,44**	-0,45**	-		
Broj djece u kućanstvu	5.	-0,29**	-0,24**	-0,08*	-0,11**	0,14**	-	
	7.	-0,31**	-0,23**	-0,12**	-0,14**	0,12**	-	
	2. SŠ	-0,37**	-0,24**	-0,05	-0,14**	0,10	-	
Subjektivni prihod kućanstva	5.	-0,03	-0,03	0,24**	0,34**	-0,12**	-0,03	-
	7.	-0,02	0,00	0,26**	0,31**	-0,14**	-0,05	-
	2. SŠ	0,02	-0,08	0,28**	0,31**	-0,19**	-0,03	-
Objektivni prihod kućanstva	5.	0,06	-0,01	0,51**	0,50**	-0,26**	-0,01	0,55**
	7.	0,09*	0,04	0,49**	0,47**	-0,31**	-0,05	0,52**
	2. SŠ	0,00	-0,10	0,51**	0,50**	-0,37**	0,00	0,57**

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Rezultati pokazuju da su interkorelacije među ispitivanim varijablama kreću u rasponu od 0,00 do 0,75. Najviša povezanost utvrđena je između dobi oca i dobi majke koja je vrlo visoka, te će zbog toga za svaku dobnu skupinu biti provedene dvije složene analize varijance. Odnosno, u svaku analizu biti uključena po jedna od te dvije varijable.

Deskriptivni pokazatelji za varijable prikazani su u tablicama 5.2, a dobiveni rezultati složene analize varijance za sociodemografske varijable prikazani su u tablici 5.3.

Tablica 5.2 Deskriptivni podaci za sociodemografske varijable uključene u složenu analizu varijance za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno nasilje

Varijabla	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Dob majke	BDN	361	39,41	5,198	307	41,25	5,073	261	43,28	4,745
	TN	188	38,47	5,233	174	41,53	5,178	109	43,44	5,047
	Ukupno	549	39,09	5,224	481	41,35	5,108	370	43,32	4,830
Dob oca	BDN	358	43,03	5,768	302	44,51	5,681	259	46,56	4,817
	TN	187	41,72	5,478	174	44,24	5,142	108	47,18	5,956
	Ukupno	545	42,58	5,699	476	44,41	5,486	367	46,74	5,178
Obraz. status majke	BDN	361	5,59	1,678	307	5,34	1,541	261	5,44	1,660
	TN	188	5,41	1,631	174	5,30	1,567	109	5,27	1,470
	Ukupno	549	5,53	1,663	481	5,33	1,549	370	5,39	1,606
Obraz. status oca	BDN	361	5,34	1,578	307	5,20	1,589	261	5,23	1,565
	TN	188	5,13	1,385	174	5,15	1,536	109	4,94	1,580
	Ukupno	549	5,26	1,517	481	5,18	1,568	370	5,15	1,573
Veličina mjesta stanovanja	BDN	361	3,48	1,414	307	3,50	1,465	261	3,25	1,513
	TN	188	3,55	1,408	174	3,56	1,399	109	3,18	1,467
	Ukupno	549	3,50	1,411	481	3,52	1,440	370	3,23	1,497
Broj djece u kućanstvu	BDN	361	2,01	0,941	307	1,85	0,885	261	1,79	0,953
	TN	188	2,14	0,867	174	1,97	0,918	109	1,82	0,954
	Ukupno	549	2,06	0,917	481	1,89	0,898	370	1,79	0,952
Subjektivni prihod kućanstva	BDN	361	2,99	0,820	307	2,82	0,873	261	2,90	0,893
	TN	188	2,97	0,804	174	2,75	0,915	109	2,59	0,819
	Ukupno	549	2,98	0,814	481	2,79	0,888	370	2,81	0,882
Objektivni prihod kućanstva	BDN	361	10,12	2,698	307	9,63	2,845	261	9,76	2,970
	TN	188	9,98	2,661	174	9,34	2,946	109	9,01	3,023
	Ukupno	549	10,07	2,683	481	9,53	2,882	370	9,54	3,001

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Tablica 5.3 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema sociodemografskim obilježjima

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,988 ^a	0,925	7	541	0,486	0,012
	0,983 ^b	1,295	7	537	0,251	0,017
7.	0,991 ^a	0,639	7	473	0,724	0,009
	0,992 ^b	0,510	7	468	0,827	0,008
2. SŠ	0,965 ^a	1,861	7	362	0,075	0,035
	0,963 ^b	1,993	7	359	0,055	0,037

^a izostavljena dob oca

^b izostavljena dob majke

SS – stupnjevi slobode

Kao što se može vidjeti u tablici 5.3., niti u jednoj dobnoj skupini, složenom analizom varijance, nije utvrđena značajna razlika između djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje s obzirom na uključene sociodemografske varijable.

Kako su radni status majke i oca kategorijalne varijable, razlike među skupinama djece sa i bez tjelesnog nasilja ispitane su χ^2 testom. Rezultati provedenih analiza prikazani su u tablici 5.4.

Tablica 5.4 Rezultati χ^2 testova za razlike u radnom statusu majke i oca prema doživljavanju tjelesnog nasilja kod djece

Varijabla	Razred	Grupe	N	Radni status majke		χ^2	p	V
				Ne radi(%)	Radi(%)			
Radni status majke	5.	BDN	394	28,4	71,6	1,827	0,176	0,054
		TN	223	33,6	66,4			
	7.	BDN	340	32,4	67,6	0,036	0,850	0,008
		TN	190	33,2	66,8			
	2. SŠ	BDN	248	29,8	70,2	1,894	0,169	0,072
		TN	116	37,1	62,9			
Radni status oca	5.	BDN	372	19,1	80,9	1,663	0,197	0,054
		TN	203	23,6	76,4			
	7.	BDN	318	26,1	73,9	4,597	0,032	0,096
		TN	176	17,6	82,4			
	2. SŠ	BDN	231	27,7	72,3	0,102	0,750	0,017
		TN	102	29,4	70,6			

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Hi-kvadrat testom utvrđena je statistički značajna razlika za radni status oca djece u sedmom razredu osnovne škole. Pri tome je u obiteljima u kojima su djeca doživjela tjelesno nasilje očevi u većoj mjeri zaposleni nego u obiteljima u kojima djeca nisu doživjela tjelesno nasilje. Veličina učinka za ovu usporedbu je niska.

U sljedećem koraku, analiza je provedena s djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje (BDN), dok je skupina djece koja su doživjela tjelesno nasilje podijeljena je na djecu koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje (TK) i na djecu koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje (TKTZ). U tablici 5.5 prikazani su deskriptivni podaci za uključene varijable, a u tablici 5.6 prikazani su rezultati složene analize varijance.

Tablica 5.5 Deskriptivni podaci za sociodemografske varijable uključene u složenu analizu varijance za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje, skupinu djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Varijabla	Grupa	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Dob majke	BDN	361	39,41	5,198	307	41,25	5,073	261	43,28	4,745
	TK	142	38,53	5,510	126	41,86	5,541	70	42,76	4,425
	TKTZ	46	38,28	4,314	48	40,69	4,006	39	44,67	5,868
	Ukupno	549	39,09	5,224	481	41,35	5,108	370	43,32	4,830
Dob oca	BDN	358	43,03	5,768	302	44,51	5,681	69	46,35	5,549
	TK	141	41,62	5,566	126	44,56	5,484	39	48,64	6,430
	TKTZ	46	42,02	5,247	48	43,40	4,041	367	46,74	5,178
	Ukupno	545	42,58	5,699	476	44,41	5,486	259	5,45	1,664
Obraz. status majke	BDN	361	5,59	1,678	307	5,34	1,541	69	5,51	1,501
	TK	142	5,41	1,651	126	5,16	1,504	39	4,87	1,341
	TKTZ	46	5,41	1,586	48	5,69	1,678	367	5,40	1,609
	Ukupno	549	5,53	1,663	481	5,33	1,549	259	5,24	1,569
Obraz. status oca	BDN	361	5,34	1,578	307	5,20	1,589	69	5,04	1,640
	TK	142	5,15	1,384	126	5,10	1,522	39	4,82	1,467
	TKTZ	46	5,07	1,405	48	5,27	1,581	367	5,16	1,574
	Ukupno	549	5,26	1,517	481	5,18	1,568	259	3,25	1,518
Veličina mjesta stanovanja	BDN	361	3,48	1,414	307	3,50	1,465	69	3,04	1,490
	TK	142	3,68	1,387	126	3,52	1,413	39	3,38	1,407
	TKTZ	46	3,15	1,414	48	3,67	1,374	367	3,22	1,500
	Ukupno	549	3,50	1,411	481	3,52	1,440	259	1,79	0,954
Broj djece u kućanstvu	BDN	361	2,01	0,941	307	1,85	0,885	69	1,90	1,031
	TK	142	2,15	0,883	126	1,89	0,896	39	1,69	0,800
	TKTZ	46	2,11	0,823	48	2,17	0,953	367	1,80	0,953
	Ukupno	549	2,06	0,917	481	1,89	0,898	259	2,90	0,897
Subjektivni prihod kućanstva	BDN	361	2,99	0,820	307	2,82	0,873	69	2,61	0,752
	TK	142	2,96	0,803	126	2,76	0,916	39	2,54	0,942
	TKTZ	46	3,00	0,816	48	2,71	0,922	367	2,81	0,886
	Ukupno	549	2,98	0,814	481	2,79	0,888	259	9,77	2,971
Objektivni prihod kućanstva	BDN	361	10,12	2,698	307	9,63	2,845	69	9,14	2,876
	TK	142	10,01	2,547	126	9,29	2,885	39	8,82	3,316
	TKTZ	46	9,89	3,013	48	9,48	3,128	367	9,55	3,004
	Ukupno	549	10,07	2,683	481	9,53	2,882	259	46,56	4,817

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.6 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje, djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema sociodemografskim obilježjima

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,976 ^a	0,960	14	1080	0,493	0,012
	0,971 ^b	1,130	14	1072	0,327	0,015
7.	0,965 ^a	1,228	14	946	0,248	0,018
	0,966 ^b	1,158	14	934	0,303	0,017
2. SŠ	0,936 ^a	1,740	14	722	0,044	0,033
	0,932 ^b	1,829	14	716	0,031	0,035

^a izostavljena dob oca

^b izostavljena dob majke

SS – stupnjevi slobode

Složenom analizom varijance utvrđen je značajni glavni efekt skupine na uključene sociodemografske varijable i to samo kod mladih u drugom razredu srednje škole. U tablici 5.7 prikazani su rezultati analize glavnih efekata i post-hoc testovi samo za mlade u drugom razredu srednje škole.

Tablica 5.7 Analiza glavnih efekata i post hoc analiza razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, djecom koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djecom koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema sociodemografski obilježjima za djecu u 2. razredu srednje škole

Varijabla	F	SS	p	Parcijalna η^2	Bonferronijev test		
					BDN-TK	BDN-TKTZ	TK-TKTZ
Dob majke	2,013	2	0,135	0,011	-	-	-
Dob oca	3,009	2	0,051	0,016	-	-	-
Obraz. status majke	2,300	2	0,102	0,012	-	-	-
Obraz. status oca	1,490	2	0,227	0,008	-	-	-
Veličina mjesta stanovanja	0,620	2	0,538	0,003	-	-	-
Broj djece u kućanstvu	0,557	2	0,574	0,003	-	-	-
Subjektivni prihod kućanstva	5,044	2	0,007	0,027	+	+	-
Objektivni prihod kućanstva	2,563	2	0,078	0,014	-	-	-

SS – stupnjevi slobode

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Bonferronijevom post-hoc analizom utvrđeno je da su majke u obiteljima u kojima djeca nisu doživjela tjelesno nasilje svoje prihode procjenjivale boljima u odnosu na majke iz obitelji u kojima su djeca doživjela samo tjelesno kažnjavanje, ali i na majke u obiteljima u kojima su djeca doživjela i tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. Veličina učinka u ovim usporedbama je niska. Između majki iz obitelji u kojima su djeca doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majki iz obitelji u kojima su djeca doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje nema statistički značajne razlike u subjektivnoj procjeni materijalnih mogućnosti obitelji.

Preostale kategorijalne varijable, radni status majke i radni status oca, analizirane su χ^2 testom, s time da je za prag značajnosti, obzirom na tri usporedbe za svaku varijablu, napravljena Bonferronijeva korekcija te je kao prag značajnosti uzeto $0,05/3=0,017$.

Rezultati analize razlika za radni status majke prikazani su u tablicama 5.8 i 5.9.

Tablica 5.8 Postoci sudionika u pojedinim dobnim skupinama prema radnom statusu majke

Razred	Grupe	N	Radni status majke	
			Ne radi(%)	Radi(%)
5.	BDN	394	28,4	71,6
	TK	168	31,0	69,0
	TKTZ	55	41,8	58,2
7.	BDN	340	32,4	67,6
	TK	135	33,3	66,7
	TKTZ	55	32,7	67,3
2. SŠ	BDN	248	29,8	70,2
	TK	76	34,2	65,8
	TKTZ	39	41,0	59,0

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.9 Rezultati χ^2 testova analize razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema radnom statusu majke

Razred	Grupe	χ^2	p	V
5.	OMNIBUS	4,143	0,126	0,082
	BDN-TK	0,364	0,546	0,025
	BDN-TKTZ	4,116	0,042	0,096
	TK-TKTZ	2,192	0,139	0,099
7.	OMNIBUS	0,042	0,979	0,009
	BDN-TK	0,042	0,837	0,009
	BDN-TKTZ	0,003	0,956	0,003
	TK-TKTZ	0,006	0,936	0,006
2. SŠ	OMNIBUS	2,164	0,339	0,077
	BDN-TK	0,521	0,470	0,040
	BDN-TKTZ	1,959	0,162	0,083
	TK-TKTZ	0,516	0,472	0,067

OMNIBUS – omnibus hi kvadrat test

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Provedenim analizama pokazalo se da među skupinama nema statistički značajne razlike niti u jednoj ispitivanoj varijabli.

Analize razlika prema radnom statusu oca prikazane su u tablicama 5.10 i 5.11.

Tablica 5.10 Postoci sudionika u pojedinim dobnim skupinama prema radnom statusu oca

Razred	Grupe	N	Radni status oca	
			Ne radi(%)	Radi(%)
5.	BDN	372	19,1	80,9
	TK	155	22,6	77,4
	TKTZ	49	26,5	73,5
7.	BDN	318	26,1	73,9
	TK	125	18,4	81,6
	TKTZ	52	17,3	82,7
2. SŠ	BDN	231	27,7	72,3
	TK	67	23,9	76,1
	TKTZ	36	38,9	61,1

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.11 Rezultati χ^2 testova analize razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema radnom statusu majke

Razred	Grupe	χ^2	p	V
5.	OMNIBUS	1,941	0,379	0,058
	BDN-TK	0,832	0,362	0,040
	BDN-TKTZ	1,502	0,220	0,060
	TK-TKTZ	0,323	0,570	0,040
7.	OMNIBUS	4,127	0,127	0,091
	BDN-TK	2,923	0,087	0,081
	BDN-TKTZ	1,85	0,174	0,071
	TK-TKTZ	0,03	0,863	0,013
2. SŠ	OMNIBUS	2,679	0,262	0,090
	BDN-TK	0,387	0,534	0,036
	BDN-TKTZ	1,884	0,170	0,084
	TK-TKTZ	2,555	0,110	0,158

OMNIBUS – omnibus hi kvadrat test

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Jednako kao i kod radnog statusa majke, niti u jednoj usporedbi nije utvrđena statistički značajna razlika među skupina s obzirom na radni status oca.

5.1.2. Obilježja djeteta

Sljedeća skupina varijabli odnosi se na obilježja djeteta. U ovoj skupini složenom analizom varijance ispitivane su razlike među skupinama u majčinoj percepciji djeteta neodgovornim, nemirnim i nedruštvenim. Pored ovoga, spol djeteta kao kategorijalna varijabla ispitivana je χ^2 testom. U tablici 5.12 nalaze se interkorelacije među varijablama koje se odnose na majčinu percepciju djeteta.

Tablica 5.12 Interkorelacije varijabli koje se odnose na majčinu percepciju djeteta

Percepcija djeteta	Razred	Neodgovorno	Nemirno
Nemirno	5.	0,52**	-
	7.	0,50**	-
	2. SŠ	0,48**	-
Nedruštveno	5.	0,25**	0,15**
	7.	0,16**	-0,01
	2. SŠ	0,23**	0,08

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Korelacije između gore navedenih obilježja djeteta gotovo su sve značajne i kreću se u rasponu od niskih do umjerenih. U prvom koraku analiza ispitivane su razlike među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje (BDN) i djecom koja su doživjela tjelesno nasilje (TN). Deskriptivni rezultati za zavisne varijable prikazani su u tablici 5.13, a rezultati složene analize varijance prikazani su u tablici 5.14.

Tablica 5.13 Deskriptivni podaci za majčinu percepciju djeteta za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno nasilje

Percepcija djeteta	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Neodgovorno	BDN	345	7,02	3,334	300	7,28	3,613	258	7,48	3,702
	TN	185	8,28	4,017	172	8,56	3,807	103	9,42	4,235
	Ukupno	530	7,46	3,633	472	7,75	3,732	361	8,03	3,954
Nemirno	BDN	345	11,62	4,177	300	11,72	4,409	258	11,48	4,146
	TN	185	13,38	4,712	172	13,50	3,945	103	13,76	4,389
	Ukupno	530	12,24	4,447	472	12,37	4,327	361	12,13	4,335
Nedruštveno	BDN	345	7,43	3,696	300	7,55	3,644	258	7,03	3,368
	TN	185	6,87	3,266	172	7,30	3,504	103	8,11	3,822
	Ukupno	530	7,23	3,558	472	7,46	3,592	361	7,34	3,532

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Tablica 5.14 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema majčinoj percepciji djeteta

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,944	10,400	3	526	0,000	0,056
7.	0,951	8,004	3	468	0,000	0,049
2. SŠ	0,920	10,337	3	357	0,000	0,080

SS – stupnjevi slobode

Složenom analizom varijance utvrđena statistički značajna razlika između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje s obzirom na majčinu percepciju djeteta. Univarijatnim analizama varijanci utvrđena je statistički značajna razlika između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje s

obzirom na majčinu percepciju djeteta kao neodgovornog i nemirnog u sve tri dobne skupine. Za razliku od toga, statistički značajne razlike u percepciji djeteta kao nedruštvenog utvrđene su samo u najstarijoj dobnoj skupini. Pri tome su za sve navedene varijable majke djece koja su doživjela tjelesno nasilje svoju djecu percipirale negativnije u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje (vidjeti tablicu 5.15). Veličine učinka u ovim usporedbama kreću se oko umjerenih.

Tablica 5.15 Analiza glavnih efekata i post hoc analiza razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djecom koja su doživjela tjelesno nasilje prema majčinoj percepciji djeteta

Percepcija djeteta	Razred	F	SS	P	Parcijalna η^2
Neodgovorno	5.	14,684	1	0,000	0,027
	7.	13,155	1	0,000	0,027
	2. SŠ	18,600	1	0,000	0,049
Nemirno	5.	19,540	1	0,000	0,036
	7.	19,212	1	0,000	0,039
	2. SŠ	21,458	1	0,000	0,056
Nedruštveno	5.	2,949	1	0,087	0,006
	7.	0,544	1	0,461	0,001
	2. SŠ	6,994	1	0,009	0,019

SS – stupnjevi slobode

Spol djeteta je kao kategorijalna varijabla analiziran χ^2 testom. Rezultati ove analize prikazani su u tablici 5.16.

Tablica 5.16 Rezultati χ^2 testova za razlike u spolu djeteta prema doživljavanju tjelesnog nasilja kod djece

Razred	Grupe	N	Spol		χ^2	P	V
			Ženski(%)	Muški(%)			
5.	BDN	400	62,0	38,0	11,991	0,001	0,138
	TN	232	47,8	52,2			
7.	BDN	346	57,5	42,5	3,660	0,056	0,082
	TN	194	49,0	51,0			
2. SŠ	BDN	256	57,0	43,0	0,972	0,324	0,051
	TN	122	51,6	48,4			

Rezultati hi kvadrat testova pokazuju da je dobivena statistički značajna razlika samo kod najmlađe dobne skupine i to takva da je u skupini djece koja su doživjela tjelesno nasilje više

dječaka u odnosu na djevojčice, nego u skupini djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. Kod starijih dobnih skupina nije utvrđena statistički značajna razlika.

U sljedećem koraku tri skupine djece, odnosno djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje, djeca koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djeca koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje uspoređene su prema majčinoj percepciji djeteta. Deskriptivni podaci za skupine prikazani su u tablici 5.17, a rezultati složene analize varijance prikazani su u tablici 5.18.

Tablica 5.17 Deskriptivni podaci za majčinu percepciju djeteta za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje, skupinu djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Percepcija djeteta	Grupa	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Neodgovorno	BDN	345	7,02	3,334	300	7,28	3,613	258	7,48	3,702
	TK	140	8,34	4,137	118	8,58	3,879	66	9,50	3,982
	TKTZ	45	8,09	3,655	54	8,52	3,679	37	9,27	4,706
	Ukupno	530	7,46	3,633	472	7,75	3,732	361	8,03	3,954
Nemirno	BDN	345	11,62	4,177	300	11,72	4,409	258	11,48	4,146
	TK	140	13,15	4,496	118	13,39	3,823	66	13,32	3,872
	TKTZ	45	14,11	5,318	54	13,74	4,226	37	14,54	5,151
	Ukupno	530	12,24	4,447	472	12,37	4,327	361	12,13	4,335
Nedruštveno	BDN	345	7,43	3,696	300	7,55	3,644	258	7,03	3,368
	TK	140	6,71	3,294	118	7,15	3,573	66	8,48	3,908
	TKTZ	45	7,36	3,163	54	7,61	3,361	37	7,43	3,617
	Ukupno	530	7,23	3,558	472	7,46	3,592	361	7,34	3,532

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.18 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje, djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema majčinoj percepciji djeteta

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,936	5,882	6	1050	0,000	0,033
7.	0,949	4,134	6	934	0,000	0,026
2. SŠ	0,907	5,938	6	712	0,000	0,048

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedene analize pokazuju da postoji značajan multivarijatan efekt, odnosno statistički značajna razlika između tri skupine prema majčinoj percepciji djeteta. Detaljne analize glavnih efekata i post-hoc testovi prikazani su u tablici 5.19.

Tablica 5.19 Analiza glavnih efekata i post hoc analiza razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje, djecom koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djecom koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema majčinoj percepciji djeteta

Percepcija djeteta	Razred	F	SS	P	Parcijalna η^2	Bonferronijev test		
						BDN-TK	BDN-TKTZ	TK-TKTZ
Neodgovorno	5.	7,411	2	0,001	0,027	+	-	-
	7.	6,568	2	0,002	0,027	+	-	-
	2. SŠ	9,318	2	0,000	0,049	+	+	-
Nemirno	5.	10,606	2	0,000	0,039	+	+	-
	7.	9,717	2	0,000	0,040	+	+	-
	2. SŠ	11,758	2	0,000	0,062	+	+	-
Nedruštveno	5.	2,030	2	0,132	0,008	-	-	-
	7.	0,573	2	0,564	0,002	-	-	-
	2. SŠ	4,582	2	0,011	0,025	+	-	-

Univarijatnim analizama varijanci utvrđena je statistički značajna razlika među trima skupinama (BDN, TK, TKTZ) za majčinu percepciju djeteta neodgovornim i nemirnim u svim dobnim skupinama, dok je za majčinu percepciju djeteta nedruštvenim razlika statistički značajna samo kod najstarije dobne skupine. Kako bi se utvrdilo među kojim skupinama postoji razlika provedena je Bonferronijeva post-hoc analiza čiji su rezultati također prikazani u tablici 5.19. Za sve statistički značajne razlike utvrđeno je da majke djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje djecu percipiraju negativnije u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. U analizi razlika između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje dobivena je statistički značajna razlika prema majčinoj percepciji djeteta nemirnim u svim dobnim skupinama, prema majčinoj percepciji djeteta neodgovornim samo kod najstarije dobne skupine, dok prema majčinoj percepciji djeteta nedruštvenim nije pronađena statistički značajna razlika. Jednako kao i u prethodnim usporedbama, za sve statistički značajne razlike vrijedi da majke djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje svoju djecu percipiraju negativnije u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. U analizi razlika djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje nije pronađena niti jedna statistički značajna razlika. Veličina učinaka ovim usporedbama kreću se između niskih i umjerenih.

Tablice 5.20 i 5.21 prikazuju deskriptivne pokazatelje i usporedbu triju skupina djece, odnosno djece koja nisu doživjela nasilje, djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje s obzirom na spolni sastav.

Tablica 5.20 Postoci sudionika u pojedinim dobnim skupinama prema spolu djeteta

Razred	Grupe	N	Spol	
			Ženski(%)	Muški(%)
5. razred	BDN	400	62,0	38,0
	TK	173	53,8	46,2
	TKTZ	58	29,3	70,7
7. razred	BDN	346	57,5	42,5
	TK	135	50,4	49,6
	TKTZ	58	44,8	55,2
2. razred	BDN	256	57,0	43,0
	TK	79	53,2	46,8
	TKTZ	43	48,8	51,2

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.21 Rezultati χ^2 testova analize razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema spolu djeteta

Razred	Grupe	χ^2	p	V
5. razred	OMNIBUS	22,914	0,000	0,191
	BDN-TK	3,405	0,065	0,077
	BDN-TKTZ	22,201	0,000	0,220
	TK-TKTZ	10,408	0,001	0,212
7. razred	OMNIBUS	4,378	0,112	0,090
	BDN-TK	2,007	0,157	0,065
	BDN-TKTZ	3,240	0,072	0,090
	TK-TKTZ	0,499	0,480	0,051
2. razred	OMNIBUS	1,183	0,554	0,056
	BDN-TK	0,367	0,545	0,033
	BDN-TKTZ	1,003	0,317	0,058
	TK-TKTZ	0,209	0,648	0,041

OMNIBUS – omnibus hi kvadrat test

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Treba napomenuti da je kod ovih analiza prag značajnosti korigiran s 0,05 na 0,017 zbog višestrukih usporedbi. Rezultati pokazuju da između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje nema statistički značajnih razlika niti u jednoj dobnj skupini. Dobivena je statistički značajna razlika prema spolu djeteta između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koje su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje kod djece u petom razredu osnovne škole, pri čemu je u skupini djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje više dječaka u odnosu na djevojčice nego u skupini djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. Sličan rezultat dobiven je kod djece u petom razredu u usporedbi djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje pri čemu je u skupini djece

koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje više dječaka u odnosu na djevojčice nego u skupini djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje. U oba slučaja veličina efekta je između niske i umjerene.

5.1.3. Stres

Varijable koje se odnose na stres su broj stresora koje je majka doživjela u protekle tri godine, majčina uznemirenost tim stresnim događajima, majčina procjena prisutnosti stresa u svakodnevnom životu i majčina uznemirenost svakodnevnim stresom.

U tablici 5.22 prikazane su interkorelacije ovih varijabli.

Tablica 5.22 Interkorelacije varijabli vezanih uz stres

Varijabla	Razred	Broj stresnih događaja	Uznemirenost stresnim događajima	Prisutnost svakodnevnog stresa
Uznemirenost stresnim događajima	5.	0,91**	-	
	7.	0,93**	-	
	2. SŠ	0,92**	-	
Prisutnost svakodnevnog stresa	5.	0,28**	0,30**	-
	7.	0,30**	0,37**	-
	2. SŠ	0,20**	0,23**	-
Uznemirenost svakodnevnim stresom	5.	0,25**	0,29**	0,71**
	7.	0,28**	0,33**	0,73**
	2. SŠ	0,18**	0,26**	0,76**

** $p < 0,01$

Kao što se može vidjeti u tablici 5.22, povezanost broja stresnih događaja i uznemirenosti stresnim događajima, kao i povezanost procjene prisutnosti svakodnevnog stresa i procjene uznemirenosti svakodnevnim stresom su iznimno visoke. S obzirom na vrlo visoku povezanost navedenih varijabli bit će provedene dvije složene analize varijance, pri čemu će u jednoj analizi biti uključene broj stresnih događaja i procjena prisutnosti svakodnevnog stresa, a u drugoj uznemirenost stresnim događajima i uznemirenost svakodnevnim stresom.

Kao i kod prethodnih skupina varijabli, u prvom koraku ispitana je razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djecom koja su doživjela tjelesno nasilje. U tablici 5.23 prikazani su deskriptivni podaci za varijabla koje se odnose na stres, a u tablicama 5.24 i 5.25 rezultati složene analize varijance.

Tablica 5.23 Deskriptivni podaci za varijable vezane uz stres za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno nasilje

Varijabla	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Broj stresnih događaja	BDN	383	2,31	1,883	329	2,50	2,071	277	2,34	1,974
	TN	205	2,57	2,034	183	2,74	2,134	110	3,27	2,150
	Ukupno	588	2,40	1,939	512	2,59	2,095	387	2,60	2,067
Prisutnost svakodnevnog stresa	BDN	383	2,98	1,187	329	3,09	1,147	277	3,12	1,130
	TN	205	3,00	1,078	183	3,22	1,143	110	3,32	1,108
	Ukupno	588	2,98	1,149	512	3,13	1,147	387	3,17	1,126
Uznemirenost stresnim događajima	BDN	338	9,96	6,845	280	10,96	7,526	238	10,08	7,121
	TN	199	10,67	7,711	174	11,90	7,391	111	13,34	7,985
	Ukupno	537	10,23	7,179	454	11,32	7,480	349	11,12	7,550
Uznemirenost svakodnevnim stresom	BDN	338	2,90	1,079	280	3,07	1,127	238	3,05	1,126
	TN	199	3,00	1,082	174	3,14	1,035	111	3,37	0,933
	Ukupno	537	2,94	1,081	454	3,10	1,092	349	3,15	1,078

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Tablica 5.24 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema broju doživljenih stresnih događaja i prisutnosti svakodnevnog stresa

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,996	1,237	2	585	0,291	0,004
7.	0,995	1,261	2	509	0,284	0,005
2. SŠ	0,957	8,631	2	384	0,000	0,043

SS – stupnjevi slobode

Tablica 5.25 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema uznemirenosti stresnim događajima i uznemirenosti svakodnevnim stresom

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,997	0,870	2	534	0,420	0,003
7.	0,996	0,900	2	451	0,407	0,004
2. SŠ	0,952	8,721	2	346	0,000	0,048

SS – stupnjevi slobode

Provedene analize pokazuju da su multivarijatni efekti, odnosno statistički značajne razlike pronađene samo kod najstarije dobne skupine i prema broju doživljenih stresnih događaja i prisutnosti svakodnevnog stresa, kao i prema uznemirenosti stresnim događajima i uznemirenosti svakodnevnim stresom. Analize glavnih efekata pojedinih varijabli za najstariju dobnu skupinu djece prikazane su u tablici 5.26.

Tablica 5.26 Analiza glavnih efekata razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djecom koja su doživjela tjelesno nasilje prema varijablama vezanim uz stres za skupinu djece u drugom razredu srednje škole

Varijabla	F	SS	p	Parcijalna η^2
Broj stresnih događaja	16,848	1	0,000	0,042
Prisutnost svakodnevnog stresa	2,561	1	0,110	0,007
Uznemirenost stresnim događajima	14,653	1	0,000	0,041
Uznemirenost svakodnevnim stresom	6,921	1	0,009	0,020

Rezultati analiza pokazuju da samo prema prisutnosti svakodnevnog stresa nije pronađena statistički značajna razlika između majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela tjelesno nasilje. Kod ostale tri varijable pronađena je statistički značajna razlika. Smjer razlika ukazuje da su majke djece koja su doživjela tjelesno nasilje doživjele veći broj stresnih događaja u protekle tri godine, uznemirenost stresnim događajima procjenjuju višom i uznemirenost svakodnevnim stresom procjenjuju višom u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. Veličine efekata kreću se između niskih i umjerenih.

U sljedećem koraku analiza ispitivane su razlike između tri skupine djece, odnosno djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje, djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. Deskriptivni pokazatelji za skupine prikazani su u tablici 5.27, a rezultati složenih analiza varijance prikazani su u tablicama 5.28 i 5.29.

Tablica 5.27 Deskriptivni podaci za varijable vezane uz stres za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje, skupinu djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Varijabla	Grupa	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Broj stresnih događaja	BDN	383	2,31	1,883	329	2,50	2,071	277	2,34	1,974
	TK	154	2,57	1,986	127	2,81	2,133	71	3,38	2,147
	TKTZ	51	2,57	2,193	56	2,59	2,147	39	3,08	2,169
	Ukupno	588	2,40	1,939	512	2,59	2,095	387	2,60	2,067
Prisutnost svakodnevnog stresa	BDN	383	2,98	1,187	329	3,09	1,147	277	3,12	1,130
	TK	154	3,03	1,084	127	3,16	1,164	71	3,34	1,095
	TKTZ	51	2,90	1,063	56	3,38	1,088	39	3,28	1,146
	Ukupno	588	2,98	1,149	512	3,13	1,147	387	3,17	1,126
Uznemirenost stresnim događajima	BDN	338	9,96	6,845	280	10,96	7,526	238	10,08	7,121
	TK	151	10,64	7,474	123	11,79	7,459	72	13,42	7,613
	TKTZ	48	10,75	8,497	51	12,18	7,288	39	13,21	8,730
	Ukupno	537	10,23	7,179	454	11,32	7,480	349	11,12	7,550
Uznemirenost svakodnevnim stresom	BDN	338	2,90	1,079	280	3,07	1,127	238	3,05	1,126
	TK	151	2,95	1,054	123	3,19	0,978	72	3,38	0,926
	TKTZ	48	3,15	1,167	48	3,04	1,166	39	3,36	0,959
	Ukupno	537	2,94	1,081	537	3,10	1,092	349	3,15	1,078

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.28 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje, djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema broju doživljenih stresnih događaja i procjeni prisutnosti svakodnevnog stresa

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,995	0,736	4	1168	0,568	0,003
7.	0,990	1,281	4	1016	0,275	0,005
2. SŠ	0,956	4,402	4	766	0,002	0,022

SS – stupnjevi slobode

Tablica 5.29 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje, djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema uznemirenosti stresnim događajima i uznemirenosti svakodnevnim stresom

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,994	0,739	4	1066	0,566	0,003
7.	0,994	0,695	4	900	0,595	0,003
2. SŠ	0,952	4,300	4	690	0,002	0,024

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analizu pokazali su da je multivarijatni efekt, tj. statistički značajna razlika među skupinama pronađena samo kod majki djece u drugom razredu srednje škole. Kod mladih dobnih skupina nije pronađena statistički značajna razlika. Rezultati analize

glavnih efekata i post hoc analiza samo za dobnu skupinu kod koje je pronađena statistički značajna razlika prikazani su u tablici 5.30.

Tablica 5.30 Post hoc analiza razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, djecom koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djecom koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema varijablama vezanim uz stres za majke djece u drugom razredu srednje škole

Varijabla	F	SS	p	Parcijalna η^2	Bonferronijev test		
					BDN-TK	BDN-TKTZ	TK-TKTZ
Broj stresnih događaja	8,696	2	0,000	0,043	+	-	-
Prisutnost svakodnevnog stresa	1,308	2	0,271	0,007	-	-	-
Uznemirenost stresnim događajima	7,316	2	0,001	0,041	+	+	-
Uznemirenost svakodnevnim stresom	3,453	2	0,033	0,020	+	-	-

SS – stupnjevi slobode

Univarijatnim analizama varijance razlika među skupinama nije utvrđena samo za procjenu prisutnosti svakodnevnog stresa. U usporedbi djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje statistički značajne razlike pronađene su kod preostale tri varijable i to takve da su majke djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje u protekle tri godine doživjele više stresnih događaja, uznemirenost svakodnevnim stresom procjenjuju višom i uznemirenost svakodnevnim stresom procjenjuju višom u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. U usporedbi majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje statistički značajna razlika pronađena je samo prema uznemirenosti stresnim događajima. Pri tome su majke djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje uznemirenost stresnim događajima procijenile višom u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. U usporedbi majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje nije pronađena niti jedna statistički značajna razlika. U provedenim analizama veličine efekata kreću se između niskih i umjerenih.

5.1.4. Mentalno zdravlje

Varijable koje se odnose na mentalno zdravlje su PTSP oca, alkoholizam oca, depresija oca i depresija majke. Kako su sve ove varijable kategorijalne, one su ispitivane χ^2 testovima. Rezultati provedenih analiza usporedbe za skupinu djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i

skupinu djece koja su doživjela tjelesno nasilje prikazani su u tablicama 5.31, 5.32, 5.33 i 5.34.

Tablica 5.31 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema prisutnosti PTSP-a oca

Razred	Grupe	N	PTSP oca		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	BDN	365	94,8	5,2	2,659	0,103	0,068
	TN	207	91,3	8,7			
7. razred	BDN	318	94,0	6,0	0,040	0,841	0,009
	TN	171	93,6	6,4			
2. razred	BDN	231	92,2	7,8	2,668	0,102	0,089
	TN	104	86,5	13,5			

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Tablica 5.32 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema prisutnosti alkoholizma oca

Razred	Grupe	N	Alkoholizam oca		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	BDN	364	99,5	0,5	2,448	0,118	0,066
	TN	206	98,1	1,9			
7. razred	BDN	318	96,2	3,8	0,207	0,649	0,021
	TN	168	97,0	3,0			
2. razred	BDN	229	97,8	2,2	3,071	0,080	0,096
	TN	101	94,1	5,9			

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Tablica 5.33 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema prisutnosti depresije oca

Razred	Grupe	N	Depresija oca		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	BDN	370	97,8	2,2	0,044	0,834	0,009
	TN	210	98,1	1,9			
7. razred	BDN	318	98,1	1,9	0,017	0,898	0,006
	TN	174	98,3	1,7			
2. razred	BDN	231	96,5	3,5	2,820	0,093	0,092
	TN	104	92,3	7,7			

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Tablica 5.34 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika između djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema prisutnosti depresije majke

Razred	Grupe	N	Depresija majke		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	BDN	370	94,3	5,7	0,221	0,638	0,020
	TN	210	95,2	4,8			
7. razred	BDN	318	98,1	1,9	12,368	0,000	0,158
	TN	175	91,4	8,6			
2. razred	BDN	231	96,1	3,9	1,267	0,260	0,061
	TN	104	93,3	6,7			

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Rezultati provedenih analiza pokazali su kako statistički značajna razlika postoji samo za depresiju majke kod djece u sedmom razredu osnovne škole i to takva da je kod djece koja su doživjela tjelesno nasilje više majki koje imaju depresiju nego kod djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. Ipak, veličina učinka u ovoj usporedbi je niska. U svim drugim usporedbama nije pronađena statistički značajna razlika.

U sljedećem koraku analizirane su razlike među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, djecom koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djecom koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema mentalnom zdravlju roditelja. U tablicama 5.35 i 5.36 prikazani su rezultati χ^2 testova kojima su testirane ove razlike za PTSP oca. Pri analizi razlika se zbog broja usporedbi prag značajnosti korigirao Bonferronijevom korekcijom na 0,017.

Tablica 5.35 Postoci sudionika u pojedinim dobnim skupinama prema PTSP-u oca

Razred	Grupe	N	PTSP oca	
			Ne (%)	Da(%)
5. razred	BDN	365	94,8	5,2
	TK	158	93,0	7,0
	TKTZ	50	84,0	16,0
7. razred	BDN	318	94,0	6,0
	TK	120	93,3	6,7
	TKTZ	51	94,1	5,9
2. razred	BDN	231	92,2	7,8
	TK	66	83,3	16,7
	TKTZ	38	92,1	7,9

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.36 Rezultati χ^2 testova analize razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema PTSP-u oca

Razred	Grupe	χ^2	p	V
5. razred	OMNIBUS	8,314	0,016	0,120
	BDN-TK	0,629	0,428	0,035
	BDN-TKTZ	8,424	0,004	0,142
	TK-TKTZ	3,738	0,053	0,134
7. razred	OMNIBUS	0,079	0,961	0,013
	BDN-TK	0,072	0,788	0,013
	BDN-TKTZ	0,001	0,979	0,001
	TK-TKTZ	0,037	0,848	0,015
2. razred	OMNIBUS	4,816	0,090	0,120
	BDN-TK	4,588	0,032	0,124
	BDN-TKTZ	0,000	0,983	0,001
	TK-TKTZ	1,593	0,207	0,124

OMNIBUS – omnibus hi kvadrat test

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Provedene analize razlika prema PTSP-u oca pokazali su da statistički značajna razlika među skupinama postoji samo u razlikovanju djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje kod djece u petom razredu osnovne škole i to takva da je u obiteljima djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje češća prisutnost PTSP-a oca nego u obiteljima djece koja nisu doživjela tjelesno zlostavljanje. Veličina efekta u ovoj usporedbi je niska. U svim drugim usporedbama razlike nisu statistički značajne.

U tablicama 5.37 i 5.38 prikazani su rezultati χ^2 testova za analizu razlika prema prisutnosti alkoholizma oca.

Tablica 5.37 Postoci sudionika u pojedinim dobnim skupinama prema alkoholizmu oca

Razred	Grupe	N	Alkoholizam oca	
			Ne (%)	Da(%)
5. razred	BDN	364	99,5	0,5
	TK	155	97,4	2,6
	TKTZ	51	100,0	0,0
7. razred	BDN	318	96,2	3,8
	TK	118	96,6	3,4
	TKTZ	50	98,0	2,0
2. razred	BDN	229	97,8	2,2
	TK	64	95,3	4,7
	TKTZ	37	91,9	8,1

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.38 Rezultati χ^2 testova analize razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema alkoholizmu oca

Razred	Grupe	χ^2	p	v
5. razred	OMNIBUS	4,902	0,086	0,093
	BDN-TK	3,925	0,048	0,087
	BDN-TKTZ	0,282	0,596	0,026
	TK-TKTZ	1,342	0,247	0,081
7. razred	OMNIBUS	0,408	0,815	0,029
	BDN-TK	0,036	0,850	0,009
	BDN-TKTZ	0,399	0,528	0,033
	TK-TKTZ	0,235	0,628	0,037
2. razred	OMNIBUS	3,922	0,141	0,109
	BDN-TK	1,181	0,277	0,063
	BDN-TKTZ	3,833	0,050	0,120
	TK-TKTZ	0,491	0,484	0,070

OMNIBUS – omnibus hi kvadrat test

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Rezultati provedenih analiza pokazuju da niti u jednoj dobnoj skupini nije pronađena statistički značajna razlika među skupinama prema prisutnosti alkoholizma oca.

U tablicama 5.39 i 5.40 prikazani su rezultati χ^2 testova za analizu razlika prema prisutnosti depresije oca.

Tablica 5.39 Postoci sudionika u pojedinim dobnim skupinama prema depresiji oca

Razred	Grupe	N	Depresija oca	
			Ne (%)	Da(%)
5. razred	BDN	370	97,8	2,2
	TK	158	98,7	1,3
	TKTZ	52	96,2	3,8
7. razred	BDN	318	98,1	1,9
	TK	123	98,4	1,6
	TKTZ	52	96,2	3,8
2. razred	BDN	231	96,5	3,5
	TK	66	90,9	9,1
	TKTZ	37	97,3	2,7

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.40 Rezultati χ^2 testova analize razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema depresiji oca

Razred	Grupe	χ^2	p	v
5. razred	OMNIBUS	1,329	0,514	0,048
	BDN-TK	0,479	0,489	0,030
	BDN-TKTZ	0,559	0,455	0,036
	TK-TKTZ	1,394	0,238	0,081
7. razred	OMNIBUS	0,997	0,607	0,045
	BDN-TK	0,034	0,854	0,009
	BDN-TKTZ	0,811	0,368	0,047
	TK-TKTZ	0,807	0,369	0,068
2. razred	OMNIBUS	4,101	0,129	0,111
	BDN-TK	3,620	0,057	0,110
	BDN-TKTZ	0,057	0,812	0,015
	TK-TKTZ	1,527	0,216	0,122

OMNIBUS – omnibus hi kvadrat test

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Provedene analize pokazale su da među skupinama nije pronađena niti jedna statički značajna razlika prema prisutnosti depresije kod oca.

U tablicama 5.41 i 5.42 prikazani su rezultati χ^2 testova za analizu razlika prema prisutnosti depresije majke.

Tablica 5.41 Postoci sudionika u pojedinim dobnim skupinama prema depresiji majke

Razred	Grupe	N	Depresija majke	
			Ne (%)	Da(%)
5. razred	BDN	370	94,3	5,7
	TK	158	96,8	3,2
	TKTZ	52	90,4	9,6
7. razred	BDN	318	98,1	1,9
	TK	123	90,2	9,8
	TKTZ	52	92,3	7,7
2. razred	BDN	231	96,1	3,9
	TK	66	92,4	7,6
	TKTZ	37	97,3	2,7

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.42 Rezultati χ^2 testova analize razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje, koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema depresiji majke

Razred	Grupe	χ^2	p	V
5. razred	OMNIBUS	3,439	0,179	0,077
	BDN-TK	1,491	0,222	0,053
	BDN-TKTZ	1,224	0,269	0,054
	TK-TKTZ	3,59	0,058	0,131
7. razred	OMNIBUS	14,305	0,001	0,170
	BDN-TK	14,029	0,000	0,178
	BDN-TKTZ	5,728	0,017	0,124
	TK-TKTZ	0,187	0,665	0,033
2. razred	OMNIBUS	1,931	0,381	0,076
	BDN-TK	1,547	0,214	0,072
	BDN-TKTZ	0,126	0,722	0,022
	TK-TKTZ	1,026	0,311	0,100

OMNIBUS – omnibus hi kvadrat test

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Provedene analize pokazale su da su statistički značajne razlike među skupinama pronađene samo kod djece u sedmom razredu osnovne škole i to u usporedbi djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i u usporedbi djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. U obje usporedbe u obiteljima djece koja su bila izložena nekom obliku tjelesnog nasilja češća je prisutnost depresije kod majke nego u skupini djece koja nisu bila izložena tjelesnom nasilju. Veličine efekta u ovim usporedbama kreću se između niskih i umjerenih.

5.1.5. Zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta

Ova skupina varijabli uključuje majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta od strane oca, od strane obitelji i od strane prijatelja te ukupno zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta. Kako je ukupno zadovoljstvo podrškom kompozit prethodno navedene tri varijable, ono je isključeno iz složene analize varijance te će biti zasebno analizirano t-testom, odnosno jednostavnom analizom varijance.

U tablici 5.43 prikazane su korelacije među varijablama koje se odnose na tri izvora zadovoljstva majke podrškom u odgoju djeteta.

Tablica 5.43 Interkorelacije varijabli koje se odnose na majčinu percepciju djeteta

Zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta	Razred	Partner	Obitelj
Obitelj	5.	0,48**	-
	7.	0,48**	-
	2. SŠ	0,50**	-
Prijatelji	5.	0,48**	0,68**
	7.	0,47**	0,61**
	2. SŠ	0,46**	0,64**

** $p < 0,01$

Rezultati pokazuju ta sve tri varijable zadovoljavaju uvjete za složenu analizu varijance. Deskriptivni pokazatelji za ove varijable prikazani su u tablici 5.44, a rezultati složene analize varijance prikazani su u tablici 5.45.

Tablica 5.44 Deskriptivni podaci za majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno nasilje

Zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Partner	BDN	346	4,24	1,040	297	4,14	1,130	251	4,08	1,202
	TN	199	4,18	1,048	176	4,07	1,131	112	3,72	1,246
	Ukupno	545	4,22	1,042	473	4,12	1,130	363	3,97	1,226
Obitelj	BDN	346	4,11	1,056	297	4,17	1,050	251	4,11	1,008
	TN	199	4,18	1,014	176	3,86	1,175	112	3,63	1,123
	Ukupno	545	4,13	1,041	473	4,05	1,107	363	3,96	1,066
Prijatelji	BDN	346	3,93	1,163	297	4,02	1,148	251	3,84	1,202
	TN	199	4,05	1,136	176	3,77	1,089	112	3,55	1,207
	Ukupno	545	3,97	1,153	473	3,93	1,132	363	3,75	1,209

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Tablica 5.45 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema majčinom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,994	1,124	3	541	0,339	0,006
7.	0,978	3,537	3	469	0,015	0,022
2. SŠ	0,954	5,750	3	359	0,001	0,046

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazali su da kod majki djece u petom razredu nema statistički značajne razlike, tj. multivarijatnog efekta prema zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta, dok kod starijih dobnih skupina postoji značajni multivarijatni efekt skupine na uključene varijable. Rezultati analiza glavnih efekata za ove dvije skupine prikazani su u tablici 5.46.

Tablica 5.46 Analiza glavnih efekata razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djecom koja su doživjela tjelesno nasilje prema majčinoj percepciji djeteta

Zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta	Razred	F	SS	p	Parcijalna η^2
Partner	7.	0,394	1	0,530	0,001
	2. SŠ	6,806	1	0,009	0,019
Obitelj	7.	9,026	1	0,003	0,019
	2. SŠ	15,915	1	0,000	0,042
Prijatelji	7.	5,585	1	0,019	0,012
	2. SŠ	4,532	1	0,034	0,012

Provedene analize pokazale su da samo u usporedbi majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela tjelesno nasilje kod djece u petom razredu osnovne škole nije pronađena statistički značajna razlika u zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta od strane partnera. U svim ostalim usporedbama pronađeni su značajni glavni efekti, tj. razlike su statistički značajne, pri čemu majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje iskazuju veće zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta u odnosu na majke djece koja su doživjela tjelesno nasilje. Veličine efekata u ovim usporedbama su između niskih i umjerenih.

Za analizu razlika prema ukupnom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta proveden je t-test čiji su rezultati prikazani u tablici 5.47.

Tablica 5.47 Rezultati t-testa za analizu razlika među majkama djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majkama djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema ukupnom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta

Razred	Grupe	N	M	SD	t	SS	p	Hedges g
5. razred	BDN	320	12,33	2,641	0,504	505	0,615	0,046
	TN	188	12,20	2,823				
7. razred	BDN	281	12,34	2,704	2,178	440	0,030	0,215
	TN	161	11,75	2,863				
2. razred	BDN	209	11,94	2,885	2,753	308	0,006	0,334
	TN	101	10,99	2,842				

Provedene analize pokazuju da kod majki djece u petom razredu nije pronađena statistički značajna razlika u ukupnom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta, dok je kod majki djece u starijim dobnim skupinama pronađena statistički značajna razlika. U oba slučaja majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje iskazuju veće zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta u odnosu na majke djece koja su doživjela tjelesno nasilje.

U sljedećem koraku provedene su analize razlika između majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje, majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majki djece koja su

doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta.

Deskriptivni pokazatelji za ove analize prikazani su u tablici 5.48, a rezultati složene analize varijance prikazani su u tablici 5.49.

Tablica 5.48 Deskriptivni podaci za majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje, skupinu djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta	Grupa	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Partner	BDN	346	4,24	1,040	297	4,14	1,130	251	4,08	1,202
	TK	147	4,22	1,004	127	4,07	1,156	72	3,76	1,204
	TKTZ	52	4,08	1,169	49	4,08	1,077	40	3,65	1,331
	Ukupno	545	4,22	1,042	473	4,12	1,130	363	3,97	1,226
Obitelj	BDN	346	4,11	1,056	297	4,17	1,050	251	4,11	1,008
	TK	147	4,21	,967	127	3,94	1,164	72	3,54	1,174
	TKTZ	52	4,10	1,142	49	3,63	1,185	40	3,80	1,018
	Ukupno	545	4,13	1,041	473	4,05	1,107	363	3,96	1,066
Prijatelji	BDN	346	3,93	1,163	297	4,02	1,148	251	3,84	1,202
	TK	147	4,07	1,127	127	3,72	1,096	72	3,49	1,245
	TKTZ	52	4,00	1,172	49	3,88	1,073	40	3,68	1,141
	Ukupno	545	3,97	1,153	473	3,93	1,132	363	3,75	1,209

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.49 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje, djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema majčinom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,992	0,704	6	1080	0,647	0,004
7.	0,960	3,210	6	468	0,004	0,020
2. SŠ	0,946	3,357	6	716	0,003	0,027

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazali su da kod majki djece u petom razredu osnovne škole nema statistički značajnih razlika, dok su kod majki djece u starijim dobnim skupinama dobiveni značajni multivarijatni efekti, tj. statistički značajne razlike u zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta. Rezultati analiza glavnih efekata i post hoc testova za ove dvije skupine mogu se pronaći u tablici 5.50.

Tablica 5.50 Post hoc analiza razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje, djecom koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djecom koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema majčinoj percepciji djeteta

Zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta	Razred	F	SS	p	Parcijalna η^2	Bonferronijev test		
						BDN-TK	BDN-TKTZ	TK-TKTZ
Partner	7.	0,198	2	0,820	0,001	-	-	-
	2. SŠ	3,508	2	0,031	0,019	-	-	-
Obitelj	7.	5,967	2	0,003	0,025	-	+	-
	2. SŠ	8,757	2	0,000	0,046	+	-	-
Prijatelji	7.	3,117	2	0,045	0,013	+	-	-
	2. SŠ	2,580	2	0,077	0,014	-	-	-

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza ukazali su na statistički značajne razlike među skupinama kod sve tri varijable. Pri tome su ove razlike značajne za zadovoljstvo podrškom partnera kod majki djece u drugom razredu srednje škole, s time da u usporedbama među pojedinim skupinama niti jedna usporedba nije pokazala statistički značajnu razliku. Kod zadovoljstva podrškom obitelji razlika je statistički značajna u obje dobne skupine, s time da je kod majki djece u sedmom razredu osnovne škole majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje zadovoljstvo podrškom od strane obitelji procijenila višim u odnosu na majke djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje, dok u drugim usporedbama nije pronađena statistički značajna razlika. Kod majki djece u drugom razredu srednje škole razlika u zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta od strane obitelji pronađena je samo u usporedbi majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje, pri čemu su majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta od strane obitelji procijenile višim u odnosu na majke djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. U analizi razlika prema zadovoljstvu majke podrškom od strane prijatelja pronađena je statistički značajna razlika među skupinama samo kod majki djece u drugom razredu srednje škole, međutim niti jedna usporedba među pojedinim skupinama nije se pokazala statistički značajnom.

Za analizu razlika prema ukupnom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta upotrijebljena je analiza varijance čiji su rezultati prikazani u tablici 5.51.

Tablica 5.51 Rezultati analize varijance među majkama djece koja nisu doživjela nasilje, majkama djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majkama djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema ukupnom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta

Razred	Razred	N	M	SD	F	SS	p	Bonferronijev test		
								BDN	TK	TKTZ
5.	BDN	320	12,33	2,641	0,382	2/504	0,683	X	-	-
	TK	139	12,28	2,740				-	X	-
	TKTZ	48	11,96	3,068				-	-	X
7.	BDN	281	12,34	2,704	2,539	2/438	0,080	X	-	-
	TK	116	11,83	2,930				-	X	-
	TKTZ	45	11,54	2,706				-	-	X
2. SŠ	BDN	209	11,94	2,885	4,352	2/307	0,014	X	+	-
	TK	65	10,76	2,878				+	X	-
	TKTZ	36	11,39	2,769				-	-	X

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedene analize pokazali su da statistički značajna razlika među skupinama postoji samo kod majki djece u drugom razredu srednje škole i to specifično u usporedbi majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje, pri čemu su majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje ukupno zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta procijenile višim u odnosu na majke djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje.

5.1.6. Majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu

U ovoj skupini varijabli ispitivane su razlike među skupinama prema majčinom iskustvu s nasiljem u djetinjstvu počinjenim od strane oca, od strane majke i prema iskustvu sa svjedočenjem nasilju među roditeljima. U tablici 5.52 prikazane su korelacije među ovim varijablama.

Tablica 5.52 Interkorelacije varijabli koje se odnose majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu

Varijabla	Razred	Nasilje doživljeno od oca	Nasilje doživljeno od majke
Nasilje doživljeno od majke	5.	0,50**	-
	7.	0,52**	-
	2. SŠ	0,66**	-
Svjedočenje nasilju među roditeljima	5.	0,57**	0,46**
	7.	0,57**	0,47**
	2. SŠ	0,49**	0,42**

** $p < 0,01$

Rezultati pokazuju da među varijablama nema osobito visokih korelacija tako da su sve tri varijable uključene u složenu analizu varijance. U prvom koraku ispitivana je razlika među

majkama djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majkama djece koja su doživjela tjelesno nasilje. Deskriptivni pokazatelji za ove analize prikazani su u tablici 5.53, a rezultati složene analize varijance prikazani su u tablici 5.54.

Tablica 5.53 Deskriptivni podaci za majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu kod majki djece za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno nasilje

Varijabla	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Nasilje doživljeno od oca	BDN	399	4,48	1,149	342	4,57	1,272	287	4,43	1,004
	TN	220	4,70	1,346	195	4,74	1,471	110	4,65	1,288
	Ukupno	619	4,56	1,226	537	4,63	1,349	397	4,49	1,093
Nasilje doživljeno od majke	BDN	399	4,46	1,009	342	4,46	0,891	287	4,46	0,988
	TN	220	4,62	1,138	195	4,69	1,268	110	4,56	1,113
	Ukupno	619	4,52	1,059	537	4,54	1,049	397	4,49	1,024
Svjedočenje nasilju među roditeljima	BDN	399	1,26	2,093	342	1,35	2,310	287	1,44	2,232
	TN	220	1,52	2,413	195	1,74	2,655	110	1,88	2,489
	Ukupno	619	1,35	2,213	537	1,49	2,446	397	1,56	2,312

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Tablica 5.54 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema majčinom iskustvu s nasiljem u djetinjstvu

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,992	1,637	3	615	0,180	0,008
7.	0,988	2,185	3	533	0,089	0,012
2. SŠ	0,989	1,514	3	393	0,210	0,011

SS – stupnjevi slobode

Rezultati složene analize varijance pokazali su da niti u jednoj usporedbi nije pronađena statistički značajna razlika, odnosno multivarijatni efekt među majkama djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majkama djece koja su doživjela tjelesno nasilje.

U sljedećem koraku provedene su analize razlika između majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje, majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema majčinom iskustvu s nasiljem u djetinjstvu.

Deskriptivni pokazatelji za ove analize prikazani su u tablici 5.55, a rezultati složene analize varijance prikazani su u tablici 5.56.

Tablica 5.55 Deskriptivni podaci za majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje, skupinu djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i skupinu djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Varijabla	Grupa	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Nasilje doživljeno od oca	BDN	399	4,48	1,149	342	4,57	1,272	287	4,43	1,004
	TK	161	4,63	1,354	136	4,64	1,263	72	4,63	1,156
	TKTZ	59	4,86	1,319	59	4,97	1,857	38	4,71	1,523
	Ukupno	619	4,56	1,226	537	4,63	1,349	397	4,49	1,093
Nasilje doživljeno od majke	BDN	399	4,46	1,009	342	4,46	0,891	287	4,46	0,988
	TK	161	4,63	1,156	136	4,67	1,259	72	4,58	0,915
	TKTZ	59	4,61	1,099	59	4,73	1,298	38	4,53	1,428
	Ukupno	619	4,52	1,059	537	4,54	1,049	397	4,49	1,024
Svjedočenje nasilju među roditeljima	BDN	399	1,26	2,093	342	1,35	2,310	287	1,44	2,232
	TK	161	1,42	2,229	136	1,61	2,551	72	2,17	2,455
	TKTZ	59	1,78	2,859	59	2,03	2,883	38	1,34	2,496
	Ukupno	619	1,35	2,213	537	1,49	2,446	397	1,56	2,312

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tablica 5.56 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika majki djece koja nisu doživjela nasilje, majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema majčinom iskustvu s nasiljem u djetinjstvu

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,988	1,282	6	1228	0,262	0,006
7.	0,983	1,564	6	1064	0,154	0,009
2. SŠ	0,975	1,693	6	784	0,120	0,013

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazuju da niti u jednoj usporedbi nije pronađen multivarijantni efekt, odnosno statistički značajna razlika između majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje, majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje.

5.1.7. Stav prema tjelesnom kažnjavanju

Posljednja analizirana varijabla je stav majki prema tjelesnom kažnjavanju djece. Kako se radi o samo jednoj zavisnoj varijabli, za analizu razlika među majkama djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majkama djece koja su doživjela tjelesno nasilje upotrijebljen je t-test. Rezultati ove analize prikazani su u tablici 5.57.

Tablica 5.57 Rezultati analize razlika majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela tjelesno nasilje prema stavu prema tjelesnom kažnjavanju

Razred	Grupe	N	M	SD	t	SS	p	Hedges g
5. razred	BDN	349	13,94	6,048	-4,464	550	0,000	0,394
	TN	203	16,35	6,193				
7. razred	BDN	319	15,25	6,617	-3,264	490	0,001	0,308
	TN	173	17,31	6,854				
2. razred	BDN	240	14,96	6,759	-5,452	346	0,000	0,632
	TN	108	19,40	7,583				

SS – stupnjevi slobode

BDN – djeca koja nisu doživjela tjelesno nasilje

TN – djeca koja su doživjela tjelesno nasilje

Rezultati provedenih analiza pokazali su statistički značajne razlike u sve tri dobne skupine i to takve da su majke djece koja su doživjela tjelesno nasilje iskazale pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju djece u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. Veličine efekata kreću se između niskih i umjerenih.

U sljedećem koraku provedena je analiza razlika između majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje, majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece. Analize su provedene analizom varijance te su usporedbe između pojedinih skupina provedene Bonferronijevim testom. Rezultati analiza prikazani su u tablici 5.58.

Tablica 5.58 Rezultati analize varijance među majkama djece koja nisu doživjela nasilje, majkama djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majkama djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje prema stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece

Razred	Razred	N	M	SD	F	SS	p	Bonferronijev test		
								BDN	TK	TKTZ
5.	BDN	349	13,94	6,048	11,461	2/548	0,000	X	+	+
	TK	153	15,93	5,668				+	X	-
	TKTZ	50	17,64	7,503				+	-	X
7.	BDN	552	14,83	6,206	5,997	2/489	0,003	X	-	+
	TK	319	15,25	6,617				-	X	-
	TKTZ	121	16,93	6,681				+	-	X
2. SŠ	BDN	52	18,22	7,229	15,175	2/345	0,000	X	+	+
	TK	492	15,98	6,767				+	X	-
	TKTZ	240	14,96	6,759				+	-	X

SS – stupnjevi slobode

BDN – bez doživljenog nasilja

TK – doživljeno samo tjelesno kažnjavanje

TKTZ doživljeno tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Rezultati provedenih analiza pokazali su da kod majki u sve tri dobne skupine postoji statistički značajna razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece. Pri tome u usporedbi majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje statistički značajne razlike dobivene su kod majki djece u petom razredu osnovne škole i kod majki djece u drugom razredu srednje škole. U obje ove usporedbe majke djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje iskazale su pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju djece u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. U usporedbi majki djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje u svim dobnim skupinama dobivena je statistički značajna razlika pri čemu majke djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje iskazuju pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju u odnosu na majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. U usporedbi majki djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i majki djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje nije pronađena niti jedna statistički značajna razlika.

5.1.8. Zaključno o rezultatima analiza razlika prema doživljenom tjelesnom nasilju

Obzirom na obim obrada rezultata vezano uz ovaj problem u tablici 5.59 prikazani su sažeti rezultati svih analiza. U tablici 5.59 prazna ćelija označava da nije pronađena statistički značajna razlika, a oznake „5“, „7“ i „2“ označavaju da su pronađene razlike kod skupina djece koja pohađaju odgovarajući razred.

Tablica 5.59 Rezultati analiza prema doživljenom tjelesnom nasilju

Skupina	Varijabla	Usporedba			
		BDN-TN	BDN-TK	BDN-TKTZ	TK-TKTZ
Sociodemografska obilježja	Dob majke	—	—	—	—
	Dob oca	—	—	—	—
	Obrazovanje majke	—	—	—	—
	Obrazovanje oca	—	—	—	—
	Radni status majke	—	—	—	—
	Radni status oca	7	—	—	—
	Veličina mjesta stanovanja	—	—	—	—
	Broj djece u kućanstvu	—	—	—	—
	Objektivni prihodi kućanstva	—	—	—	—
	Subjektivni prihodi	—	2	2	—

	kućanstva				
Obilježja djeteta	Spol djeteta	5	—	5	5
	Percepcija djeteta neodgovornim	5,7,2	5,7,2	2	—
	Percepcija djeteta nemirnim	5,7,2	5,7,2	5,7,2	—
	Percepcija djeteta nedruštvenim	2	2	—	—
Stres	Broj doživljenih stresora	2	2	—	—
	Uznemirenost stresorima	2	2	2	—
	Prisutnost svakodnevnog stresa	—	—	—	—
	Uznemirenost svakodnevnim stresom	2	2	—	—
Mentalno zdravlje	PTSP oca	—	—	5	—
	Alkoholizam oca	—	—	—	—
	Depresija oca	—	—	—	—
	Depresija majke	7	7	7	—
Zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane partnera	2	—	—	—
	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane obitelji	7,2	2	7	—
	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane prijatelja	7,2	7	—	—
	Zadovoljstvo ukupnom socijalnom podrškom u odgoju djeteta	7,2	2	—	—
Iskustvo majki s nasiljem u djetinjstvu	Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca	—	—	—	—
	Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca	—	—	—	—

	Majčino svjedočenje nasilju među roditeljima u djetinjstvu	—	—	—	—
Stav prema tjelesnom kažnjavanju djece	Stav prema tjelesnom kažnjavanju djece	5,7,2	5,2	5,7,2	—

Provedenim analizama utvrđene su statistički značajne razlike prema sociodemografskim obilježjima samo vezano uz radni status oca i uz subjektivne prihode kućanstva. Vezano uz obilježja djeteta statistički značajne razlike pronađene su kod svih varijabli s time da je spol djeteta jedina varijabla u ukupnom setu testiranih varijabli koja se pokazala statistički značajnom u usporedbi djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. Među varijablama vezanim uz stres statistički značajne razlike dobivene su samo kod najstarije skupine djece, pri čemu se majčina procjena prisutnosti svakodnevnog stresa nije pokazala statistički značajnom niti u jednoj usporedbi. Od varijabli vezanih uz mentalno zdravlje roditelja statistički značajnima pokazao se PTSP oca u jednoj usporedbi za djecu u petom razredu te depresija majke kod djece u sedmom razredu. Među varijablama koje se odnose na majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta sve varijable pokazale su se statistički značajnima u nekim usporedbama kod djece u sedmom razredu osnovne škole i kod djece u drugom razredu srednje škole, dok se u najmlađoj dobnoj skupini niti jedna varijabla nije pokazala statistički značajnom. Majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu nije se pokazalo statistički značajnim niti u jednoj usporedbi. Posljednja usporedba napravljena je za stav prema tjelesnom kažnjavanju djece, gdje se statistički značajna razlika pojavila u svim dobnim skupinama.

5.2. Razlike među djecom koja nisu doživjela nasilje i koja su doživjela samo psihičko nasilje prema različitim obilježjima

Drugi problem u ovom radu je ispitati po kojim obilježjima se razlikuju obitelji u kojima su djeca doživjela: a) niti jedan oblik psihičkog nasilja, b) samo psihološku agresiju, ali ne i tjelesno kažnjavanje ili zlostavljanje i c) psihološku agresiju i psihičko zlostavljanje, ali ne i tjelesno kažnjavanje ili zlostavljanje. Ovako formuliranim problemom odnosno nastojalo se ispitati razlike kod djece koja nisu bila izložena tjelesnom nasilju, već samo psihičkom. Ovakav pristup omogućuje razlikovanje psihičkog nasilja, premda treba imati na umu da se psihičko nasilje može pojavljivati kada se i pojavljuje tjelesno nasilje. Pokazalo se kako je broj djece koja doživljavaju najteže oblike psihičkog nasilja, a da ne doživljavaju tjelesno nasilje iznimno malen tako da je bilo potrebno ovu skupinu djece spojiti sa skupinom djece koja su doživjela samo psihičku agresiju.

U ovom problemu primijenjen je isti pristup analizi kao i u prvom problemu, s time da se analize korelacija među varijablama neće ponovno raditi jer su već prikazane u analizama u okviru prvog problema.

5.2.1. Sociodemografske varijable

Kao i u prvom problemu, za analizu razlika među skupinama prema sociodemografskim varijablama napravljene su dvije složene analize varijance zbog visoke korelacije dobi majke i dobi oca. Tako je u prvoj analizi isključena dob oca, a u drugoj analizi dob majke. Deskriptivni podaci prikazani su u tablici 5.60, a rezultati analiza u tablici 5.61.

Tablica 5.60 Deskriptivni podaci za sociodemografske varijable uključene u složenu analizu varijance za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela psihičko nasilje

Varijabla	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Dob majke	BDN	266	39,17	5,061	171	41,09	5,289	93	42,96	4,637
	PN	84	40,40	5,608	127	41,53	4,807	157	43,27	4,826
	Ukupno	350	39,46	5,216	298	41,28	5,086	250	43,16	4,750
Dob oca	BDN	264	42,80	5,504	168	43,98	5,473	92	46,54	4,875
	PN	83	44,23	6,446	125	45,19	6,053	156	46,43	4,819
	Ukupno	347	43,14	5,766	293	44,49	5,749	248	46,47	4,831
Obraz. status majke	BDN	266	5,59	1,681	171	5,24	1,497	93	5,31	1,674
	PN	84	5,62	1,714	127	5,38	1,532	157	5,55	1,611
	Ukupno	350	5,59	1,686	298	5,30	1,511	250	5,46	1,636
Obraz. status oca	BDN	266	5,39	1,652	171	5,12	1,582	93	5,28	1,521
	PN	84	5,21	1,345	127	5,28	1,577	157	5,19	1,594
	Ukupno	350	5,35	1,584	298	5,18	1,579	250	5,22	1,564
Veličina mjesta stanovanja	BDN	266	3,53	1,393	171	3,71	1,434	93	3,19	1,513
	PN	84	3,37	1,479	127	3,23	1,481	157	3,28	1,493
	Ukupno	350	3,49	1,414	298	3,50	1,471	250	3,25	1,498
Broj djece u kućanstvu	BDN	266	2,05	0,982	171	1,89	0,871	93	1,83	1,007
	PN	84	1,92	0,824	127	1,80	0,920	157	1,72	0,890
	Ukupno	350	2,01	0,947	298	1,85	0,892	250	1,76	0,935
Subjektivni prihod kućanstva	BDN	266	3,04	0,761	171	2,82	0,863	93	2,97	0,949
	PN	84	2,83	0,955	127	2,78	0,881	157	2,87	0,863
	Ukupno	350	2,99	0,815	298	2,81	0,870	250	2,90	0,896
Objektivni prihod kućanstva	BDN	266	10,22	2,652	171	9,59	2,863	93	9,90	2,945
	PN	84	9,96	2,774	127	9,56	2,799	157	9,73	2,908
	Ukupno	350	10,16	2,680	298	9,58	2,831	250	9,80	2,917

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Tablica 5.61 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema sociodemografskim obilježjima

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,972 ^a	1,382	7	342	0,342	0,028
	0,969 ^b	1,561	7	339	0,146	0,031
7.	0,969 ^a	1,315	7	290	0,243	0,031
	0,962 ^b	1,604	7	285	0,134	0,038
2. SŠ	0,978 ^a	0,774	7	242	0,242	0,022
	0,976 ^b	0,837	7	240	0,558	0,024

^a izostavljena dob oca

^b izostavljena dob majke

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazuju kako nema multivarijatnog efekta, odnosno statistički značajne razlike među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema testiranim sociodemografskim obilježjima. Dodatne analize napravljene su za

radni status majke i radni status oca jer su to kategorijalne varijable koje su analizirane χ^2 testom. Rezultati ovih analiza prikazani su u tablici 5.62.

Tablica 5.62 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema radnom statusu oca i majke

Varijabla	Razred	Grupe	N	Radni status		χ^2	p	ϕ
				Ne radi(%)	Radi(%)			
Radni status majke	5. razred	BDN	291	30,2	69,8	1,244	0,265	0,057
		PN	91	24,2	75,8			
	7. razred	BDN	181	30,4	69,6	1,170	0,279	0,059
		PN	150	36,0	64,0			
	2. razred	BDN	93	31,2	68,8	0,439	0,508	0,043
		PN	147	27,2	72,8			
Radni status oca	5. razred	BDN	279	17,6	82,4	1,911	0,167	0,073
		PN	82	24,4	75,6			
	7. razred	BDN	168	26,2	73,8	0,000	0,992	0,001
		PN	141	26,2	73,8			
	2. razred	BDN	86	25,6	74,4	0,221	0,638	0,032
		PN	137	28,5	71,5			

Rezultati pokazuju da niti prema radnom statusu majke, niti prema radnom statusu oca nisu pronađene statistički značajne razlike među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje.

5.2.2. Obilježja djeteta

Obilježja djeteta odnose se na majčinu percepciju djeteta neodgovornim, nemirnim i nedruštvenim te na spol djeteta. Tri varijable koje se odnose na percepciju djeteta uključene su u složenu analizu varijance, dok je spol, kao kategorijalna varijabla analiziran χ^2 testom. Deskriptivni podaci za varijable uključene u složenu analizu varijance prikazani su u tablici 5.63, a rezultati analize varijance prikazani su u tablici 5.64.

Tablica 5.63 Deskriptivni podaci za majčinu percepciju djeteta za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela psihičko nasilje

Percepcija djeteta	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Neodgovorno	BDN	6,88	3,259	254	163	7,12	3,764	95	6,85	3,759
	PN	7,44	3,666	80	126	7,63	3,486	158	7,94	3,636
	Ukupno	7,01	3,363	334	289	7,35	3,648	253	7,53	3,712
Nemirno	BDN	11,48	4,081	254	163	11,63	4,482	95	10,52	4,292
	PN	12,23	4,531	80	126	12,14	4,219	158	12,19	3,921
	Ukupno	11,66	4,198	334	289	11,85	4,369	253	11,56	4,137
Nedruštveno	BDN	7,41	3,777	254	163	7,66	3,922	95	6,86	3,429
	PN	7,54	3,649	80	126	7,37	3,246	158	7,14	3,362
	Ukupno	7,44	3,742	334	289	7,54	3,640	253	7,04	3,383

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Tablica 5.64 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema majčinoj percepciji djeteta

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,993	0,793	3	330	0,498	0,007
7.	0,992	0,791	3	285	0,500	0,008
2. SŠ	0,957	3,688	3	249	0,013	0,043

SS – stupnjevi slobode

Rezultati složene analize varijance pokazali su kako kod najstarije skupine sudionika postoji značajan multivarijatni efekt, odnosno statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema majčinoj percepciji djeteta. Kod mlađih dobnih skupina nije pronađena statistički značajna razlika među skupinama. Rezultati analize glavnih efekata za najstariju dobnu skupinu prikazani su u tablici 5.65.

Tablica 5.65 Analiza glavnih efekata za razlike među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema majčinoj percepciji djeteta za djecu u 2. razredu srednje škole

Percepcija djeteta	F	SS	p	Parcijalna η^2
Neodgovorno	5,142	1	0,024	0,020
Nemirno	10,066	1	0,002	0,039
Nedruštveno	0,394	1	0,531	0,002

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazali su da među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje u drugom razredu srednje škole postoji statistički značajna

razlika u majčinoj percepciji djeteta neodgovornim i nemirnim, pri čemu majke djece koja su doživjela psihičko nasilje svoju djecu percipiraju negativnije u odnosu na majke djece koja nisu doživjela nasilje. Nije pronađena statistički značajna razlika među skupinama prema majčinoj percepciji djeteta nedruštvenim.

Kao što je ranije navedeno, razlike među skupinama prema spolu djeteta zasebno su analizirane i rezultati ovih analiza prikazani su u tablici 5.66.

Tablica 5.66 Rezultati χ^2 testova za razlike u spolu djeteta prema doživljavanju psihičkog nasilja kod djece

Razred	Grupe	N	Spol		χ^2	p	φ
			Ženski(%)	Muški(%)			
5. razred	BDN	297	63,3	36,7	0,177	0,674	0,021
	PN	92	60,9	39,1			
7. razred	BDN	186	60,2	39,8	0,941	0,332	0,053
	PN	151	55,0	45,0			
2. razred	BDN	94	50,0	50,0	2,121	0,145	0,093
	PN	153	59,5	40,5			

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Rezultati provedenih analiza pokazuju da niti u jednoj dobnoj skupini sudionika nije pronađena statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema spolu djeteta.

5.2.3. Stres

U analizi razlika prema varijablama vezanim uz stres provedene su dvije složene analize varijance zbog visokih korelacija među varijablama. Tako su u prvoj analizi kao zavisne varijable uključene broj doživljenih stresnih događaja u protekle tri godine i procjena prisutnosti svakodnevnog stresa, a u drugoj analizi uključene su uznemirenost stresnim događajima i uznemirenost svakodnevnim stresom. Deskriptivni pokazatelji za ove varijable prikazani su u tablicama 5.67, a rezultati složenih analiza varijance prikazani su u tablicama 5.68 i 5.69.

Tablica 5.67 Deskriptivni podaci za varijable vezane uz stres za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela psihičko nasilje

Varijabla	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Broj stresnih događaja	BDN	280	2,09	1,786	183	2,34	1,926	106	2,13	1,893
	PN	93	2,90	2,075	137	2,81	2,231	162	2,46	2,034
	Ukupno	373	2,29	1,892	320	2,54	2,072	268	2,33	1,983
Prisutnost svakodnevnog stresa	BDN	280	2,88	1,173	183	2,98	1,092	106	2,93	1,098
	PN	93	3,23	1,199	137	3,20	1,218	162	3,21	1,150
	Ukupno	373	2,97	1,187	320	3,08	1,150	268	3,10	1,136
Uznemirenost stresnim događajima	BDN	246	9,41	6,665	155	10,30	7,177	84	9,99	6,760
	PN	81	11,56	7,106	121	11,87	7,918	145	10,23	7,441
	Ukupno	327	9,94	6,829	276	10,99	7,538	229	10,14	7,184
Uznemirenost svakodnevnim stresom	BDN	246	2,84	1,036	155	2,99	1,075	84	2,95	1,108
	PN	81	3,10	1,158	121	3,17	1,186	145	3,10	1,153
	Ukupno	327	2,91	1,071	276	3,07	1,126	229	3,05	1,136

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Tablica 5.68 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema broju doživljenih stresnih događaja i prisutnosti svakodnevnog stresa

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,958	8,040	2	370	0,000	0,042
7.	0,984	2,528	2	317	0,081	0,016
2. SŠ	0,983	2,329	2	265	0,099	0,017

SS – stupnjevi slobode

Tablica 5.69 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema uznemirenosti stresnim događajima i uznemirenosti svakodnevnim stresom

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,977	3,883	2	324	0,022	0,023
7.	0,987	1,747	2	273	0,176	0,013
2. SŠ	0,996	0,468	2	226	0,627	0,004

SS – stupnjevi slobode

Rezultati analiza pokazali su da samo u najmlađoj dobnoj skupini sudionika postoji multivarijatni efekt, tj. statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje u obje složene analize varijance prema varijablama vezanim uz stres. Kod starijih dobnih skupina statistički značajna razlika nije pronađena. Rezultati analiza glavnih efekata za djecu u petom razredu prikazani su u tablici 5.70.

Tablica 5.70 Post hoc analiza razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema varijablama vezanim uz stres za skupinu djece u petom razredu osnovne škole

Varijabla	F	SS	p	Parcijalna η^2
Broj stresnih događaja	13,229	1	0,000	0,034
Prisutnost svakodnevnog stresa	6,051	1	0,014	0,016
Uznemirenost stresnim događajima	6,129	1	0,014	0,019
Uznemirenost svakodnevnim stresom	3,543	1	0,061	0,011

SS – stupnjevi slobode

Rezultati analiza pokazali su da samo prema uznemirenosti majki svakodnevnim stresom nije pronađena statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje. Kod ostale tri varijable pronađene su statistički značajne razlike pri čemu su majke djece koja su doživjela psihičko nasilje iskazale da su doživjele više stresnih događaja u protekle tri godine, procijenile su veću prisutnost stresa u svakodnevnom životu i veću uznemirenost stresnim događajima u odnosu na majke djece koja nisu doživjela nasilje. Veličine efekata u ovim usporedbama su uglavnom niske, osim kod broja stresnih događaja gdje je veličina efekta između niske i umjerene.

5.2.4. Mentalno zdravlje

U ovu skupinu varijabli uključene su PTSP oca, alkoholizam oca, depresija oca i depresija majke. Kako su sve ove varijable kategorijalne, one su analizirane χ^2 testovima čiji su rezultati prikazani u tablicama 5.71, 5.72, 5.73 i 5.74.

Tablica 5.71 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika između djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema prisutnosti PTSP-a oca

Razred	Grupe	N	PTSP oca		χ^2	p	ϕ
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	BDN	271	95,9	4,1	2,608	0,106	0,086
	PN	82	91,5	8,5			
7. razred	BDN	171	95,9	4,1	2,093	0,148	0,082
	PN	138	92,0	8,0			
2. razred	BDN	87	94,3	5,7	1,008	0,315	0,067
	PN	137	90,5	9,5			

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Tablica 5.72 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika između djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema prisutnosti alkoholizma oca

Razred	Grupe	N	Alkoholizam oca		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	BDN	272	99,3	0,7	0,176	0,675	0,022
	PN	82	98,8	1,2			
7. razred	BDN	173	98,8	1,2	6,616	0,010	0,146
	PN	136	93,4	6,6			
2. razred	BDN	87	98,9	1,1	0,790	0,374	0,060
	PN	135	97,0	3,0			

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Tablica 5.73 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika između djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema prisutnosti depresije oca

Razred	Grupe	N	Depresija oca		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	BDN	276	97,1	2,9	2,431	0,119	0,082
	PN	82	100,0	0,0			
7. razred	BDN	173	98,3	1,7	0,501	0,479	0,040
	PN	136	97,1	2,9			
2. razred	BDN	89	95,5	4,5	0,895	0,344	0,063
	PN	134	97,8	2,2			

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Tablica 5.74 Rezultati χ^2 testova za analizu razlika između djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema prisutnosti depresije majke

Razred	Grupe	N	Depresija majke		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	BDN	276	94,9	5,1	1,309	0,253	0,060
	PN	83	91,6	8,4			
7. razred	BDN	173	98,8	1,2	1,274	0,259	0,064
	PN	136	97,1	2,9			
2. razred	BDN	89	95,5	4,5	0,352	0,553	0,040
	PN	134	97,0	3,0			

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Provedene analize pokazale su kako je od svih usporedbi samo kod alkoholizma oca pronađena statistički značajna razlika i to kod djece koja pohađaju sedmi razred osnovne škole. Ova razlika pokazala je da je u obiteljima djece koja su doživjela psihičko nasilje češća prisutnost alkoholizma oca u odnosu na obitelji djece koja nisu doživjela nasilje. U svim drugim usporedbama statistički značajna razlika nije pronađena.

5.2.5. Zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta

Varijable koje se odnose na majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta uključuju majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta od strane oca, od strane obitelji i od strane prijatelja te ukupno zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta. Kako je ukupno zadovoljstvo podrškom kompozit prethodno navedene tri varijable, ono je isključeno iz složene analize varijance te će biti zasebno analizirano t-testom. Deskriptivni pokazatelji za varijable uključene u složenu analizu varijance prikazani su u tablici 5.75, a rezultati složene analize varijance prikazani su u tablici 5.76.

Tablica 5.75 Deskriptivni podaci za majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela psihičko nasilje

Zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Partner	BDN	261	4,30	0,998	161	4,17	1,121	91	4,33	1,076
	PN	76	4,17	1,012	126	4,12	1,143	151	3,91	1,267
	Ukupno	337	4,27	1,001	287	4,15	1,129	242	4,07	1,214
Obitelj	BDN	261	4,15	1,034	161	4,27	0,962	91	4,20	1,002
	PN	76	3,93	1,135	126	4,06	1,151	151	4,07	0,991
	Ukupno	337	4,10	1,060	287	4,18	1,052	242	4,12	0,995
Prijatelji	BDN	261	4,00	1,183	161	4,12	1,117	91	4,01	1,159
	PN	76	3,71	1,093	126	3,98	1,095	151	3,73	1,233
	Ukupno	337	3,93	1,168	287	4,06	1,108	242	3,83	1,211

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Tablica 5.76 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje prema majčinom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,989	1,286	3	333	0,279	0,011
7.	0,990	0,968	3	283	0,408	0,010
2. SŠ	0,966	2,817	3	238	0,040	0,034

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazali su da multivarijantni efekt, tj. statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema majčinom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta postoji samo kod najstarije skupine sudionika, dok kod mlađih skupina nije pronađena statistički značajna razlika. Rezultati analiza glavnih efekata za najstariju dobnu skupinu prikazani su u tablici 5.77.

Tablica 5.77 Analiza glavnih efekata za razlike među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema majčinom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta za skupinu djece u drugom razredu srednje škole

Zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta	F	SS	p	Parcijalna η^2
Partner	7,051	1	0,008	0,029
Obitelj	0,992	1	0,320	0,004
Prijatelji	3,118	1	0,079	0,013

SS – stupnjevi slobode

Provedene analize pokazale su da postoji statistički značajna razlika među skupinama samo prema majčinom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta od strane partnera, pri čemu majke djece koja nisu doživjela nasilje iskazuju veće zadovoljstvo podrškom partnera u odgoju djeteta nego majke djece koja su doživjela psihičko nasilje. Veličina učinka u ovoj usporedbi je između niske i umjerene.

Kao što je ranije navedeno, ukupno zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta je analizirano zasebno t-testom. Rezultati ove analize prikazani su u tablici 5.78.

Tablica 5.78 Rezultati analize razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema ukupnom majčinom zadovoljstvu podrškom u odgoju djeteta

Razred	Grupe	N	M	SD	t	SS	p	g
5. razred	BDN	239	12,51	2,615	1,928	309	0,055	0,259
	PN	72	11,83	2,668				
7. razred	BDN	148	12,54	2,697	0,945	270	0,346	0,115
	PN	124	12,23	2,653				
2. razred	BDN	75	12,47	2,861	2,164	200	0,032	0,315
	PN	127	11,57	2,873				

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazali su da samo u najstarijoj dobnoj skupini postoji statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema ukupnom majčinom zadovoljstvu socijalnom podrškom, pri čemu su

majke djece koja nisu doživjela nasilje zadovoljnije podrškom koju primaju u odgoju djeteta u odnosu na majke djece koja su doživjela psihičko nasilje.

5.2.6. Majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu

Majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu ispitivano je kroz majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu počinjenim od oca, počinjenim od majke i svjedočenje nasilju među roditeljima. Deskriptivni podaci za ove tri varijable prikazani su u tablici 5.79, a rezultati složene analize varijance prikazani su u tablici 5.80.

Tablica 5.79 Deskriptivni podaci za majčino iskustvo s nasiljem u djetinjstvu za skupinu djece koja nisu doživjela nasilje i skupinu djece koja su doživjela psihičko nasilje

Varijabla	Skupina	Dobne skupine								
		5. razred OŠ			7. razred OŠ			2. razred SŠ		
		N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Nasilje doživljeno od oca	BDN	296	4,42	1,086	192	4,47	1,130	112	4,39	0,971
	PN	93	4,72	1,354	140	4,69	1,439	165	4,45	1,027
	Ukupno	389	4,49	1,161	332	4,57	1,272	277	4,43	1,003
Nasilje doživljeno od majke	BDN	296	4,42	0,978	192	4,42	0,883	112	4,44	0,836
	PN	93	4,53	1,059	140	4,50	0,910	165	4,48	1,097
	Ukupno	389	4,45	0,998	332	4,45	0,894	277	4,47	0,998
Svjedočenje nasilju među roditeljima	BDN	296	1,23	2,074	192	1,26	2,317	112	1,33	2,170
	PN	93	1,41	2,223	140	1,45	2,342	165	1,52	2,305
	Ukupno	389	1,27	2,109	332	1,34	2,326	277	1,44	2,249

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Tablica 5.80 Rezultati složene analize varijance u analizi razlika majki djece koja nisu doživjela psihičko nasilje i majki djece koja su doživjela psihičko nasilje prema majčinom iskustvu s nasiljem u djetinjstvu

Razred	Wilks λ	F	SS1	SS2	p	Parcijalna η^2
5.	0,986	1,774	3	385	0,152	0,014
7.	0,993	0,806	3	328	0,491	0,007
2. SŠ	0,998	0,164	3	273	0,921	0,002

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazali su da niti u jednoj dobnoj skupini nije pronađen značajan multivarijatni efekt, tj. statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema majčinom iskustvu s nasiljem u djetinjstvu.

5.2.7. Stav prema tjelesnom kažnjavanju

Razlike među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje prema stavu majke prema tjelesnom kažnjavanju ispitane su t-testom čiji su rezultati prikazani u tablici 5.81.

Tablica 5.81 Rezultati analize razlika majki djece koja nisu doživjela nasilje i majki djece koja su doživjela psihičko nasilje prema stavu prema tjelesnom kažnjavanju

Razred	Grupe	N	M	SD	t	SS	p	Hedges g
5. razred	BDN	258	13,66	5,924	-1,489	335	0,137	0,191
	PN	80	14,82	6,404				
7. razred	BDN	171	14,88	6,816	-1,111	308	0,268	0,127
	PN	139	15,73	6,447				
2. razred	BDN	89	14,79	6,848	-0,306	230	0,760	0,041
	PN	143	15,08	6,827				

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

SS – stupnjevi slobode

Rezultati provedenih analiza pokazali su kako niti kod jedne dobne skupine nije pronađena statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje u stavu majke prema tjelesnom kažnjavanju.

5.2.8. Zaključno o rezultatima analiza razlika prema doživljenom psihičkom nasilju

Jednako kao i kod tjelesnog nasilja, radi preglednosti rezultata napravljena je tablica 5.82 u kojoj su brojevima „5“, „7“ i „2“ prikazani razredi u kojima se pojavila statistički značajna razlika za pojedinu varijablu, a ukoliko je ćelija prazna to označava da niti u jednoj dobnoj skupini nije pronađena statistički značajna razlika.

Tablica 5.82 Rezultati analiza prema doživljenom tjelesnom nasilju

Skupina	Varijabla	Usporedba
		BDN-PN
Sociodemografska obilježja	Dob majke	—
	Dob oca	—
	Obrazovanje majke	—
	Obrazovanje oca	—
	Radni status majke	—
	Radni status oca	—
	Veličina mjesta stanovanja	—
	Broj djece u kućanstvu	—
	Objektivni prihodi kućanstva	—
	Subjektivni prihodi kućanstva	—
Obilježja djeteta	Spol djeteta	—
	Percepcija djeteta neodgovornim	2
	Percepcija djeteta nemirnim	2
	Percepcija djeteta nedruštvenim	—
Stres	Broj doživljenih stresora	5
	Uznemirenost stresorima	5
	Prisutnost svakodnevnog stresa	5
	Uznemirenost svakodnevnim stresom	—
Mentalno zdravlje	PTSP oca	—
	Alkoholizam oca	7
	Depresija oca	—
	Depresija majke	—
Zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane partnera	2
	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane obitelji	—
	Zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta od strane prijatelja	—
	Zadovoljstvo ukupnom socijalnom podrškom u odgoju djeteta	2
Iskustvo majki s nasiljem u djetinjstvu	Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca	—
	Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca	—
	Majčino svjedočenje nasilju među roditeljima u djetinjstvu	—
Stav prema tjelesnom kažnjavanju djece	Stav prema tjelesnom kažnjavanju djece	—

BDN – djeca koja nisu doživjela nasilje

PN – djeca koja su doživjela psihičko nasilje

Rezultati provedenih analiza pokazali su da među varijablama koje se odnose na sociodemografska obilježja, iskustvo majki s nasiljem u djetinjstvu i stav majke prema tjelesnom kažnjavanju nije pronađena statistički značajna razlika među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje. Među obilježjima djeteta statistički značajne razlike pronađene su za majčinu percepciju djeteta neodgovornim i

nemirnim kod najstarije dobne skupine. Od varijabli koje se odnose na stres, statistički značajne razlike pronađene su za broj stresora koje je majka doživjela u protekle tri godine, uznemirenost stresorima i prisutnost svakodnevnog stresa, dok prema uznemirenosti svakodnevnim stresom nije pronađena statistički značajna razlika među skupinama. Sve statistički značajne razlike koje se odnose na varijable vezane uz stres pronađene su samo kod najmlađe skupine sudionika. U analizama varijabli koje se odnose na mentalno zdravlje roditelja, samo je kod alkoholizma oca dobivena statistički značajna razlika i to u obiteljima djece u sedmom razredu osnovne škole, dok u drugim usporedbama nije pronađena statistički značajna razlika. Od varijabli koje se odnose na majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta statistički značajne razlike pronađene su za zadovoljstvo podrškom od partnera i zadovoljstvo ukupnom podrškom u odgoju djeteta, i to u oba slučaja za majke djece u drugom razredu srednje škole.

5.3. Povezanost stresa s doživljavanjem različitih tipova nasilja

U trećem problemu ispituje se doprinos pojedinih stresora i svakodnevnog stresa roditelja tjelesnom kažnjavanju te tjelesnom i psihičkom zlostavljanju djece u obitelji.

U svrhu odgovora na ovaj problem provedene su tri logističke regresijske analize s istim setom prediktora i različitim oblicima nasilja kao kriterijem. U prediktorski set uključeni su različiti stresori kojima je obitelj mogla biti izložena u protekle tri godine te procjena prisutnosti stresa u svakodnevnom životu. Prije provođenja logističkih regresijskih analiza provedeni su χ^2 testovi za odnos svakog pojedinog stresora i kriterijske varijable. Uz svaku regresijsku analizu prikazan je Nagelkerkeov koeficijent determinacije. Također treba napomenuti da je iz logističkih regresijskih analiza izbačen stresor „Vlastiti problemi s ovisnostima“ jer su prilikom analiza podataka s uključenim ovim stresorom dobiveni neinterpretabilni rezultati. U tablici 5.83 prikazane su veličine efekata za analizu razlika u doživljavanju pojedinih stresora prema doživljavanju tjelesnog kažnjavanja, a detaljni rezultati analiza prikazani su u prilogima 3-8.

Tablica 5.83 Veličine efekata u χ^2 testovima (ϕ koeficijent) za pojedine stresore i doživljavanje tjelesnog kažnjavanja¹⁹

Varijabla	5. razred	7. razred	2.razred SŠ
Preseljenje	0,048	0,040	0,019
Rođenje djeteta	0,038	0,014	0,059
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	0,114**	0,027	0,025
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji	0,103*	0,016	0,058
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	0,022	0,042	0,009
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,033	0,044	0,184**
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,018	0,010	0,127*
Vlastiti psihički problem(i)	0,042	0,035	0,138**
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,047	0,003	0,130*
Smrt bližeg člana obitelji	0,014	0,106*	0,014
Financijske teškoće	0,039	0,038	0,015
Vlastiti problemi s ovisnostima	0,023	0,003	0,047
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,022	0,037	0,065
Nasilje u partnerskom odnosu	0,041	0,070	0,073
Vlastiti sukob sa zakonom	0,014	0,009	0,048
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,025	0,022	0,103*

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

¹⁹ U svim slučajevima gdje su se pokazale statistički značajne razlike veća je incidencija tjelesnog kažnjavanja u obiteljima koje su doživjele pojedini stresor

Analize pojedinih stresora pokazale su da različiti stresori statistički značajni u svakoj dobnoj skupini. Tako je kod najmlađe dobne skupine više djece bilo izloženo tjelesnom kažnjavanju u protekloj godini u kojima su majke ili članovi uže obitelji bili nezaposleni ili doživjeli gubitak posla. Kod djece u sedmom razredu jedini značajan stresor je smrt člana uže obitelji, dok se kod djece u drugom razredu srednje škole značajni stresori odnose na tjelesnu ili psihičku bolest majke ili člana uže obitelji te na sukob sa zakonom člana uže obitelji. Za sve stresore vrijedi da je u obiteljima u kojima se dogodio stresor, više djece bilo izloženo tjelesnom kažnjavanju u protekloj godini. Ovdje treba napomenuti da je χ^2 test vrlo osjetljiv na razlike u frekvencijama po pojedinim kategorijama i prilikom interpretacije rezultata treba voditi računa o tome da iako pojedini stresor pokazuje statističku značajnost, moguće je da se radi o vrlo malom broju sudionika. Primjerice sukob sa zakonom člana uže obitelji, koji je statistički značajan kod djece u drugom razredu srednje škole, doživjelo je devet sudionika (3,3%) od 274 sudionika koliko nije doživjelo tjelesno kažnjavanje u protekloj godini, dok je u skupini koja je doživjela tjelesno kažnjavanje (111 ispitanika) devet sudionika (8,1%) doživjelo ovaj stresor. U tablici 5.84 prikazani su rezultati logističke regresijske analize sa stresorima kao prediktorima i incidencijom tjelesnog kažnjavanja kao kriterijem.

Tablica 5.84 Omjeri vjerojatnosti (odds ratio) u logističkoj regresijskoj analizi stresora kao prediktora i tjelesnog kažnjavanja kao kriterija (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog kažnjavanja)

Varijabla	exp(B)		
	5. razred	7. razred	2.razred
Preseljenje	0,664	1,115	0,767
Rođenje djeteta	1,545	0,940	1,562
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	1,507	0,874	0,814
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelj	1,622	0,922	1,319
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	0,642	2,174	0,706
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	1,288	1,086	2,215*
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,703	1,055	1,305
Vlastiti psihički problem(i)	1,201	0,754	1,231
Psihički problem(i) člana uže obitelj	1,124	0,905	2,086
Smrt bližeg člana obitelji	0,914	1,601*	0,720
Financijske teškoće	1,011	1,079	0,872
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,915	1,523	1,116
Nasilje u partnerskom odnosu	2,031	0,212*	4,041
Vlastiti sukob sa zakonom	0,889	1,523	1,255
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	1,246	1,363	1,894
Procjena svakodnevnog stresa	1,011	1,084	0,935
Negelkerke R ²	0,050	0,046	0,121

* p<0,05

Rezultati logističke regresijske analize pokazuju da u petom razredu nema značajnog prediktora vezanih uz pojedinačne stresore i percepciju izloženosti svakodnevnom stresu. Kod djece u sedmom razredu značajnim prediktorima pokazali su se smrt bližeg člana obitelji i nasilje u partnerskom odnosu među roditeljima. Djeca u čijim obiteljima su se dogodili ovi događaji bila su više izložena tjelesnom kažnjavanju. Kod djece u drugom razredu od varijabli vezanih uz izvore stresa samo se tjelesna bolest ili ozljeda majke pokazala značajnim prediktorom. Zanimljivo je uočiti kako u analizama odnosa pojedinih stresora kod djece u petom razredu postoje dva stresora za koje su dobivene statistički značajne razlike, dok se u logističkoj regresijskoj analizi niti jedan prediktor nije pokazao značajnim. Ovakav neuobičajen rezultat posljedica je različite osjetljivosti korištenih testova te je za pouzdanije interpretacije potrebno replicirati ove rezultate. U tablici 5.85 prikazane su veličine efekata za analizu razlika u doživljavanju pojedinih stresora prema doživljavanju tjelesnog zlostavljanja.

Tablica 5.85 Veličine efekata u χ^2 testovima (ϕ koeficijent) za pojedine stresore i doživljavanje tjelesnog zlostavljanja

Varijabla	5. razred	7. razred	2.razred SŠ
Preseljenje	0,070	0,085*	0,063
Rođenje djeteta	0,006	0,027	0,052
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	0,020	0,104*	0,051
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji	0,045	0,030	0,064
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	0,035	0,077	0,033
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,000	0,022	0,038
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,039	0,006	0,105*
Vlastiti psihički problem(i)	0,057	0,025	0,047
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,032	0,054	0,045
Smrt bližeg člana obitelji	0,031	0,015	0,032
Financijske teškoće	0,012	0,028	0,002
Vlastiti problemi s ovisnostima	0,037	0,034	0,028
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,023	0,087*	0,032
Nasilje u partnerskom odnosu	0,014	0,008	0,043
Vlastiti sukob sa zakonom	0,037	0,017	0,102*
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,021	0,009	0,055

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Analiza pojedinih stresora pokazala je da kod djece u petom razredu niti jedan zasebni stresor nije pokazao značajan efekt vezano uz doživljavanje tjelesnog zlostavljanja u protekloj godini. Kod djece u sedmom razredu značajni efekti dobiveni su za preseljenje, nezaposlenost ili gubitak posla majke te probleme s ovisnostima člana uže obitelji, dok je u drugom razredu srednje škole značajan stresor tjelesna bolest člana uže obitelji i sukob majke sa zakonom. I u ovom slučaju vezano uz sukob sa zakonom majke radi se o vrlo malom broju sudionika te

ovaj rezultat može indicirati na značajnost ovog stresora, ali je potrebna replikacija nalaza za pouzdano zaključivanje. U tablici 5.86 prikazani su rezultati logističke regresijske analize sa stresorima kao prediktorima i incidencijom tjelesnog zlostavljanja kao kriterijem.

Tablica 5.86 Omjeri vjerojatnosti (odds ratio) u logističkoj regresijskoj analizi stresora kao prediktora i incidencije tjelesnog zlostavljanja kao kriterija (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog zlostavljanja)

Varijabla	exp(B)		
	5. razred	7. razred	2.razred SŠ
Preseljenje	1,930	1,357	1,965
Rođenje djeteta	0,719	0,856	1,765
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	1,051	2,049*	0,901
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji	1,662	0,733	1,050
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	0,119	2,189	0,492
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	1,191	1,082	1,187
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,594	0,907	1,584
Vlastiti psihički problem(i)	1,732	0,770	1,237
Psihički problem(i) člana uže obitelji	1,112	1,204	1,279
Smrt bližeg člana obitelji	1,424	0,815	0,660
Financijske teškoće (npr. dugovanja, teškoće s plaćanjem računa, kredita)	0,845	0,958	0,855
Problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga) člana uže obitelji	1,275	2,727*	0,083
Nasilje u partnerskom odnosu	1,392	0,395	4,704
Vlastiti sukob sa zakonom	1,136	3,672	17,781
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	1,880	0,367	0,208
Procjena svakodnevnog stresa	0,860	1,199	0,969
Nagelkerke R ²	0,059	0,072	0,086

* p<0,05

Za tjelesno zlostavljanje kod djece u petom razredu i drugom razredu srednje škole nisu se pojavili značajni prediktori vezani uz izvore stresa. Kod djece u sedmom razredu kao značajni prediktori dobiveni su nezaposlenost ili gubitak posla majke te problemi s ovisnostima člana uže obitelji. U obiteljima u kojima su se pojavili ovi stresni događaji djeca su u većoj mjeri izložena tjelesnom zlostavljanju. U tablici 5.87 prikazane su veličine efekata za analizu razlika u doživljavanju pojedinih stresora prema doživljavanju psihičkog zlostavljanja.

Kod analiza pojedinih stresora vezano uz doživljavanje psihičkog zlostavljanja u petom razredu niske veličine efekata pokazali su razvod ili rastava te nasilje u partnerskom odnosu. Pri tome se kod obje varijable radi o relativno malom broju sudionika. Nasilje u partnerskom odnosu se pokazalo kao varijabla s niskom veličinom efekta i kod djece u sedmom razredu, uz

psihičke probleme člana uže obitelji i nezaposlenost ili gubitak posla majke. Kod djece u drugom razredu srednje škole najveći broj stresora pokazao je značajne efekte. Ti stresori su preseljenje, rođenje djeteta, tjelesna bolest člana uže obitelji, problemi majke s ovisnostima i sukob sa zakonom člana uže obitelji.

Tablica 5.87 Veličine efekata u χ^2 testovima za pojedine stresore i doživljavanje psihičkog zlostavljanja

Varijabla	5. razred	7. razred	2.razred SŠ
Preseljenje	0,002	0,070	0,152**
Rođenje djeteta	0,016	0,004	0,200**
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	0,024	0,095*	0,040
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji	0,028	0,034	0,142**
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	0,159**	0,016	0,056
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,004	0,037	0,046
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,000	0,027	0,124*
Vlastiti psihički problem(i)	0,024	0,056	0,026
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,056	0,106*	0,078
Smrt bližeg člana obitelji	0,023	0,046	0,051
Financijske teškoće	0,048	0,056	0,010
Vlastiti problemi s ovisnostima	0,059	0,033	0,115*
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,041	0,074	0,058
Nasilje u partnerskom odnosu	0,104**	0,113**	0,089
Vlastiti sukob sa zakonom	0,035	0,029	0,001
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,070	0,024	0,106*

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

U tablici 5.88 prikazani su rezultati logističke regresijske analize sa stresorima kao prediktorima i incidencijom psihičkog zlostavljanja kao kriterijem.

Tablica 5.88 Omjeri vjerojatnosti (odds ratio) u logističkoj regresijskoj analizi stresora kao prediktora i incidencije psihičkog zlostavljanja kao kriterija (referentna skupina su djeca s incidencijom psihičkog zlostavljanja)

Varijabla	exp(B)		
	5. razred	7. razred	2.razred SŠ
Preseljenje	0,550	1,412	1,946
Rođenje djeteta	1,427	1,054	3,636*
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	1,274	1,923*	0,690
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji	0,780	0,561	2,279*
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	3,526*	0,922	0,739
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,927	1,157	1,131
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,937	0,872	1,391
Vlastiti psihički problem(i)	0,937	1,003	0,789
Psihički problem(i) člana uže obitelji	1,311	1,963	1,573
Smrt bližeg člana obitelji	1,317	0,626	0,466*
Financijske teškoće (npr. dugovanja, teškoće s plaćanjem računa, kredita)	1,061	1,076	0,791
Problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga) člana uže obitelji	0,922	1,255	1,020
Nasilje u partnerskom odnosu	1,677	2,864	2,367
Vlastiti sukob sa zakonom	0,649	2,620	1,417
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	2,253	0,406	1,269
Procjena svakodnevnog stresa	1,054	1,158	1,099
Negelkerke R ²	0,056	0,082	0,153

* p<0,05

Pri analizi doživljavanja psihičkog zlostavljanja u sve tri dobne skupine dobivene su statistički značajni prediktori vezani uz stres. Tako je kod djece u petom razredu veća učestalost doživljavanja psihičkog zlostavljanja u obiteljima u kojima se u protekle tri godine dogodio razvod ili rastava roditelja. Kod djece u sedmom razredu značajan prediktor psihičkog zlostavljanja djece je nezaposlenost ili gubitak posla majke. Kod djece u drugom razredu srednje škole značajni prediktori psihičkog zlostavljanja su rođenje djeteta te nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji. Zanimljivo je da smrt bližeg člana obitelji predviđa manju učestalost psihičkog zlostavljanja.

Ukupno gledano, logističke regresijske analize pokazuju relativno malen efekt čega kod učenika osnovnih škola, pri čemu treba naglasiti da u nekim analizama niti jedan prediktor nije bio značajan. Kako se u postupku logističke regresijske analize ne testira značajnost multiple korelacije, ovakve situacije indiciraju neznačajnu povezanost s kriterijem. Za razliku od toga, kod tjelesnog kažnjavanja i psihičkog zlostavljanja dobiven je umjeren efekt te se pokazalo da su pojedini stresori značajni prediktori ovih oblika nasilja kod djece u drugom

razredu srednje škole. Naravno, kako se radi o stresnim događajima od kojih se neki događaju vrlo rijetko (npr. smrt bliskog člana obitelji), njihovo pojavljivanje može predstavljati rizik za one kojima se to dogodilo, ali je za bolje objašnjenje nasilja nad djecom u obitelji potrebno uvoditi dodatne varijable.

5.4. Provjera Revidiranog modela obiteljskog stresa

U posljednjem problemu provjeren je doprinos revidiranog modela obiteljskog stresa objašnjenju tjelesnog kažnjavanja te tjelesnog i psihičkog zlostavljanja djece u obitelji. Značajke provjere ovog modela su u tome da se provodi na tri različite kategorije nasilja i odvojeno za svaku dobnu skupinu. Kao što je navedeno u obradama podataka, provjera modela napravljena je u tri koraka pomoću regresijskih analiza.

5.4.1. Povezanost stresa i uznemirenosti svakodnevnim stresom

U prvom dijelu modela predviđen je odnos stresa i uznemirenosti svakodnevnim stresom tako da će izloženost većem broju stresora i učestaliji svakodnevni stres biti prediktori uznemirenosti svakodnevnim stresom. Također, temeljem dosadašnjih teorijskih modela očekuje se da će doživljeni stresori i prisutnost svakodnevnog stresa biti pozitivno povezani s osjećajem uznemirenosti stresnim događajima. U tablici 5.89 prikazani su deskriptivni podaci i korelacije među varijablama za varijable uključene u prvi korak provjere Revidiranog modela obiteljskog stresa.

Tablica 5.89 Bivarijatne korelacije i deskriptivni pokazatelji za varijable vezane uz stres i uznemirenost svakodnevnim stresom

Razred	Varijabla	N	M	SD	r	
					Uznemirenost	Broj stresnih događaja
5.	Uznemirenost	668	2,81	1,113	-	0,25**
	Broj stresnih događaja	592	2,49	2,003	0,25**	-
	Svakodnevni stres	671	2,98	1,152	0,71**	0,28**
7.	Uznemirenost	577	2,96	1,115	-	0,28**
	Broj stresnih događaja	519	2,62	2,093	0,28**	-
	Svakodnevni stres	581	3,11	1,149	0,73**	0,30**
2.	Uznemirenost	402	2,98	1,118	-	0,18**
	Broj stresnih događaja	360	2,64	2,024	0,18**	-
	Svakodnevni stres	402	3,18	1,155	0,76**	0,20**

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Provedene analize pokazuju da su varijable koje se odnose na stres u pozitivnim korelacijama, pri čemu su prisutnost svakodnevnog stresa i uznemirenost svakodnevnim stresom u visokoj korelaciji, dok je broj stresnih događaja relativno nisko pozitivno povezan s druge dvije varijable u sve tri dobne skupine. U tablici 5.90 prikazani su rezultati regresijske analize s brojem doživljenih stresnih događaja majke u protekle tri godine i prisutnosti svakodnevnog stresa kao prediktorima te uznemirenosti svakodnevnim stresom kao kriterijem.

Tablica 5.90 Rezultati regresijske analize s brojem stresnih događaja i učestalosti svakodnevnog stresa kao prediktorima i uznemirenosti svakodnevnim stresom kao kriterijem

Varijabla	5. razred			7. razred			2. razred SŠ		
	B	SeB	β	B	SeB	β	B	SeB	β
Broj stresnih događaja	0,031	0,017	0,056	0,032	0,017	0,060	0,015	0,020	0,028
Svakodnevni stres	0,670*	0,029	0,694	0,690*	0,031	0,710	0,727*	0,034	0,751
R	0,712			0,731			0,757		
R ²	0,507			0,534			0,573		

* $p < 0,05$

Rezultati regresijske analize prikazani u tablici 5.90 pokazuju visoke koeficijente multiple korelacije u sve tri dobne skupine. Ove korelacije su u posljedica visoke korelacije učestalosti svakodnevnog stresa u životu majke i njene uznemirenosti svakodnevnim stresom. Sudeći po rezultatima ove analize broj doživljenih stresnih događaja nije prediktor uznemirenosti svakodnevnim stresom.

5.4.2. Povezanost uznemirenosti svakodnevnim stresom majki s psihičkom agresijom koju su doživjela djeca

Jedna od hipoteza istraživanja (H5) je polazila od toga da će uznemirenost stresnim događajima biti pozitivno povezana sa psihičkom agresijom prema djeci. Pretpostavilo se da je ovaj odnos posredovan nasiljem u kućanstvu (svjedočenjem djeteta nasilju u kućanstvu) i percepcijom djeteta tako da će prisutnost nasilja među roditeljima i negativna percepcija djeteta pridonositi povezanosti između uznemirenosti stresnim događajima i činjenja psihičke agresije prema djetetu. U tablici 5.91 prikazani su deskriptivni podaci i korelacije među varijablama za varijable uključene u drugi korak provjere Revidiranog modela obiteljskog stresa.

Tablica 5.91 Bivarijatne korelacije varijabli u drugom koraku testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa

Varijabla	Razred	Varijabla					
		1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Psihička agresija	5.	-					
	7.	-					
	2.	-					
2. Uznemirenost	5.	0,15**	-				
	7.	0,09*	-				
	2.	0,08	-				
3. Socijalna podrška	5.	-0,08	-0,26**	-			
	7.	-0,08	-0,31**	-			
	2.	-0,15**	-0,27**	-			
4. Nasilje u kućanstvu	5.	0,35**	0,14**	-0,06	-		
	7.	0,31**	0,18**	-0,11*	-		
	2.	0,35**	0,08	-0,04	-		
5. Percepcija djeteta – neodgovorno	5.	0,12**	0,10*	-0,26**	0,08	-	
	7.	0,14**	0,12**	-0,25**	0,11*	-	
	2.	0,16**	0,09	-0,26**	-0,01	-	
6. Percepcija djeteta – nemirno	5.	0,14**	0,17**	-0,28**	0,09*	0,52**	-
	7.	0,15**	0,14**	-0,21**	0,14**	0,50**	-
	2.	0,22**	0,14*	-0,29**	0,11	0,48**	-
7. Percepcija djeteta – nedruštveno	5.	0,07	0,11*	-0,19**	0,07	0,25**	0,15**
	7.	-0,02	0,11*	-0,21**	0,04	0,16**	-0,01
	2.	0,04	0,10	-0,20**	0,01	0,23**	0,08

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Rezultati analiza pokazali su da samo percepcija djeteta nedruštvenim nije značajno povezana s psihičkom agresijom niti kod jedne dobne skupine, te da socijalna podrška ima značajnu negativnu korelaciju s psihičkom agresijom samo kod najstarije dobne skupine. Najviše korelacije s psihičkom agresijom dobivene su za svjedočenje djeteta nasilju u kućanstvu, a treba uočiti da je socijalna podrška negativno povezana sa svim drugim varijablama. U tablici 5.92 prikazani su rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize s doživljavanjem psihičke agresije kao kriterijem, gdje je u prvom koraku analize kao prediktor uvedena uznemirenost majke svakodnevnim stresom, dok su u drugom koraku analize u prediktorski set uvedene socijalna podrška, svjedočenje djeteta nasilju u kućanstvu i percepcija djeteta.

Tablica 5.92 Omjeri vjerojatnosti (odds ratio) u hijerarhijskoj logističkoj regresijskoj analizi drugog koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa. Referentna skupina su djeca s incidencijom psihičke agresije.

Korak	Varijable	Exp(B)					
		5. razred		7. razred		2.razred	
1	Uznemirenost	1,430*	1,281*	1,120	1,035	1,417*	1,140
2	Socijalna podrška		0,995		1,024		0,962
	Nasilje u kućanstvu		4,445*		2,879*		5,115*
	P.d. – neodgovorno		1,014		1,044		1,101*
	P.d. – nemirno		1,028		1,035		1,080
	P.d. – nedruštveno		1,029		0,961		1,019
Negelkerke R ²		0,045	0,191	0,005	0,106	0,035	0,247

* p<0,05

Rezultati logističkih regresijskih analiza različiti su za sve tri dobne skupine. U petom razredu pokazalo se da je uznemirenost svakodnevnim stresom značajan prediktor doživljavanja psihičke agresije, tj. majke djece koja su doživjela psihičku agresiju imaju veću uznemirenost svakodnevnim stresom u odnosu na majke djece koja nisu doživjela psihičku agresiju. Čak i kada se dodaju varijable u drugom koraku značajnost ove varijable se zadržava te je uz nju značajan prediktor svjedočenje nasilju u kućanstvu. Ukupno ove varijable objašnjavaju 19,1% varijance psihičke agresije.

Kod djece u sedmom razredu uznemirenost svakodnevnim stresom nije se pokazala značajnim prediktorom psihičke agresije. Svjedočenje nasilju u kućanstvo pokazalo se kao jedini značajni prediktor psihičke agresije u ovoj dobnoj skupini čime je objašnjeno 10,6 varijance.

U drugom razredu srednje škole uznemirenost svakodnevnim stresom u prvom koraku objašnjava 3,5% varijance psihičke agresije, dok u drugom koraku uznemirenost svakodnevnim stresom nije značajan prediktor, a svjedočenje nasilju u kućanstvu i percepcija djeteta neodgovornim kao značajni prediktori objašnjavaju 24,7% varijance psihičke agresije. Samo u ovoj dobnoj skupini percepcija djeteta neodgovornim dobivena je kao značajan prediktor.

Sumarno gledano, uznemirenost svakodnevnim stresom pokazala je prediktivnost za psihičku agresiju nad djecom u petom razredu osnovne škole i drugom razredu srednje škole. Pokazuje se da je u obiteljima u kojima majke procjenjuju veću uznemirenost svakodnevnim stresom ujedno i veći rizik za pojavu psihičke agresije nad djecom. Rezultati ovih analiza pokazuju i da u obiteljima u kojima se pojavljuje nasilje u kućanstvu postoji pojačani rizik za psihičku

agresiju nad djecom te upravo ova varijabla najizraženije pridonosi predikciji psihičke agresije.

5.4.3. Povezanost doživljavanja psihičke agresije i različitih drugih oblika nasilja

U sljedećem koraku provjere revidiranog modela obiteljskog stresa napravljene su zasebne regresijske analize za svaki tip nasilja. U tablici 5.93 prikazane su bivarijatne analize svih varijabli u prediktorskom setu i kriterija.

Tablica 5.93 Bivarijatne korelacije varijabli uključenih u regresijske analize u trećem koraku provjere revidiranog modela obiteljskog stresa

Varijabla	Razred	Varijabla						
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Tjelesno kažnjavanje	5.	-						
	7.	-						
	2.	-						
2. Tjelesno zlostavljanje	5.	0,33**	-					
	7.	0,34**	-					
	2.	0,37**	-					
3. Psihičko zlostavljanje	5.	0,26**	0,41**	-				
	7.	0,22**	0,46**	-				
	2.	0,34**	0,41**	-				
4. Psihička agresija	5.	0,42**	0,30**	0,35**	-			
	7.	0,34**	0,29**	0,29**	-			
	2.	0,24**	0,24**	0,30**	-			
5. Stav prema tjelesnom kažnjavanju	5.	0,16**	0,18**	0,10*	0,13**	-		
	7.	0,14**	0,11*	0,08	0,09*	-		
	2.	0,27**	0,17**	0,15**	0,11*	-		
6. Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca	5.	0,09*	0,11**	0,08*	0,12**	0,08	-	
	7.	0,02	0,07	0,04	0,08*	-0,01	-	
	2.	0,09	0,07	0,08	0,03	0,04	-	
7. Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane majke	5.	0,06	0,00	0,04	0,10*	0,05	0,50**	-
	7.	0,10*	0,06	0,03	0,07	0,09*	0,52**	-
	2.	0,04	0,03	0,04	0,02	0,07	0,66**	-
8. Majčino svjedočenje nasilju među roditeljima u djetinjstvu	5.	0,06	0,07	0,04	0,08*	0,10*	0,57**	0,46**
	7.	0,05	0,06	0,06	0,08	-0,01	0,57**	0,47**
	2.	0,08	0,03	0,05	0,03	0,09	0,49**	0,42**

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Rezultati provedenih analiza pokazuju da su sve varijable osim majčinog iskustva s nasiljem u primarnoj obitelji pozitivno povezane s dječjim doživljavanjem različitih oblika nasilja. Majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu od strane oca pokazalo se statistički značajno, ali vrlo nisko povezano s dječjim doživljavanjem različitih oblika nasilja samo kod djece u petom

razredu, a majčino doživljavanje nasilja u djetinjstvu od njene majke značajno je povezano samo s dječjim doživljavanjem tjelesnog kažnjavanja kod djece u sedmom razredu.

Prema hipotezi koja se odnosi na tjelesno kažnjavanje (H6) očekivalo se kako će činjenje psihičke agresije prema djetetu biti pozitivno povezano tjelesnim kažnjavanjem djeteta. Uvođenjem iskustva majki s doživljenim nasiljem u djetinjstvu i stavova prema tjelesnom kažnjavanju u prediktorski blok povećat će se količina objašnjene varijance kriterija. U svrhu provjere ove hipoteze provedena je hijerarhijska logistička regresijska analiza čiji su sažeti rezultati prikazani u tablici 5.94, a detaljniji rezultati nalaze se u prilogu 10.

Tablica 5.94 Omjeri vjerojatnosti (odds ratio) u logističkoj regresijskoj analizi trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s tjelesnim kažnjavanjem kao kriterijem (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog kažnjavanja)

Korak	Varijable	5. razred		7. razred		2.razred	
1	Psihička agresija	6,787*	6,382*	5,631*	5,500*	5,793*	5,419*
2	Stav prema tjelesnom kažnjavanju		1,050*		1,034*		1,076*
	NUD – otac		1,058		0,900		1,229
	NUD – majka		0,968		1,048		0,894
	NUD – svjedočenje nasilju među roditeljima		1,008		1,044		1,015
Negelkerke R ²		0,236	0,257	0,175	0,191	0,122	0,199

* p<0,05

NUD – majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu

Testirani model ukazuje na to da je doživljavanje psihičke agresije prediktor doživljavanja tjelesnog kažnjavanja u sve tri dobne skupine, a postotak ukupne objašnjene varijance kreće se između 19,1% kod djece u sedmom razredu i 25,7% kod djece u petom razredu. Također u svim dobnim skupinama stav prema tjelesnom kažnjavanju pridonosi objašnjenju varijance tjelesnog kažnjavanja. Omjeri vjerojatnosti govore za koliko se povećava vjerojatnost pripadanja referentnoj skupini ako se vrijednost prediktora poveća za jedan stupanj. Tako za stav prema tjelesnom kažnjavanju vidimo da je omjer vjerojatnosti takav da pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju neznatno pridonosi vjerojatnosti da je dijete doživjelo tjelesno zlostavljanje. Doživljavanje nasilja u primarnoj obitelji majke nije prediktivno za tjelesno kažnjavanje djece.

U sljedećoj hipotezi (H7) pretpostavljeno je da će varijable u prediktorskom setu predviđati tjelesno zlostavljanje, odnosno očekuje se kako će činjenje psihičke agresije prema djetetu biti pozitivno povezano tjelesnim zlostavljanjem djeteta. Uvođenjem iskustva majki s doživljenim nasiljem u djetinjstvu i stavova prema tjelesnom kažnjavanju u prediktorski blok povećat će

se količina objašnjene varijance kriterija. Sažeti rezultati hijerarhijske analize s tjelesnim zlostavljanjem kao kriterijem prikazani su u tablici 5.95.

Tablica 5.95 Omjeri vjerojatnosti (odds ratio) u logističkoj regresijskoj analizi trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s tjelesnim zlostavljanjem kao kriterijem (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog zlostavljanja)

Korak	Varijable	5. razred		7. razred		2.razred	
1	Psihička agresija	12,737*	11,905*	17,768*	16,567*	11,771*	10,911*
2	Stav prema tjelesnom kažnjavanju		1,056		1,044*		1,051*
	NUD – otac		1,287		0,993		1,309
	NUD – majka		0,709		1,006		0,840
	NUD – svjedočenje nasilju među roditeljima		1,047		1,076		0,974
Negelkerke R ²		0,221	0,264	0,188	0,208	0,121	0,156

* p<0,05

NUD – majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu

Slični rezultati kao i za tjelesno kažnjavanje dobiveni su i za tjelesno zlostavljanje. Iznimka su rezultati dobiveni za djecu u petom razredu gdje se stav majke prema tjelesnom kažnjavanju nije pokazao prediktivnim za što. Suprotno tome, u starijim dobnim skupinama stav majke prema tjelesnom kažnjavanju uz psihičku agresiju značajan prediktor tjelesnog zlostavljanja. No, doprinos stava prema tjelesnom kažnjavanju objašnjenju varijance tjelesnog zlostavljanja je, kao i kod tjelesnog kažnjavanja, vrlo malen. Ukupna količina objašnjene varijance kriterija kreće se od 15,6% kod djece u drugom razredu srednje škole do 26,4% kod djece u petom razredu osnovne škole.

Posljednji tip nasilja koji je provjeravan u trećem koraku provjere modela je psihičko zlostavljanje. Prema hipotezi (H8) očekuje se kako će činjenje psihičke agresije prema djetetu biti pozitivno povezano s psihičkim zlostavljanjem djeteta. Uvođenjem iskustva majki s doživljenim nasiljem u djetinjstvu i stavova prema tjelesnom kažnjavanju u prediktorski blok povećat će se količina objašnjene varijance kriterija. Sažeti rezultati hijerarhijske analize s tjelesnim zlostavljanjem kao kriterijem prikazani su u tablici 5.96.

Tablica 5.96 Omjeri vjerojatnosti (odds ratio) u logističkoj regresijskoj analizi trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s psihičkim zlostavljanjem kao kriterijem (referentna skupina su djeca s incidencijom psihičkog zlostavljanja)

Korak	Varijable	5. razred		7. razred		2.razred	
1	Psihička agresija	21,629*	20,287*	21,629*	18,314*	9,012*	8,592*
2	Stav prema tjelesnom kažnjavanju		1,014		1,019		1,032
	NUD – otac		1,155		1,002		1,177
	NUD – majka		0,960		0,993		0,939
	NUD – svjedočenje nasilju među roditeljima		1,003		1,068		0,999
Nagelkirke R ²		0,270	0,276	0,192	0,200	0,154	0,171

* p<0,05

NUD – majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu

Kod psihičkog zlostavljanja kao kriterijske varijable samo je psihička agresija značajan prediktor. Nasilje koje su majke doživjele u djetinjstvu i njihovi stavovi prema tjelesnom kažnjavanju nisu se pokazali prediktivnima za psihičko zlostavljanje. Ukupna količina objašnjene varijance kreće se od 17,1% kod djece u drugom razredu srednje škole do 27,6% kod djece u petom razredu osnovne škole.

6. RASPRAVA

6.1. Prediktori tjelesnog nasilja nad djecom

U prvom problemu ovog istraživanja analizirani su odnosi različitih prediktora i doživljavanja različitog intenziteta tjelesnog nasilja (tjelesno kažnjavanje i/ili tjelesno zlostavljanje) djece. Radi jednostavnosti prikaza prediktori su podijeljeni u skupine te će u raspravi biti napravljen pregled ovih rezultata po skupinama varijabli.

Sociodemografska obilježja

Sociodemografska obilježja roditelja pokazala su se kao varijable s uglavnom niskim ili neznatnim efektima. Varijable za koje je utvrđena statistički značajna razlika su radni status oca za djecu u sedmom razredu osnovne škole, pri čemu je u obiteljima u kojima je otac zaposlen djeca u većoj mjeri bila izložena tjelesnom nasilju, te subjektivni prihodi kućanstva kod djece u drugom razredu srednje škole, pri čemu su majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje svoje prihode procjenjivale višima u odnosu na majke djece iz druge dvije skupine. Treba napomenuti da kod djece u petom razredu osnovne škole skupine djece se nisu statistički značajno razlikovale prema doživljenom nasilju niti na jednoj uključenoj varijabli. Ovi rezultati pokazuju djelomični nesklad s drugim istraživanjima koja su utvrđivala vezu između socioekonomskog statusa i tjelesnog nasilja nad djecom (npr. Gershoff, 2002a.). Tako se uobičajeno nezaposlenost oca smatra rizikom za doživljavanje tjelesnog nasilja, za što je u našem istraživanju dobiven drugačiji odnos kod djece u sedmom razredu, dok se prihodi kućanstva dovode u vezu s tjelesnim nasiljem, pri čemu je taj odnos isti ako i u našem istraživanju. Gershoff (2002.) navodi kako opadanjem socio-ekonomskog statusa dolazi do povećanja korištenja tjelesnog kažnjavanja. Vezano uz istraživanja koja su se bavila socioekonomskim statusom i obilježjima obitelji, Brown i sur. (1998.) navode da su mlađa dob majke, slabije obrazovanje i primanje socijalne pomoći prediktori tjelesnog zlostavljanja. Gershoff i sur. (2010.) su dobili su da su niži obiteljski prihodi i nesigurnost uz hranu povezani s fizičkim kažnjavanjem djece. Pinderhughes i sur. (2000.) utvrdili su da je i blaže i teže tjelesno kažnjavanje djece povezano s nižim obrazovnim statusom roditelja i općenito socioekonomskim statusom. Sedlak i sur. (2010.) su pronašli da je veći rizik za tjelesno nasilje nad djecom u obiteljima u kojima su roditelji nezaposleni, koji imaju niže prihode, iz većih obitelji i iz ruralnih sredina. Raver, Gershoff i Aber (2010.) su pronašle da su niži

prihodi povezani s grubljim roditeljskim ponašanjem, višim stresom i slabijim roditeljskim funkcioniranjem. Smith Slep i O'Leary (2007.) su utvrdile da je nasilje na djecom u obitelji (tjelesno i psihičko) počinjeno od strane majki povezano s nižom dobi majke i većom obitelji, dok za obrazovanje majki i prihod obitelji nije dobivena značajna korelacija. Vezano uz odnos sociodemografskih obilježja i nasilje počinjeno od strane očeva, značajna korelacija dobivena je samo za nižu dob očeva, dok za obrazovanje, veličinu obitelji i prihod kućanstva nije dobivena značajna korelacija. Bailey i sur. (2009.) su utvrdili da su nasilni postupci roditelja (tjelesni i psihički) povezani sa sociodemografskim rizicima i s nižom dobi roditelja. Berzenski i Yates (2013.) su utvrdili povezanost niskog socioekonomskog statusa i teškog tjelesnog kažnjavanja djece.

Pri analizi rezultata istraživanja koja se odnose na odnos obilježja obitelji i nasilja nad djecom treba imati na umu određene nedostatke. Primjerice, istraživanja koja su pokazala da je mlađa dob majki čimbenik rizika za tjelesno nasilje nad djecom su imala u fokusu djecu znatno mlađe dobi te majke mlade životne dobi. To sve ukazuje da se pri usporedbi nalaza različitih istraživanja treba voditi računa o niz okolnosti, kao što je u ovom slučaju interakcija dobi djeteta i zrelosti majke. U istraživanju Straussa i Stewarta (1999.) s djecom u dobi 0-17 godina dobiveno je kako se učestalost tjelesnog kažnjavanja mijenja s dobi djeteta, a to je i potvrđeno u radu Ajduković i suradnika (2012.) u kojem su korišteni podaci iz projekta BECAN statistički značajne razlike utvrđene su u obje kategorije tjelesnog nasilja i obje kategorije psihičkog nasilja za prevalenciju prema dobi djece, dok su za incidenciju utvrđene dobne razlike za psihičku agresiju, psihičko zlostavljanje i tjelesno kažnjavanje.

Varijable koje se odnose na socio-ekonomski status tradicionalno se u istraživanjima pojavljuju kao prediktori tjelesnog nasilja nad djecom. Gershoff (2002.) navodi dvije hipoteze koje govore o vezi socio-ekonomskog statusa i tjelesnog nasilja nad djecom. Prva se veže uz prelijevanje stresa koja proizlazi iz Modela obiteljskog stresa Congera i sur. (1992.). Prema ovoj hipotezi ekonomske teškoće (koje su povezane s niskim socio-ekonomskim statusom) izazivaju stres i putem emocionalnog stresa roditelja i bračnih sukoba dovode do oslabljenih roditeljskih kapaciteta i naposljetku do tjelesnog kažnjavanja djeteta. Druga hipoteza govori o socijalizaciji kao mogućem objašnjenju povezanosti niskog socio-ekonomskog statusa i tjelesnog nasilja nad djecom. Prema ovoj hipotezi roditelji se trude razvijati vrijednosti i vještine, poput konformizma i poslušnosti autoritetu, koje će omogućiti djetetu bolju prilagodbu na buduće događaje. Zbog ovoga je moguće da se roditelji oslanjaju na tjelesno

kažnjavanje kako bi osigurali neposrednu poslušnost nužnu kod poslova koji se vežu uz niski socio-ekonomski status ili održavanje sigurnosti u okolini koja može biti opasna. Ove dvije hipoteze provjerene su u radu Greenbergera, O'Neila i Nagela (1994; prema Gershoff, 2002a.) i dobiveno je da obje hipoteze mogu biti primjenjive. Ipak treba uzeti u obzir da, slično rezultatima ovog istraživanja, u nekim istraživanjima nije utvrđena povezanost socio-ekonomskog statusa i tjelesnog nasilja nad djecom (npr. Day i sur., 1998., Mahoney i sur., 2000.; prema Gershoff, 2002a.). Vezano uz istraživanja u Hrvatskoj, Pećnik i Tokić (2011.) su u svom istraživanju na adolescentima i njihovim roditeljima dobile statistički značajne, ali niske povezanosti tjelesnog nasilja nad djecom s obrazovanjem i radnim statusom oca i majke te brojem djece u kućanstvu, financijskim teškoćama i veličinom mjesta stanovanja. U istraživanju Ajduković i Rajhvajn Bulat (2012.) koje je provedeno na učenicima srednjih škola financijske mogućnosti obitelji su se pokazale kao varijabla s neznatnom veličinom efekta za doživljavanje fizičkog nasilja. Kalebić Jakupčević i Ajduković (2011.) su provele istraživanje čiji je cilj bila provjera rizika za tjelesno zlostavljanje djece u obiteljima u kojima očevi boluju od PTSP-a i u obiteljima u kojima majke i očevi boluju od anksiozno-depresivnog poremećaja, hijerarhijska regresijska analiza pokazala je da su uz probleme mentalnog zdravlja, slabiji ekonomski status, manja socijalna podrška te tjelesna i verbalna agresija u partnerskim sukobima, značajni prediktori rizika za tjelesno zlostavljanje djece.

Ovi podaci ukazuju na to da je u hrvatskom kontekstu veza između socio-ekonomskog statusa i tjelesnog kažnjavanja djece slaba što sugerira da postoji jednaka potreba za intervencijama kod obitelji bez obzira na njihov socio-ekonomski status, ali i da je potrebno dodatno istraživati moderatorske i medijacijske efekte drugih varijabli, jer je, osobito vezano uz dvije hipoteze kojima se objašnjava povezanost socio-ekonomskog statusa i tjelesnog nasilja nad djecom potrebno utvrditi mogu li programi prevencije biti jednako usmjereni obiteljima s različitim socio-ekonomskim statusom. Upravo su niske financijske mogućnosti izvorište Modela obiteljskog stresa Congera i suradnika (2000.). Međutim, studije koje u fokusu imaju različite razine rizika za zlostavljanje djece se često provode kao dio opsežnijih istraživanja što dovodi do toga da su neke relevantne kontekstualne varijable npr. što je to ekonomski status obitelji vrlo šturo definirane kako bi se omogućilo da se ispitivanjem obuhvati što više relevantnih varijabli (što je slučaj i u ovom istraživanju). To je dovelo do toga da se u najvećem broju istraživanja objektivni financijski status ili/i percepcija financijskog statusa mjeri samo s jednim ili dva pitanjem (Barrera, Caples i Tein, 2001.). Zbog ovoga u budućim istraživanjima više pažnje treba biti posvećeno konceptualizaciji varijabli koje se odnose na

socio-ekonomski status obitelji. Primjerice u radu Mistrya i Lowea (2006., prema Mistry i sur., 2008.) koji upućuju da usmjerenost na financijsko zadovoljavanje samo temeljnih potreba ne opisuje u cijelosti vezu između financijskih problema i dobrobiti roditelja i djece. Pokazalo se da emocionalna dobrobit majki nije samo povezana s mogućnosti zadovoljavanja temeljnih potreba obitelji, već da im je važno raspolaganje s sredstvima za neke skromne želje koje nisu dio temeljnih potreba kao npr. odvesti djecu na pizzu na kraju školske godine ili za rođendan. S druge strane podaci prikupljeni u projektu BECAN prikupljeni su na uzorku školske djece, dok se u nekim istraživanjima (npr. Kalebić Jakupčević i Ajduković, 2011.) istraživanje provodilo na kliničkim uzorcima, ili ekstremnim skupinama, čime je interpretabilnost rezultata ograničena kada se govori o općoj populaciji, što nije ograničenje ovog istraživanja. Zlostavljanje djece je složen i multidimenzionalni problem (Hooper, 2005.) i može se dogoditi i događa se u svim socio-ekonomskim grupama, ali nepovoljne financijske okolnosti i siromaštvo povećavaju rizik za različite oblike nasilja i zanemarivanje djece u obitelji. Priroda tih veza i njihov kauzalni odnos se još uvijek istražuje što je djelomice rezultat poteškoća u razjašnjavanju složenih uzročnih veza između siromaštva, socijalne isključenosti, zlostavljanja djece i drugih i s njima povezanih problema, kao što su problemi mentalnog zdravlja ili zloupotreba sredstava ovisnosti (Lovell, 2003.; NSPCC, 2008.).

Obilježja djeteta

Varijable koje su uključene u analizu obilježja djeteta kao čimbenika rizika odnose se na spol djeteta i na majčinu percepciju djetetovih osobina.

Spol djeteta pokazao značajnim prediktorom tjelesnog nasilja samo kod djece u petom razredu i to u svim usporedbama osim pri usporedbi djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje. Pri tome je u skupini djece koja su doživjela tjelesno nasilje više dječaka nego u skupini djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. Slično tome, u drugim istraživanjima nije dobivena jasna veza između spola djeteta i izloženosti tjelesnom nasilju u obitelji. Maccoby i Jacklin (1974., prema Gershoff, 2002a.) su utvrdili kako su dječaci u većoj mjeri izloženi tjelesnom kažnjavanju od djevojčica, što je potvrđeno u nizu kasnijih studija (npr. Erath i sur., 2011.), ali s druge strane, jednako tako postoje studije u kojima ova razlika nije dobivena (npr. Holden i sur, 1995; Strassberg i sur, 1994; prema Gershoff, 2002a.). Pećnik i Tokić (2011.) su dobile statistički značajne razlike

prema spolu djeteta samo prema majčinoj i očevoj samoprocjeni tjelesnog kažnjavanja i vikanja, dok za samoprocjene adolescenata nisu pronađene statistički značajne razlike.

S druge strane se majčina percepcija djeteta pokazala jednim od najznačajnijih prediktora u svim dobnim skupinama. Percepcija djeteta važan je dio različitih modela koji opisuju tjelesno nasilje kroz trijadu okolina-roditelj-dijete, gdje se percepcija djetetovih osobina može gledati kao opravdanje za korištenje tjelesnog kažnjavanja. U okviru modela socijalnog procesiranja informacija (Milner, 2000.) u prvom stadiju modela (*Percepcije*) pretpostavlja se da zlostavljajući roditelji imaju u većoj mjeri od nezlostavljajućih razvijene negativne percepcije djetetovog ponašanja. U drugom stadiju modela (*Interpretacije i evaluacije*) Milner (2000.) navodi da zlostavljajući roditelji rade kvantitativno i kvalitativno različite prosudbe u odnosu na nezlostavljajuće roditelje te se očekuje da će zlostavljajući roditelji neodgovarajuće postupke svoje djece interpretirati kao ozbiljnije i pogrešne. Također će biti skloniji interpretirati takve postupke uzrokovanim internalnim, stabilnim i globalnim osobinama djeteta i motiviranim lošim namjerama.

Hipoteza da su djetetove osobine povezane s različitim odgojnim stilovima roditelja nije nova i potvrđena je u različitim istraživanjima. Gershoff (2002.) navodi da su djeca koja imaju visoku razinu aktivnosti, slabu samoregulaciju ili su agresivna, mogu izazivati nasilne roditeljske postupke sa svrhom zaustavljanja neženjenog i poticanja poželjnog ponašanja. Povezanost između eksternaliziranih problema djeteta i tjelesnog kažnjavanja dobivena je i u radu Gershoff i sur. (2010.). U istraživanju Smith Slep i O'Leary (2007.) dobivena je značajna povezanost između nasilja nad djecom i atribuiranja odgovornosti ka djetetu te emocionalnog preplavljanja izazvanog djetetovim ponašanjem i za majke i za očeve. Van Zeijl i sur. (2007.) su utvrdili da djeca s „teškim“ temperamentom u većoj mjeri izazivaju negativne, ali i pozitivne odgojne metode kod roditelja u odnosu na djecu „lakog“ temperamenta. Rezultati istraživanja na blizancima pokazali su kako faktori vezani uz genetiku objašnjavali između jedne trećine i jedne petine varijance u tjelesnom kažnjavanju (Jaffee i sur., 2004) i osobito teškim roditeljskim discipliniranjem (uključujući ozbiljno verbalno i tjelesno kažnjavanje) (Button i sur., 2008.). Druga istraživanja s blizancima pokazala su da je dijete koje je izloženo nasilnim postupcima razvija više problema u ponašanju (Ashbury, i sur., 2003.; Ashbury, Dunn i Plomin, 2006.; Lynch i sur., 2006.), što je potvrđeno i kod djece koja nisu blizanci, čak i nakon kontrole drugih faktora u obitelji (Hao i Matsueda, 2008.). Pored toga pokazalo se da postoji odnos između nasilja i roditeljevih negativnih osjećaja prema djeci (Caspi i sur.,

2004.; Larsson i sur., 2008.), roditeljevog kritiziranja jednog djeteta i preferiranja drugog (Carbonneau i sur., 2002.) i konflikta između roditelja i djeteta (Burt i sur., 2005.; Burt i sur., 2006.; Khlar, McGue i sur., 2011.; Khlar, Reuter i sur., 2011.). S druge strane, iako postoji rizik za antisocijalno ponašanje kod djece koja su tjelesno kažnjavana ili tjelesno zlostavljana, vjerojatnost da je kažnjavanje ili zlostavljanje izazvano ponašanjem djeteta je minimalna, posebno kada je to ponašanje pod jakim utjecajem genetike (Jaffe i sur., 2004.). U istraživanju Jaffe i sur. (2004.) dobiveno je da „teška“ djeca mogu izazvati tjelesno kažnjavanje, ali da faktore koji dovode do zlostavljanja treba tražiti u obiteljskom okruženju ili karakteristikama zlostavljajućeg roditelja što govori u prilog modelu socijalnog procesiranja informacija²⁰, pa tako Baumrind, Larzele i Cowan (2002) navode kako odnos između nasilja nad djecom i negativnih ishoda može biti uzrokovan trećim varijablama, poput obiteljskog konteksta.

Pećnik i Tokić (2011.) su također dobile statistički značajnu povezanost između problema u ponašanju adolescenta i korištenja tjelesnog kažnjavanja od oca i majke.

Treba imati na umu da su u našem istraživanju mjere doživljenog nasilja dobivene od djeteta, a mjere djetetovih osobina dolaze od procjene roditelja, konkretno majki, tako da je očekivana međuovisnost procjena djetetovih osobina i roditeljskih postupaka o kojoj govore Sanson i Rothbart (1995.). S obzirom na pretpostavke modela socijalnog procesiranja informacija o percepciji djetetovih osobina kod zlostavljajućih roditelja, za buduća istraživanja trebalo bi, uz procjene roditelja, koristiti objektivnije pokazatelje djetetovih osobina, poput upitnika ličnosti ili kombinacije procjena iz različitih izvora (dijete, braća, roditelji, učitelji i drugi).

Sanson i Rothbart (1995.) govoreći o preventivnim programima navode da su priručnici za roditeljstvo usmjereni na poboljšanje roditeljskih vještina i često govore o „ispravnom načinu“ roditeljstva. Ovakav pristup za sobom nosi slabije uvažavanje dječje individualnosti i potreba koje je temelj pozitivnog i odgovornog roditeljstva usmjerenog na razvoj kapaciteta djeteta. Priručnici o odgoju djece s „teškim“ temperamentom mogu problem postaviti samo na dijete i etiketiranjem djeteta napraviti samoispunjavajuća proročanstva. Ovaj problem dodatno je naglašen kada se uzme u obzir šira okolina koja može facilitirati roditeljeva uvjerenja o djetetovim osobinama. Takva okolina uključuje djedove i bake, učitelje, stručno osoblje u školi i druge. Ovakvo etiketiranje može utjecati na roditeljeva očekivanja od djeteta i na

²⁰ Kada se radi o istraživanjima provedenima u SAD-u, pri tumačenju rezultata koji se odnose na tjelesno kažnjavanje treba uzeti u obzir da u SAD-u tjelesno kažnjavanje nije zakonom zabranjeno.

roditeljevo uvjerenje o učinkovitosti odgojnih postupaka. Ipak treba imati na umu da podrška roditeljima, koja može biti iz uže sredine, poput partnerove ili uže obitelji, ali i šire sredine poput učitelja, psihologa socijalnih radnika, može promjenom percepcije djeteta unaprijediti roditeljeve kapacitete. U kontekstu modela socijalnog procesiranja informacija to znači osnažiti roditelje za interpretaciju ponašanja i odabir odgovora na djetetovo ponašanje koji uzima u obzir potrebe i individualnost djeteta, ali i samoregulaciju roditelja potrebnu za uspješno facilitiranje i praćenje pozitivnih promjena u djetetovom ponašanju.

Stres

U ovom istraživanju korištene su varijable koje se odnose na stresne događaje kojima je bila izložena obitelj u protekle tri godine i na svakodnevni stres. Pokazalo se da se razlike među skupinama djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje pojavljuju samo kod najstarije dobne skupine za sve varijable osim prisutnosti svakodnevnog stresa. U mlađim dobnim skupinama nisu pronađene statistički značajne razlike prema varijablama koje se odnose na stres.

Brojna su istraživanja i teorijski modeli koji govore o vezi stresa i tjelesnog nasilja nad djecom. Tako npr. model obiteljskog stresa govori da prisutnost stresa oslabljuje kapacitete roditelja za optimalni odgoj djeteta. Pojam roditeljskog stresa navodi se kao specifičan tip stresa i definira se kao odbijajuća psihološka reakcija na zahtjeve roditeljstva te se smatra kako stresori iz okoline pojačavaju roditeljski stres (Profaca, 2012.). Roditeljski stres je kvalitativno različit od stresa u drugim područjima života, premda se smatra kako stresori iz okoline pojačavaju roditeljski stres (Profaca i Arambašić, 2004.) Roditeljski stres se opisuje kao uznemirujući osjećaj prema sebi i djetetu, a takvu uznemirenost i neugodu roditelj direktno pripisuje zahtjevima roditeljstva koji se pred njega postavljaju. Roditelji koji su pod intenzivnijim roditeljskim stresom češće svoju djecu opažaju negativno i skloniji su neadekvatnim roditeljskim postupcima, a neadekvatni roditeljski postupci povezani su s kasnijim teškoćama djeteta. U literaturi se kao izvori roditeljskog stresa najčešće navode tri skupine stresora (1) stres povezan s karakteristikama djeteta: zahtjevnost djeteta, zdravlje djeteta, neprilagođenost djeteta, (2) stres koji prati interakciju roditelja i djeteta: neispunjena očekivanja od djeteta, vezanost uz dijete, discipliniranje djeteta, komunikacija s djetetom, nekompetencija, (3) stres koji se odnosi na karakteristike roditelja i njegovu socijalna mreža:

nedostatak podrške, ograničenja roditeljske uloge, odnosi sa partnerom/icom; materijalna situacija, zahtjevnost drugih uloga (Profaca i Arambašić, 2004.). U nizu istraživanja koja navodi Gershoff (2002a.) utvrđeno je kako je stres, bilo direktno ili indirektno, povezan s korištenjem tjelesnog kažnjavanja. Gershoff i sur. (2010.) utvrdili su da su roditeljski stres i sukobi u braku povezani s tjelesnim kažnjavanjem djece. Pinderhughes i sur. (2000.) utvrdili su da je učestalije blaže i teže fizičko kažnjavanje djece povezano s većim stresom roditelja i izloženosti nasilju roditelja i općenito brigom za budućnost. Smith Slep i O'Leary (2007.) su utvrdile povezanost između nasilja prema djeci i percipirani stres i izloženost negativnim životnim događajima i za očeve i za majke. Strauss (1980, prema Justice i Justice, 1990.) je dobio nalaze gdje je dobivena povezanost stresa i zlostavljanja djece kada su bili prisutni: iskustvo roditelja s fizičkim kažnjavanjem u djetinjstvu, uvjerenje u opravdanost tjelesnog kažnjavanja, nasilje među partnerima, nezadovoljstvo brakom, kombinacija nezaposlenosti, niskih prihoda i obrazovanja, patrijarhalnost i socijalna izolacija.

U svakom slučaju stres iscrpljuje kapacitete roditelja za nošenje s izazovima roditeljstva. Tako Milner (2000.) smatra da se roditelji koji su pod stresom u većoj mjeri oslanjaju na predpostojeće sheme (posebno u situacijama kada postoji kombinacija općeg roditeljskog stresa i stresa vezanog specifično za dijete). U takvim situacijama će roditelji koji su nasilni u većoj mjeri reagirati u skladu s pristranim vjerovanjima o svom djetetu. To znači da kada postoje uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i negativna percepcija djeteta stres može povećati vjerojatnost korištenja tjelesnog kažnjavanja kao odgojne metode. Zanimljiv je nalaz u projektu BECAN (Rajter i sur., 2012.) da kada se roditelje pitalo da se prisjete razloga zbog kojeg su zadnji puta udarili dijete 23,6% roditelja je navelo da su izgubili samokontrolu, što je drugi odgovor po učestalosti nakon „ne sjećam se“ (28,6%). Upravo gubitak samokontrole odražava ono što Milner (2000.) naziva predpostojecim shemama koje se kod zlostavljajućih roditelja odražavaju kroz negativniju percepciju djetetovog ponašanja i smanjenu mogućnost odabira adekvatnog odgovora na djetetovo ponašanje, a koje su u situaciji stresa pojačane jer se javljaju automatske reakcije.

Mentalno zdravlje

Statistički značajne razlike među skupinama prema mentalnom zdravlju roditelja pokazale su se kod djece u petom i sedmom razredu osnovne škole. Tako statistički značajna razlika

prema učestalosti depresije kod majke kod djece u sedmom razredu pokazala u razlikovanju djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela tjelesno nasilje. U daljnjim usporedbama kod djece u sedmom razredu pokazuje se da u obiteljima u kojima majka nema depresiju više djece koja nisu doživjela bilo koji oblik tjelesnog nasilja, nego u obiteljima u kojima majka ima depresiju. Samo se u usporedbi djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i djece koja su doživjela i tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje depresija majke nije pokazala značajnom u sedmom razredu. Kod djece u petom razredu osnovne škole PTSP oca pokazao se učestalijim kod djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje nego kod djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje, dok u drugim usporedbama nije utvrđena statistički značajna razlika.

Problemi mentalnog zdravlja roditelja često se vežu uz nasilje nad djecom u obitelji. Prisutnost problema mentalnog zdravlja roditelja može oslabiti njihov kapacitet za nošenje sa zahtjevima roditeljstva, ali istovremeno i povećavati razinu stresa u obitelji i ujedno smanjivati socio-ekonomski status obitelji. Kalebić Jakupčević i Ajduković (2011.) su utvrdile da je mješoviti anksiozno-depresivni poremećaj majki ili očeva i postraumatski stresni poremećaj očeva značajan prediktor tjelesnog zlostavljanja djece. Povezanost između depresivnih simptoma roditelja i tjelesnog kažnjavanja dobivena je i u radu Gershoff i sur. (2010.). Sedlak i sur. (2010.) su utvrdili da su djeca čiji roditelji imaju psihičku bolest ili alkoholizam pod većim rizikom za doživljavanje tjelesnog nasilja. Smith Slep i O'Leary (2007.) su utvrdile povezanost između korištenja alkohola i depresivnih simptoma sa nasiljem nad djecom i za majke i za očeve.

Vezano uz alkoholizam, Widom i Hiller-Sturmhöfel (2001.) navode da nalazi o povezanosti alkoholizma i tjelesnog zlostavljanja djece nisu konzistentni, ali da većina istraživanja govori u prilog hipotezi o povezanosti alkoholizma i tjelesnog zlostavljanja djece. Miller i sur. (1997; prema Widom i Hiller-Sturmhöfel, 2001.) govore o tri moguća mehanizma ove povezanosti. Prvi je kognitivna dezorganizacija koja govori da alkohol povećava vjerojatnost pojave nasilja jer utječe na komunikaciju među članovima obitelji i rezultira krivom interpretacijom socijalnih znakova, precjenjivanjem percipiranih prijetnji i podcjenjivanjem posljedica nasilja. Drugi mehanizam naziva se odricanje devijantnosti i govori da počinitelji pripisuju svoje nasilno ponašanje alkoholu i time minimiziraju osobnu odgovornost za počinjeno ponašanje. Treći mehanizam naziva se disinhibicijska hipoteza govori o tome da alkohol utječe na centre u mozgu koji inhibiraju socijalno neprihvatljiva ponašanja.

Sve varijable koje se odnose na zdravstveni status u ovom istraživanju prikupljene su subjektivnom procjenom majki te su prikupljeni na općoj populaciji. Zbog ovoga treba s oprezom uspoređivati rezultate ovog istraživanja u odnosu na rezultate istraživanja u kojima su korišteni klinički uzorci i odgovarajući dijagnostički instrumenti (npr. Kalebić Jakupčević i Ajduković, 2011.) ili onih u kojima je uzimana subjektivna procjena i od majki i od očeva (npr. Pećnik i Tokić, 2011.).

Zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta

Podrška u odgoju djeteta važan je mehanizam kojim se smanjuju rizici za nasilno roditeljstvo i olakšava roditeljima svakodnevno suočavanje s izazovima u odgoju djece. Webster-Stratton (1990.) navodi kako veličina negativnog utjecaja stresa na roditeljstvo ovisi o socijalnoj podršci koja je roditeljima na raspolaganju, tako da je moguće da upravo socijalna podrška koju majke dobivaju djeluje kao protektivni faktor za sprečavanje tjelesnog nasilja nad djecom. U našem istraživanju socijalna podrška pokazala je značajne efekte kod djece u sedmom i drugom razredu, pri čemu su majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje zadovoljnije socijalnom podrškom koju dobivaju u odgoju. Tako su Brown i sur. (1998.) utvrdili da je loša kvaliteta braka povezana s tjelesnim nasiljem. Rezultati koje su dobile Smith Slep i O'Leary (2007.) ukazuju na značajnu korelaciju percipirane socijalne podrške i nasilja nad djecom za majke, ali ne i za očeve.

Pećnik i Tokić (2011.) su dobile da je samo kod očeva bolja percepcija formalne socijalne podrške prediktor manjeg tjelesnog kažnjavanja djece, dok u drugim analizama nije potvrđena veza zadovoljstva socijalnom podrškom i tjelesnog kažnjavanja djece. Pri tome treba imati na umu da je uzorak u istraživanju Pećnik i Tokić ekvivalentan djeci u sedmom razredu u našem razredu tako da ovi rezultati upućuju na potrebu dodatnog istraživanja vezano uz ovaj fenomen.

Kod ove varijable je također važno uočiti da su procjene zadovoljstva socijalnom podrškom u odgoju djece prikupljene samo od majki, a djeca su procjenjivala doživljeno nasilje od bilo kojeg člana obitelji. To implicira da ne postoje informacije o podršci koju percipiraju drugi članovi obitelji, odnosno za bolju procjenu efekta socijalne podrške na nasilje nad djecom bilo bi potrebno uključiti procjene ostalih članova obitelji. Također, procjene zadovoljstva socijalnom podrškom su globalne, odnosno postojalo je po jedno pitanje za zadovoljstvo

podrškom partnera, obitelji i prijatelja. Takav pristup može biti vrlo ograničavajući zbog niske pouzdanosti i valjanosti, jer rezultati u većoj mjeri o interpretaciji pitanja kod sudionika nego kod mjera koje su kreirane temeljem upitnika s više pitanja.

Iskustvo majki s nasiljem u djetinjstvu

Iskustvo majki s nasiljem u djetinjstvu nije se pokazalo značajnim korelatom tjelesnog nasilja niti u jednoj usporedbi. Ovakav rezultat nije u skladu s prethodnim istraživanjima koja ukazuju na transgeneracijski prijenos nasilja.

Transgeneracijski prijenos nasilja često se spominje kao jedan od važnih mehanizama objašnjenja nasilja nad djecom u obitelji. Deater-Deckard i sur. (2003.) su utvrdili da su adolescenti koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje od svojih majki imali pozitivnije stavove prema tjelesnom kažnjavanju, bez obzira na ukupnu učestalost, dob kada su bili kažnjavani ili intenzitet kazni. Smith Slep i O'Leary (2007.) su također utvrdile povezanost između nasilja nad djecom u obitelji i nasilja u primarnoj obitelji roditelja i za majke i za očeve. Pećnik (2006.) je u svom istraživanju na uzorku studentica potvrdila ovu vezu, a Buchanan (1996.; prema Pećnik, 2006.) navodi istraživanja prema kojima se zaključuje da će 30-40% zlostavljanih roditelja nastaviti zlostavljati svoju djecu. Ova istraživanja govore u prilog Bandurinom modelu socijalnog učenja prema kojemu djeca usvajaju obrasce ponašanja od roditelja te uče adekvatne roditeljske postupke vlastitim iskustvom. Ipak, teza o transgeneracijskom prijenosu nasilja nije deterministička, pa tako Pećnik (2006.) navodi kako značajan broj roditelja s iskustvom nasilja u djetinjstvu ne prenosi nasilje na svoju djecu, iako jesu pod povećanim rizikom da budu počinitelji nasilja te da se novija istraživanja u ovom području posvećuju upravo protektivnim faktorima koji sprečavaju transgeneracijski prijenos nasilja nad djecom u obitelji. Već navedeni rezultati Buchanana govore da 60-70% roditelja koji su doživjeli zlostavljanje neće biti počinitelji zlostavljanja. Dixon, Browne i Hamilton-Giachritsis (2005.) navode da je transgeneracijski prijenos nasilja posredovan i zaštitnim faktorima, poput pozitivnih roditeljskih vještina koje mogu umanjiti ili potpuno suzbiti efekt doživljenog nasilja u djetinjstvu.

Rezultate našeg istraživanja treba gledati u kontekstu da je nasilje u obitelji mjereno setom vrlo općenitih pitanja o doživljenom nasilju te da je rezultat o nepostojanju razlika među djecom koja su doživjela tjelesno nasilje i djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje prema

majčinom iskustvu s nasiljem u djetinjstvu artefakt takvih općenitih pitanja i drugih nedostataka retrospektivnog iskaza koji se pojavljuju kada majke procjenjuju svoje iskustvo s nasiljem u djetinjstvu. S obzirom na konzistentne rezultate drugih istraživanja potrebno je dodatno provjeriti ove nalaze jer je u kontekstu Modela socijalnog procesiranja informacija i teorije socijalnog učenja kontekst primarne obitelji važan za razvoj predpostojjećih shema o roditeljstvu i očekivanja, o čemu govore već spomenuti rezultati Deater-Deckard i sur. (2003.) o pozitivnijim stavovima prema tjelesnom kažnjavanju adolescenata koji su bili izloženi tjelesnom nasilju u odnosu na one adolescente koji nisu bili izloženi tjelesnom nasilju. Ipak, moguće je i da je zbog tzv. efekta ladice (Fajgelj, 2003.) ograničen broj objavljenih istraživanja u kojima nije dobiven efekt transgeneracijskog prijenosa nasilja. S jedne strane važno je razvijati protektivne faktore kod roditelja koji su imali ova iskustva kao npr. razvoj pozitivnih tehnika roditeljstva, promjena uvjerenja o djeci i roditeljstvu, razvoj mreže socijalne podrške i drugog, ali je važno raditi na prevenciji nasilja upravo radi sprečavanja razvoja nasilnih modela ponašanja kod djece i sprečavanja transgeneracijskog prijenosa nasilja.

Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju

Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju u ovom su se istraživanju pokazali jednim od najznačajnijih prediktora tjelesnog nasilja u svim dobnim skupinama. Tako su u sve tri dobne kupine majke djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje imale negativnije stavove prema tjelesnom kažnjavanju u odnosu na majke djece koja su doživjela tjelesno nasilje, a identičan rezultat dobiven je u usporedbama djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. U usporedbi djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djece koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje samo kod djece u sedmom razredu osnovne škole nije utvrđena statistički značajna razlika. Statistički značajne razlike nisu dobivene samo u usporedbi dvije skupine djece koja su doživjela tjelesno nasilje.

Ovakvi rezultati u skladu su s prethodnim istraživanjima i konzistentno se dobivaju u različitim kulturama. Smith Slep i O'Leary (2007.) su utvrdile da je povezanost nasilja nad djecom i opravdavanja roditeljske agresivnosti 0,47 za majke i 0,43 za očeve što je u njihovom istraživanju najznačajniji prediktor nasilja nad djecom. Deater-Deckard i sur. (2003.) su utvrdili da su adolescenti koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje od svojih majki

imali pozitivnije stavove prema tjelesnom kažnjavanju, bez obzira na ukupnu učestalost, dob kada su bili kažnjavani ili intenzitet kazni. Taylor i sur (2011.) koriste teoriju planiranog ponašanja kako bi pokazali kako podrška tjelesnom kažnjavanju i uvjerenja o prevalenciji ponašanja i o tome što većina drugih ljudi radi mogu biti prediktor tjelesnog kažnjavanja. Oni navode da osobe koje u manjoj mjeri smatraju da tjelesno kažnjavanje može izazvati tjelesne ozljede imaju pozitivnije stavove prema tjelesnom kažnjavanju te da majke koje vjeruju da će tjelesno kažnjavanje dovesti do pozitivnih posljedica (poput neposredne poslušnosti i dugoročnog učenja), ali ne i negativnih (poput dječje uznemirenosti) djecu češće udaraju po stražnjici (Gagné i sur., 2007., Holden, Miller i Harris, 1999.; prema Taylor i sur., 2011.). Kada se govori o stavovima prema tjelesnom kažnjavanju kao odgojnoj metodi treba napomenuti da se neuspjeh roditelja da koriste adekvatne odgojne metode često smatra i od strane istraživača i od strane opće populacije jednim od glavnih uzroka eksternalizirajućih problema djeteta (Lansford i sur., 2013.).

Na hrvatskim uzorcima Pećnik i Tokić (2011.) su dobile korelaciju od 0,42 između majčine samoprocjene učestalosti tjelesnog kažnjavanja i uvjerenja u opravdanost tjelesnog kažnjavanja, 0,14 između adolescentove procjene majčinog tjelesnog kažnjavanja i vikanja te uvjerenja u opravdanost tjelesnog kažnjavanja te 0,07 između adolescentove procjene majčinog težeg fizičkog i psihičkog nasilja sa uvjerenjem u opravdanost tjelesnog kažnjavanja.

Iz navedenog se može zaključiti da bi jedan od glavnih ciljeva preventivnih programa trebao biti upravo promjena stava prema tjelesnom kažnjavanju, tim više što je kampanje koje su usmjerene na promjenu stava moguće provoditi na nacionalnom i nadnacionalnom nivou putem medija ili marketinških kampanja. Zolotor i Puzia (2010.) su u svom pregledu zakona i promjena stavova i ponašanja utvrdili kako je u Švedskoj, Nizozemskoj i Njemačkoj došlo do opadanja pozitivnog stava prema tjelesnom kažnjavanju nakon uvođenja zakona o zabrani tjelesnog kažnjavanja, što pokazuje da naponi uloženi u promjenu stavova prema tjelesnom kažnjavanju postižu pozitivne efekte.

6.2.Prediktori psihičkog nasilja nad djecom

Psihičko nasilje nad djecom u znatno manjoj je mjeri istraživano u odnosu na tjelesno nasilje. Razlozi ovoga su višestruki, od društvene prihvatljivosti, teže uočljivih neposrednih i dugoročnih posljedica, kao i slabe prakse prijavljivanja slučajeva psihičkog nasilja zbog teškog dokazivanja pred sudom. Međutim, prema NSPCC (2013.) psihičko nasilje je u određenoj mjeri prisutno u svim drugim oblicima nasilja, može imati i ozbiljne dugoročne posljedice kada je to jedini oblik zlostavljanja koje je dijete doživjelo. Psihičko nasilje povezano je sa socijalnom anksioznošću (Iffland i sur., 2012.; Rodriguez, 2003.), psihološkom prilagodbom (Morelen i Shaffer, 2012.), agresivnošću (Yeh, Tsao i Chen, 2010.; Marimoto i Sharma, 2004.), simptomima traume i somatskim simptomima (Sesar, Šimić i Barišić, 2010.). Ostaje pitanje jesu li prediktori kod psihičkog nasilja jednaki onima kod tjelesnog nasilja, tj. možemo li na psihičko nasilje gledati jednako kao i na tjelesno samo s različitim intenzitetima pojedinih postupaka ili na ovaj fenomen treba gledati kao na kvalitativno odvojeno roditeljsko ponašanje. Ovim istraživanjem inicijalno su se željele ispitati razlike između djece koja nisu doživjela psihičko nasilje, djece koja su doživjela samo psihičku agresiju i djece koja su doživjela psihičku agresiju i psihičko zlostavljanje. No, pokazalo se da je broj djece koja su doživjela samo psihičko nasilje toliko malen da je kategorija psihičke agresije i psihičkog zlostavljanja spojena u jednu kategoriju nazvanu doživljeno psihičko nasilje. U okviru projekta BECAN (Ajduković i sur., 2012.) dobivena je korelacija čestine doživljavanja psihičke agresije i psihičkog zlostavljanja između 0,55 i 0,64, ovisno o dobnoj skupini, što govori da se ove dvije kategorije u velikom mjeri preklapaju. Gledajući podatke o multiploj viktimizaciji za bilo koji oblik doživljenog nasilja, 74,1% djece doživjelo je neki od oblika nasilja u obitelji u protekloj godini. Među djecom koja su doživjela nasilje, 55,73% doživjelo je istovremeno i psihičko i tjelesno nasilje u protekloj godini, tjelesno nasilje bez psihičkog doživjelo je 9,18%, a psihičko nasilje bez tjelesnog 35,09% djece. Ovi podaci potvrđuju da se psihičko nasilje vrlo često pojavljuje kada se pojavljuje i tjelesno nasilje, ali da se u velikoj mjeri pojavljuje bez prisutnosti tjelesnog nasilja.

Rezultati su pokazali da je kod psihičkog nasilja utvrđena razlike između skupina s obzirom na vrlo mali broj uključenih varijabli. Vezano uz sociodemografske varijable, razlike među skupinama nisu se pojavile niti prema jednom obilježju. Različita istraživanja ukazala su na povezanost doživljavanja psihičkog nasilja i sociodemografskih obilježja obitelji. Tako su Sedlak i sur. (2010.) su pronašli da su djeca iz obitelji s nižim prihodima, čiji su roditelji

nezaposleni, koja su iz većih obitelji i iz ruralnih područja pod značajno većim rizikom za doživljavanje psihičkog nasilja. Raver, Gershoff i Aber (2010.) su pronašle da su niži prihodi povezani s grubljim roditeljskim ponašanjem, višim stresom i slabijim roditeljskim funkcioniranjem, a u već navedenom istraživanju Smith Slep i O'Leary (2007.) utvrđeno je da je nasilje na djecom u obitelji (tjelesno i psihičko) počinjeno od strane majki povezano s nižom dobi majke i većom obitelji, dok za obrazovanje majki i prihod obitelji nije dobivena značajna korelacija. Vezano uz odnos sociodemografskih obilježja i nasilje počinjeno od strane očeva, značajna korelacija dobivena je samo za nižu dob očeva, dok za obrazovanje, veličinu obitelji i prihod kućanstva nije dobivena značajna korelacija. Bailey i sur. (2009.) su utvrdili da su nasilni postupci roditelja (tjelesni i psihički) povezani sa sociodemografskim rizicima i s nižom dobi roditelja. S druge strane Hamarman i sur. (2002.) nisu pronašli povezanost među sociodemografskim varijablama vezanim uz prihode i psihičkim nasiljem prema djeci. Rezultati našeg i drugih istraživanja pokazuju da je odnos između psihičkog nasilja nad djecom i sociodemografskih obilježja nejasan te su potrebna dodatna istraživanja kako bi se utvrdili specifični odnosi između okolnosti u kojima obitelj živi i psihičkog nasilja nad djecom.

Stratistički značajne razlike među skupinama prema percepciji djeteta dobivene su samo kod djece u drugom razredu srednje škole i to tako da su djeca koja su percipirana od strane majki kao nemirna i neodgovorna češće izložena psihičkom nasilju. Kao i kod tjelesnog nasilja, može se pretpostaviti da su djeca koja su „teška“ za odgoj dodatni generator roditeljskog stresa jer su kod takve djece zahtjevi postavljeni pred roditelja veći te posebno u situacijama kada postoji stres kod roditelja generiran drugim faktorima postoji povećani rizik za nasilje nad djecom. U okviru modela socijalnog procesiranja informacija (Milner, 2000.) predviđa se da će pod stresom roditelji češće koristiti automatske reakcije koje će biti u skladu s predpostojecim shemama i percepcijom djeteta, tako da će roditelji koji imaju pozitivna uvjerenja o učinkovitosti psihičkog nasilja i koji djecu prepoznaju kao generator stresa u većoj mjeri biti skloni primjenjivati psihičko nasilje kada su pod stresom. Vezano uz spol djeteta nisu dobivene statistički značajne razlike, iako neka istraživanja (npr. Erath i sur., 2011.) ukazuju na to da dječaci imaju veći rizik da budu izloženi nasilju.

Kod djece u petom razredu samo je prema varijablama koje se odnose na stres dobivena statistički značajna razlika među skupinama djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje. U raspravi o prediktorskom efektu stresa na tjelesno nasilje nad

djecom već su navedeni neki mehanizmi kojima stres dovodi do nasilja nad djecom. Tako se u većem broju istraživanja pokazalo da stres preko medijatorskog utjecaja drugih varijabli dovodi do nasilja nad djecom. Tako se sukladno Millenrovom modelu socijalnog procesiranja informacija pod stresom javljaju automatske reakcije povezane s predpostojećim shemama, s time da Millner (2000.) pretpostavlja da stres i negativno afektivno stanje imaju utjecaja na odabir odgovora i to i kod zlostavljajućih i kod nezlostavljajućih roditelja, ali je taj utjecaj veći kod zlostavljajućih roditelja. Pretpostavlja se da stres ima utjecaj i u stadiju implementacije odgovora i praćenja na način da utječe na sposobnost roditelja da adekvatno primjeni ili održava neke vrste disciplinskih postupaka, posebno one koji zahtijevaju veću uključenost, bolju kontrolu emocija i duže vrijeme te da u takvim situacijama dolazi do povećanog rizika za pojavu psihičkog nasilja nad djecom.

Kao što je već navedeno, socijalna podrška jedan je od zaštitnih mehanizama za pojavu nasilja nad djecom u obitelji. Kod ovih varijabli statistički značajne razlike među skupinama dobivene su samo kod djece u drugom razredu srednje škole i to za zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta od strane partnera i za ukupno zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta. Ovi rezultati govore da se kod majki djece u drugom razredu srednje škole socijalna podrška pokazuje kao protektivni faktor za pojavu psihološkog nasilja nad djecom. Jednako kao i kod tjelesnog nasilja, socijalna podrška može supresirati učinke stresa. Belsky (1980, 1993.; prema Iwaniec, Larkin i Higgins, 2006.) navodi kako je psihološko nasilje češće u obiteljima u kojima stresori nadilaze podršku, premda je prisutno i u obiteljima u kojima stres nije izražen u tolikoj mjeri. Rezultati koje su dobile Smith Slep i O'Leary (2007.) ukazuju na značajnu korelaciju percipirane socijalne podrške i nasilja nad djecom za majke, ali ne i za očeve. Sudeći po nalazima ovog istraživanja socijalna podrška može jednako djelovati i kod tjelesnog i kod psihičkog nasilja, odnosno može predstavljati zaštitni faktor za pojavu nasilja nad djecom što naglašava važnost razvoja mreže podrške kod roditelja uključenih u preventivne i tretmanske programe za sprečavanje nasilja nad djecom u obitelji.

Od varijabli vezanih uz mentalno zdravlje statistički značajna razlika dobivena je samo za alkoholizam oca između djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje i to samo kod djece u sedmom razredu. Ova varijabla jedina je kod koje je dobivena statistički značajna razlika kod djece koja pohađaju sedmi razred osnovne škole. Kao i kod tjelesnog nasilja, dobiveno je da kod djece koja su doživjela psihičko nasilje u većoj mjeri prisutan alkoholizam oca nego kod djece koja nisu doživjela psihičko nasilje. Obzirom na

navedene hipoteze o vezi alkohola i nasilja nad djecom, može se pretpostaviti da isti mehanizmi djeluju i kod psihičkog nasilja.

Kao i kod doživljavanja tjelesnog nasilja, statistički značajne razlike prema majčinom iskustvu s nasiljem u njenoj primarnoj obitelji nisu dobivene niti u jednoj dobnoj skupini djece. Ipak, s obzirom na kontinuitet istraživanja koja govore o socijalnom učenu i stvaranju pretpostojećih shema, a i istraživanja o posljedicama izloženosti nasilju u djetinjstvu, bilo bi neopravdano isključiti rizik za činjenje nasilja kod roditelja koji su sami bili izloženi nasilju. Kao što je navedeno, mnogi zaštitni faktori mogu prevenirati transfer nasilja s djedova i baka na roditelje te je potrebno posvetiti pažnju upravo istraživanjima koja se odnose na identifikaciju i razvoj protektivnih faktora.

Posljednja ispitivana varijabla bio je stav prema tjelesnom kažnjavanju. Iako je u ispitivanju razlika među djecom prema doživljenom tjelesnom nasilju ova varijabla bila značajan prediktor u svim dobnim skupinama, statistički značajne razlike vezano uz doživljavanje psihičkog nasilja nisu dobivene. Pri interpretaciji ovih nalaza treba uzeti u obzir da su kod psihičkog nasilja u analizu uzeta djeca koja su doživjela psihičko, ali ne i tjelesno nasilje. Ovakva podjela reducira broj djece koja ulaze u analizu jer je doživljavanje psihičkog nasilja prisutno kod doživljavanja tjelesnog nasilja. Ova skala bila je usmjerena samo na tjelesno kažnjavanje te bi za buduća istraživanja pilo poželjno razviti instrument koji bi se odnosio specifično na stav prema psihičkom nasilju nad djecom.

Rezultati analiza pokazali su znatno reducirani broj značajnih prediktora psihičkog nasilja u odnosu na prediktore tjelesnog nasilja, s time da niti za jednu varijablu nije dobivena statistički značajna razlika između djece koja nisu doživjela nasilje i djece koja su doživjela psihičko nasilje u više od jedne dobne skupine djece. Takvi nalazi ukazuju na potrebu za longitudinalnim istraživanjima kojima bi se mogao pratiti prediktorski doprinos pojedinih varijabli u funkciji djeteta, tj. odgovoriti na pitanje da li se ovdje radi o efektu kohorte ili je prediktivnost pojedinih varijabli za psihičko nasilje nad djecom vezano uz dob djeteta.

6.3.Povezanost stresa i nasilja nad djecom u obitelji

U trećem problemu ispitivao se doprinos pojedinih stresora i svakodnevnog stresa roditelja tjelesnom kažnjavanju te tjelesnom i psihičkom zlostavljanju djece u obitelji. U tu svrhu provedene su logističke regresijske analize sa stresorima i procjenom svakodnevnog stresa kao prediktorima te pojedinim tipovima doživljenog nasilja kao kriterijem.

Prije regresijskih analiza provedene su bivarijatne analize za svaki prediktor u formi χ^2 testova. Tako se pokazalo da su u analizi za tjelesno kažnjavanje nezaposlenost ili gubitak posla bilo majke bilo drugog člana uže obitelji značajni prediktori za djecu u petom razredu, pri čemu je kod one djece koja su doživjela tjelesno kažnjavanje u protekloj godini veća učestalost gubitka posla članova uže obitelji. Kod djece u sedmom razredu jedini stresor s niskom veličinom efekta je smrt bližeg člana obitelji, a kod djece u drugom razredu srednje škole značajni prediktori su tjelesna ili psihička bolest majke ili člana uže obitelji te sukob sa zakonom člana uže obitelji.

Iz navedenog je očito da kod različitih dobni skupina djece različiti stresori pokazuju statistički značajne efekte za doživljavanje tjelesnog kažnjavanja, što otežava interpretaciju i dovođenje u vezu nalaza sa praktičnim implikacijama. Logističke regresijske analize pokazale su da je ukupna količina objašnjene varijance između 4,6% i 12,1%. Pri tome kod djece u petom razredu nema značajnih prediktora. Kod djece u sedmom razredu uz smrt člana uže obitelji kao značajan prediktor pojavljuje se i nasilje u partnerskom odnosu, dok je kod djece u drugom razredu, gdje je količina objašnjene varijance najveća, jedini značajni prediktor tjelesna bolest ili ozljeda majke.

Premda mnogi teorijski modeli ukazuju na povezanost stresa s tjelesnim kažnjavanjem djece, odnos ovih fenomena je složen zbog čega su potrebna istraživanja o mehanizmu djelovanja stresa na roditeljstvo. Tako, primjerice, gubitak posla može biti povezan s opadanjem socio-ekonomskog statusa, za što je utvrđena povezanost sa tjelesnim kažnjavanjem, ali i može djelovati na psihološku dobrobit roditelja. Tako Cox i Bentovim (2000.) govore da stresni događaji mogu imati dugoročne posljedice i mogu biti uzrok ili precipitator kroničnih teškoća, a negativni stresni događaji uključuju osjećaj gubitka ili prijetnju od gubitka, uključujući gubitak samopoštovanja. Ovi faktori mogu smanjiti roditeljski kapacitet za nošenje sa svakodnevnim izazovima i djelovati kao facilitatori nasilja u svrhu adaptacije na strukturalni stres (Gelles, 1987a, 1987b; prema Browne i Herbert, 1997.).

Iz dobivenih rezultata jasno je da se tjelesno kažnjavanje djece u maloj mjeri može opisati stresnim događajima tako da je potrebna detaljnija analiza povezanosti stresa i tjelesnog kažnjavanja.

Prilikom analize tjelesnog zlostavljanja treba napomenuti da su ponašanja koja su uključena u tjelesno zlostavljanje intenzivnija po nasilnosti te da je kriterij doživljavanja tjelesnog zlostavljanja bio to je li dijete doživjelo neko od događaja opisanih ovom kategorijom. U bivarijatnoj analizi kod djece u petom razredu niti jedan stresor nije se pokazao značajnim prediktorom tjelesnog zlostavljanja, u sedmom razredu samo su se nezaposlenost ili gubitak posla majke te problemi s ovisnostima člana uže obitelji pokazali kao značajni prediktori, dok su u drugom razredu srednje škole značajne doprinose pokazale tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji i sukob majke sa zakonom. U logističkim regresijskim analizama kod djece u petom razredu i drugom razredu srednje škole niti jedan od prediktora nije se pokazao statistički značajnim, dok je u sedmom razredu samo problem s ovisnostima člana uže obitelji značajan prediktor. Kao i kod tjelesnog kažnjavanja, rezultati dobiveni ovim analizama od slabe su praktične upotrebljivosti i potrebne su dodatne analize kako bi se utvrdio mehanizam djelovanja na tjelesno nasilje nad djecom. S druge strane potrebno je uzeti u obzir kako se u ovoj analizi mjereni događaji koji su se dogodili u protekle tri godine, tj. ukoliko postoji veza između tjelesnog nasilja nad djecom i stresnih događaja, moguće je da je upravo razdoblje nakon stresnog događaja najrizičniji za pojavu tjelesnog nasilja pa je tako potrebno ispitivati vremenski period koji je sličan onome u kojem se ispituje tjelesno nasilje.

Posljednje analize u okviru ovog problema odnose se na odnos stresora i psihičkog zlostavljanja djece. Kao i kod tjelesnog zlostavljanja, psihičko zlostavljanje odnosi se na događaje koje je dijete doživjelo, a koji su po intenzitetu nasilja teži od psihičke agresije. Kod bivarijatnih analiza pokazalo se da su za skupini djece u petom razredu značajni prediktori rastava roditelja i nasilje u partnerskom odnosu. U sedmom razredu značajni prediktori su nezaposlenost ili gubitak posla majke, psihički problemi člana uže obitelji majke i nasilje u majčinom partnerskom odnosu, dok kod djece u drugom razredu srednje škole to su preseljenje, rođenje djeteta, nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji, problemi majke s ovisnostima i sukob sa zakonom člana uže obitelji majke. Kod psihičkog zlostavljanja u sve tri logističke regresijske analize pojavili su se značajni prediktori i količina objašnjene varijance je između 5,6% i 15,3%. Kod djece u petom razredu značajan prediktor je rastava roditelja, kod djece u sedmom razredu nezaposlenost ili gubitak posla majke, a kod djece u

drugom razredu srednje škole rođenje djeteta, nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji te smrt člana uže obitelji.

Iako i u ovom slučaju možemo zaključiti kako je odnos stresnih događaja i nasilja koje djeca doživljavaju nejasan, može se uočiti kako je i kod tjelesnog kažnjavanja i kod psihičkog zlostavljanja najveći efekt doživljenih stresora kod djece u drugom razredu srednje škole, odnosno da postoje indikacije da stresni događaji imaju veću ulogu u objašnjenju nasilja prema starijoj djeci.

Kao što je već ranije navedeno, odnos stresa i nasilnog odnosa prema djeci tema je u većem broju teorijskih modela i istraživanja, premda se u većini slučajeva govori o posrednoj vezi stresora i nasilja nad djecom. Tako opći integrativni model nasilja nad djecom govori o tri izvora stresa u obitelji: dijete, roditelj i socijalno situacijski stres. Model obiteljskog stresa govori o vezi ekonomskih teškoća kako specifičnog izvora stresa koji preko emocionalnog stresa roditelja i bračnih sukoba dovode do nasilja nad djecom. Millnerov model socijalnog procesiranja informacija govori o stresu kao mehanizmu koji oslabljuje roditeljske kapacitete i dovodi do automatskih reakcija u skladu s predpostojecim shemama koje kod zlostavljajućih roditelja označavaju nasilne reakcije i, s druge strane, poteškoće s odgojnim postupcima koji zahtijevaju duže vrijeme. Najsloženije objašnjenje mehanizama kojima stres facilitira nasilje nad djecom pruža Multifaktorski model nasilja u obitelji gdje se uz kontekstualne faktore govori i o zaštitnim mehanizmima koji mogu umanjiti vjerojatnost nasilnog ishoda. Karakteristika ovog modela je njegova dinamičnost, odnosno povratna sprega između stresa i nasilnog ponašanja gdje nasilno ponašanje dovodi do povećanja stresa i slabljenja zaštitnih mehanizama. Takva sprega naglašava važnost intervencija kod obitelji u kojima postoji nasilje.

Istraživanja u ovom području također naglašavaju posredan odnos stresa i nasilja nad djecom, tj. možemo reći da životni stresori povećavaju roditeljski stres. Tako su u različitim istraživanjima dobiveni različiti intervenirajući faktori poput majčine depresije (Conger i sur., 1995.; prema Gershoff, 2002a.), uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja (Crouch i Behl, 2001.), iskustvo roditelja s fizičkim kažnjavanjem u djetinjstvu, nasilje među partnerima, nezadovoljstvo brakom, kombinacija nezaposlenosti, niskih prihoda i obrazovanja, patrijarhalnost, socijalna izolacija (Straus, 1980.; prema Justice i Justice, 1990.) i drugi.

Sumirajući sve navedene modele i istraživanja može se postaviti statički model odnosa stresa i nasilja nad djecom u kojem su u prvom koraku stresori koji djeluju u kontekstu životnih uvjeta obitelji i posredstvom rizičnih i zaštitnih faktora oslabljuju roditeljske kapacitete i facilitiraju nasilne reakcije na djetetovo ponašanje. Praktična implikacija za stručnjake u prevenciji nasilja nad djecom u obitelji je da intervencije usmjerene na obitelji koje su pod rizikom trebaju imati u fokusu razvoj zaštitnih mehanizama, poput formalne i neformalne socijalne podrške, posebno u situacijama kada postoje i drugi ometajući faktori za roditeljstvo poput tjelesne ili psihičke bolesti roditelja ili članova obitelji. Suvremeni pristup prevenciji nasilja nad djecom u obitelji (Ajduković i Marohnić, 2010.) kao ciljeve prevencije navodi analizu i određivanje osobnih i okolinskih čimbenika koji mogu dovesti do poteškoća na razini pojedinca ili zajednice, prepoznavanje prethodnika teškoća kako bi se djelovalo prije nego se razviju teškoće te razvoj i provođenje programa koji su usmjereni smanjivanju djelovanja čimbenika rizika ili njihovih nepovoljnih učinaka. Nalazi istraživanja u području obiteljskog (financijskog) stresa pružaju podatke kojima se identificiraju rizici za pojavljivanje nasilja nad djecom u obitelji te daju empirijski temelj za kreiranje edukacijskih programa za stručnjake koji rade s djecom i roditeljima, kao i za stručnjake koji rade u području socijalne skrbi u svrhu unaprjeđenja rane identifikacije obitelji pod rizikom za nasilje nad djecom i veće osjetljivosti stručnjaka za psihološki učinak financijskih problema.

Također, specifičnost ovih nalaza je da su analize provedene zasebno za svaku dobnu skupinu, ovakav pristup, koji ima nedostatak slabe snage studije zbog redukcije uzorka, omogućuje specifični uvid u rizike s kojima se suočavaju obitelji s djecom različite dobi kada se pojave nepovoljni životni događaji. Drugi nedostatak je da se pojedini stresori pojavljuju rijetko što za posljedicu ima smanjenu reprezentativnost obitelji kod kojih se pojavio stresor.

6.4. Revidirani model obiteljskog stresa

Iz razloga navedenih u prethodnom poglavlju, za potrebe ovog istraživanja kreiran je revidirani model obiteljskog stresa koji predstavlja jednosmjerni mehanizam djelovanja stresa na nasilje nad djecom u obitelji. Kako bi se provjerio ovaj model napravljene su analize u tri koraka, pri čemu su u zadnjem koraku zasebno analizirani tjelesno kažnjavanje, tjelesno zlostavljanje i psihičko zlostavljanje. Model je testiran za svaku dobnu skupinu zasebno.

U prvom koraku pretpostavljena je veza između uznemirenosti svakodnevnim stresom kao kriterijem i prisutnosti svakodnevnog stresa kao jednim te brojem stresnih događaja u protekle tri godine kao drugim prediktorom. Provedene analize pokazale su kako je, ovisno o dobnoj skupini, između 50,6/ i 57,1% varijance kriterija objašnjeno prediktorima, a u sva tri slučaja samo je doživljaj svakodnevnog stresa roditelja bio značajni prediktor. U drugom koraku analize modela napravljena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka, pri čemu je kao kriterijska varijabla uzeta psihička agresija koju su djeca doživjela u proteklih godinu dana. U prvom koraku regresijske analize kao prediktor je uvrštena uznemirenost stresnim događajima (kriterij iz prethodnog koraka analize modela). Ovdje se pokazalo da je uznemirenost roditelja svakodnevnim stresom značajan prediktor samo kod djece u petom razredu i djece u drugom razredu srednje škole, a u tim slučajevima je količina objašnjene varijance kriterija niska (3,5%-4,5%). Međutim u drugom koraku analize, gdje je uvedeno svjedočenje nasilju u kućanstvu, zadovoljstvo socijalnom podrškom i percepcija djeteta, došlo je do znatnog porasta objašnjene varijance (10,6%-24,7%). Pokazalo se da je samo kod djece u petom razredu u drugom koraku hijerarhijske logističke regresijske analize uznemirenost roditelja svakodnevnim stresom ostala značajan prediktor. Istodobno svjedočenje nasilju u kućanstvu pokazalo se značajnim prediktorom u sve tri dobne skupine. Percepcija djeteta neodgovornim je značajni prediktor samo kod djece u drugom razredu srednje škole. Bivarijatne analize prediktora i kriterija pokazuju da su veličine efekata u interkorelacijama između niskih i umjerenih, pri čemu nasilje u kućanstvu pokazuje najviše korelacije s doživljenim nasiljem i u bivarijatnim analizama u sve tri dobne skupine. Gledajući kroz prizmu drugih teorijskih modela, nasilje među članovima obitelji već je indikator jako narušenih obiteljskih odnosa, odnosno tada već možemo reći da djelovanje zaštitnih faktora ne kompenzira djelovanje faktora rizika te da se u obitelji razvija „atmosfera nasilja“. Ovaj nalaz potvrđuju i rezultati različitih istraživanja u kojima je utvrđena povezanost nasilja među roditeljima i nasilja nad djecom u obitelji (npr. Brown i sur., 1998.; Gershoff i sur., 2008.; Pinderhughes i sur., 2000.;

Kanoy i sur., 2003; Erath i sur., 2011.; Smith Slep i O'Leary, 2005.). Upravo to u Modelu obiteljskog stresa Conger i sur. (2000.) nazivaju bračni sukobi/nestabilnost, što dovodi do oslabljenog roditeljstva, odnosno u ovom slučaju do psihičke agresije. Browne i Herbert (1997.) to stavljaju u skupinu tzv. situacijskog stresa. Treba imati na umu da je nasilje među roditeljima kontradiktorno sa podrškom u odgoju od strane bračnih partnera, tako da je djelovanje ove varijable dvojako – kao facilitatora emocionalnog pritiska i kao supresora zaštitnih mehanizama. Treba imati na umu da premda su u našem istraživanju povezanosti između socijalne podrške i svjedočenja nasilju u kućanstvu vrlo niske ($-0,04$ do $-0,11$), mjera svjedočenja nasilju u kućanstvu prikupljena je od djece te je moguće da se nasilje među ukućanima događa i kada dijete nije prisutno. Iz bivarijatnih analiza vidljivo je da uznemirenost svakodnevnim stresom ima niske efekte povezanosti s nasiljem u kućanstvu, ali ima umjerene negativne korelacije sa socijalnom podrškom, koja ima umjerene negativne korelacije sa nasiljem u kućanstvu. Također treba uočiti negativne korelacije koje su blizu umjerenih između socijalne podrške i negativne percepcije djeteta. Ovime je naglašena uloga socijalne podrške kao važnog zaštitnog mehanizma koji može pružati prevenciju u različitim područjima te time možemo zaključiti da bi razvoj socijalne podrške trebao biti jedan od ključnih elemenata svakog preventivnog programa.

U trećem koraku analize revidiranog Modela obiteljskog stresa napravljene su hijerarhijske analize za svaki tip nasilja odvojeno i da svaku dobnu skupinu. Sve hijerarhijske logističke regresijske analize napravljene su u dva koraka, pri čemu je kao jedini prediktor u prvom koraku uvrštena doživljena psihička agresija, dok su u drugom koraku uvršteni stav prema tjelesnom kažnjavanju i majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu.

Za tjelesno kažnjavanje u prvom koraku analize objašnjeno je između 12,2% i 23,6% varijance kriterija, pri čemu je najmanja prediktivnost dobivena za djecu u drugom razredu srednje škole, a najviša za djecu u petom razredu. U drugom koraku analize ukupno je objašnjeno između 19,1% i 25,7% varijance kriterija, a najveći porast objašnjene varijance dobiven je kod najstarije dobne skupine djece (7,7%). U sve tri dobne skupine, pored doživljene psihičke agresije kao najznačajnijeg prediktora, značajnim prediktorom pokazao se pozitivan stav prema tjelesnom kažnjavanju, dok majčino doživljeno nasilje u djetinjstvu nije bio značajni prediktor.

Pojavu psihičke agresije možemo smatrati znakom oslabljenog roditeljskog kapaciteta te će se u situacijama kada se ona pojavljuje, uz prisutnost pozitivnog stava prema tjelesnom

kažnjavanju povećati vjerojatnost da se tjelesno kažnjavanje i dogodi. Ovaj nalaz posebno je značajan kod najstarije skupine djece u kojoj je tjelesno kažnjavanje najmanje normativni postupak, a kod koje upravo uvođenjem stava prema tjelesnom kažnjavanju kao prediktora dolazi do najvećeg povećanja objašnjene varijance. U analizama u okviru prvog problema ovog istraživanja naglašena je važnost prevencije usmjerene na promjenu stavova o tjelesnom kažnjavanju, što je u i ovoj analizi potvrđeno kao jedan od važnih prediktora tjelesnog kažnjavanja djece. Također pojava psihičke agresije treba biti indikator stručnjacima da postoji potreba za intervencijom jer je u takvim obiteljima povećani rizik za tjelesno kažnjavanje.

U hijerarhijskoj regresijskoj analizi tjelesnog zlostavljanja kao kriterija približno je jednako objašnjene varijance kriterija (12,1%-22,1%) kao i kod tjelesnog kažnjavanja. U drugom koraku analize došlo je do povećanja objašnjene varijance i to ponovno najviše kod najstarije dobne skupine (3,5%). Kod djece u petom razredu, u drugom koraku logističke regresijske analize niti jedan uveden prediktor nije se pokazao značajnim, dok je u preostale dvije skupine stav prema tjelesnom kažnjavanju jedini značajni uveden prediktor.

U ovom slučaju rezultati regresijskih analiza za tjelesno kažnjavanje i za tjelesno zlostavljanje su slični, što može biti posljedica metode klasifikacije doživljavanja tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja. Kako je klasifikacija napravljena prema tome jesu li djeca doživjela određeno ponašanje ili ne, a ponašanja su klasificirana u kategorije prema procjeni težine doživljenog nasilja, upitno je radi li se kod ove dvije kategorije o kvalitativno različitim fenomenima ili one predstavljaju jedan fenomen na istom kontinuumu. Time je značaj prevencije u usmjerene na promjene stava prema tjelesnom kažnjavanju i intervencija kod obitelji u kojima je prisutna psihička agresija prema djeci još značajniji, jer ovi rezultati ukazuju da isti mehanizmi djeluju i kod ponašanja koja imaju veću težinu nasilja.

Pri analizama za psihičko zlostavljanje u prvom koraku hijerarhijske logističke regresijske analize objašnjeno je između 15,4% i 27% varijance kriterija, dok u drugom koraku niti jedan uveden prediktor nije značajan. Ovdje možemo postaviti istu pretpostavku o razlikovanju psihičke agresije i psihičkog zlostavljanja kao i kod tjelesnog nasilja. Kod djece u petom razredu veličina efekta dobivena regresijskom analizom je visoka, što govori da je kod djece koja su doživjela psihičku agresiju povećan rizik za doživljavanje psihičkih oblika nasilja koja su većeg intenziteta.

Provedene analize revidiranog Modela obiteljskog stresa ukazale su na posrednu vezu stresa i nasilja nad djecom u obitelji. Iako se pokazuje da postoji put koji povezuje stres, uznemirenost stresom, psihičku agresiju i druge oblike nasilja nad djecom u obitelji, analize su pokazale da postoji snažan doprinos drugih faktora, poput nasilja među roditeljima, majčine percepcije djeteta i stava prema tjelesnom kažnjavanju. U ovom modelu početna točka bili su stresori i prisutnost stresa u svakodnevnom životu. Međutim, klasifikacija ovih varijabli kao jedinih izvora stresa ostaje upitna. Nedvojbeno je da se sukob među roditeljima može tretirati kao izvor stresa, kao i da negativna percepcija djeteta može ukazivati na dijete kao izvor stresa roditelja, tako da ovaj model treba gledati pod vidom praktičnih implikacija za stručnjake u ovom području. Iz provedenih analiza može se zaključiti da su elementi na koje bi se trebali fokusirati programi prevencije nasilja nad djecom u obitelji promjena stava prema tjelesnom kažnjavanju djece, promjena stava o osobinama djeteta i razvoj mreže socijalne podrške. Pojava nasilja među roditeljima i pojava psihičke agresije prema djetetu trebali bi poslužiti kao indikator stručnjacima da postoji povećani rizik za pojavu nasilja nad djetetom.

Usporedne analize različitih tipova nasilja u posljednjem koraku testiranja modela pokazale su se pojavnost psihičkog zlostavljanja i tjelesnih oblika nasilja nad djecom razlikuje s obzirom na stav prema tjelesnom kažnjavanju koji se kod tjelesnog nasilja pokazao značajnim pozitivnim prediktorom, dok se kod psihičkog zlostavljanja nije pokazao značajnim prediktorom. Kod sva tri oblika nasilja psihička agresija pokazala se najvažnijim prediktorom te je time naglašena važnost ranih intervencija kod obiteljima u kojima su narušeni odnosi među članovima.

6.5. Metodološka ograničenja

U ovom radu prisutna su određena ograničenja koja se vežu uz konceptualizaciju, postupak istraživanja, operacionalizaciju varijabli, statističke analize te interpretaciju rezultata.

Vezano uz konceptualizaciju nasilja u ovom istraživanju korišteni su nalazi istraživanja Delale i suradnika (2011.) u kojem se pored mnogih prednosti (poput uključivanja djece u procjenjivanje intenziteta nasilja u pojedinim ponašanjima), konceptualizaciji nasilja pristupilo iz paradigme da se svako ponašanje kategorizira u jednu kategoriju, bez obzira na intenzitet, trajanje i učestalost postupaka te štetu koju je dijete doživjelo. Ajduković i suradnici (2010.) navode kako je za znanstvena istraživanja podobno izražavati razinu izloženosti nasilju u obitelji kao kontinuiranu varijablu (čestine doživljenog nasilja, težine nasilja i dr.), ali za usporedbu i ocjenu djelotvornosti društvenog reagiranja to nije pogodno. Ukoliko se želi dobiti uvid u djelotvornost društvenog sustava pri prepoznavanju i pravnoj zaštiti djece od zlostavljanja, potrebno je definirati koncept nasilja i zlostavljanja kao multidimenzionalni konstrukt, odnosno kao diferencijalno ponderiranu kombinaciju čestine, težine, trajanja i neposrednih posljedica nasilja, što se u dosadašnjim istraživanjima nije provodilo. Ovdje treba napomenuti da je pristup koji je korišten u ovom istraživanju samo jedan od mogućih pristupa konceptualizaciji nasilja nad djecom. Ipak, ovakav pristup značajan je jer je utemeljen na istraživanju, odnosno procjenama djece i stručnjaka, što predstavlja prvi takav rad u Hrvatskoj.

Vezano uz uzorak i provedbu istraživanja, kako je za provođenje istraživanja s djecom mlađom od 14 godina bio potreban pristanak roditelja, što je dovelo do osipanja uzorka jer jedan dio roditelja nije dao dozvolu za sudjelovanje djece u istraživanju. Iako to u ovom istraživanju nije bilo moguće utvrditi, treba uzeti u obzir da je moguće da je u skupini djece koja nisu sudjelovala u istraživanju u većoj mjeri prisutno nasilje nego kod djece koja su sudjelovala u istraživanju. Kako su roditelji ispunjavali upitnike kod kuće, dio upitnika nije vraćen te bi se ovaj postupak mogao unaprijediti korištenjem sustava šifriranja koji bi omogućio da roditelji ispunjavaju upitnike na roditeljskim sastancima, a da se zadrži mogućnost uparivanja dječjih i roditeljskih upitnika. Kako u uputama za ispunjavanje roditeljski upitnika nije bilo navedeno tko treba ispunjavati upitnik, u našem istraživanju upitnike su većinom ispunjavale majke, dok je uzorak očeva znatno manji. Za buduća istraživanja poželjno bi bilo da upitnike ispunjavaju i očevi i majke kako bi se osigurao

dovoljno velik uzorak očeva i kako bi se nalazi istraživanja unaprijedili podacima dobivenih od očeva.

Ograničenja istraživanja koja se odnose na operacionalizaciju varijabli odnose se na to da su neke relevantne kontekstualne varijable npr. što je to ekonomski status obitelji ili zadovoljstvo socijalnom podrškom u odgoju djeteta vrlo šturo definirane. No, radilo se o iznimno opsežnom istraživanju kojim se željelo obuhvatiti što više relevantnih varijabli. Jednako tako, za niz varijabli korištene su samo subjektivne procjene majki, što kod nekih varijabli (npr. mentalnog zdravlja i percepcije djeteta) dovodi do ograničenih interpretacija te bi u budućim istraživanjima trebalo koristiti validirane instrumente i/ili procjene više procjenjivača. Nasilje koje je dijete doživjelo operacionalizirano je kao incidencija, odnosno korištena je binarna varijabla je li dijete doživjelo određenu kategoriju nasilja ili ne. Takav pristup reducira varijabilitet čime su i korelacije doživljenog nasilja s drugim varijablama niže od onoga što bismo mogli očekivati kada bi umjesto incidencije bila korištena čestina doživljavanja. U ovom istraživanju takav pristup nije bio moguć jer je skala čestine doživljavanja bila ordinalna pa je tako zbrajanje čestine doživljavanja pojedinih postupaka bilo onemogućeno.

Ograničenja koja se odnose na statističke analize su da ovo istraživanje nije planirano kao fokusirano istraživanje određenih aspekata nasilja nad djecom u obitelji, već kao epidemiološka studija. Zbog toga prilikom pripreme istraživanja nije provedena analiza snage kako bi se odredila potrebna veličina uzorka, što je također onemogućeno zbog nedostatka podataka o veličinama efekata kod pojedinih varijabli iz prijašnjih studija. Također, neke varijable, poput različitih stresora, imale su jako malen broj sudionika koji su ih doživjeli, te bi trebalo u budućim istraživanjima voditi računa o prikupljanju uzorka odgovarajuće veličine koji imaju iskustvo s ovim čimbenicima kako bi se pouzdanije mogao utvrditi efekt ovih varijabli. Drugi nedostatak koji se odnosi na statističke analize jest da je zbog utežavanja rezultata onemogućeno korištenje neparametrijskih testova. Umjesto toga u svim analizama korišteni su parametrijski testovi. Alternativni postupak koji bi bilo moguće primijeniti je pretvaranje kontinuiranih varijabli u kategorijalne i provođenje χ^2 testova sa ekstremnim skupinama, međutim ovakav postupak doveo bi do još većeg gubitka snage studije i gubitka informacija o ispitanicima koji se nalaze oko prosjeka na ispitivanim varijablama.

Analize u ovom istraživanju napravljene su zasebno za svaku dobnu skupinu djece, čime je s jedne strane zbog smanjivanja ukupnog uzorka smanjena statistička snaga studije, ali s druge strane omogućeno je dobivanje uvida u specifičnosti rizičnih i zaštitnih faktora za nasilje, kao

i testiranje modela komparativno za različite skupine kako bi se utvrdilo djeluju li ovi faktori na isti način kod sve tri dobne skupine. Ovakav pristup ne pojavljuje se često u istraživanjima nasilja nad djecom. Kao što je navedeno, neki fenomeni se u populaciji pojavljuju rijetko, a kada se uzorak podijeli na tri dobne skupine smanjuje se broj sudionika koji ulaze u statističke analize čime je dodatno otežano odbacivanje nul hipoteza. Ipak, kao što je u ovom i u drugim radovima pokazano, nasilje nad djecom i korelati nasilja mijenjaju se ovisno o dobi djeteta što ukazuje na opravdanost ove odluke. Za buduća istraživanja trebalo bi temeljem dobivenih veličina efekata planirati uzorak takve veličine da omogući adekvatnu statističku snagu studije za verifikaciju rezultata s pojedinim dobnim skupinama.

Važno je napomenuti da su u ovom istraživanju korištene četiri kategorije nasilja: psihička agresija, psihičko zlostavljanje, tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. Ove kategorije analizirane su većinom kao distinktnе kategorije (npr. revidirani model obiteljskog stresa u posljednjem koraku testiran je zasebno za psihičko zlostavljanje, tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje). Međutim, kao što je navedeno, nasilje se često događa kao multipla viktimizacija, tj. tjelesno i psihičko nasilje se zajedno pojavljuju. Zbog toga na rezultate ovog istraživanja treba gledati integralno, odnosno uzeti u obzir da je kod određenog broja djece koja su doživjela psihičko nasilje prisutno i tjelesno i obrnuto. Preporuka za buduća istraživanja je da se prikupljanjem većeg uzorka omogući istraživanje različitosti među djecom koja su doživjela pojedine oblike nasilja i djece koja su doživjela multiplu viktimizaciju.

U ovom radu kreiran je revidirani model obiteljskog stresa kao jedno od objašnjenja povezanosti stresa i nasilja nad djecom, premda su u provjeri ovog modela prisutni svi nedostaci ranije navedeni u ovom poglavlju, kao jedno od glavnih obilježja treba istaknuti da je model provjeravan uzevši u obzir dobne razlike i razlikujući oblike nasilja. Posebni značaj ovog pristupa je naglasak na istraživanje psihičkog nasilja, kao oblika koji je podzastupljen u odnosu na tjelesno nasilje. Nedostatak ovakvog testiranja je što je uvažavanjem dobi i oblika nasilja povećan broj testiranih modela na devet (tri dobne skupine x tri oblika nasilja), tako da bi u budućim istraživanjima trebalo planirati istraživanje koje bi omogućilo provjeru strukturalnog modela koji bi, pored odgovarajućeg proširenja varijabla koje se odnose na obilježja djeteta i boljom operacionalizacijom socijalne podrške i svakodnevnog stresa, uključio intervenirajuće efekte dobi djeteta.

7. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada je bio produbiti razumijevanje povezanosti različitih izvora obiteljskog stresa, nekih obilježja obitelji i roditelja s različitim oblicima nasilja nad djecom u obitelji. Prikazani podaci prikupljeni su u okviru projekta BECAN. U zasebnom istraživanju prikupljene su procjena djece i stručnjaka u području nasilja nad djecom o intenzitetu čestica vezanih uz nasilje nad djecom u svrhu kategorizacije čestica u različite oblike nasilja (Delale i sur., 2011.).

U skladu s ciljem istraživanja formulirana su četiri problema. U prvom problemu ispitalo se po kojim obilježjima se razlikuju djeca koja nisu doživjela niti jedan oblik tjelesnog nasilja, djeca koja su doživjela samo tjelesno kažnjavanje i djeca koja su doživjela tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje. Kao ispitivana obilježja korištene su varijable koje se odnose na sociodemografska obilježja roditelja i obitelji, obilježja djeteta, doživljeni stres, mentalno zdravlje roditelja, zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta, majčino doživljeno nasilje u obitelji u djetinjstvu i stav majke prema tjelesnom kažnjavanju djece. Provedene analize pokazale su da su kod djece u petom razredu varijable kod kojih se pojavila statistički značajan razlika među djecom koja nisu doživjela tjelesno nasilje i djecom koja su doživjela neki od oblika tjelesnog nasilja percepcija djeteta neodgovornim i nemirnim, PTSP oca, stav majke prema tjelesnom kažnjavanju te spol djeteta, pri čemu je u skupini djece koja su doživjela tjelesno nasilje više dječaka u odnosu na djevojčice, nego u skupini djece koja nisu doživjela tjelesno nasilje. Kod djece u sedmom razredu varijable kod kojih je dobivena statistički značajna razlika su percepcija djeteta neodgovornim i nemirnim, depresija majke, zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta od strane obitelji i prijatelja te ukupno zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta, stav majke prema tjelesnom kažnjavanju te radni status oca, pri čemu je kod te varijable dobiven neočekivani smjer gdje su djeca u obiteljima u kojima je otac zaposlen češće izložena tjelesnom nasilju. Kod djece u drugom razredu varijable kod kojih je dobivena statistički značajna razlika među skupinama su subjektivni prihodi kućanstva, percepcija djeteta neodgovornim, nemirnim i nedruštvenim, zadovoljstvo majke podrškom u odgoju djeteta od strane partnera, obitelji i prijatelja, ukupno zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta te stav majke prema tjelesnom kažnjavanju.

U drugom problemu je predviđeno da će se ispitati po kojim obilježjima se razlikuju djeca koja nisu doživjela niti jedan oblik psihičkog nasilja, koja su doživjela psihičku agresiju, ali ne i tjelesno nasilje te djeca koja su doživjela psihičku agresiju i psihičko zlostavljanje, ali ne i

tjelesno nasilje. Međutim zbog ograničenja veličine uzorka usporedbe su svedene na djecu koja nisu doživjela nasilje i djecu koja su doživjela psihičko nasilje, ali ne i tjelesno nasilje. U okviru ovog problema koristio se isti set varijabli kao i kod prvog problema te su analize provedene na isti način. U analizama za djecu u petom razredu statistički značajne razlike među djecom koja nisu doživjela nasilje i djecom koja su doživjela psihičko nasilje dobivene su prema broju stresora koje je majka doživjela u protekle tri godine, uznemirenosti majke tim stresorima te prisutnosti svakodnevnog stresa kod majke. U analizama za djecu u sedmom razredu osnovne škole statistički značajna razlika dobivena je samo za alkoholizam oca, pri čemu je u obiteljima djece koja su doživjela psihičko nasilje češća prisutnost alkoholizma oca u odnosu na djecu koja nisu doživjela psihičko nasilje. Kod djece u drugom razredu srednje škole statistički značajne razlike dobivene su za majčinu percepciju djeteta neodgovornim i nemirnim te za majčino zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta od strane partnera i ukupno zadovoljstvo podrškom u odgoju djeteta.

U okviru trećeg problema ispitivao se doprinos pojedinih stresora i svakodnevnog stresa roditelja tjelesnom kažnjavanju te tjelesnom i psihičkom zlostavljanju djece u obitelji te je hipotezom (H3) pretpostavljeno da će sukladno teorijskim modelima nasilja nad djecom u obitelji (Multifaktorski model nasilja u obitelji, Model obiteljskog stresa, Opći integrativni model nasilja u obitelji, Model socijalnog procesiranja informacija) te dosadašnjim istraživanjima očekuje se pozitivna povezanost između doživljenog obiteljskog stresa i različitih oblika nasilja nad djecom u obitelji. Rezultati za tjelesno kažnjavanje pokazali su kako se količina objašnjene varijance u regresijskim modelima kreće od 4,6-12,1%, pri čemu kod djece u petom razredu niti jedan prediktor nije bio značajan. Za tjelesno zlostavljanje količina objašnjene varijance regresijskim modelom kreće se od 5,9-8,6% te kod djece u petom razredu također niti jedan prediktor nije značajan. Najviša ukupna količina objašnjene varijance pokazala se za psihičko zlostavljanje (5,6-15,1%) sa značajnim prediktorima u sve tri dobne skupine. Pri tome su, uz konstantu, značajan prediktor za djecu u petom razredu rastava roditelja, kod djece u sedmom razredu nezaposlenost ili gubitak posla majke, a kod djece u drugom razredu srednje škole rođenje djeteta, nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji i smrt bližeg člana obitelji. Rezultati su pokazali da iako stresori u određenoj mjeri predviđaju nasilje na djecom u obitelji, ova povezanost je niska te je potrebno kreirati obuhvatnije modele kako bi se unaprijedilo razumijevanje ove povezanosti.

U četvrtom problemu provjeren je doprinos revidiranog modela obiteljskog stresa objašnjenju tjelesnog kažnjavanja te tjelesnog i psihičkog zlostavljanja djece u obitelji. Revidirani model obiteljskog stresa provjeravan je u tri koraka. Tako se u prvom koraku očekivalo da će, temeljem dosadašnjih teorijskih modela, doživljeni stresori i prisutnost svakodnevnog stresa biti pozitivno povezani s osjećajem uznemirenosti stresnim događajima (H4). Provedena regresijska analiza pokazala je visoku povezanost između prediktora i kriterija te se količina objašnjene varijance kriterija kreće od 50,6-57,1%. Pri tome se broj doživljenih stresnih događaja u protekle tri godine nije pokazao značajnim prediktorom niti kod jedne dobne skupine, već je samo prisutnost svakodnevnog stresa prediktor aktualne uznemirenosti.

U drugom koraku provjere revidiranog modela obiteljskog stresa očekivalo se da će uznemirenost stresnim događajima biti pozitivno povezana sa psihičkom agresijom prema djeci. Pretpostavljalo se da će ovaj odnos posredovan je nasiljem među roditeljima i percepcijom djeteta na način da će prisutnost nasilja među roditeljima i negativna percepcija djeteta pridonositi povezanosti između uznemirenosti stresnim događajima i činjenja psihičke agresije prema djetetu (H5). Rezultati analiza pokazuju da uznemirenost majke svakodnevnim stresom sama po sebi objašnjava relativno malen udio varijance doživljene psihičke agresije (0,5-4,5%), međutim uvođenjem svjedočenja nasilju u kućanstvu i percepcije djeteta u drugom koraku regresijske analize količina objašnjene varijance povećana je na 10,6-24,7%. Ovi rezultati pokazuju da je kod djece u petom razredu uznemirenost majke svakodnevnim stresom i svjedočenje djeteta nasilju u kućanstvu značajan prediktor psihičke agresije, kod djece u sedmom razredu samo je svjedočenje nasilju u kućanstvu značajan prediktor, dok su kod djece u drugom razredu srednje škole značajni prediktori psihičke agresije svjedočenje djeteta nasilju u kućanstvu i majčina percepcija djeteta neodgovornim.

U trećem koraku provjere revidiranog modela obiteljskog stresa pretpostavljalo se da će činjenje psihičke agresije prema djetetu biti pozitivno povezano nasiljem nad djetetom u obitelji. Iskustvo roditelja s doživljenim nasiljem u djetinjstvu i pozitivni stavovi prema tjelesnom kažnjavanju dodatno će povećavati ovu povezanost. Ovdje su postavljene tri hipoteze za različite tipove nasilja nad djecom u obitelji – tjelesno kažnjavanje (H6), tjelesno zlostavljanje (H7) i psihičko zlostavljanje (H8).

Analize vezane uz tjelesno kažnjavanje pokazale su da je psihička agresija kao samostalni prediktor objasnila 12,2-23,6% varijance tjelesnog kažnjavanja. Uvođenjem stava majke prema tjelesnom kažnjavanju i majčinog iskustva s nasiljem u djetinjstvu u drugom koraku

regresijske analize količina objašnjene varijance povećala se na 19,1-25,7%, pri čemu je uz psihičku agresiju i stav prema tjelesnom kažnjavanju značajan prediktor tjelesnog kažnjavanja.

U analizi s tjelesnim zlostavljanjem kao kriterijem, u prvom koraku gdje je samo psihička agresija prediktor objašnjeno je 12,1-22,1% varijance kriterija. Dodavanjem varijabli u drugom koraku količina objašnjene varijance povećana je na 15,6-26,4%, pri čemu se, uz psihičku agresiju, samo stav prema tjelesnom kažnjavanju pokazao značajnim prediktorom.

Posljednja provedena analiza napravljena je sa psihičkim zlostavljanje kao kriterijem. Ukupno je u posljednjem koraku analize objašnjeno 17,1-27,6% varijance psihičkog zlostavljanja s time da se samo doživljavanje psihičke agresije pokazalo kao značajan prediktor.

Rezultati provjere revidiranog modela i provjere povezanosti stresa i doživljavanja nasilja nad djecom u obitelji ukazuju da postoji povezanost između stresa i nasilja nad djecom u obitelji, ali na tu povezanost djeluju drugi faktori iz okoline. Rezultati analiza u okviru ovog istraživanja ukazuju na složenost fenomena nasilja nad djecom u obitelji zbog mnogobrojnih rizika kojima djeca, roditelji, ali i obitelj u cjelini mogu biti izloženi. Ovi rezultati ukazuju da je za uspješno kreiranje preventivnih i tretmanskih programa za sprečavanje nasilja nad djecom važan holistički pristup koji će uzeti u obzir sve cijeli ekosustav u kojemu dijete živi i koristiti resurse iz uže, ali i šire sredine u svrhu jačanja kapaciteta roditelja za odgoj usmjeren na potrebe djeteta i podršku dječjeg razvoja.

8. LITERATURA

1. Abidin, R.R. (1995.) **Parenting stress index**. Odessa: Psychological Assesemnt Resources, Inc.
2. Ajduković, M. & Kolesarić, V. (ur.) (2003.) **Etički kodeks istraživanja s djecom**. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade RH i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
3. Ajduković, M. & Marohnić, S. (2010.) **Smjernice za planiranje, provedbu i evaluaciju preventivskih i tretmanskih programa zaštite djece od nasilja**. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
4. Ajduković, M. & Ogresta, J. (2010.) Što možemo naučiti iz analize radova i istraživanja o nasilju nad djecom u obitelji objavljenih u Hrvatskoj od 1985. do 2009. godine. **Dijete i društvo**, 12 (1/2), 41-66.
5. Ajduković, M., Ogresta, J. & Rimac, I. (2012.) Značaj kvalitetnih podataka za kreiranje politika za prevenciju nasilja nad djecom u obitelji. **Ljetopis socijalnog rada**, 19 (3), 413–438.
6. Ajduković, M., Ogresta, J., Rajter, M., Skokandić, L. & Sušac, N. (2012.) **BECAN - Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece: Osnovne informacije o ciljevima i metodologiji projekta**. Izvještaj za škole.
7. Ajduković, M. & Rajhvajn Bulat, L. (2012.) Doživljaj financijskog statusa obitelji i psihosocijalno funkcioniranje srednjoškolaca. **Revija za socijalnu politiku**, 19 (3), 233–254.
8. Ajduković, M., Rajter, M. & Sušac, N. (2010.) Sudjelovanje djece i roditelja u pripremi epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom: Iskustva fokusnih grupa. **Dijete i društvo**, 12 (1/2), 67-82.
9. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. & Sušac, N. (2013.) Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. **Ljetopis socijalnog rada**, 19 (3), 367–412.
10. Altemeier, W. a., Vietze, P. M., Sherrod, K. B., Sandler, H. M., Falsey, S., & O'Connor, S. (1979.) Prediction of child maltreatment during pregnancy. **Journal of the American Academy of Child Psychiatry**, 18 (2), 205–218.
11. Asbury, K., Dunn, J. F., Pike, A., & Plomin, R. (2003). Nonshared environmental influences on individual differences in early behavioral development: a monozygotic twin differences study. **Child development**, 74(3), 933–43.

12. Asbury, K., Dunn, J. F., & Plomin, R. (2006). Birthweight-discordance and differences in early parenting relate to monozygotic twin differences in behaviour problems and academic achievement at age 7, **Developmental science**, 9(2), 22-31.
13. Bailey, J. a, Hill, K. G., Oesterle, S., & Hawkins, J. D. (2009). Parenting practices and problem behavior across three generations: monitoring, harsh discipline, and drug use in the intergenerational transmission of externalizing behavior. **Developmental psychology**, 45(5), 1214–26.
14. Barrera, M., Caples, H. & Tein, J.Y. (2001.) The psychological sense of economic hardship: Measurement models, validity and cross-ethnic equivalence for urban families. **American Journal of Community Psychology**, 29 (3), 493-517.
15. Baumrind, D., Larzelere, R. E., & Cowan, P. a. (2002). Ordinary physical punishment: Is it harmful? Comment on Gershoff (2002). **Psychological Bulletin**, 128(4), 580–589.
16. Begley, S. (2011.) **How stressed parents scar their kids**. Preuzeto 11.08.2013 s <http://www.thedailybeast.com/articles/2011/09/12/parents-depression-and-stress-leaves-lasting-mark-on-children-s-dna.html>
17. Berzenski, S. R., & Yates, T. M. (2013). Preschoolers' emotion knowledge and the differential effects of harsh punishment. **Journal of family psychology**, 27(3), 463–72.
18. Bilić, V., Buljan Flander, G. & Hrpka, H. (2012.) **Nasilje nad djecom i među djecom**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
19. Black, D. A., Smith Slep, A. M. & Heyman, R. E. (2001.) Risk factors for child psychological abuse. **Aggression and Violent Behavior**, 6 (2-3), 189-201.
20. Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G., & Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: findings of a 17-year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. **Child abuse & neglect**, 22(11), 1065–78.
21. Browne, K. (1995.) **Predicting maltreatment**. In: Reder. P. & Lucey. C. (Eds.) (1995.) *Assessment of parenting: Psychiatric and psychological contributions*. London: Routledge
22. Browne, K. & Herbert, M. (1997.) **Preventing family violence**. New York: Wiley.

23. Burt, S. A., McGue, M., Iacono, W. G., & Krueger, R. F. (2006). Differential parent-child relationships and adolescent externalizing symptoms: cross-lagged analyses within a monozygotic twin differences design. **Developmental psychology**, 42(6), 1289–98.
24. Burt, S. A., McGue, M., Krueger, R. F., & Iacono, W. G. (2005). How are parent-child conflict and childhood externalizing symptoms related over time? Results from a genetically informative cross-lagged study. **Developmental psychology**, 17(1), 145-165.
25. Carbonneau, R., Eaves, L. J., Silberg, J. L., Simonoff, E., & Rutter, M. (2002). Assessment of the within-family environment in twins: absolute versus differential ratings, and relationship with conduct problems. **Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines**, 43(8), 1064–74.
26. Caspi, A., McClay, J., Moffitt, T. E., Mill, J., Martin, J., Craig, I. W., Taylor, A., & Poulton, R. (2002.) Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. **Science (New York, N.Y.)**, 297(5582), 851–4.
27. Conger, K. J., Rueter, M. A. & Conger, R. D. (2000.) The role of economic pressure in the lives of parents and their adolescents: The family stress model. In: Crockett L. J. & Silbereisen R. K. (Eds.), **Negotiating adolescence in times of social change** (201-223). Cambridge: Cambridge University Press.
28. Cohen, J. (1988.) **Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences** (2nd Ed.). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
29. Cox, A. & Bentovim, A. (2000.) **Framework for the assessment of children in need and their families. The family pack of questions and scales**. Department of Health. Norwich; Her Majesty's Stationary Office.
30. Crouch, J. L. & Behl, L. E. (2001.) Relationships among parental beliefs in corporal punishment, reported stress, and physical child abuse potential. **Child Abuse and Neglect**, 25 (3), 413- 419.
31. CWIG (2009.) **Working with families: The five protective factors**. Child Welfare Information Gateway
32. Deater-Deckard, K., Lansford, J. E., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (2003). The development of attitudes about physical punishment: an 8-year longitudinal study. **Journal of Family Psychology**, 17(3), 351–60.

33. Delale, E. A. (2009.) **Psihosocijalne odrednice odgojnih postupaka majki djece predškolske dobi.** Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
34. Delale, E. A., Ajduković. M., Rajter, M. & Sušac, N. (2011.) **Procjena težine nasilja u odgojnim postupcima: Razlike u procjenama stručnjaka i studenata.** 19. godišnja konferencija hrvatskih psihologa "Vrijeme sličnosti i razlika – izazov psihologiji i psiholozima". Osijek, 12. do 15. listopada, 2011., Sažeci priopćenja, 33.
35. Dietz, T. L. (2000.) Disciplining children: Characteristics associated with the use of corporal punishment. **Child Abuse & Neglect**, 24 (12), 1529-42.
36. Dixon, L., Browne, K. & Hamilton-Giachritsis, C. (2005.) Risk factors of parents abused as children: A mediational analysis of the intergenerational continuity of child maltreatment (Part I). **Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines**, 46 (1), 47–57.
37. Dube, S. R., Williamson, D. F., Thompson, T., Felitti, V. J. & Anda, R. F. (2004.) Assessing the reliability of retrospective reports of adverse childhood experiences among adult HMO members attending a primary care clinic. **Child abuse & neglect**, 28 (7), 729-37.
38. Ellis, P. D. (2010.) **The essential guide to effect sizes.** Cambridge: Cambridge University Press.
39. Erath, S. a, El-Sheikh, M., Hinnant, J. B., & Cummings, E. M. (2011). Skin conductance level reactivity moderates the association between harsh parenting and growth in child externalizing behavior. **Developmental psychology**, 47(3), 693–706.
40. Essex, M.J., Boyce, W.T., Hertzman, C., Lam, L.L., Armstrong, J.M., Neumann, M.A. & Kobor, M.S. (2013.) Epigenetic vestiges of early development adversity: Childhood stress exposure and DNA methylation in adolescence. **Child Development**, 84 (1), 58-75.
41. Essex, M.J., Klein, M. H., Cho, E. & Kalin, N.H. (2002.) Maternal stress beginning in infancy may sensitize children to later stress exposure: Effects on cortisol and behavior. **Biological Psychiatry**, 52 (8), 776-784.
42. Essex, M.J., Kraemer, H.C., Armstrong, J.M., Boyce, W.T., Goldsmith, H.H. & Klein, M. H. (2006.) Exploring risk factors for the emergence of children's mental health problems. **Achieves of General Psychiatry**, 63 (11), 1246-1256.
43. European Network of National Observatories on Childhood (2009.) **Guidelines on data collection and monitoring systems on child abuse.** Firenze: IT.COMM.

44. Fajgelj, S. (2003.) **Psihometrija: Metoda i teorija psihološkog merenja**. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju
45. Gershoff, E. T. (2002a.) Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. **Psychological Bulletin**, 128 (4), 539-579.
46. Gershoff, E. T. (2002b). Corporal punishment, physical abuse, and the burden of proof: Reply to Baumrind, Larzelere, and Cowan (2002), Holden (2002), and Parke (2002). **Psychological Bulletin**, 128(4), 602–611.
47. Gershoff, E. T., Aber, J. L., Raver, C. C., & Lennon, M. C. (2010). Income is not enough: incorporating material hardship into models of income associations with parenting and child development. **Child development**, 78(1), 70–95.
48. Gershoff, E. T., & Bitensky, S. H. (2007). The case against corporal punishment of children: Converging evidence from social science research and international human rights law and implications for U.S. public policy. **Psychology, Public Policy, and Law**, 13(4), 231–272.
49. Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009.) Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. **Lancet**, 373 (9657), 68–81.
50. Hamarman, S., Pope, K. H., & Czaja, S. J. (2002). Emotional abuse in children: Variations in legal definitions and rates across the United States. **Child Maltreatment**, 7(4), 303–311.
51. Hao, L., & Matsueda, R. L. (2006). Family dynamics through childhood: A sibling model of behavior problems. **Social Science Research**, 35(2), 500–524.
52. Harris, R. (2001.) **A primer of multivariate statistics** . (3. izdanje). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
53. HM Government. (2006.) **Working together to safeguard children**. London: TSO.
54. Hooper, C. (2005.) Child maltreatment: In: Bradshow, J. & Mayhew, E. (Eds.), **The well-being of the children in the UK**. London: Save the Children.
55. Iffland, B., Sansen, L. M., Catani, C., & Neuner, F. (2012). Emotional but not physical maltreatment is independently related to psychopathology in subjects with various degrees of social anxiety: a web-based internet survey. **BMC psychiatry**, 12, 49.

56. Iwaniec, D., Larkin, E., & Higgins, S. (2006.) Research review: Risk and resilience in cases of emotional abuse. **Child and Family Social Work**, 11 (1), 73-82.
57. Jaffee, S. R., Caspi, A., Moffitt, T. E., Polo-Tomas, M., Price, T. S., & Taylor, A. (2004). The limits of child effects: evidence for genetically mediated child effects on corporal punishment but not on physical maltreatment. **Developmental psychology**, 40(6), 1047–58.
58. Jaffee, S. R., Strait, L. B., & Odgers, C. L. (2012). From correlates to causes: can quasi-experimental studies and statistical innovations bring us closer to identifying the causes of antisocial behavior? **Psychological bulletin**, 138(2), 272–95.
59. Justice, B. & Justice, R. (1990.) **The abusing family**. New York: Plenum Publishing Corporation.
60. Kalebić Jakupčević, K., & Ajduković, M. (2011.) Risk factors of child physical abuse by parents with mixed anxiety-depressive disorder or posttraumatic stress disorder. **Croatian Medical Journal**, 52 (1), 25-34.
61. Kanoy, K., Ulku-Steiner, B., Cox, M., & Burchinal, M. (2003). Marital relationship and individual psychological characteristics that predict physical punishment of children. **Journal of Family Psychology**, 17(1), 20–28.
62. Kazneni zakon (2011) **Narodne novine**, 125/2011.
63. Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962.) The Battered-Child Syndrome. **JAMA: The Journal of the American Medical Association**, 181 (1), 17-24.
64. Kendall-Tackett, K., & Becker-Blease, K. (2004.) The importance of retrospective findings in child maltreatment research. **Child abuse & neglect**, 28 (7), 723-7.
65. Klahr, A. M., McGue, M., Iacono, W. G., & Burt, S. A. (2011). The association between parent-child conflict and adolescent conduct problems over time: Results from longitudinal adoption study. **Journal of Abnormal Psychology**, 120, 46-56.
66. Klahr, A. M., Rueter, M. a, McGue, M., Iacono, W. G., & Burt, S. A. (2011). The relationship between parent-child conflict and adolescent antisocial behavior: confirming shared environmental mediation. **Journal of abnormal child psychology**, 39(5), 683–94.
67. Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. & Lozano, R. (Ur.) (2002.) **The world report on violence and health**. Geneva: World Health Organization

68. Lansford, J. E., Wager, L. B., Bates, J. E., Pettit, G. S., & Dodge, K. A. (2012). Forms of spanking and children's externalizing behaviors. **Family relations**, 61(2), 224–236.
69. Larsson, H., Viding, E., Rijdsdijk, F. V., & Plomin, R. (2008). Relationships between parental negativity and childhood antisocial behavior over time: a bidirectional effects model in a longitudinal genetically informative design. **Journal of abnormal child psychology**, 36(5), 633–45.
70. Leventhal, J. M. (1982.) Research strategies and methodologic standards in studies of risk factors for child abuse. **Child Abuse & Neglect**, 6 (2), 113–123.
71. Liga Naroda (1924.) **Geneva Declaration of the Rights of the Child**. Posjećeno 18.09.2013. na <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>
72. Lovell, E. (2002.) **Poverty, social exclusion and maltreatment**. London: NSPCC.
73. Lynch, S. K., Turkheimer, E., D'Onofrio, B. M., Mendle, J., Emery, R. E., Slutske, W. S., & Martin, N. G. (2006). A genetically informed study of the association between harsh punishment and offspring behavioral problems. **Journal of family psychology**, 20(2), 190–8.
74. McCubbin, M. A. & McCubbin, H. I. (1991.) Family stress theory and assessment: The resiliency model of family stress adjustment and adaptation. In: McCubbin, H. I. & Thompson, A. (Eds.), **Family assessment inventories for research and practice**, (3–32). Madison: University of Wisconsin.
75. McCubbin, H.I., McCubbin, M.A. Thompson, A.I., Han, S. & Allen, C.T. (1997.) **Families under stress: What makes them resilient** 1997 AAFCS Commemorative Lecture. Posjećeno 18.09.2013. na <http://www1.cyfernet.org/prog/fam/97-McCubbin-resilient.html>
76. McLoyd, V. C. (1998.) Socioeconomic disadvantage and child development. **American Psychologist**, 53 (2), 185-204
77. Meaney, M.J. (2001.) Maternal care, gene expression, and the transmission of individual differences in stress reactivity across generations. **Annual Review of Neuroscience**, 24 (1), 1161-1192.
78. Milner, J. S. (2000.) Social information processing and child physical abuse: Theory and research. In: Hansen, D. J. (Ed.), **Motivation and child maltreatment** (39-84). Lincoln: University Of Nebraska Press.

79. Mistry, R. S., Lowe, E. D., Benner, A. D., & Chien, N. (2008.) Expanding the family economic stress model: Insights from a mixed-methods approach. **Journal of Marriage and Family**, 70 (1), 196-209.
80. Morelen, D., & Shaffer, A. (2012). Understanding clinical, legal, and ethical issues in child emotional maltreatment. **Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma**, 21(2), 188–201.
81. Morimoto, Y., & Sharma, A. (2004). Long-Term outcomes of verbal aggression. **Journal of Emotional Abuse**, 4(2), 71–99.
82. National Research Council (1993.) **Understanding child abuse and neglect**. Washington, DC: The National Academies Press.
83. Nievar, M.A. & Luster, T. (2006.) Development processes in African American families: An application of McLoyds's theoretical model. **Journal of Marriage and Family**, 68 (2), 320-331.
84. NSPCC (2008.) **Poverty and child maltreatment**. Posjećeno 18.09.2013. na http://www.changeforchildren.co.uk/uploads/NSPCC_Poverty_Paper.pdf
85. NSPCC (2013.) **Emotional abuse: NSPCC research briefing**. Posjećeno 18.09.2013 na http://www.nspcc.org.uk/inform/research/briefings/emotionalabuse_wda48215.html
86. Obiteljski zakon (2003.,2004.,2007.) **Narodne novine**, 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007.
87. Pećnik, N. (2006.) **Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece**. Jastrebarsko. Naklada Slap.
88. Pećnik, N. & Tokić, A. (2011.) **Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška**. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
89. Pinderhughes, E. E., Dodge, K. a., Bates, J. E., Pettit, G. S., & Zelli, A. (2000). Discipline responses: Influences of parents' socioeconomic status, ethnicity, beliefs about parenting, stress, and cognitive-emotional processes. **Journal of Family Psychology**, 14(3), 380–400.
90. Profaca, B. (2012.) Roditeljski stres: Istraživanja i mogućnosti pružanja podrške. U: Brajša Žganec, A., Lopižić, J. & Penezić, Z. (ur.) **20. godišnja konferencija hrvatskih psihologa: Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva. Sažetci priopćenja**. Dubrovnik: Hrvatsko psihološko društvo, 75.

91. Profaca, B. & Arambašić, L. (2004.) **Upitnik izvora i intenziteta roditeljskog stresa.** *Suvremena psihologija* 7 (2). 243-260.
92. Rajter, M., Rimac, I., Ajduković, M. & Delale, E.A. (2012.) **Rezultati epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom u obitelji.** Konferencija Raširenost nasilja nad djecom u obitelji i među vršnjacima. Zagreb 22-23.03.2012.
93. Raver, C. C., Gershoff, E. T., & Aber, J. L. (2010). Testing equivalence of mediating models of income, parenting, and school readiness for white, black, and Hispanic children in a national sample. **Child development**, 78(1), 96–115.
94. Rimac, I. & Ogresta, J. (2012.) Etički standardi primjene fokusnih grupa u istraživanju nasilja nad djecom u obitelji. **Ljetopis socijalnog rada**, 19 (3), 479–514.
95. Rodriguez, C. M. (2003). Parental discipline and abuse potential affects on child depression, anxiety, and attributions. **Journal of Marriage and Family**, 65(4), 809–817.
96. Sanson, A. & Rothbart, M. K. (1995.) Child temperament and parenting. In: Bornstein, M. (Ed.) **Handbook of parenting** (299-321). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
97. Sedlak, A., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Green, A., & Li, S. (2010). **Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4): Report to Congress.** Washington: *U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.*
98. Sesar, K., Šimić, N., & Barišić, M. (2010). Multi-type childhood abuse, strategies of coping, and psychological adaptations in young adults. **Croatian Medical Journal**, 51(5), 406–416.
99. Smith Slep, A. M., & O’Leary, S. G. (2005). Parent and partner violence in families with young children: rates, patterns, and connections. **Journal of consulting and clinical psychology**, 73(3), 435–44.
100. Smith Slep, A. M., & O’Leary, S. G. (2007). Multivariate models of mothers’ and fathers’ aggression toward their children. **Journal of consulting and clinical psychology**, 75(5), 739–51.
101. Straus, M. A. & Stewart, J. H. (1999.) Corporal punishment by American parents: National data on prevalence, chronicity, severity, and duration, in relation to child and family characteristics. **Clinical Child and Family Psychology Review**, 2 (2), 55–70.

- 102.Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2007.) **Using multivariate statistics**. Boston: Pearson Education, Inc.
- 103.Taylor, C. A. Hamvas, L., Rice, J., Newman, D. L. & DeJong, W. (2011.) Perceived social norms, expectations, and attitudes toward corporal punishment among an urban community sample of parents. **Journal of Urban Health : Bulletin of the New York Academy of Medicine**, 88 (2), 254-69.
- 104.Thompson, R. (2006.) The development of the person: Social understanding, relationships, conscience, self. In: Damon, W. & Lerner, R.M. (Eds.) **Handbook of child psychology** (6. izdanje) Wiley and Sons. New Jersey.
- 105.Trocmé, N., Tonmyr, L., Fallon, B., Blackstock, C., MacLaurin, B., Barter, K., Daciuk, J., Turcotte, D., Felstiner, C., Cloutier, T. & Black, T. (2005.) **Canadian Incidence Study of Reported Child Abuse and Neglect – 2003: Major Findings**. Ottawa: Health. Minister of Public Works and Government Services Canada.
- 106.Ujedinjeni narodi (1959.) **Declaration of the Rights of the Child**. Posjećeno 18.09.2013. na <http://www.un-documents.net/a14r1386.htm>
- 107.Ujedinjeni narodi (1989.) **Convention on the Rights of the Child**. Posjećeno 18.09.2013. na <http://www.un-documents.net/crc.htm>
108. Van Zeijl, J., Mesman, J., Stolk, M. N., Alink, L. R. a, van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F. & Koot, H. M. (2007). Differential susceptibility to discipline: the moderating effect of child temperament on the association between maternal discipline and early childhood externalizing problems. **Journal of family psychology**, 21(4), 626–36.
- 109.Vijeće Europe (2009.) **Recommendation CM/Rec(2009)10 of the Committee of Ministers to member states on integrated national strategies for the protection of children from violence**. Posjećeno 18.09.2013. na [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec\(2009\)10&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec(2009)10&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864)
- 110.Webster-Stratton, C. (1990.) Stress: A potential disruptor of parent perceptions and family interactions. **Journal of Clinical Child Psychology**, 19 (4), 302-312.
111. Whipple, E. E., & Richey, C. A. (1997). Crossing the line from physical discipline to child abuse: How much is too much? **Child Abuse & Neglect**, 21, 431–444.
- 112.Whipple, E. E. & Webster-Stratton, C. (1991.) The role of parental stress in physically abusive families. **Child Abuse & Neglect**, 15 (3), 279-291.

113. Widom, C. S., & Hiller-Sturmhöfel, S. (2001.) Alcohol abuse as a risk factor for and consequence of child abuse. **Alcohol research & health : the journal of the National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism**, 25 (1), 52-7.
114. Wissow, L. S. (2001.) Ethnicity, income, and parenting contexts of physical punishment in a national sample of families with young children. **Child Maltreatment**, 6 (2), 118–129.
115. World Health Organization. (1999.) **Report of the consultation on child abuse prevention**. Geneva.
116. Xu, X., Tung, Y.-Y. & Dunaway, R. G. (2000.) Cultural, human, and social capital as determinants of corporal punishment: Toward an integrated theoretical model. **Journal of Interpersonal Violence**, 15 (6), 603-630.
117. Yeh, K.-H., Tsao, W.-C., & Chen, W.-W. (2010). Parent-child conflict and psychological maladjustment: a mediational analysis with reciprocal filial belief and perceived threat. **International journal of psychology : Journal international de psychologie**, 45(2), 131–9.
118. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2009., 2010.) **Narodne novine**, 137/2009, NN 14/2010, NN 60/2010.
119. Zolotor, A. J., & Puzia, M. E. (2010.) Bans against corporal punishment : A systematic review of the laws, changes in attitudes and behaviours. **Child Abuse Review**, 19 (4), 229-247.
120. Ždero, V. (2005.) Psihičko zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji. **Ljetopis socijalnog rada**, 12 (1), 145–172.

9. PRILOZI

Prilog 1. Kategorizacija pitanja iz dječjeg upitnika po pojedinim kategorijama nasilja

Pitanje
ALTERNATIVE KAŽNJAVANJU
Objasnio ti zašto je nešto što si učinio pogrešno?
Nagradio te zbog toga što se ponašaš dobro?
Zadao ti nešto drugo da radiš kako bi ti odvratio pažnju (npr rekao ti da nešto napraviš kako bi prestao gledati TV)?
Naredio ti da počneš ili prestaneš nešto raditi?²¹
ODUZIMANJE PRIVILEGIJA
Uskratio ti džeparac ili druge povlastice?
Zabranio ti da ideš van?
Zabranio ti nešto što voliš?
PSIHIČKA AGRESIJA
Bez tvog dopuštenja pregledavao tvoju torbu, ladice, džepove itd?
Vikao ili se derao na tebe vrlo glasno i agresivno?
Odbio razgovarati s tobom (ignorirao te)?
Bez tvog dopuštenja čitao tvoj dnevnik, tvoje SMS ili e-mail poruke?
Optuživao te za svoje loše raspoloženje?
Prijetio da će pozvati babarogu, zle duhove ili ljude koji ti mogu napraviti nešto loše?
Vrijedao te nazivajući te glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima?
Uspoređivao te s drugom djecom tako da si se osjećao poniženo?
Proklinjao te?
PSIHIČKO ZLOSTAVLJANJE
Namjerno te posramio ili osramotio pred drugim ljudima tako da si se osjećao jako loše ili poniženo?
Za kaznu si morao nositi odjeću koja je bila prljava, poderana ili neprikladna za to godišnje doba?
Prijetio da će te izbaciti iz kuće ili te poslati da živiš negdje drugdje?
Prijetio da će te ostaviti ili napustiti?
Nije te pustio u tvoju kuću?
Rekao ti da bi želio da si mrtav ili da se nikada nisi rodio?
Zatvorio te u mali prostor ili mračnu sobu?
Prijetio da će te ozlijediti ili ubiti?
Prijetio ti nožem ili pištoljem?

²¹ Zadebljanim slovima označene su tvrdnje koje nisu ispitivane u upitniku za djecu u petom razredu osnovne škole

TJELESNO KAŽNJAVANJE
Udario te rukom po stražnjici?
Udario te po stražnjici predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)?
Grubo te uštipnuo?
Ošamario te?
Grubo ti zavrnuo uho?
Čupao te za kosu?
Zgrabio te za odjeću ili neki dio tijela i tresao te?
TJELESNO ZLOSTAVLJANJE
Udario te po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)?
Za kaznu nisi dobio dovoljno za jelo (bio si gladan) i/ili za piće (bio si žedan), iako je bilo dovoljno za sve?
Gurnuo te ili udario nogom?
Stavio ti ljutu papričicu (feferon), papar ili nešto drugo u usta (kako bi izazvao bol)?
Za kaznu te prisilio da budeš u položaju koji izaziva bol ili te ponižava?
Udario te šakom ili rukom u glavu?
Zavezao te ili te svezao za nešto koristeći konop/uže/špagu ili lanac?
Izudarao te predmetom ili šakom („pretukao“)?
Namjerno te opekao ili opario?
Davio te ili gušio (sprečavao disanje rukom ili jastukom) ili stiskao tvoj vrat rukama (ili nečim drugim)?
ZANEMARIVANJE
Povrijedio si se ili ozlijedio jer te nitko od odraslih nije nadzirao?
Osjećao si da nisi važan?
Osjećao si da nikome u obitelji nije stalo do tebe?
Osjećao si da nikada nitko ne brine o tebi, podržava te ili ti pomaže kada to najviše trebaš?
Nisu se brinuli za tebe kada si bio bolestan ili povrijeđen - na primjer nisi bio odveden doktoru kada si bio ozlijeđen ili nisi dobio lijekove koji su ti trebali?
SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE
Uznemirio te govoreći ti na seksualan način ili pišući o tebi poruke seksualnog sadržaja?
Natjerao te da gledaš snimku/film seksualnog sadržaja ili fotografije seksualnog sadržaja u časopisu ili na računalu, kada to nisi želio?
Natjerao te da gledaš njegove/njene intimne dijelove tijela ili je želio/željela gledati tvoje intimne dijelove tijela?
Snimio video ili fotografije na kojima ti sam ili s drugim ljudima radiš seksualne stvari?
Dodirivao tvoje intimne dijelove tijela na seksualan način ili te tjerao da diraš njegove/njene intimne dijelove tijela?
Pokušao imati spolni odnos s tobom kada to nisi želio?

Prilog 2. Postotci sudionika prema doživljavanju nasilja po pojedinim pitanjima

PSIHIČKA AGRESIJA						
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Ne žele odgovoriti	Bez odgovora
Bez tvog dopuštenja pregledavao tvoju torbu, ladice, džepove itd.	5. OŠ	89,3	7,6	7,2	2,1	1,1
	7. OŠ	82,0	15,7	13,3	1,5	0,8
	2. SŠ	72,3	25,0	21,8	1,5	1,2
Vikao ili se derao na tebe vrlo glasno i agresivno	5. OŠ	69,6	25,5	22,7	4,4	0,6
	7. OŠ	51,0	43,6	36,1	4,7	0,8
	2. SŠ	39,3	58,0	47,7	1,8	0,8
Odbio razgovarati s tobom (ignorirao te)	5. OŠ	85,7	10,6	9,1	1,9	1,8
	7. OŠ	78,5	16,4	13,2	3,4	1,7
	2. SŠ	73,1	22,9	18,4	3,5	0,6
Bez tvog dopuštenja čitao tvoj dnevnik, tvoje SMS ili e-mail poruke	5. OŠ	89,2	8,4	7,9	1,9	0,5
	7. OŠ	83,9	13,6	10,4	2,0	0,5
	2. SŠ	77,2	19,6	15,1	1,7	1,6
Optuživao te za svoje loše raspoloženje	5. OŠ	-	-	-	-	-
	7. OŠ	78,5	16,0	14,1	2,8	2,7
	2. SŠ	69,1	24,8	21,5	3,9	2,2
Prijetio da će pozvati babarogu, zle duhove ili ljude koji ti mogu napraviti nešto loše	5. OŠ	-	-	-	-	-
	7. OŠ	79,1	14,8	3,3	2,2	3,9
	2. SŠ	74,0	21,6	2,8	1,4	3,0
Vrijedao te nazivajući te glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima	5. OŠ	77,9	15,6	14,2	4,5	2,0
	7. OŠ	63,7	28,2	25,2	6,6	1,5
	2. SŠ	52,4	42,6	39,2	4,1	0,9
Uspoređivao te s drugom djecom tako da si se osjećao poniženo	5. OŠ	77,7	17,9	15,3	3,9	0,5
	7. OŠ	69,4	27,1	24,6	3,3	0,2
	2. SŠ	61,2	35,5	30,4	2,7	0,6
Proklinjao te	5. OŠ	92,0	3,4	3,1	3,2	1,4
	7. OŠ	88,5	4,1	2,6	5,8	1,7
	2. SŠ	85,2	11,6	8,7	2,5	0,6

PSIHIČKO ZLOSTAVLJANJE						
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Ne žele odgovoriti	Bez odgovora
Namjerno te posramio ili osramotio pred drugim ljudima tako da si se osjećao jako loše ili poniženo	5. OŠ	88,6	7,1	5,8	3,0	1,3
	7. OŠ	87,4	8,3	6,5	3,2	1,1
	2. SŠ	80,9	16,4	12,5	1,9	0,8
Za kaznu si morao nositi odjeću koja je bila prljava, poderana ili neprikladna za to godišnje doba	5. OŠ	98,6	0,1	0,0	0,7	0,5
	7. OŠ	98,0	0,6	0,6	0,9	0,5
	2. SŠ	98,6	0,5	0,3	0,5	0,4
Prijetio da će te izbaciti iz kuće ili te poslati da živiš negdje drugdje	5. OŠ	94,4	2,8	2,2	2,0	0,8
	7. OŠ	89,5	7,0	5,1	2,8	0,8
	2. SŠ	77,7	19,3	14,0	2,5	0,5
Prijetio da će te ostaviti ili napustiti	5. OŠ	95,5	2,0	1,5	1,8	0,6
	7. OŠ	91,4	4,5	3,2	3,4	0,7
	2. SŠ	86,1	11,7	7,9	1,7	0,5
Nije te pustio u tvoju kuću	5. OŠ	97,0	0,9	0,8	1,1	1,0
	7. OŠ	95,9	1,5	0,6	1,8	0,8
	2. SŠ	95,1	2,4	1,5	2,1	0,4
Rekao ti da bi želio da si mrtav ili da se nikada nisi rodio	5. OŠ	95,0	1,0	0,8	2,9	1,1
	7. OŠ	93,3	3,2	2,4	2,6	1,0
	2. SŠ	88,6	8,0	4,8	2,6	0,7
Zatvorio te u mali prostor ili mračnu sobu	5. OŠ	95,0	2,4	1,4	0,9	1,7
	7. OŠ	95,2	3,0	1,9	1,4	0,4
	2. SŠ	97,0	2,1	0,9	0,8	0,1
Prijetio da će te ozlijediti ili ubiti	5. OŠ	96,0	1,7	1,0	1,2	1,1
	7. OŠ	94,9	2,3	1,4	2,0	0,8
	2. SŠ	91,8	5,2	3,5	2,6	0,4
Prijetio ti nožem ili pištoljem	5. OŠ	98,1	0,0	0,0	0,4	1,5
	7. OŠ	97,9	0,6	0,2	1,2	0,2
	2. SŠ	97,4	0,5	0,3	1,8	0,3

TJELESNO KAŽNJAVANJE						
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Ne žele odgovoriti	Bez odgovora
Udario te rukom po stražnjici	5. OŠ	64,5	28,7	18,4	4,4	2,4
	7. OŠ	62,5	32,0	12,3	3,3	2,2
	2. SŠ	59,4	37,5	8,3	2,5	0,6
Udario te po stražnjici predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)	5. OŠ	84,2	10,6	6,7	3,5	1,7
	7. OŠ	80,1	16,2	5,4	2,6	1,1
	2. SŠ	73,8	24,0	4,2	1,7	0,5
Grubo te uštipnuo	5. OŠ	91,4	4,9	3,4	2,1	1,6
	7. OŠ	91,7	5,6	2,9	1,9	0,9
	2. SŠ	88,8	8,5	2,7	1,9	0,8
Ošamario te	5. OŠ	69,6	24,2	18,7	4,8	1,4
	7. OŠ	61,9	33,3	21,5	3,7	1,1
	2. SŠ	50,4	46,0	21,5	2,0	1,5
Grubo ti zavrnuo uho	5. OŠ	86,2	10,5	8,1	1,9	1,4
	7. OŠ	84,4	12,9	6,6	1,8	0,9
	2. SŠ	75,9	22,4	7,0	1,6	0,1
Čupao te za kosu	5. OŠ	84,6	11,3	8,8	2,1	2,0
	7. OŠ	80,7	15,9	8,4	2,6	0,7
	2. SŠ	73,6	24,5	9,1	1,1	0,8

TJELESNO ZLOSTAVLJANJE						
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Ne žele odgovoriti	Bez odgovora
Zgrabio te za odjeću ili neki dio tijela i tresao te	5. OŠ	94,1	2,5	2,2	2,7	0,8
	7. OŠ	89,3	7,1	5,2	2,6	0,9
	2. SŠ	85,8	11,2	4,3	2,2	0,8
Udario te po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)	5. OŠ	90,4	4,9	3,8	3,0	1,8
	7. OŠ	89,6	6,5	3,5	3,0	0,9
	2. SŠ	83,3	14,3	3,3	2,0	0,4
Za kaznu nisi dobio dovoljno za jelo (bio si gladan) i/ili za piće (bio si žedan), iako je bilo dovoljno za sve	5. OŠ	96,5	1,7	1,6	1,2	0,7
	7. OŠ	95,2	3,0	1,4	1,2	0,6
	2. SŠ	97,8	1,3	0,5	0,5	0,4
Gurnuo te ili udario nogom	5. OŠ	91,6	3,8	3,1	3,0	1,6
	7. OŠ	87,5	6,9	4,5	2,9	2,7
	2. SŠ	82,0	14,0	9,1	2,5	1,6
Stavio ti ljutu papričicu (feferon), papar ili nešto drugo u usta (kako bi izazvao bol)	5. OŠ	-	-	-	-	-
	7. OŠ	95,1	0,4	0,1	1,5	2,9
	2. SŠ	95,8	0,9	0,2	0,9	2,5
Za kaznu te prisilio da budeš u položaju koji izaziva bol ili te ponižava	5. OŠ	95,8	1,1	0,7	1,8	1,3
	7. OŠ	95,1	2,9	1,5	1,3	0,7
	2. SŠ	95,2	3,1	1,5	1,3	0,4
Udario te šakom ili rukom u glavu	5. OŠ	94,8	1,4	1,2	2,3	1,5
	7. OŠ	92,6	4,8	3,2	1,4	1,2
	2. SŠ	90,5	7,4	3,8	1,6	0,5
Zavezao te ili te svezao za nešto koristeći konop/uže/špagu ili lanac	5. OŠ	97,9	0,1	0,1	0,5	1,4
	7. OŠ	98,3	0,3	0,2	1,1	0,2
	2. SŠ	98,5	0,4	0,0	0,8	0,3
Izudarao te predmetom ili šakom („pretukao”)	5. OŠ	96,7	0,5	0,0	1,3	1,5
	7. OŠ	96,6	0,7	0,6	2,4	0,2
	2. SŠ	95,9	1,8	0,8	2,0	0,2
Namjerno te opekao ili opario	5. OŠ	97,3	0,1	0,1	1,0	1,6
	7. OŠ	97,5	0,3	0,2	1,5	0,7
	2. SŠ	98,2	0,6	0,3	1,0	0,2
Davio te ili gušio (sprečavao disanje rukom ili jastukom) ili stiskao tvoj vrat rukama (ili nečim drugim)	5. OŠ	97,3	0,1	0,0	1,1	1,5
	7. OŠ	97,0	1,0	1,0	1,3	0,7
	2. SŠ	97,2	1,5	0,3	0,9	0,4

SVJEDOČENJE NASILJU U OBITELJI						
	Razred	Nikada nisu doživjeli	Doživjeli u životu	Doživjeli u prošloj godini	Ne žele odgovoriti	Bez odgovora
Je li netko u tvome domu koristio alkohol i/ili droge i zatim se ponašao na način koji te uplašio?	5. OŠ	85,9	7,8	5,3	6,0	0,3
	7. OŠ	80,2	13,8	10,1	4,6	1,4
	2. SŠ	76,4	19,2	11,0	3,8	0,6
Jesi li vidio odrasle u svom domu kako viču i deru se jedan na drugog (svađaju se) na način koji te uplašio?	5. OŠ	59,6	32,9	26,9	6,9	0,6
	7. OŠ	47,4	45,8	34,7	6,0	0,9
	2. SŠ	41,1	53,2	39,5	4,4	1,3
Jesi li vidio odrasle u svom domu kako su fizički nasilni jedni prema drugima (npr. udaraju se, šamaraju, udaraju nogom)?	5. OŠ	93,4	3,2	1,9	2,9	0,4
	7. OŠ	87,3	7,6	4,1	4,4	0,7
	2. SŠ	85,1	9,5	4,8	4,1	1,3
Jesi li vidio nekoga u svom domu da koristi nož, pištolj, palicu, kamenje ili druge stvari kako bi nekoga ozlijedio ili uplašio?	5. OŠ	96,4	2,5	1,7	0,9	0,2
	7. OŠ	95,8	2,5	1,6	1,3	0,5
	2. SŠ	93,5	4,0	1,8	2,5	0,1

Prilog 3. Bivarijatne analize stresora i doživljavanja tjelesnog kažnjavanja

Preseljenje

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Preseljenje		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	418	79,7	20,3	1,479	0,224	0,048
	Da	220	83,6	16,4			
7. razred	Ne	361	83,1	16,9	0,890	0,345	0,040
	Da	199	79,9	20,1			
2. razred	Ne	270	86,3	13,7	0,142	0,706	0,019
	Da	112	84,8	15,2			

Rođenje djeteta

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Rođenje djeteta		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	413	84,0	16,0	0,931	0,334	0,038
	Da	221	81,0	19,0			
7. razred	Ne	358	86,9	13,1	0,112	0,738	0,014
	Da	198	85,9	14,1			
2. razred	Ne	270	88,1	11,9	1,314	0,252	0,059
	Da	111	83,8	16,2			

Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	414	79,2	20,8	8,331	0,004	0,114
	Da	222	68,9	31,1			
7. razred	Ne	356	71,3	28,7	0,392	0,531	0,027
	Da	195	73,8	26,2			
2. razred	Ne	269	77,3	22,7	0,238	0,625	0,025
	Da	112	75,0	25,0			

Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	407	86,5	13,5	6,561	0,010	0,103
	Da	214	78,5	21,5			
7. razred	Ne	356	76,1	23,9	0,144	0,705	0,016
	Da	196	77,6	22,4			
2. razred	Ne	267	81,3	18,7	1,261	0,261	0,058
	Da	109	76,1	23,9			

Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	409	94,4	5,6	0,306	0,580	0,022
	Da	218	95,4	4,6			
7. razred	Ne	356	94,9	5,1	0,978	0,323	0,042
	Da	197	92,9	7,1			
2. razred	Ne	271	96,7	3,3	0,034	0,853	0,009
	Da	108	96,3	3,7			

Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	414	77,3	22,7	0,702	0,402	0,033
	Da	218	74,3	25,7			
7. razred	Ne	358	77,7	22,3	1,080	0,299	0,044
	Da	198	73,7	26,3			
2. razred	Ne	271	74,5	25,5	12,875	0,000	0,184
	Da	111	55,9	44,1			

Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	412	66,5	33,5	0,216	0,642	0,018
	Da	221	68,3	31,7			
7. razred	Ne	358	66,8	33,2	0,051	0,822	0,010
	Da	196	65,8	34,2			
2. razred	Ne	271	64,9	35,1	6,116	0,013	0,127
	Da	111	51,4	48,6			

Vlastiti psihički problem(i)

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Vlastiti psihički problem(i)		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	412	85,0	15,0	1,092	0,296	0,042
	Da	219	81,7	18,3			
7. razred	Ne	359	83,8	16,2	0,662	0,416	0,035
	Da	192	86,5	13,5			
2. razred	Ne	268	86,2	13,8	7,203	0,007	0,138
	Da	111	74,8	25,2			

Psihički problem(i) člana uže obitelji

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Psihički problem(i) člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	413	86,9	13,1	1,380	0,240	0,047
	Da	218	83,5	16,5			
7. razred	Ne	357	84,3	15,7	0,004	0,948	0,003
	Da	195	84,1	15,9			
2. razred	Ne	271	86,3	13,7	6,429	0,011	0,130
	Da	111	75,7	24,3			

Smrt bližeg člana obitelji

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Smrt bližeg člana obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	414	69,1	30,9	0,119	0,730	0,014
	Da	223	70,4	29,6			
7. razred	Ne	359	74,4	25,6	6,242	0,012	0,106
	Da	196	64,3	35,7			
2. razred	Ne	270	67,0	33,0	0,073	0,786	0,014
	Da	111	68,5	31,5			

Financijske teškoće (npr. dugovanja, teškoće s plaćanjem računa, kredita)

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Financijske teškoće		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	417	55,4	44,6	0,954	0,329	0,039
	Da	222	51,4	48,6			
7. razred	Ne	360	52,5	47,5	0,824	0,364	0,038
	Da	198	48,5	51,5			
2. razred	Ne	270	48,5	51,5	0,083	0,773	0,015
	Da	113	46,9	53,1			

Vlastiti problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga)

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Vlastiti problemi s ovisnostima		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	414	98,6	1,4	0,330	0,566	0,023
	Da	219	99,1	0,9			
7. razred	Ne	360	99,4	0,6	0,004	0,948	0,003
	Da	195	99,5	0,5			
2. razred	Ne	270	99,3	0,7	0,852	0,356	0,047
	Da	111	98,2	1,8			

Problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga) člana uže obitelji

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Problemi s ovisnostima člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	414	94,7	5,3	0,311	0,577	0,022
	Da	219	93,6	6,4			
7. razred	Ne	360	92,5	7,5	0,773	0,379	0,037
	Da	197	90,4	9,6			
2. razred	Ne	271	93,7	6,3	1,596	0,206	0,065
	Da	110	90,0	10,0			

Nasilje u partnerskom odnosu

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Nasilje u partnerskom odnosu		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	413	96,6	3,4	1,077	0,299	0,041
	Da	216	94,9	5,1			
7. razred	Ne	358	94,4	5,6	2,745	0,098	0,070
	Da	197	97,5	2,5			
2. razred	Ne	271	97,4	2,6	2,008	0,156	0,073
	Da	109	94,5	5,5			

Vlastiti sukob sa zakonom

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Vlastiti sukob sa zakonom		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	412	98,5	1,5	0,126	0,723	0,014
	Da	219	98,2	1,8			
7. razred	Ne	360	99,2	0,8	0,045	0,832	0,009
	Da	198	99,0	1,0			
2. razred	Ne	273	99,3	0,7	0,894	0,344	0,048
	Da	110	98,2	1,8			

Sukob sa zakonom člana uže obitelji

Razred	Tjelesno kažnjavanje	N	Sukob sa zakonom člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	411	96,8	3,2	0,393	0,531	0,025
	Da	218	95,9	4,1			
7. razred	Ne	355	96,3	3,7	0,272	0,602	0,022
	Da	197	95,4	4,6			
2. razred	Ne	274	96,7	3,3	4,124	0,042	0,103
	Da	111	91,9	8,1			

Prilog 4. Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog kažnjavanja kao kriterija

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog kažnjavanja kao kriterija za djecu u petom razredu

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	-0,410	0,261	2,463	1	0,117	0,664
Rođenje djeteta	0,435	0,246	3,130	1	0,077	1,545
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	0,410	0,222	3,398	1	0,065	1,507
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelj	0,484	0,258	3,506	1	0,061	1,622
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	-0,443	0,475	0,871	1	0,351	0,642
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,253	0,229	1,220	1	0,269	1,288
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	-0,353	0,209	2,853	1	0,091	0,703
Vlastiti psihički problem(i)	0,183	0,275	0,443	1	0,506	1,201
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,117	0,305	0,146	1	0,702	1,124
Smrt bližeg člana obitelji	-0,090	0,204	0,194	1	0,659	0,914
Financijske teškoće	0,011	0,201	0,003	1	0,955	1,011
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	-0,089	0,419	0,045	1	0,831	0,915
Nasilje u partnerskom odnosu	0,708	0,527	1,805	1	0,179	2,031
Vlastiti sukob sa zakonom	-0,117	0,862	0,018	1	0,892	0,889
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,220	0,516	0,181	1	0,670	1,246
Procjena svakodnevnog stresa	0,011	0,085	0,017	1	0,896	1,011
Konstanta	-2,149	1,199	3,215	1	0,073	0,117
Nagelkerke R ²	0,050					

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog kažnjavanja kao kriterija za djecu u sedmom razredu

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	0,109	0,271	0,162	1	0,687	1,115
Rođenje djeteta	-0,062	0,291	0,045	1	0,832	0,940
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	-0,134	0,231	0,338	1	0,561	0,874
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelj	-0,081	0,246	0,109	1	0,742	0,922
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	0,776	0,461	2,837	1	0,092	2,174
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,082	0,241	0,117	1	0,733	1,086
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,054	0,216	0,062	1	0,804	1,055
Vlastiti psihički problem(i)	-0,282	0,323	0,763	1	0,382	0,754
Psihički problem(i) člana uže obitelj	-0,100	0,327	0,094	1	0,759	0,905
Smrt bližeg člana obitelji	0,470	0,213	4,860	1	0,027	1,601
Financijske teškoće	0,076	0,214	0,125	1	0,724	1,079
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,421	0,384	1,200	1	0,273	1,523
Nasilje u partnerskom odnosu	-1,553	0,696	4,980	1	0,026	0,212
Vlastiti sukob sa zakonom	0,421	1,035	0,165	1	0,684	1,523
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,310	0,564	0,301	1	0,583	1,363
Procjena svakodnevnog stresa	0,081	0,092	0,772	1	0,380	1,084
Konstanta	-1,550	1,320	1,381	1	0,240	0,212
Nagelkerke R ²	0,046					

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog kažnjavanja kao kriterija za djecu u drugom razredu srednje škole

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	-0,265	0,385	0,474	1	0,491	0,767
Rođenje djeteta	0,446	0,380	1,378	1	0,240	1,562
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	-0,206	0,318	0,421	1	0,516	0,814
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelj	0,277	0,325	0,729	1	0,393	1,319
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	-0,348	0,808	0,185	1	0,667	0,706
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,795	0,274	8,445	1	0,004	2,215
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,266	0,270	0,974	1	0,324	1,305
Vlastiti psihički problem(i)	0,208	0,388	0,287	1	0,592	1,231
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,735	0,390	3,558	1	0,059	2,086
Smrt bližeg člana obitelji	-0,328	0,281	1,366	1	0,242	0,720
Financijske teškoće	-0,137	0,265	0,269	1	0,604	0,872
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,110	0,549	0,040	1	0,842	1,116
Nasilje u partnerskom odnosu	1,397	0,838	2,778	1	0,096	4,041
Vlastiti sukob sa zakonom	0,227	1,553	0,021	1	0,884	1,255
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,639	0,670	0,907	1	0,341	1,894
Procjena svakodnevnog stresa	-0,067	0,116	0,334	1	0,563	0,935
Konstanta	-4,968	1,832	7,357	1	0,007	0,007
Nagelkerke R ²	0,121					

Prilog 5. Bivarijatne analize stresora i doživljavanja tjelesnog zlostavljanja

Preseljenje

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Preseljenje		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	568	82,0	18,0	3,103	0,078	0,070
	Da	67	73,1	26,9			
7. razred	Ne	475	83,2	16,8	3,958	0,047	0,085
	Da	76	73,7	26,3			
2. razred	Ne	318	86,8	13,2	1,478	0,224	0,063
	Da	57	80,7	19,3			

Rođenje djeteta

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Rođenje djeteta		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	564	82,8	17,2	0,026	0,873	0,006
	Da	67	83,6	16,4			
7. razred	Ne	473	86,7	13,3	0,404	0,525	0,027
	Da	75	89,3	10,7			
2. razred	Ne	318	87,4	12,6	1,031	0,310	0,052
	Da	57	82,5	17,5			

Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	561	75,9	24,1	0,249	0,618	0,020
	Da	71	73,2	26,8			
7. razred	Ne	468	73,9	26,1	5,836	0,016	0,104
	Da	76	60,5	39,5			
2. razred	Ne	316	77,8	22,2	0,953	0,329	0,051
	Da	57	71,9	28,1			

Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	551	84,4	15,6	1,231	0,267	0,045
	Da	67	79,1	20,9			
7. razred	Ne	470	76,0	24,0	0,506	0,477	0,030
	Da	74	79,7	20,3			
2. razred	Ne	313	80,8	19,2	1,524	0,217	0,064
	Da	57	73,7	26,3			

Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	556	94,6	5,4	0,750	0,386	0,035
	Da	68	97,1	2,9			
7. razred	Ne	470	94,7	5,3	3,251	0,071	0,077
	Da	75	89,3	10,7			
2. razred	Ne	317	96,5	3,5	0,410	0,522	0,033
	Da	55	98,2	1,8			

Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	562	76,2	23,8	0,000	0,995	0,000
	Da	67	76,1	23,9			
7. razred	Ne	473	76,1	23,9	0,272	0,602	0,022
	Da	75	73,3	26,7			
2. razred	Ne	318	69,8	30,2	0,543	0,461	0,038
	Da	57	64,9	35,1			

Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	560	66,6	33,4	0,957	0,328	0,039
	Da	69	72,5	27,5			
7. razred	Ne	472	66,1	33,9	0,017	0,896	0,006
	Da	75	65,3	34,7			
2. razred	Ne	317	63,4	36,6	4,153	0,042	0,105
	Da	57	49,1	50,9			

Vlastiti psihički problem(i)

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Vlastiti psihički problem(i)		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	558	84,9	15,1	2,064	0,151	0,057
	Da	69	78,3	21,7			
7. razred	Ne	467	85,0	15,0	0,327	0,567	0,025
	Da	74	82,4	17,6			
2. razred	Ne	316	83,9	16,1	0,830	0,362	0,047
	Da	57	78,9	21,1			

Psihički problem(i) člana uže obitelji

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Psihički problem(i) člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	559	86,2	13,8	0,660	0,416	0,032
	Da	69	82,6	17,4			
7. razred	Ne	470	84,5	15,5	1,593	0,207	0,054
	Da	75	78,7	21,3			
2. razred	Ne	319	84,6	15,4	0,750	0,387	0,045
	Da	55	80,0	20,0			

Smrt bližeg člana obitelji

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Smrt bližeg člana obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	564	69,9	30,1	0,623	0,430	0,031
	Da	69	65,2	34,8			
7. razred	Ne	472	71,0	29,0	0,125	0,724	0,015
	Da	74	73,0	27,0			
2. razred	Ne	318	67,3	32,7	0,373	0,541	0,032
	Da	56	71,4	28,6			

Financijske teškoće (npr. dugovanja, teškoće s plaćanjem računa, kredita)

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Financijske teškoće		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	566	54,1	45,9	0,097	0,756	0,012
	Da	71	52,1	47,9			
7. razred	Ne	474	52,1	47,9	0,438	0,508	0,028
	Da	75	48,0	52,0			
2. razred	Ne	319	48,0	52,0	0,002	0,965	0,002
	Da	58	48,3	51,7			

Vlastiti problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga)

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Vlastiti problemi s ovisnostima		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	561	98,8	1,2	0,858	0,354	0,037
	Da	68	100,0	0,0			
7. razred	Ne	473	99,2	0,8	0,630	0,427	0,034
	Da	74	100,0	0,0			
2. razred	Ne	317	99,1	0,9	0,298	0,585	0,028
	Da	57	98,2	1,8			

Problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga) člana uže obitelji

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Problemi s ovisnostima člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	560	94,5	5,5	0,333	0,564	0,023
	Da	69	92,8	7,2			
7. razred	Ne	473	92,4	7,6	4,110	0,043	0,087
	Da	75	85,3	14,7			
2. razred	Ne	319	92,2	7,8	0,384	0,535	0,032
	Da	55	94,5	5,5			

Nasilje u partnerskom odnosu

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Nasilje u partnerskom odnosu		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	558	96,4	3,6	0,117	0,732	0,014
	Da	68	95,6	4,4			
7. razred	Ne	471	95,5	4,5	0,032	0,857	0,008
	Da	75	96,0	4,0			
2. razred	Ne	317	96,8	3,2	0,686	0,407	0,043
	Da	56	94,6	5,4			

Vlastiti sukob sa zakonom

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Vlastiti sukob sa zakonom		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	559	98,6	1,4	0,844	0,358	0,037
	Da	69	97,1	2,9			
7. razred	Ne	474	99,2	0,8	0,162	0,687	0,017
	Da	76	98,7	1,3			
2. razred	Ne	320	99,4	0,6	3,931	0,047	0,102
	Da	56	96,4	3,6			

Sukob sa zakonom člana uže obitelji

Razred	Tjelesno zlostavljanje	N	Sukob sa zakonom člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	558	96,8	3,2	0,289	0,591	0,021
	Da	67	95,5	4,5			
7. razred	Ne	468	95,5	4,5	0,045	0,832	0,009
	Da	76	96,1	3,9			
2. razred	Ne	321	95,0	5,0	1,133	0,287	0,055
	Da	56	98,2	1,8			

Prilog 6. Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog zlostavljanja kao kriterija

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog zlostavljanja kao kriterija za djecu u petom razredu

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	0,658	0,347	3,585	1	0,058	1,930
Rođenje djeteta	-0,330	0,401	0,679	1	0,410	0,719
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	0,049	0,337	0,021	1	0,884	1,051
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji	0,508	0,371	1,868	1	0,172	1,662
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	-2,126	1,243	2,925	1	0,087	0,119
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,175	0,349	0,252	1	0,616	1,191
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	-0,521	0,334	2,429	1	0,119	0,594
Vlastiti psihički problem(i)	0,549	0,397	1,916	1	0,166	1,732
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,107	0,445	0,057	1	0,811	1,112
Smrt bližeg člana obitelji	0,354	0,295	1,434	1	0,231	1,424
Financijske teškoće	-0,169	0,309	0,299	1	0,584	0,845
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,243	0,596	0,167	1	0,683	1,275
Nasilje u partnerskom odnosu	0,331	0,881	0,141	1	0,708	1,392
Vlastiti sukob sa zakonom	0,127	1,183	0,012	1	0,914	1,136
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,631	0,675	0,874	1	0,350	1,880
Procjena svakodnevnog stresa	-0,151	0,132	1,295	1	0,255	0,860
Konstanta	-2,465	1,983	1,544	1	0,214	0,085
Nagelkerke R ²	0,059					

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog zlostavljanja kao kriterija za djecu u sedmom razredu

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	0,305	0,358	0,728	1	0,393	1,357
Rođenje djeteta	-0,155	0,429	0,131	1	0,717	0,856
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	0,717	0,303	5,607	1	0,018	2,049
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelj	-0,310	0,351	0,779	1	0,378	0,733
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	0,784	0,533	2,159	1	0,142	2,189
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,079	0,334	0,056	1	0,813	1,082
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	-0,098	0,303	0,104	1	0,747	0,907
Vlastiti psihički problem(i)	-0,262	0,436	0,360	1	0,548	0,770
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,186	0,431	0,186	1	0,666	1,204
Smrt bližeg člana obitelji	-0,205	0,312	0,429	1	0,512	0,815
Financijske teškoće	-0,043	0,306	0,020	1	0,888	0,958
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	1,003	0,448	5,015	1	0,025	2,727
Nasilje u partnerskom odnosu	-0,930	0,807	1,327	1	0,249	0,395
Vlastiti sukob sa zakonom	1,301	1,210	1,155	1	0,283	3,672
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	-1,003	0,890	1,271	1	0,260	0,367
Procjena svakodnevnog stresa	0,181	0,129	1,964	1	0,161	1,199
Konstanta	-3,992	1,622	6,059	1	0,014	0,018
Nagelkerke R ²	0,072					

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i tjelesnog zlostavljanja kao kriterija za djecu u drugom razredu srednje škole

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	0,675	0,419	2,596	1	0,107	1,965
Rođenje djeteta	0,568	0,447	1,618	1	0,203	1,765
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	-0,104	0,403	0,066	1	0,797	0,901
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelj	0,048	0,424	0,013	1	0,909	1,050
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	-0,709	1,113	0,406	1	0,524	0,492
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,171	0,362	0,224	1	0,636	1,187
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,460	0,339	1,848	1	0,174	1,584
Vlastiti psihički problem(i)	0,212	0,497	0,183	1	0,669	1,237
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,246	0,503	0,239	1	0,625	1,279
Smrt bližeg člana obitelji	-0,415	0,367	1,278	1	0,258	0,660
Financijske teškoće	-0,156	0,334	0,220	1	0,639	0,855
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	-2,486	1,537	2,614	1	0,106	0,083
Nasilje u partnerskom odnosu	1,548	1,079	2,059	1	0,151	4,704
Vlastiti sukob sa zakonom	2,878	1,836	2,458	1	0,117	17,781
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	-1,571	1,400	1,258	1	0,262	0,208
Procjena svakodnevnog stresa	-0,032	0,149	0,045	1	0,831	0,969
Konstanta	-3,276	2,098	2,437	1	0,118	0,038
Nagelkerke R ²	0,086					

Prilog 7. Bivarijatne analize stresora i doživljavanja psihičkog zlostavljanja

Preseljenje

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Preseljenje		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	567	81,5	18,5	0,002	0,966	0,002
	Da	71	81,7	18,3			
7. razred	Ne	486	83,1	16,9	2,749	0,097	0,070
	Da	77	75,3	24,7			
2. razred	Ne	289	88,9	11,1	8,962	0,003	0,152
	Da	99	76,8	23,2			

Rođenje djeteta

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Rođenje djeteta		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	565	83,4	16,6	0,166	0,683	0,016
	Da	70	81,4	18,6			
7. razred	Ne	484	86,6	13,4	0,011	0,916	0,004
	Da	77	87,0	13,0			
2. razred	Ne	288	91,0	9,0	15,503	0,000	0,200
	Da	98	75,5	24,5			

Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	563	75,8	24,2	0,367	0,545	0,024
	Da	73	72,6	27,4			
7. razred	Ne	481	74,2	25,8	5,047	0,025	0,095
	Da	76	61,8	38,2			
2. razred	Ne	286	78,3	21,7	0,612	0,434	0,040
	Da	98	74,5	25,5			

Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	552	83,5	16,5	0,473	0,492	0,028
	Da	68	86,8	13,2			
7. razred	Ne	481	76,1	23,9	0,638	0,424	0,034
	Da	76	80,3	19,7			
2. razred	Ne	283	83,4	16,6	7,685	0,006	0,142
	Da	98	70,4	29,6			

Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	558	95,9	4,1	15,928	0,000	0,159
	Da	71	84,5	15,5			
7. razred	Ne	482	94,4	5,6	0,136	0,712	0,016
	Da	75	93,3	6,7			
2. razred	Ne	287	97,2	2,8	1,200	0,273	0,056
	Da	98	94,9	5,1			

Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	563	76,2	23,8	0,013	0,910	0,004
	Da	69	76,8	23,2			
7. razred	Ne	485	76,9	23,1	0,748	0,387	0,037
	Da	76	72,4	27,6			
2. razred	Ne	289	69,9	30,1	0,827	0,363	0,046
	Da	100	65,0	35,0			

Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	561	67,6	32,4	0,000	0,994	0,000
	Da	71	67,6	32,4			
7. razred	Ne	483	66,9	33,1	0,406	0,524	0,027
	Da	76	63,2	36,8			
2. razred	Ne	284	64,8	35,2	5,922	0,015	0,124
	Da	100	51,0	49,0			

Vlastiti psihički problem(i)

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Vlastiti psihički problem(i)		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	560	84,3	15,7	0,377	0,539	0,024
	Da	70	81,4	18,6			
7. razred	Ne	481	85,7	14,3	1,753	0,186	0,056
	Da	74	79,7	20,3			
2. razred	Ne	287	83,3	16,7	0,268	0,605	0,026
	Da	100	81,0	19,0			

Psihički problem(i) člana uže obitelji

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Psihički problem(i) člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	560	86,3	13,8	1,967	0,161	0,056
	Da	70	80,0	20,0			
7. razred	Ne	483	85,7	14,3	6,258	0,012	0,106
	Da	74	74,3	25,7			
2. razred	Ne	288	84,7	15,3	2,376	0,123	0,078
	Da	100	78,0	22,0			

Smrt bližeg člana obitelji

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Smrt bližeg člana obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	565	69,6	30,4	0,334	0,563	0,023
	Da	71	66,2	33,8			
7. razred	Ne	482	69,9	30,1	1,160	0,281	0,046
	Da	75	76,0	24,0			
2. razred	Ne	287	66,6	33,4	1,011	0,315	0,051
	Da	100	72,0	28,0			

Financijske teškoće (npr. dugovanja, teškoće s plaćanjem računa, kredita)

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Financijske teškoće		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	568	54,8	45,2	1,459	0,227	0,048
	Da	72	47,2	52,8			
7. razred	Ne	486	52,3	47,7	1,749	0,186	0,056
	Da	77	44,2	55,8			
2. razred	Ne	289	47,4	52,6	0,037	0,848	0,010
	Da	101	48,5	51,5			

Vlastiti problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga)

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Vlastiti problemi s ovisnostima		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	562	99,1	0,9	2,200	0,138	0,059
	Da	70	97,1	2,9			
7. razred	Ne	485	99,2	0,8	0,615	0,433	0,033
	Da	74	100,0	0,0			
2. razred	Ne	287	99,7	0,3	5,097	0,024	0,115
	Da	100	97,0	3,0			

Problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga) člana uže obitelji

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Problemi s ovisnostima člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	562	94,5	5,5	1,054	0,305	0,041
	Da	70	91,4	8,6			
7. razred	Ne	486	92,6	7,4	3,031	0,082	0,074
	Da	75	86,7	13,3			
2. razred	Ne	288	93,4	6,6	1,305	0,253	0,058
	Da	99	89,9	10,1			

Nasilje u partnerskom odnosu

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Nasilje u partnerskom odnosu		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	559	96,6	3,4	6,841	0,009	0,104
	Da	70	90,0	10,0			
7. razred	Ne	485	96,3	3,7	7,098	0,008	0,113
	Da	75	89,3	10,7			
2. razred	Ne	287	97,6	2,4	3,038	0,081	0,089
	Da	98	93,9	6,1			

Vlastiti sukob sa zakonom

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Vlastiti sukob sa zakonom		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	560	98,6	1,4	0,779	0,378	0,035
	Da	71	97,2	2,8			
7. razred	Ne	486	99,4	0,6	0,471	0,493	0,029
	Da	75	98,7	1,3			
2. razred	Ne	290	99,0	1,0	0,000	0,983	0,001
	Da	99	99,0	1,0			

Sukob sa zakonom člana uže obitelji

Razred	Psihičko zlostavljanje	N	Sukob sa zakonom člana uže obitelji		χ^2	p	V
			Ne(%)	Da(%)			
5. razred	Ne	559	97,0	3,0	3,101	0,078	0,070
	Da	70	92,9	7,1			
7. razred	Ne	481	96,0	4,0	0,313	0,576	0,024
	Da	75	94,7	5,3			
2. razred	Ne	291	96,9	3,1	4,409	0,036	0,106
	Da	99	91,9	8,1			

Prilog 8. Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i psihičkog zlostavljanja kao kriterija

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i psihičkog zlostavljanja kao kriterija za djecu u petom razredu

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	-0,598	0,423	2,004	1	0,157	0,550
Rođenje djeteta	0,356	0,364	0,958	1	0,328	1,427
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	0,242	0,335	0,525	1	0,469	1,274
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji	-0,249	0,413	0,362	1	0,547	0,780
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	1,260	0,520	5,883	1	0,015	3,526
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	-0,076	0,357	0,045	1	0,831	0,927
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	-0,065	0,314	0,043	1	0,835	0,937
Vlastiti psihički problem(i)	-0,065	0,399	0,026	1	0,871	0,937
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,271	0,426	0,404	1	0,525	1,311
Smrt bližeg člana obitelji	0,276	0,295	0,875	1	0,350	1,317
Financijske teškoće	0,059	0,308	0,037	1	0,848	1,061
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	-0,081	0,575	0,020	1	0,888	0,922
Nasilje u partnerskom odnosu	0,517	0,614	0,708	1	0,400	1,677
Vlastiti sukob sa zakonom	-0,432	1,460	0,088	1	0,767	0,649
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,812	0,605	1,801	1	0,180	2,253
Procjena svakodnevnog stresa	0,053	0,129	0,167	1	0,682	1,054
Konstanta	-4,720	1,846	6,533	1	0,011	0,009
Nagelkerke R ²	0,056					

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i psihičkog zlostavljanja kao kriterija za djecu u sedmom razredu

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	0,345	0,361	0,911	1	0,340	1,412
Rođenje djeteta	0,053	0,408	0,017	1	0,898	1,054
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	0,654	0,300	4,734	1	0,030	1,923
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelj	-0,578	0,361	2,569	1	0,109	0,561
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	-0,082	0,597	0,019	1	0,891	0,922
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,146	0,330	0,196	1	0,658	1,157
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	-0,137	0,304	0,204	1	0,652	0,872
Vlastiti psihički problem(i)	0,003	0,409	0,000	1	0,995	1,003
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,675	0,404	2,782	1	0,095	1,963
Smrt bližeg člana obitelji	-0,469	0,322	2,121	1	0,145	0,626
Financijske teškoće	0,073	0,300	0,059	1	0,808	1,076
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,227	0,489	0,216	1	0,642	1,255
Nasilje u partnerskom odnosu	1,052	0,592	3,161	1	0,075	2,864
Vlastiti sukob sa zakonom	0,963	1,234	0,610	1	0,435	2,620
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	-0,902	0,770	1,374	1	0,241	0,406
Procjena svakodnevnog stresa	0,147	0,128	1,314	1	0,252	1,158
Konstanta	-4,571	1,585	8,317	1	0,004	0,010
Nagelkerke R ²	0,082					

Rezultati logističke regresijske analize stresora kao prediktora i psihičkog zlostavljanja kao kriterija za djecu u drugom razredu srednje škole

Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
Preseljenje	0,666	0,357	3,476	1	0,062	1,946
Rođenje djeteta	1,291	0,373	11,982	1	0,001	3,636
Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	-0,372	0,336	1,220	1	0,269	0,690
Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelj	0,824	0,323	6,503	1	0,011	2,279
Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	-0,302	0,793	0,145	1	0,703	0,739
Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	0,123	0,299	0,170	1	0,680	1,131
Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	0,330	0,282	1,369	1	0,242	1,391
Vlastiti psihički problem(i)	-0,237	0,429	0,305	1	0,581	0,789
Psihički problem(i) člana uže obitelj	0,453	0,424	1,141	1	0,285	1,573
Smrt bližeg člana obitelji	-0,763	0,310	6,058	1	0,014	0,466
Financijske teškoće	-0,235	0,275	0,729	1	0,393	0,791
Problemi s ovisnostima člana uže obitelji	0,019	0,589	0,001	1	0,974	1,020
Nasilje u partnerskom odnosu	0,862	0,852	1,023	1	0,312	2,367
Vlastiti sukob sa zakonom	0,349	1,593	0,048	1	0,827	1,417
Sukob sa zakonom člana uže obitelji	0,239	0,722	0,109	1	0,741	1,269
Procjena svakodnevnog stresa	0,094	0,121	0,604	1	0,437	1,099
Konstanta	-4,892	1,881	6,765	1	0,009	0,008
Nagelkerke R ²	0,153					

Prilog 9. Rezultati logističkih regresijskih analiza u drugom koraku provjere Revidiranog modela obiteljskog stresa

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize drugog koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s doživljavanjem psihičke agresije kao kriterijem za djecu u petom razredu osnovne škole (referentna skupina su djeca s incidencijom psihičke agresije)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Uznemirenost stresom	0,358	0,098	13,280	1	0,000	1,430
	Konstanta	-1,492	0,311	22,958	1	0,000	0,225
	Negelkerke R ²	0,045					
2.	Uznemirenost stresom	0,247	0,109	5,174	1	0,023	1,281
	Socijalna podrška	-0,005	0,043	0,011	1	0,915	0,995
	Nasilje u kućanstvu	1,492	0,231	41,555	1	0,000	4,445
	P.d. – neodgovorno	0,014	0,037	0,137	1	0,711	1,014
	P.d. – nemirno	0,027	0,029	0,871	1	0,351	1,028
	P.d. – nedruštveno	0,029	0,033	0,771	1	0,380	1,029
	Konstanta	-2,265	0,827	7,502	1	0,006	0,104
	Negelkerke R ²	0,191					

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize drugog koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s doživljavanjem psihičke agresije kao kriterijem za djecu u sedmom razredu osnovne škole (referentna skupina su djeca s incidencijom psihičke agresije)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Uznemirenost stresom	0,114	0,098	1,342	1	0,247	1,120
	Konstanta	-0,046	0,311	0,022	1	0,883	0,955
	Negelkerke R ²	0,005					
2.	Uznemirenost stresom	0,034	0,110	0,098	1	0,754	1,035
	Socijalna podrška	0,024	0,046	0,267	1	0,605	1,024
	Nasilje u kućanstvu	1,057	0,242	19,102	1	0,000	2,879
	P.d. – neodgovorno	0,043	0,035	1,480	1	0,224	1,044
	P.d. – nemirno	0,035	0,029	1,401	1	0,237	1,035
	P.d. – nedruštveno	-0,039	0,033	1,462	1	0,227	0,961
	Konstanta	-0,942	0,893	1,112	1	0,292	0,390
	Negelkerke R ²	0,106					

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize drugog koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s doživljavanjem psihičke agresije kao kriterijem za djecu u drugom razredu srednje škole (referentna skupina su djeca s incidencijom psihičke agresije)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Uznemirenost stresom	0,349	0,139	6,261	1	0,012	1,417
	Konstanta	0,072	0,425	0,029	1	0,866	1,075
	Negelkerke R ²	0,035					
2.	Uznemirenost stresom	0,131	0,154	0,726	1	0,394	1,140
	Socijalna podrška	-0,039	0,060	0,419	1	0,517	0,962
	Nasilje u kućanstvu	1,632	0,349	21,890	1	0,000	5,115
	P.d. – neodgovorno	0,096	0,049	3,873	1	0,049	1,101
	P.d. – nemirno	0,077	0,043	3,271	1	0,071	1,080
	P.d. – nedruštveno	0,019	0,049	0,147	1	0,702	1,019
	Konstanta	-1,221	1,187	1,057	1	0,304	0,295
	Negelkerke R ²	0,247					

Prilog 10. Rezultati logističkih regresijskih analiza u trećem koraku provjere Revidiranog modela obiteljskog stresa

Tjelesno kažnjavanje

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s tjelesnim kažnjavanjem kao kriterijem za djecu u petom razredu (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog kažnjavanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	1,915	0,201	91,179	1,000	0,000	6,787
	Konstanta	-1,502	0,145	106,697	1,000	0,000	0,223
	Negelkerke R ²	0,236					
2.	Psihička agresija	1,853	0,204	82,245	1,000	0,000	6,382
	Stav prema TK	0,049	0,016	9,217	1,000	0,002	1,050
	NUD – otac	0,056	0,105	0,287	1,000	0,592	1,058
	NUD – Majka	-0,032	0,120	0,071	1,000	0,789	0,968
	Nud – svjedočenje PN	0,008	0,055	0,022	1,000	0,883	1,008
	Konstanta	-2,342	0,593	15,573	1,000	0,000	0,096
	Negelkerke R ²	0,257					

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s tjelesnim kažnjavanjem kao kriterijem za djecu u sedmom razredu (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog kažnjavanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	1,728	0,234	54,586	1,000	0,000	5,631
	Konstanta	-1,776	0,201	78,081	1,000	0,000	0,169
	Negelkerke R ²	0,175					
2.	Psihička agresija	1,705	0,236	52,015	1,000	0,000	5,500
	Stav prema TK	0,034	0,016	4,746	1,000	0,029	1,034
	NUD – otac	-0,105	0,095	1,219	1,000	0,270	0,900
	NUD – Majka	0,047	0,119	0,157	1,000	0,692	1,048
	Nud – svjedočenje PN	0,043	0,052	0,685	1,000	0,408	1,044
	Konstanta	-2,098	0,598	12,330	1,000	0,000	0,123
	Negelkerke R ²	0,191					

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s tjelesnim kažnjavanjem kao kriterijem za djecu u drugom razredu srednje škole (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog kažnjavanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	1,757	0,371	22,464	1,000	0,000	5,793
	Konstanta	-2,308	0,346	44,514	1,000	0,000	0,099
	Nagelkerke R ²	0,122					
2.	Psihička agresija	1,690	0,378	20,003	1,000	0,000	5,419
	Stav prema TK	0,074	0,017	17,740	1,000	0,000	1,076
	NUD – otac	0,206	0,166	1,541	1,000	0,214	1,229
	NUD – Majka	-0,112	0,172	0,426	1,000	0,514	0,894
	Nud – svjedočenje PN	0,015	0,062	0,056	1,000	0,813	1,015
	Konstanta	-3,976	0,786	25,594	1,000	0,000	0,019
	Nagelkerke R ²	0,199					

Tjelesno zlostavljanje

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s tjelesnim zlostavljanjem kao kriterijem za djecu u petom razredu (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog zlostavljanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	2,545	0,399	40,762	1,000	0,000	12,737
	Konstanta	-3,684	0,366	101,406	1,000	0,000	0,025
	Negelkerke R ²	0,221					
2.	Psihička agresija	2,477	0,405	37,454	1,000	0,000	11,905
	Stav prema TK	0,055	0,023	5,886	1,000	0,015	1,056
	NUD – otac	0,252	0,143	3,103	1,000	0,078	1,287
	NUD – Majka	-0,344	0,189	3,324	1,000	0,068	0,709
	Nud – svjedočenje PN	0,046	0,075	0,368	1,000	0,544	1,047
	Konstanta	-4,242	0,894	22,533	1,000	0,000	0,014
	Negelkerke R ²	0,264					

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s tjelesnim zlostavljanjem kao kriterijem za djecu u sedmom razredu (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog zlostavljanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	2,877	0,595	23,372	1,000	0,000	17,768
	Konstanta	-4,163	0,577	52,053	1,000	0,000	0,016
	Negelkerke R ²	0,188					
2.	Psihička agresija	2,807	0,597	22,133	1,000	0,000	16,567
	Stav prema TK	0,043	0,022	4,009	1,000	0,045	1,044
	NUD – otac	-0,007	0,114	0,004	1,000	0,950	0,993
	NUD – Majka	0,006	0,145	0,002	1,000	0,967	1,006
	Nud – svjedočenje PN	0,073	0,069	1,123	1,000	0,289	1,076
	Konstanta	-4,951	0,927	28,532	1,000	0,000	0,007
	Negelkerke R ²	0,208					

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s tjelesnim zlostavljanjem kao kriterijem za djecu u drugom razredu srednje škole (referentna skupina su djeca s incidencijom tjelesnog zlostavljanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	2,466	0,712	12,008	1,000	0,001	11,771
	Konstanta	-3,849	0,693	30,845	1,000	0,000	0,021
	Nagelkerke R ²	0,121					
2.	Psihička agresija	2,390	0,714	11,207	1,000	0,001	10,911
	Stav prema TK	0,050	0,021	5,719	1,000	0,017	1,051
	NUD – otac	0,269	0,204	1,739	1,000	0,187	1,309
	NUD – Majka	-0,175	0,224	0,610	1,000	0,435	0,840
	Nud – svjedočenje PN	-0,027	0,078	0,117	1,000	0,732	0,974
	Konstanta	-5,054	1,074	22,162	1,000	0,000	0,006
	Nagelkerke R ²	0,156					

Psihičko zlostavljanje

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s psihičkim zlostavljanjem kao kriterijem za djecu u petom razredu (referentna skupina su djeca s incidencijom psihičkog zlostavljanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	3,074	0,486	39,975	1,000	0,000	21,629
	Konstanta	-4,176	0,460	82,419	1,000	0,000	0,015
	Nagelkerke R ²	0,270					
2.	Psihička agresija	3,010	0,489	37,951	1,000	0,000	20,287
	Stav prema TK	0,013	0,023	0,330	1,000	0,565	1,014
	NUD – otac	0,144	0,150	0,921	1,000	0,337	1,155
	NUD – Majka	-0,041	0,177	0,055	1,000	0,815	0,960
	Nud – svjedočenje PN	0,003	0,075	0,002	1,000	0,968	1,003
	Konstanta	-4,841	0,902	28,790	1,000	0,000	0,008
	Nagelkerke R ²	0,276					

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s psihičkim zlostavljanjem kao kriterijem za djecu u sedmom razredu (referentna skupina su djeca s incidencijom psihičkog zlostavljanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	2,949	0,609	23,477	1,000	0,000	19,090
	Konstanta	-4,221	0,591	50,948	1,000	0,000	0,015
	Nagelkerke R ²	0,192					
2.	Psihička agresija	2,908	0,610	22,750	1,000	0,000	18,314
	Stav prema TK	0,019	0,021	0,760	1,000	0,383	1,019
	NUD – otac	0,002	0,114	0,000	1,000	0,989	1,002
	NUD – Majka	-0,007	0,147	0,002	1,000	0,961	0,993
	Nud – svjedočenje PN	0,066	0,068	0,944	1,000	0,331	1,068
	Konstanta	-4,579	0,926	24,475	1,000	0,000	0,010
	Nagelkerke R ²	0,200					

Rezultati hijerarhijske logističke regresijske analize trećeg koraka testiranja Revidiranog modela obiteljskog stresa s psihičkim zlostavljanjem kao kriterijem za djecu u drugom razredu srednje škole (referentna skupina su djeca s incidencijom psihičkog zlostavljanja)

Korak	Varijabla	B	S.E.	Wald	SS	p	Exp(B)
1.	Psihička agresija	2,199	0,448	24,051	1,000	0,000	9,012
	Konstanta	-2,818	0,428	43,320	1,000	0,000	0,060
	Nagelkerke R ²	0,154					
2.	Psihička agresija	2,151	0,450	22,848	1,000	0,000	8,592
	Stav prema TK	0,031	0,017	3,254	1,000	0,071	1,032
	NUD – otac	0,163	0,162	1,007	1,000	0,316	1,177
	NUD – Majka	-0,063	0,167	0,141	1,000	0,707	0,939
	Nud – svjedočenje PN	-0,001	0,062	0,000	1,000	0,989	0,999
	Konstanta	-3,762	0,806	21,780	1,000	0,000	0,023
	Nagelkerke R ²	0,171					

Prilog 11. Modificirani ICAST-CH upitnik za djecu

Molba za sudjelovanje u istraživanju odgoja i života djece

Dragi učenice,

Provodimo istraživanje s učenicima tvoje dobi o tome što sve može utjecati na život i dobrobit djece. Istraživanje se provodi u školama na području cijele Hrvatske te u još 8 europskih država, što znači da će mnogi tvoji vršnjaci odgovarati na ista pitanja koja ćemo postaviti i tebi.

Molimo te da nam pomogneš tako da odgovoriš na pitanja postavljena u upitniku. Želimo naglasiti da ne postoje točni i netočni odgovori na pitanja u upitniku. Ono što nas zanima su tvoje mišljenje i tvoja iskustva. Zbog toga te molimo da na pitanja odgovaraš **SAMOSTALNO** i da o svojim odgovorima ne razgovaraš s drugim učenicima. Kada završiš s ispunjavanjem, digni ruku i istraživači će doći po tvoj upitnik.

Nitko, uključujući istraživače koji se nalaze u učionici, neće znati što si odgovorio na pitanja jer ćemo tvoj upitnik odmah staviti u omotnicu sa svim ostalima. Molimo te da nigdje na upitniku niti na ovom papiru **NE PIŠEŠ SVOJE IME**.

Ako ne želiš sudjelovati u istraživanju, ne moraš. Ako sada želiš sudjelovati, a kasnije se predomisliš, to je isto u redu. Također, ako više ne želiš odgovarati na pitanja, možeš odustati u bilo kojem trenutku i ne moraš nikome objašnjavati zašto si odustao.

Ako tijekom ispunjavanja upitnika budeš trebao bilo kakva objašnjenja, slobodno digni ruku i netko od istraživača će doći do tebe i odgovoriti ti na pitanje. Dat ćemo ti i broj telefona na koji nas možeš nazvati ako kasnije budeš imao nekih pitanja.

Ako **želiš** sudjelovati u istraživanju, molimo te da staviš znak **X** u kvadratić kraj riječi **DA**.

Ako **ne želiš** sudjelovati u istraživanju, molimo te da staviš znak **X** u kvadratić kraj riječi **NE**.

Želim sudjelovati u ovom istraživanju

☐ Da

☐ Ne

Hvala ti na tvojoj pomoći,

prof.dr.sc. Marina Ajduković
 Voditeljica istraživačkog projekta
 Studijski centar socijalnog rada
 Pravnog fakulteta u Zagrebu

Istraživanje odgojnih postupaka u obitelji i odnosa s vršnjacima

Djeca u raznim dijelovima svijeta izložena su nasilju ili lošim postupcima članova njihove obitelji, u školi, u svojoj zajednici ili dok rade. Željeli bismo te pitati kakva su tvoja iskustva u obitelji i s vršnjacima.

Molimo te da na postavljena pitanja odgovoriš tako da staviš znak **X** u kvadratić uz odgovor koji se odnosi na tebe.

Molimo te da nam odgovoriš na nekoliko pitanja o sebi.

1. Molimo te da označiš jesi li muškog ili ženskog spola

☐ Žensko

☐ Muško

2. Koliko imaš godina? _____

3. Kako se zove škola koju pohađaš? _____

4. Jesi li ikada pao (ponavljao) razred?

☐ Ne

☐ Da → Koliko puta?

5. Gdje živiš (kako se zove mjesto/naselje u kojem živiš)? _____

6. Tvoji roditelji su:

☐ U braku

☐ Razvedeni/Rastavljeni

☐ Nikada se nisu vjenčali

☐ Jedan od roditelja više nije živ

☐ Oba roditelja više nisu živa

☐ Ne želim odgovoriti

☐ Ne znam

7. Obrazovni status tvojih roditelja je/bio je:

Majka

☐ Nije išla u školu

☐ Nedovršena osnovna škola (koliko razreda? ____)

☐ Završena osnovna škola

☐ Srednja strukovna škola u trajanju do 3 godine
(npr. za kuharicu, frizerska i sl.)

☐ Četverogodišnja srednja strukovna škola
(npr. medicinska, ekonomska i sl.)

☐ Gimnazija

☐ Viša ili visoka škola

☐ Fakultet ili umjetnička akademija

☐ Poslijediplomski studij (magisterij/doktorat znanosti)

☐ Ne znam

Otac

☐ Nije išao u školu

☐ Nedovršena osnovna škola (koliko razreda? ____)

☐ Završena osnovna škola

☐ Srednja strukovna škola u trajanju do 3 godine
(npr. za kuhara, automehaničarska i sl.)

☐ Četverogodišnja srednja strukovna škola
(npr. elektrotehnička, ekonomska i sl.)

☐ Gimnazija

☐ Viša ili visoka škola

☐ Fakultet ili umjetnička akademija

☐ Poslijediplomski studij (magisterij/doktorat)

☐ Ne znam

8. S kim živiš? (označi u oba stupca sve osobe koje žive s tobom u istom kućanstvu)

☐ Otac

☐ Očuh (majčin suprug)

☐ Udomitelj

☐ Majčin partner

☐ Djed

☐ Brat/braća (koliko ima/imaju
godina? ____, ____, ____, ____, ____)

☐ Drugi rođak/rođaci. Tko? _____

☐ Osobe s kojima nisam u rodu. Tko? _____

☐ Majka

☐ Maćeha (očeva supruga)

☐ Udomiteljica

☐ Očeva partnerica

☐ Baka

☐ Sestra/sestre (koliko ima/imaju
godina? ____, ____, ____, ____, ____)

9. Pripadaš li nekoj religiji ili religijskoj skupini?

- ☐ Ne
☐ Katoličkoj
☐ Pravoslavnoj
☐ Islamskoj
☐ Drugo:
☐ Ne želim odgovoriti
☐ Ne znam

10. Koje si narodnosti?

- ☐ Hrvatske ☐ Talijanske ☐ Slovačke
☐ Srpske ☐ Mađarske ☐ Češke
☐ Bošnjačke ☐ Slovenske ☐ Romske
☐ Drugo:
☐ Ne želim odgovoriti
☐ Ne znam

11. Molimo te da za svaku od sljedećih izjava označiš da li je „točna“ ili „netočna“:

		Točno	Netočno
1.	Nikada nisam tužan	☐	☐
2.	Uvijek dijelim svoje stvari s drugima	☐	☐
3.	Sviđaju mi se sve osobe koje poznajem	☐	☐
4.	Nikada ne lažem	☐	☐
5.	Moji roditelji me nikada ne kritiziraju	☐	☐

A dio: Iskustva djece i mladih u obitelji

Želimo saznati o iskustvima koja djeca imaju **u svojoj obitelji** kako bi ljudi znali na koje stvari trebaju obratiti pažnju da bi djeca bila sigurnija.

Želimo saznati o ponašanjima koja odrasli ponekad čine djeci i mladima, koja ih mogu povrijediti ili zbog kojih se mogu osjećati neugodno, uzrujano ili uplašeno **u svojoj obitelji (domu)**. Želimo te pitati o iskustvima koja su ti se dogodila **tijekom protekle godine (to jest, u prošlih 12 mjeseci) ili kada si bio mladi**. Molimo te da odgovoriš na sva pitanja i da pažljivo čitaš upute.

Ova pitanja ti se mogu činiti čudna ili teška za odgovoriti. Molimo te da pokušaš na njih odgovoriti najbolje što možeš, razmišljajući o protekloj godini i/ili ranijim iskustvima. Ovo nije ispit. Nema točnih i netočnih odgovora, samo napiši čega se sjećaš da ti se dogodilo. Ako ti u bilo kojem trenutku bude previše neugodno nastaviti, slobodno prestani ispunjavati upitnik.

Ako želiš pomoć u vezi bilo kojeg od iskustava o kojima te pitamo, slobodno se obrati osobi koja ti je dala ovaj upitnik.

Na pitanja odgovaraj tako da staviš znak **X** u kvadratić ispod odgovora koji najbolje opisuje ono što si doživio.

12. Osjećaš li se sigurno u svojoj obitelji?

Uvijek	Često	Rijetko	Nikada
☐	☐	☐	☐

13. Voliš li biti sa svojom obitelji?

Uvijek	Često	Rijetko	Nikada
☐	☐	☐	☐

14. Koji od sljedećih postupaka bi te uvjerili da promijeniš svoje ponašanje, kada bi ih tvoji roditelji koristili? (označi SVE odgovore koji su točni za tebe)

☐ Razgovor sa mnom	☐ Da mi uskrate hranu, vodu ili me zaključaju kod kuće
☐ Da mi objasne zašto je nešto dobro ili loše	☐ Da me fizički kazne (npr. da me tuku, udaraju, šamaraju)
☐ Da mi nešto uskrate (npr. korištenje kompjutera, TV, kupovanje, sportske aktivnosti, džeparac, mobitel)	☐ Da me upozore na moguće posljedice mojih postupaka
☐ Da me pohvale	☐ Da viču na mene/grde me
☐ Da mi obećaju nagrade (npr. kupovanje darova)	☐ Da dogovaraju pravila zajedno sa mnom
☐ Da me uspoređuju s drugom djecom	☐ Da mi postave stroga pravila
☐ Da me uvjeravaju da nešto učinim	☐ Da mi postave čvrsta/dosljedna pravila
☐ Da mi daju savjete	☐ Da se ponašaju onako kako meni savjetuju (daju mi dobar primjer)
☐ Da prestanu razgovarati sa mnom kada radim nešto nepoželjno	☐ Nešto drugo (navedi što): _____
☐ Da me puste da otpim posljedice kako bih učio iz svojih pogrešaka	☐ Nešto drugo (navedi što): _____
☐ Da slušaju moja objašnjenja o mom ponašanju	

Ponekad, tijekom odrastanja, djeca i mladi vide članove svoje obitelji (poput roditelja/ očuha ili maćehe/ udomitelja/ skrbnika/ tete, strine, ujne i tetka, strica, ujaka, braće /sestara ili rođaka), kako se ponašaju na načine koji kod djece i mladih izazivaju neugodu ili ih plaše. U protekloj godini (ili kada si bio mladi):

15. Je li netko u tvome domu koristio alkohol i/ili droge i zatim se ponašao na način koji te uplašio?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

16. Jesi li vidio odrasle u svom domu kako viču i deru se jedan na drugog (svađaju se) na način koji te uplašio?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

17. Jesi li vidio odrasle u svom domu kako su fizički nasilni jedni prema drugima (npr. udaraju se, šamaraju, udaraju nogom)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

18. Jesi li vidio nekoga u svom domu da koristi nož, pištolj, palicu, kamenje ili druge stvari kako bi nekoga ozlijedio ili uplašio?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

Druge uznemirujuće stvari koje se također mogu dogoditi u blizini tvog doma

19. Je li netko tko ti je blizak (član obitelji, prijatelj ili susjed) bio ubijen?

Da	Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Ne	Nisam siguran
☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

20. Jesi li živio u mjestu gdje si vidio kako se puca na ljude, eksplozije bombi, ljude kako se bore ili rade nereda?

Da	Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Ne	Nisam siguran
☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

20a. Ako jesi, je li to zato što si živio u području zahvaćenim ratom?

Da	Ne	Želiš li reći više o tome?
☐	☐	

21. Je li netko ukrao nešto iz tvog doma?

Da	Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Ne	Nisam siguran
☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

Ponekad, tijekom odrastanja djece i mladih, članovi obitelji kažu ili učine nešto zbog čega bi se dijete ili mlada osoba mogla osjećati neugodno, posramljeno ili loše. U protekloj godini, je li se netko iz tvoje obitelji tko živi s tobom ponašao na sljedeći način:

22. Vikao ili se derao na tebe vrlo glasno i agresivno?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2 Jednom ili dvaput godišnje	3-5 Nekoliko puta godišnje	6-12 Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	13-50 Nekoliko puta mjesečno	više od 50 Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

22^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/mačeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

23. Vrijedao te nazivajući te glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2 Jednom ili dvaput godišnje	3-5 Nekoliko puta godišnje	6-12 Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	13-50 Nekoliko puta mjesečno	više od 50 Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

23^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/mačeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

24. Proklinjao te?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2 Jednom ili dvaput godišnje	3-5 Nekoliko puta godišnje	6-12 Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	13-50 Nekoliko puta mjesečno	više od 50 Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/mačeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

25. Odbio razgovarati s tobom (ignorirao te)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

25^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

26. Optuživao te za svoje loše raspoloženje?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

26^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

27. Naredio ti da počneš ili prestaneš nešto raditi (npr. da počneš pisati zadaću ili da prestaneš gledati TV)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

27^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

28. Objasnio ti zašto je nešto što si učinio pogrešno?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

28^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

29. Nagradio te zbog toga što se ponašaš dobro?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

29^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

30. Zadao ti nešto drugo da radiš kako bi ti odvratio pažnju (npr. rekao ti da nešto napraviš kako bi ti prestao gledati TV)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

30^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

31. Uskratio ti džeparac ili druge povlastice?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

31^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

32. Zabranio ti nešto što voliš?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

32^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

33. Zabranio ti da ideš van?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

33^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

34. Bez tvog dopuštenja čitao tvoj dnevnik, tvoje SMS ili e-mail poruke?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

34^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

35. Bez tvog dopuštenja pregledavao tvoju torbu, ladice, džepove itd?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

35^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

36. Uspoređivao te s drugom djecom tako da si se osjećao poniženo?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

36^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

37. Namjerno te posramio ili osramotio pred drugim ljudima tako da si se osjećao jako loše ili poniženo?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

37^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

38. Rekao ti da bi želio da si mrtav ili da se nikada nisi rodio?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

38^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

39. Prijetio da će te ostaviti ili napustiti?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

39^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

40. Prijetio da će te izbaciti iz kuće ili te poslati da živiš negdje drugdje?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

40^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

41. Nije te pustio u tvoju kuću?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

41^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

42. Prijetio da će pozvati babarogu, zle duhove ili ljude koji ti mogu napraviti nešto loše?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

42^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

43. Prijetio da će te ozlijediti ili ubiti?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

43^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

Ponekad čak i djeca ili mladi tvoje dobi koji žive s tobom mogu biti vrlo neljubazni i grubi tako da se osjećaš neugodno, posramljeno ili općenito loše. U protekloj godini ili ranije:

44. Jesi li bio maltretiran (zadirkivan, posramljen) od strane drugog djeteta koje živi s tobom tako da si se osjećao tužno ili loše?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

Ponekad, tijekom odrastanja djece, osobe koje su odgovorne za njih (na primjer roditelji/očuh/maćeha/udomitelji/druge osobe koje brinu za dijete/tete, strine, ujne/tetci, stričevi, ujaci) ne znaju dobro brinuti o njima pa djeca ne dobivaju sve što im je potrebno za zdravo odrastanje. Jesi li imao neko od sljedećih iskustava u protekloj godini ili ranije?

45. Za kaznu nisi dobio dovoljno za jelo (bio si gladan) i/ili za piće (bio si žedan), iako je bilo dovoljno za sve?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

46. Za kaznu si morao nositi odjeću koja je bila prljava, poderana ili neprikladna za to godišnje doba?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

47. Nisu se brinuli za tebe kada si bio bolestan ili povrijeđen – na primjer nisi bio odveden doktoru kada si bio ozlijeđen ili nisi dobio lijekove koji su ti trebali?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

48. Povrijedio si se ili ozlijedio jer te nitko od odraslih nije nadzirao?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

49. Osjećao si da nikome u obitelji nije stalo do tebe?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

50. Osjećao si da nisi važan?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

51. Osjećao si da nikada nitko ne brine o tebi, podržava te ili ti pomaže kada to najviše trebaš?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

Ponekad druge osobe mogu fizički ozlijediti dijete ili mladu osobu. Razmišljajući o svojim iskustvima u protekloj godini ili ranije, navedi je li se netko iz tvoje obitelji ponašao na sljedeći način:

52. Gurnuo te ili udario nogom?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2 <i>Jednom ili dvaput godišnje</i>	3-5 <i>Nekoliko puta godišnje</i>	6-12 <i>Jednom mjesečno ili u dva mjeseca</i>	13-50 <i>Nekoliko puta mjesečno</i>	više od 50 <i>Jednom tjedno ili češće</i>			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

52^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

53. Zgrabio te za odjeću ili neki dio tijela i tresao te?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2 <i>Jednom ili dvaput godišnje</i>	3-5 <i>Nekoliko puta godišnje</i>	6-12 <i>Jednom mjesečno ili u dva mjeseca</i>	13-50 <i>Nekoliko puta mjesečno</i>	više od 50 <i>Jednom tjedno ili češće</i>			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

53^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

54. Ošamario te?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2 <i>Jednom ili dvaput godišnje</i>	3-5 <i>Nekoliko puta godišnje</i>	6-12 <i>Jednom mjesečno ili u dva mjeseca</i>	13-50 <i>Nekoliko puta mjesečno</i>	više od 50 <i>Jednom tjedno ili češće</i>			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

54^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

55. Udario te šakom ili rukom u glavu?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

55^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

56. Udario te rukom po stražnjici?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

56^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

57. Udario te po stražnjici predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

57^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

58. Udario te po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

58^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

59. Izudarao te predmetom ili šakom („pretukao“)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

59^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

60. Davio te ili gušio (sprečavao disanje rukom ili jastukom) ili stiskao tvoj vrat rukama (ili nečim drugim)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

60^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

61. Namjerno te opekao ili opario?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

61^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

62. Stavio ti ljutu papričicu (feferon), papar ili nešto drugo u usta (kako bi izazvao bol)?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

62^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

63. Zatvorio te u mali prostor ili mračnu sobu?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

63^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

64. Zavezao te ili te svezao za nešto koristeći konop/uže/špagu ili lanac?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

64^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

65. Grubo ti zavrnuo uho?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

65^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

66. Čupao te za kosu?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

66^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

67. Grubo te uštipnuo?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

67^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

68. Za kaznu te prisilio da budeš u položaju koji izaziva bol ili te ponižava?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

68^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

69. Prijetio ti nožem ili pištoljem?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

69^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/ djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

Ponekad ljudi rade djeci i mladim ljudima stvari seksualne prirode ili im pokazuju seksualne stvari. Razmišljajući o svojim iskustvima, je li ti ikada netko koga poznaješ (osoba s kojom si u rodu ili netko drugi) ili nepoznata osoba učinio neku od sljedećih stvari zbog čega si se osjećao loše ili nelagodno?

70. Uznemirio te govoreći ti na seksualan način ili pišući o tebi poruke seksualnog sadržaja?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

70^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica/djevojka		
☐			☐			☐			☐		
b. On je bio:			Ona je bila:			On je bio:			Ona je bila:		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

71. Natjerao te da gledaš snimku/film seksualnog sadržaja ili fotografije seksualnog sadržaja u časopisu ili na računalu, kada to nisi želio?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

71^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica/djevojka		
☐			☐			☐			☐		
b. On je bio:			Ona je bila:			On je bio:			Ona je bila:		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

72. Natjerao te da gledaš njegove/njene intimne dijelove tijela ili je želio/željela gledati tvoje intimne dijelove tijela?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

72^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica/djevojka		
☐			☐			☐			☐		
b. On je bio:			Ona je bila:			On je bio:			Ona je bila:		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

73. Dodirivao tvoje intimne dijelove tijela na seksualan način ili te tjerao da diraš njegove/njene intimne dijelove

tijela?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

73^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica/djevojka		
☐			☐			☐			☐		
b. On je bio:			Ona je bila:			On je bio:			Ona je bila:		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

74. Snimio video ili fotografije na kojima ti sam ili s drugim ljudima radiš seksualne stvari?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

74^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica/djevojka		
☐			☐			☐			☐		
b. On je bio:			Ona je bila:			On je bio:			Ona je bila:		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

75. Pokušao imati spolni odnos s tobom kada to nisi želio?

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

75^a. Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica/djevojka		
☐			☐			☐			☐		
b. On je bio:			Ona je bila:			On je bio:			Ona je bila:		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

76. Imaš li nekih drugih iskustava s time da te netko povrijedio kod kuće, a o kojima te nismo pitali?

77. Imaš li kakvih prijedloga o tome kako spriječiti nasilje nad djecom?

78. Je li ti bilo teško odgovarati na ova pitanja?

☐ Da

☐ Ne → [idi na pitanje 79](#)

78a. Ako jest, na koja pitanja ti je bilo teško odgovoriti?

79. Postoji li nešto što nisi razumio prilikom odgovaranja na ova pitanja?

☐ Da

☐ Ne → [idi na pitanje 80](#)

79a. Ako postoji, što je to bilo?

80. Je li ti bilo teško biti potpuno iskren o tome što ti se dogodilo?

☐ Da

☐ Ne → [idi na pitanje 81](#)

80a. Ako jest, zašto?

81. Želiš li još nešto reći o tome što ti se dogodilo ili o odgovaranju na prethodna pitanja?

82. Je li u protekloj godini u tvoje kućanstvo dolazila policija zbog nasilja u obitelji?

☐ Da

☐ Ne

83. Općenito govoreći, smatraš li da si u obitelji doživio (u svakom redu znakom X označi samo po jedan odgovor):

	Ne	Da, u blažem obliku	Da, u težem obliku
Tjelesno kažnjavanje	☐	☐	☐
Tjelesno zlostavljanje	☐	☐	☐
Psihičko zlostavljanje	☐	☐	☐
Spolno zlostavljanje	☐	☐	☐
Zanemarivanje	☐	☐	☐

Često se govori o tome kako se vršnjaci ponašaju jedni prema drugima. Govoreći o vršnjacima, mislimo na sve one koji idu u tvoju školu (druge učenike i učenice) ili imaju toliko godina da bi mogli ići u istu školu s tobom. Molimo te da razmisliš i prvo odgovoriš na nekoliko pitanja o tome kako se tvoji vršnjaci ponašaju prema tebi, a zatim kako se ti ponašaš prema njima.

84. Koliko često u posljednjih godinu dana su tvoji vršnjaci ili vršnjakinje činili sljedeće TEBI:

	Nikada	Jednom	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno	Jednom tjedno	Nekoliko puta tjedno
1. Vikali ili derali se na tebe vrlo glasno i agresivno	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Vrijeđali te nazivajući te pogrdnim imenima	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Poticali druge vršnjake da te vrijeđaju ili na drugi način ponižavaju	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ogovarali te	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Pisali grafite ili poruke (npr. na klupi, papirićima, u WC-u i sl.) kako bi te vrijeđali ili ponižavali	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Prijetili ti da će te udariti ili ozlijediti	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Udarili te ili namjerno gurnuli	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Izudarali te predmetom ili šakom (pretukli te)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Odbili pričati s tobom (pravili se kao da te nema)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Isključili te iz društva vršnjaka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Tražili od tebe novac ili te prisilili da kupiš nešto što ne želiš	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Namjerno ti uništavali ili oduzimali tvoje stvari	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Tjerali te ili prisilili da radiš nešto što ne želiš ili nije dopušteno	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Uznemiravali te na seksualni način (npr. komentirali, dirali, pokazivali intimne dijelove tijela i slično)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Koristili SMS ili MMS poruke kako bi te vrijeđali ili ponižavali	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Koristili Facebook ili Internet kako bi te vrijeđali ili ponižavali	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Snimali te ili fotografirali u situacijama koje su za tebe bile ponižavajuće ili neugodne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Bili nasilni prema tebi na neki drugi način; koji: _____ _____ _____	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li još nešto reći o svojim iskustvima s nasiljem koje si doživio od svojih vršnjaka?

85. Koliko često u posljednjih godinu dana si TI nekome od svojih vršnjaka učinio sljedeće:

	Nikada	Jednom	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno	Jednom tjedno	Nekoliko puta tjedno
1. Vikao ili derao se na njih vrlo glasno i agresivno	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Vrijeđao ih nazivajući ih pogrdnim imenima	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Poticao druge da nekog od njih vrijeđaju ili na drugi način ponižavaju	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ogovarao ih	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Pisao grafite ili poruke (npr. na klupi, papirićima, u WC-u i sl.) kako bi ih vrijeđao ili ponižavao	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Prijetio im da ćeš ih udariti ili ozlijediti	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Udario ih ili namjerno gurnuo	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Izudarao ih predmetom ili šakom (pretukao ih)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Odbio pričati s njima (pravio se kao da ih nema)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Isključio ih iz društva vršnjaka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Tražio od njih novac ili ih prisilio da kupe nešto što ne žele	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Namjerno im uništavao ili oduzimao njihove stvari	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Tjerao ih ili prisilio da rade nešto što ne žele ili nije dopušteno	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Tražio od nekog od njih da ti pokaže intimne dijelove tijela, pokazivao mu/joj svoje bez da to želi ili ga/ju na bilo koji drugi način seksualno uznemiravao	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Koristio SMS ili MMS poruke kako bi ih vrijeđao ili ponižavao	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Koristio Facebook ili Internet kako bi ih vrijeđao ili ponižavao	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Snimao ih ili fotografirao u situacijama koje su za njih bile ponižavajuće ili neugodne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Bio nasilan prema njima na neki drugi način; koji? _____ _____ _____	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li još nešto reći o tome kada si se ponašao na neki od navedenih načina prema drugim vršnjacima?

86. Jesi li čuo za Hrabri telefon, telefonsku liniju za pomoć djeci?

☐ Ne ☐ Da

87. Jesi li ikada razmišljao o tome da nazoveš Hrabri telefon?

☐ Ne ☐ Da

88. Jesi li ikada nazvao Hrabri telefon?

☐ Ne ☐ Da

89. Znaš li neku drugu telefonsku liniju ili udrugu za pomoć djeci?

☐ Ne ☐ Da; koju? _____

Sada slijedi još nekoliko pitanja o tebi i tvojoj obitelji. Ova pitanja ne odnose se na odgojne postupke, nego na neke opće informacije o tebi i članovima tvoje obitelji.

90. Koju si ocjenu imao na kraju 1. polugodišta iz:

Matematike 1 2 3 4 5

Hrvatskog 1 2 3 4 5

Prosjek svih ocjena _____

91. Koliko si opravdanih izostanaka iz škole imao u 1. polugodištu?

- ☐ 1 – 10
- ☐ 11 – 20
- ☐ 21 – 30
- ☐ 31 – 40
- ☐ 41 – 50
- ☐ Više od 50

92. Navedi koliko si neopravdanih izostanaka iz škole imao u 1. polugodištu _____

93. Koji je radni status tvojih roditelja:

Majka

- ☐ Zaposlena (kod poslodavca ili u vlastitom poduzeću)
- ☐ Poljoprivrednica
- ☐ Umirovljena
- ☐ Nije zaposlena
- ☐ Ne znam
- ☐ Ništa od navedenog (moja majka više nije živa)

Otac

- ☐ Zaposlen (kod poslodavca ili u vlastitom poduzeću)
- ☐ Poljoprivrednik
- ☐ Umirovljen
- ☐ Nije zaposlen
- ☐ Ne znam
- ☐ Ništa od navedenog (moj otac više nije živ)

94. Koliko novaca ima tvoja obitelj u odnosu na druge (kako bi procijenio financijske mogućnosti svoje obitelji)?

- ☐ Puno manje od drugih obitelji
- ☐ Manje od drugih obitelji
- ☐ Kao i druge obitelji
- ☐ Više od drugih obitelji
- ☐ Puno više od drugih obitelji

95. Koliko ljudi (uključujući tebe) živi u tvom domu: _____

96. S kime dijeliš sobu u kojoj spavaš? (moguće je označiti više odgovora)

- ☐ Imam sam svoju sobu
- ☐ S bratom (navedi s koliko braće dijeliš sobu _____)
- ☐ Sa sestrom (navedi s koliko sestara dijeliš sobu _____)
- ☐ S majkom
- ☐ S ocem
- ☐ S bakom/djedom
- ☐ S nekim drugim. S kim? _____

97. Imaš li svoj mobitel?

- ☐ Ne
☐ Da

98. Ima li tvoja obitelj pristup Internetu u kućanstvu?

- ☐ Ne
☐ Da

99. Koliko često koristiš:

	Nikada	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno	Svakodnevno
Facebook	☐	☐	☐	☐
Twitter	☐	☐	☐	☐
My space	☐	☐	☐	☐
MSN	☐	☐	☐	☐
Skype	☐	☐	☐	☐

100. Osim vjenčanja i pogreba, koliko često pohadaš vjerske obrede (ne uključujući vjeronauk u školi)?

- ☐ Više puta tjedno
☐ Jednom tjedno
☐ Jednom mjesečno
☐ Samo za neke vjerske blagdane
☐ Jednom godišnje
☐ Rjeđe od jednom godišnje
☐ Nikada

101. Koliko je važan Bog u tvom životu? Molimo te da koristiš skalu za označavanje (1 znači „potpuno nevažan“, a 10 znači „vrlo važan“).

potpuno nevažan	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	vrlo važan
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	---------------

102. Koliko se često moliš Bogu izvan vjerskog obreda?

- ☐ Svaki dan
- ☐ Više puta tjedno
- ☐ Jednom tjedno
- ☐ Jednom mjesečno
- ☐ Nekoliko puta godišnje
- ☐ Rjeđe od jednom godišnje
- ☐ Nikada

Ako imaš bilo kakvih dodatnih komentara vezano uz upitnik ili temu istraživanja, molimo te da to napišeš ovdje:

Hvala ti na tvojoj pomoći!

Prilog 12. Modificirani ISPCAN-P upitnik za roditelje

UPITNIK ZA RODITELJE O ODGOJU DJECE U OBITELJI

Molimo Vas da odgovorite na sva sljedeća pitanja tako da se Vaši odgovori odnose na **dijete koje Vam je donijelo ovaj upitnik**. Molimo Vas da svoje odgovore označavate tako da u odgovarajući kvadratić upišete znak **X**.

1. Djetetov spol

☐ Ženski ☐ Muški

2. Mjesec i godina rođenja djeteta: ____/____ (mjesec/godina)

3. Djetetova dob: ____ (navršene godine)

4. Koje je prema redoslijedu rođenja u Vašoj obitelji dijete za koje ispunjavate upitnik? Molimo Vas da označite sve odgovore koji se odnose na dijete.

(Ako se položaj djeteta promijenio zbog smrti sestre ili brata, molimo Vas da označite njegov/njen sadašnji položaj u obitelji)

- ☐ Jedino dijete
☐ Prvo (Najstarije)
☐ Srednje
☐ Posljednje (Najmlađe)
☐ Blizanac
☐ Nije moje biološko dijete

5. Što ste VI tom djetetu? Molimo Vas da označite SAMO jedan odgovor.

☐ Majka	☐ Otac
☐ Maćeha	☐ Očuh
☐ Udomiteljica	☐ Udomitelj
☐ Sestra	☐ Brat
☐ Baka	☐ Djed
☐ Druga rođakinja (npr. teta, sestrična): _____	☐ Drugi rođak (npr. tetak, bratić): _____
☐ Nešto drugo (molimo Vas, navedite: _____)	☐ Nešto drugo (molimo Vas, navedite: _____)

6. S kime sve dijete živi u kućanstvu (što su oni tom djetetu)? Molimo Vas da označite, u oba stupca, sve osobe koje žive s djetetom.

☐ Otac	☐ Majka
☐ Očuh (majčin suprug)	☐ Maćeha (očeva supruga)
☐ Udomitelj	☐ Udomiteljica
☐ Majčin partner	☐ Očeva partnerica
☐ Djed	☐ Baka
☐ Brat/braća (koliko ima/ju godina? __, __, __, __, __)	☐ Sestra/e (koliko ima/ju godina? __, __, __, __, __)
☐ Drugi rođak/rođaci. Tko? _____	
☐ Ljudi koji nisu rođaci. Tko? _____	

7. Osim Vas, brine li drugi roditelj ili neka druga odrasla osoba redovito o djetetu?

- ☐ Da
☐ Ne → [idite na iduću stranicu](#)

7.1. Ako da, što je ta osoba djetetu? Ako se više osoba uz Vas redovito brine za dijete, označite SAMO jednu osobu, onu koja se najviše brine za dijete.

☐ Majka	☐ Otac
☐ Maćeha	☐ Očuh
☐ Udomiteljica	☐ Udomitelj
☐ Sestra	☐ Brat
☐ Baka	☐ Djed
☐ Druga rođakinja (npr. teta, sestrična): _____	☐ Drugi rođak (npr. tetak, bratić): _____
☐ Drugo (molimo navedite: _____)	☐ Drugo (molimo navedite: _____)

Svi odrasli primjenjuju određene odgojne metode kako bi naučili djecu primjerenom ponašanju. U sljedećem dijelu upitnika navedene su različite metode. Molimo Vas da označite odgovarajući kvadratić uz svako od pitanja kako biste naveli koliko ste često Vi (ili Vaš supružnik/partner ili neka druga osoba koja se brine o djetetu) u proteklih godinu dana ili ranije koristili svaku od navedenih metoda odgoja s djetetom.

Molimo Vas da označite kvadratiće u **1. redu** (bijelom redu) kako biste rekli **jeste li se Vi tako ponašali** prema djetetu koje Vam je donijelo ovaj upitnik. Ako ste se Vi tako ponašali u protekloj godini (prošlih 12 mjeseci), označite kvadratić koji označava čestinu: *1-2 puta (jednom ili dvaput); 3-5 puta (nekoliko puta godišnje); 6-12 puta (jednom mjesečno ili jednom u dva mjeseca); 13-50 puta (nekoliko puta mjesečno); ili više od 50 puta (jednom tjedno ili češće)*. **Ako Vi** niste to činili u protekloj godini, ali **jeste ranije**, molimo Vas da to naznačite označavanjem kvadratića: *Ne tijekom prošle godine, ali se dogodilo ranije*. **Ako Vi** to **nikada niste učinili**, molimo Vas da označite kvadratić „*Nikada u životu*“.

Molimo Vas da označite kvadratiće u **2. redu** (sivom redu) kako biste naveli **je li Vaš supružnik/partner ili neka druga osoba koja brine o djetetu** koristila navedenu metodu odgoja s djetetom u prošloj godini ili ranije. Prilikom odabira druge osobe za koju ćete ispunjavati anketu, molimo Vas da prednost date **drugom biološkom roditelju djeteta**.

7.2. Druga osoba za koju ću ispuniti pitanja koja slijede (pitanja 8-47) je:

- ☐ Drugi djetetov roditelj
☐ Moj suprug/a ili partner/ica, koji/a nije biološki roditelj djeteta
☐ Netko drugi: Tko? _____
☐ Ne postoji druga osoba koja redovito brine o djetetu; odgovarat ću samo za sebe

Molimo Vas da ispunite i bijele redove (pitanja koja se odnose na Vas) i sive redove (pitanja koja se odnose na drugog roditelja/drugu odraslu osobu koja brine o djetetu).

Jeste li tijekom prošle godine ili ranije, Vi ili druga osoba koja brine o djetetu:	Roditelj / druga odrasla osoba koja brine o djetetu	Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
		1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
		Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
8. Objasnili djetetu zašto je nešto što je učinilo pogrešno?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Nagradili dijete zbog toga što se ponaša dobro?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Naredili djetetu da počne ili prestane nešto raditi (npr. da počne pisati zadaću ili da prestane gledati TV)?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jeste li tijekom prošle godine ili ranije, Vi ili druga osoba koja brine o djetetu:	Roditelj / druga odrasla osoba koja brine o djetetu	Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
		1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
		Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
11. Zgrabili dijete za odjeću ili neki dio tijela i tresli ga?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Udarili dijete po stražnjici predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Udarili dijete po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom (npr. štapom, metlom, šibom ili remenom)?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Zadali djetetu nešto drugo da radi kako biste mu odvratili pažnju (npr. rekli mu da nešto napravi kako bi prestalo gledati TV)?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Grubo zavrnuili djetetu uho?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Udarili dijete šakom ili rukom u glavu?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Čupali dijete za kosu?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Prijetili djetetu da ćete ga ostaviti ili napustiti?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jeste li tijekom prošle godine ili ranije, Vi ili druga osoba koja brine o djetetu:	Roditelj / druga odrasla osoba koja brine o djetetu	Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
		1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
		Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
19. Vikali ili se derali na dijete vrlo glasno i agresivno?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20. Prijetili djetetu da ćete pozvati babarogu, zle duhove ili ljude koji mu mogu napraviti nešto loše?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Gurnuli dijete ili ga udarili nogom?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22. Stavili ljutu papričicu (feferon), papar ili nešto drugo u djetetova usta (kako biste izazvali bol)?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
23. Za kaznu prisilili dijete da bude u položaju koji mu izaziva bol ili ga ponižava?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24. Bez dopuštenja djeteta čitali djetetov dnevnik, djetetove SMS ili e-mail poruke?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
25. Bez dopuštenja djeteta pregledavali djetetovu torbu, ladice, džepove itd?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
26. Proklinjali dijete?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jeste li tijekom prošle godine ili ranije, Vi ili druga osoba koja brine o djetetu:	Roditelj / druga odrasla osoba koja brine o djetetu	Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
		1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
		Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
27. Udarili dijete rukom po stražnjici?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28. Davili ili gušili dijete (sprečavali disanje rukom ili jastukom) ili stiskali djetetov vrat rukama (ili nečim drugim)?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29. Prijetili djetetu da ćete ga izbaciti iz kuće ili ga poslati da živi negdje drugdje?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30. Niste pustili dijete u kuću?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31. Uskratili djetetu džeparac ili druge povlastice?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
32. Zabranili djetetu nešto što voli?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
33. Zabranili djetetu da ide van?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
34. Vrijeđali dijete nazivajući ga glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jeste li tijekom prošle godine ili ranije, Vi ili druga osoba koja brine o djetetu:	Roditelj / druga odrasla osoba koja brine o djetetu	Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
		1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
		Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
35. Grubo uštipnuli dijete?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
36. Ošamarili dijete?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
37. Odbili razgovarati s djetetom (ignorirali ga)?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
38. Optuživali dijete za svoje loše raspoloženje?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
39. Rekli djetetu da biste željeli da je mrtvo ili da se nikada nije rodilo?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
40. Prijetili djetetu da ćete ga ozlijediti ili ubiti?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
41. Namjerno opekli ili oparili dijete?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
42. Izudarali dijete predmetom ili šakom („pretukli“)?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jeste li tijekom prošle godine ili ranije, Vi ili druga osoba koja brine o djetetu:	Roditelj / druga odrasla osoba koja brine o djetetu	Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
		1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
		Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
43. Prijetili djetetu nožem ili pištoljem?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
44. Zatvorili dijete u mali prostor ili mračnu sobu?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
45. Zavezali dijete ili ga svezali za nešto koristeći konop/uže/špagu ili lanac?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
46. Uspoređivali dijete s drugom djecom tako da se osjećalo poniženo?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
47. Namjerno posramili ili osramotili dijete pred drugim ljudima kako bi se osjećalo jako loše ili poniženo?	Ja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Drugi roditelj / osoba koja brine o djetetu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

48. Je li se u protekloj godini dogodilo da Vaše dijete nije bilo zbrinuto kada je bilo bolesno ili ozlijeđeno, na primjer nije bilo odvedeno doktoru kada je bilo ozlijeđeno ili nije dobilo lijekove koje je trebalo?

U protekloj godini (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želite li reći više o tome?

49. Je li se u protekloj godini dogodilo da Vaše dijete za kaznu nije dobilo dovoljno za jelo (bilo je gladno) i/ili za piće (bilo je žedno), iako je bilo dovoljno za sve?

U protekloj godini (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želite li reći više o tome?

50. Je li se u protekloj godini dogodilo da je Vaše dijete za kaznu moralo nositi odjeću koja je bila prljava, poderana ili neprikladna za to godišnje doba?

U protekloj godini (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želite li reći više o tome?

51. Je li se u protekloj godini dogodilo da se Vaše dijete povrijedilo ili ozlijedilo jer je bilo ostavljeno bez nadzora odraslih?

U protekloj godini (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želite li reći više o tome?

52. Jeste li ikada saznali da je Vaše dijete bilo maltretirano (zadirkivano, posramljeno) od strane drugog djeteta koje živi s njim tako da se osjećalo tužno ili loše?

- ☐ Da
☐ Ne
☐ Ne želim odgovoriti

→ idite na pitanje 53.

52a. Ako jeste, želite li reći nešto više o tome?

Djeca su danas sve više izložena različitim oblicima seksualnog uznemiravanja i nasilja te Vas stoga molimo da u pitanjima koja slijede odgovorite jeste li upoznati s time da se nešto od opisanog dogodilo Vašem djetetu, bez obzira je li počinitelj osoba koju poznajete ili ne.

53. Jeste li ikada saznali da je netko uznemirio Vaše dijete govoreći mu na seksualan način ili pišući o njemu poruke seksualnog sadržaja?

- ☐ Da
☐ Ne
☐ Ne želim odgovoriti } → *idite na pitanje 54.*

53 ^a . Ako "Da", ta osoba je bila:			(molimo Vas da označite sve osobe koje su to učinile)								
Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica /djevojka		
○			○			○			○		
53 ^b . U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?			U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

Želite li reći više o tome?

54. Jeste li ikada saznali da je netko natjerao Vaše dijete da gleda snimku/film seksualnog sadržaja ili fotografije seksualnog sadržaja u časopisu ili na računalu kada ono to nije željelo?

- ☐ Da
☐ Ne
☐ Ne želim odgovoriti } → *idite na pitanje 55.*

54 ^a . Ako "Da", ta osoba je bila:			(molimo Vas da označite sve osobe koje su to učinile)								
Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica /djevojka		
○			○			○			○		
54 ^b . U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?			U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

Želite li reći više o tome?

55. Jeste li ikada saznali da je netko natjerao Vaše dijete da gleda njegove/njezine intimne dijelove tijela ili želio gledati djetetove?

- ☐ Da
☐ Ne
☐ Ne želim odgovoriti } → *idite na pitanje 56.*

55 ^a . Ako "Da", ta osoba je bila:			(molimo Vas da označite sve osobe koje su to učinile)								
Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica /djevojka		
○			○			○			○		
55 ^b . U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?			U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

Želite li reći više o tome?

56. Jeste li ikada saznali da je netko snimio video ili fotografije na kojima Vaše dijete samo ili s drugim ljudima radi seksualne stvari?

☐ Da

☐ Ne

☐ Ne želim odgovoriti } → idite na pitanje 57.

53 ^a . Ako "Da", ta osoba je bila:						(molimo Vas da označite sve osobe koje su to učinile)					
Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica /djevojka		
○			○			○			○		
53 ^b . U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?			U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

Želite li reći više o tome?

57. Jeste li ikada saznali da je netko dodirivao intimne dijelove tijela Vašeg djeteta na seksualan način ili ga tjerao da dodiruje njegove/njezine?

☐ Da

☐ Ne

☐ Ne želim odgovoriti } → idite na pitanje 58.

53 ^a . Ako "Da", ta osoba je bila:						(molimo Vas da označite sve osobe koje su to učinile)					
Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica /djevojka		
○			○			○			○		
53 ^b . U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?			U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

Želite li reći više o tome?

58. Jeste li ikada saznali da je netko pokušao imati spolni odnos s Vašim djetetom kada ono to nije željelo?

☐ Da

☐ Ne

☐ Ne želim odgovoriti } → idite na pitanje 59.

53 ^a . Ako "Da", ta osoba je bila:						(molimo Vas da označite sve osobe koje su to učinile)					
Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica /djevojka		
○			○			○			○		
53 ^b . U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?			U kakvom je odnosu bio s djetetom?			U kakvom je odnosu bila s djetetom?		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznaje	U rodu s djetetom
○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

Želite li reći više o tome?

U nastavku slijede pitanja koja se odnose na Vaše dijete, njegov odgoj i izazove s kojima se Vi suočavate u svakodnevnom životu.

59. U nastavku je naveden niz pridjeva koji opisuju kakva sve djeca mogu biti. Molimo Vas da u svakom redu prvo odaberete koji od dva pridjeva bolje opisuje Vaše dijete za koje ispunjavate upitnik. Pri tome Vas molimo da ne razmišljate o nekoj konkretnoj situaciji, već o tome kako biste općenito opisali Vaše dijete. Nakon što ste odabrali pridjev, razmislite opisuje li taj pridjev Vaše dijete donekle, dobro ili u potpunosti te stavite znak X u odgovarajući kvadratić uz odabrani pridjev. U svakom retku trebate označiti samo jedan kvadratić. Ukoliko nikako ne možete procijeniti koji pridjev bolje opisuje Vaše dijete, označite kvadratić „Ne mogu se odlučiti“, koji se nalazi u sredini.

Npr.

	U potpunosti opisuje	Dobro opisuje	Donekle opisuje	Ne mogu se odlučiti	Donekle opisuje	Dobro opisuje	U potpunosti opisuje	
visoko	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	nisko

Prvo odaberite koji od ova dva pridjeva bolje opisuje Vaše dijete: „visoko“ ili „nisko“. Zatim procijenite koliko dobro odabrani primjer opisuje Vaše dijete i označite odgovarajući kvadratić uz odabrani pridjev. Tako npr. ukoliko je vaše dijete uočljivo više od svojih vršnjaka, ali nije među najvišima onda ćete označiti kao što je navedeno u primjeru:

	U potpunosti opisuje	Dobro opisuje	Donekle opisuje	Ne mogu se odlučiti	Donekle opisuje	Dobro opisuje	U potpunosti opisuje	
visoko	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	nisko

Na opisani način procijenite svoje dijete na sljedećim karakteristikama:

	U potpunosti opisuje	Dobro opisuje	Donekle opisuje	Ne mogu se odlučiti	Donekle opisuje	Dobro opisuje	U potpunosti opisuje	
neposlušno	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	poslušno
marljivo	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	lijeno
povučeno	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	društveno
boležljivo	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	dobrog zdravlja
promišljeno	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	nepromišljeno
nesigurno	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	samopouzdan
pomirljivo	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	svadljivo
živahno	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	mirno
odgovorno	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	nesavjesno
agresivno	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	smireno

60. Koliko ste zadovoljni s pomoći i podrškom koju dobivate u odgoju ovog djeteta od:

Partnera/partnerice	uopće nisam zadovoljan/na	1	2	3	4	5	potpuno sam zadovoljan/na
Drugih članova Vaše obitelji	uopće nisam zadovoljan/na	1	2	3	4	5	potpuno sam zadovoljan/na
Vaših prijatelja	uopće nisam zadovoljan/na	1	2	3	4	5	potpuno sam zadovoljan/na

61. Koje od sljedećih postupaka koristite, a koji su uspješni u uvjeravanju Vašeg djeteta da promijeni svoje ponašanje? (označite sve odgovore koji se odnose na Vas)

☐ Razgovor s djetetom	☐ Uskraćivanje hrane, vode ili zaključavanje kod kuće
☐ Objašnjavanje djetetu zašto je nešto dobro ili loše	☐ Fizičko kažnjavanje djeteta (npr. udaranje, šamaranje)
☐ Uskraćivanje nečega djetetu (npr. korištenja kompjutera, TV, kupovanja, sportskih aktivnosti, džeparca, mobitela)	☐ Upozoravanje djeteta na moguće posljedice njegovih postupaka
☐ Pohvale	☐ Vikanje na dijete/pogrde
☐ Obećavanje nagrada djetetu (npr. kupovanja darova)	☐ Dogovaranje pravila zajedno s djetetom
☐ Uspoređivanje djeteta s drugom djecom	☐ Postavljam djetetu stroga pravila
☐ Uvjeravanje djeteta da nešto učini	☐ Postavljam djetetu čvrsta/dosljedna pravila
☐ Davanje savjeta djetetu	☐ Ponašam se onako kako savjetujem djetetu (dajem dobar primjer)
☐ Prestanak razgovora s djetetom kada radi nešto nepoželjno	☐ Nešto drugo (navedite što): _____
☐ Puštanje da dijete otрпи posljedice kako bi učilo iz svojih pogrešaka	☐ Nešto drugo (navedite što): _____
☐ Slušanje djetetovih objašnjenja o njegovom ponašanju	

62. Sljedeća pitanja se odnose na Vaše mišljenje o kažnjavanju djece. Molimo Vas da procijenite u kojoj se mjeri slažete sa sljedećim tvrdnjama:

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
1. Roditelj ima pravo za kaznu ne razgovarati s djetetom ako je učinilo nešto loše ili neprimjereno.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Opravdano je udariti malo dijete po stražnjici kako bi naučilo što ne smije raditi.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ako se roditeljima zabrani tjelesno kažnjavanje djece ona će postati razmažena i neodgojena.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Dijete zaslužuje pljasku kada se ponaša bezobrazno.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Poneki šamar neće ugroziti razvoj djeteta.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Za pravilan odgoj djece potrebno je ponekad udariti dijete.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Poneki udarac može pomoći/koristiti u odgoju.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi naučilo lekciju.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Batine djecu nauče poštivati roditelje.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Najveći broj roditelja je barem jednom u životu fizički kaznio dijete (udario ga po stražnjici, ošamario i sl.).	☐	☐	☐	☐	☐

63. Prisjetite se kada ste zadnji put udarili dijete. Koji je po Vašem mišljenju razlog što ste tako postupili? Možete označiti više odgovora.

- ☐ zato što sam bio/la umoran/na
☐ zato što sam bio/la loše raspoložen/a
☐ jer sam izgubio/la samokontrolu
☐ jer sam ga htio/htjela naučiti što ne smije raditi
☐ jer sam ga htio/htjela naučiti dobrom ponašanju
☐ da ne izgubim roditeljski autoritet
☐ zbog nekog drugog razloga, kojeg? _____
☐ ne sjećam se
☐ nisam ga nikad udario/la

64. Postoji li u našoj državi zakon koji zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece?

- ☐ Ne, ne postoji
☐ Da, postoji
☐ Ne znam

65. Je li u Vaše kućanstvo zbog nasilja u obitelji dolazila policija? **Možete označiti više odgovora.**

- ☐ Da, tijekom prošle godine
☐ Da, prije više od godinu dana, odnosno ranije
☐ Ne, nikada

66. Kada ste bili dijete, je li se ikada dogodilo nešto od sljedećeg?

	Mnogo puta	Ponekad	Jednom ili dvaput	Nikada	Ne znam / ne sjećam se	Ne želim odgovoriti
1. Vaš otac/očuh je vrijeđao ili psovao Vašu majku/maćehu?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Vaš otac/očuh je udario Vašu majku/maćehu?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Vaš otac/očuh je prisiljavao majku/maćehu na seksualni kontakt s njim?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Vaša majka/maćeha je vrijeđala ili psovala Vašeg oca/očuha?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Vaša majka/maćeha je udarila Vašeg oca/očuha?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Vaša majka/maćeha je prisiljavala Vašeg oca/očuha na seksualni kontakt s njom?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

67. Jeste li do sada imali osobnih iskustava s nasiljem u obitelji?

	Ne, nikada	Da, u blažem obliku	Da, u težem obliku
1. Kao dijete sam bio/bila izložen/a fizičkom kažnjavanju od strane oca/očuha	☐	☐	☐
2. Kao dijete sam bio/bila izložen/a fizičkom kažnjavanju od strane majke/maćehe	☐	☐	☐
3. Kao dijete sam bio/bila izložen/a fizičkom zlostavljanju od strane oca/očuha	☐	☐	☐
4. Kao dijete sam bio/bila izložen/a fizičkom zlostavljanju od strane majke/maćehe	☐	☐	☐
5. Kao dijete sam bio/bila izložen/a psihičkom zlostavljanju od strane oca/očuha (vrijeđanje, ponižavanje, ignoriranje)	☐	☐	☐
6. Kao dijete sam bio/bila izložen/a psihičkom zlostavljanju od strane majke/maćehe (vrijeđanje, ponižavanje, ignoriranje)	☐	☐	☐
7. Kao dijete sam bio/bila izložen/a zanemarivanju od strane oca/očuha	☐	☐	☐
8. Kao dijete sam bio/bila izložen/a zanemarivanju od strane majke/maćehe	☐	☐	☐
9. Kao dijete sam bio/bila izložen/a spolnom zlostavljanju od strane odraslih	☐	☐	☐
10. U sadašnjoj bračnoj/partnerskoj vezi sam žrtva fizičkog nasilja	☐	☐	☐
11. U sadašnjoj bračnoj/partnerskoj vezi sam počinitelj/ica fizičkog nasilja	☐	☐	☐
12. U sadašnjoj bračnoj/partnerskoj vezi sam žrtva psihičkog nasilja (vrijeđanje, ponižavanje, ignoriranje)	☐	☐	☐
13. U sadašnjoj bračnoj/partnerskoj vezi sam počinitelj/ica psihičkog nasilja (vrijeđanje, ponižavanje, ignoriranje)	☐	☐	☐
14. U sadašnjoj bračnoj/partnerskoj vezi sam žrtva spolnog nasilja	☐	☐	☐
15. U sadašnjoj bračnoj/partnerskoj vezi sam počinitelj/ica spolnog nasilja	☐	☐	☐

68. Koliko je stres prisutan u Vašem svakodnevnom životu u protekloj godini (prošlih 12 mjeseci)?
 Zaokružite jedan od ponuđenih brojeva, pri čemu 1 znači „uopće nije prisutan“, a 5 znači „stalno je prisutan“.

uopće nije prisutan 1 2 3 4 5 stalno je prisutan

69. Koliko Vas prisutnost stresa u svakodnevnom životu uznemiruje? 1 znači „nimalo“, a 5 znači „izrazito“.

nimalo 1 2 3 4 5 izrazito

70. Kako se nosite sa stresom u svakodnevnom životu? 1 znači „izrazito neuspješno“, a 5 znači „izrazito uspješno“.

izrazito neuspješno 1 2 3 4 5 izrazito uspješno

71. U nastavku je naveden popis stresnih događaja. Molimo Vas da za svaki od njih označite jeste li ga ili niste doživjeli u protekle 3 godine (napišite X u pripadajuću kućicu).
 Za svaki od događaja koji ste doživjeli, molimo Vas da zaokružite broj koji pokazuje koliko je on bio uznemirujući za Vas, pri čemu je značenje brojeva sljedeće:

- 1 – Ovaj me događaj uopće nije uznemirio
- 2 – Ovaj me događaj malo uznemirio
- 3 – Ovaj me događaj umjereno uznemirio
- 4 – Ovaj me događaj jako uznemirio
- 5 – Ovaj me događaj izrazito jako uznemirio

Događaj (u protekle 3 godine)	Je li se dogodilo?		Vaša uznemirenost događajem				
	Ne	Da					
1. Preseljenje	☐	☐	1	2	3	4	5
2. Rođenje djeteta	☐	☐	1	2	3	4	5
3. Vlastita nezaposlenost ili gubitak posla	☐	☐	1	2	3	4	5
4. Nezaposlenost ili gubitak posla člana uže obitelji	☐	☐	1	2	3	4	5
5. Rastava ili razvod od svog partnera/partnerice	☐	☐	1	2	3	4	5
6. Vlastita tjelesna bolest ili ozljeda	☐	☐	1	2	3	4	5
7. Tjelesna bolest ili ozljeda člana uže obitelji	☐	☐	1	2	3	4	5
8. Vlastiti psihički problem(i)	☐	☐	1	2	3	4	5
9. Psihički problem(i) člana uže obitelji	☐	☐	1	2	3	4	5
10. Smrt bližeg člana obitelji	☐	☐	1	2	3	4	5
11. Financijske teškoće (npr. dugovanja, teškoće s plaćanjem računa, kredita)	☐	☐	1	2	3	4	5
12. Vlastiti problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga)	☐	☐	1	2	3	4	5
13. Problemi s ovisnostima (klađenje, kockanje, alkohol ili droga) člana uže obitelji	☐	☐	1	2	3	4	5
14. Nasilje u Vašem partnerskom odnosu	☐	☐	1	2	3	4	5
15. Vlastiti sukob sa zakonom	☐	☐	1	2	3	4	5
16. Sukob sa zakonom člana uže obitelji	☐	☐	1	2	3	4	5
17. Jeste li doživjeli neki drugi stresni događaj? Navedite koji:	☐	☐	1	2	3	4	5

Demografske informacije o roditeljima

Molimo Vas da na sljedeća pitanja odgovarate razmišljajući o djetetovim biološkim roditeljima ili posvojiteljima.

Djetetova majka

1. Dob: _____ godina

☐ pokojna

☐ nepoznata

2. Narodnost:

☐ Hrvatska

☐ Srpska

☐ Bošnjačka

☐ Talijanska

☐ Mađarska

☐ Slovenska

☐ Slovačka

☐ Češka

☐ Romska

☐ Druga: _____

☐ Ne želim odgovoriti

Djetetov otac

Dob: _____ godina

☐ pokojan

☐ nepoznat

Narodnost:

☐ Hrvatska

☐ Srpska

☐ Bošnjačka

☐ Talijanska

☐ Mađarska

☐ Slovenska

☐ Slovačka

☐ Češka

☐ Romska

☐ Druga: _____

☐ Ne želim odgovoriti

3. Koji je Vaš bračni status?

Majka

☐ Udata za oca djeteta

☐ U izvanbračnoj zajednici s ocem djeteta

☐ Udata za drugu osobu

☐ U izvanbračnoj zajednici s drugom osobom

☐ Rastavljena (u braku, ali ne žive zajedno)

☐ Razvedena

☐ Samohrana majka

☐ Udovica

☐ Drugo: _____

Otac

☐ Oženjen za majku djeteta

☐ U izvanbračnoj zajednici s majkom djeteta

☐ Oženjen za drugu osobu

☐ U izvanbračnoj zajednici s drugom osobom

☐ Rastavljen (u braku, ali ne žive zajedno)

☐ Razveden

☐ Samohrani otac

☐ Udovac

☐ Drugo: _____

4. Kako se zove mjesto/naselje u kojem živite? _____

5. Koje je veličine mjesto/naselje u kojem živite?

Majka

☐ Veograd (više od 500 000 stanovnika)

☐ Veliki grad (više od 100 000 stanovnika)

☐ Grad srednje veličine (20-100 000 stanovnika)

☐ Manji grad (do 20 000 stanovnika)

☐ Selo

Otac

☐ Veograd (više od 500 000 stanovnika)

☐ Veliki grad (više od 100 000 stanovnika)

☐ Grad srednje veličine (20-100 000 stanovnika)

☐ Manji grad (do 20 000 stanovnika)

☐ Selo

6. Koji je Vaš obrazovni status?

Majčino obrazovanje

- ☐ Nije išla u školu
- ☐ Nedovršena osnovna škola (koliko razreda? ____)
- ☐ Završena osnovna škola
- ☐ Srednja strukovna škola u trajanju 1-3 godine (obrtnička, industrijska, KV/VKV)
- ☐ Četverogodišnja strukovna srednja škola (tehničke i srodne)
- ☐ Gimnazija
- ☐ Stručni studij, viša ili visoka škola, veleučilište (2-3 godine)
- ☐ Fakultet - sveučilišni studij (4-6 godina) ili umjetnička akademija
- ☐ Poslijediplomski studij (postignut magisterij ili doktorat znanosti)

Očevo obrazovanje

- ☐ Nije išao u školu
- ☐ Nedovršena osnovna škola (koliko razreda? ____)
- ☐ Završena osnovna škola
- ☐ Srednja strukovna škola u trajanju 1-3 godine (obrtnička, industrijska, KV/VKV)
- ☐ Četverogodišnja strukovna srednja škola (tehničke i srodne)
- ☐ Gimnazija
- ☐ Stručni studij, viša ili visoka škola, veleučilište (2-3 godine)
- ☐ Fakultet - sveučilišni studij (4-6 godina) ili umjetnička akademija
- ☐ Poslijediplomski studij (postignut magisterij ili doktorat znanosti)

7. Koji je Vaš radni status?

Majka

- ☐ Radi/zaposlena je kod poslodavca
- ☐ Obavlja posao u vlastitom poduzeću/obrtu ili u vlastitom slobodnom zanimanju
- ☐ Obavlja posao na poljoprivrednom gospodarstvu
- ☐ Kućanica
- ☐ Umirovljena (koliko dugo: _____)
- ☐ Nezaposlena (koliko dugo: _____)
- ☐ Nesposobna za rad
- ☐ Ostalo, navedite _____

Otac

- ☐ Radi/zaposlen je kod poslodavca
- ☐ Obavlja posao u vlastitom poduzeću/obrtu ili u vlastitom slobodnom zanimanju
- ☐ Obavlja posao na poljoprivrednom gospodarstvu
- ☐ Umirovljen (koliko dugo: _____)
- ☐ Nezaposlen (koliko dugo: _____)
- ☐ Nesposoban za rad
- ☐ Ostalo, navedite _____

8. Koje je Vaše zanimanje (naziv radnog mjesta)?

Majka _____

Otac _____

9. Kako biste procijenili sadašnje materijalne mogućnosti Vaše obitelji?

- ☐ Znatno ispod prosjeka
- ☐ Nešto ispod prosjeka
- ☐ Prosječne
- ☐ Nešto iznad prosjeka
- ☐ Znatno iznad prosjeka

10. Koliko iznosi UKUPNI prosječni mjesečni prihod Vašeg kućanstva (ukoliko uključite sve plaće, honorare, mirovine i druge prihode koji pristižu)?

☐ do 500 kn	☐ 6 001 – 7 000 kn
☐ 501 – 1 000 kn	☐ 7 001 – 8 000 kn
☐ 1 001 – 1 500 kn	☐ 8 001 – 10 000 kn
☐ 1 501 – 2 000 kn	☐ 10 001 – 12 000 kn
☐ 2 001 – 3 000 kn	☐ 12 001 – 16 000 kn
☐ 3 001 – 4 000 kn	☐ 16 001 – 20 000 kn
☐ 4 001 – 5 000 kn	☐ 20 001 kn i više
☐ 5 001 – 6 000 kn	

11. Jeste li ikada primili materijalnu pomoć (jednokratnu ili stalnu) od Centra za socijalnu skrb? Možete označiti više odgovora.

- ☐ Ne, nikada
- ☐ Da, u protekloj godini (prošlih 12 mjeseci)
- ☐ Da, ranije tijekom svog samostalnog života
- ☐ Da, moji roditelji su primali pomoć tijekom mog djetinjstva

12. Kako biste procijenili materijalne mogućnosti Vaše obitelji u vrijeme kada ste Vi bili dijete?

- ☐ Znatno ispod prosjeka
- ☐ Nešto ispod prosjeka
- ☐ Prosječne
- ☐ Nešto iznad prosjeka
- ☐ Znatno iznad prosjeka

13. Jeste li kao dijete bili loše zbrinuti zbog siromaštva Vaše obitelji?

- ☐ Ne, nikada
- ☐ Da, u blažem obliku
- ☐ Da, u težem obliku

14. Koji je Vaš stambeni status?

- ☐ Vlasnik/ca sam stana/kuće u kojem/kojoj živim
- ☐ Živim u stanu/ kući koji/koja je u vlasništvu mog partnera/moje partnerice
- ☐ Stan/kuća u kojem/kojoj živim je u zajedničkom vlasništvu mene i mog partnera/moje partnerice
- ☐ Živim u stanu/ kući koji/koja je u vlasništvu moje ili partnerove/partneričine obitelji
- ☐ Živim u podstanarstvu
- ☐ Drugo, navedite _____

15. Koliko ljudi (uključujući Vas) živi u Vašem domu? _____

16. Koliko kvadratnih metara ima Vaš stan/kuća? _____

17. Koliko prostorija (soba) ima Vaš stan/kuća (bez kuhinje, kupaone, wc-a, hodnika, podruma, ostave i ostalih pomoćnih prostorija)? _____

18. Pripadate li nekoj religiji ili religijskoj skupini?

- ☐ Ne
- ☐ Katoličkoj
- ☐ Pravoslavnoj
- ☐ Islamskoj
- ☐ Drugo: _____
- ☐ Ne želim odgovoriti

19. Osim vjenčanja i pogreba, koliko često pohađate vjerske obrede u posljednjih godinu dana?

- ☐ Više puta tjedno
- ☐ Jednom tjedno
- ☐ Jednom mjesečno
- ☐ Samo za neke vjerske blagdane
- ☐ Jednom godišnje
- ☐ Rjeđe od jednom godišnje
- ☐ Nikada

20. Koliko je važan Bog u Vašem životu? Molimo Vas da koristite skalu za označavanje na kojoj 1 znači „potpuno nevažan“, a 10 znači „vrlo važan“.

potpuno
nevažan 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 vrlo
važan

21. Koliko se često molite Bogu izvan vjerskog obreda?

- ☐ Svaki dan
☐ Više puta tjedno
☐ Jednom tjedno
☐ Jednom mjesečno
☐ Nekoliko puta godišnje
☐ Rjeđe od jednom godišnje
☐ Nikada

22. U tablici su navedene neke od najčešćih psihičkih bolesti i teškoća. Molimo Vas da znakom X označite koji član/članovi Vaše obitelji, a **koji živi/žive s Vama**, ima/imaju neke od navedenih dijagnoza.

	Majka/maćeha djeteta	Otac/očuh djeteta	Ostali članovi obitelji	Niti jedan član obitelji
Depresija	☐	☐	☐	☐
Shizofrenija, psihoze	☐	☐	☐	☐
PTSP (posttraumatski stresni poremećaj)	☐	☐	☐	☐
Alkoholizam	☐	☐	☐	☐
Ovisnost o uzimanju drugih psihoaktivnih tvari	☐	☐	☐	☐
Ovisnost o kockanju/klađenju	☐	☐	☐	☐
Druge psihičke teškoće/bolesti (navedite koje):	☐	☐	☐	☐

23. U tablici su navedene neke od najčešćih skupina kroničnih bolesti u RH. Molimo Vas da za svaku od navedenih skupina bolesti označite znakom X sve članove Vaše obitelji **KOJI ŽIVE S VAMA** i imaju neku od spomenutih bolesti.

	Majka/maćeha djeteta	Otac/očuh djeteta	Dijete za koje ispunjavam upitnik	Ostali članovi obitelji	Niti jedan član obitelji
Bolesti srca i krvnih žila (npr. visok krvni tlak, ateroskleroza, infarkt, moždani udar)	☐	☐	☐	☐	☐
Tumori (npr. rak pluća, rak debelog crijeva, rak prostate, rak želuca, rak dojke)	☐	☐	☐	☐	☐
Kronične bolesti dišnog sustava (npr. bronhitis, kronična opstruktivna bolest pluća, astma)	☐	☐	☐	☐	☐
Kronične bolesti probavnog sustava (npr. dijabetes, bolesti jetre i ciroze, gastritis)	☐	☐	☐	☐	☐
Druge kronične bolesti/poteškoće (navedite koje):	☐	☐	☐	☐	☐

24. Molimo Vas da označite znakom **X** imaju li djeca koja žive u Vašem kućanstvu sljedeće poteškoće.

	Dijete za koje ispunjavam upitnik	Brat/sestra djeteta za koje ispunjavam upitnik	Drugo dijete koje živi u našem kućanstvu
Dijagnosticirana hiperaktivnost, ADHD	☐	☐	☐
Dijagnosticirane poteškoće u učenju	☐	☐	☐

25. Pohađa li Vaše dijete za koje ispunjavate upitnik školu prema:

- ☐ redovnom programu
☐ individualiziranom programu
☐ prilagođenom programu

26. U tablici su navedena stanja koja mogu utjecati na tjelesno, psihičko i socijalno funkcioniranje člana obitelji ukoliko je kod njega stanje prisutno. Molimo Vas da označite znakom **X** sve članove obitelji **koji žive s Vama**, a kod kojih je dijagnosticirano jedno ili više od navedenih oštećenja ili stanja.

	Majka/maćeha djeteta	Otac/očuh djeteta	Dijete za koje ispunjavam upitnik	Ostali članovi obitelji	Niti jedan član obitelji
Oštećenja vida	☐	☐	☐	☐	☐
Oštećenje sluha	☐	☐	☐	☐	☐
Oštećenje govorno-glasovne komunikacije	☐	☐	☐	☐	☐
Otežana pokretljivost ili oštećenje udova	☐	☐	☐	☐	☐
Mentalna retardacija	☐	☐	☐	☐	☐
Druga tjelesna oštećenja i ograničenja (navedite koja):	☐	☐	☐	☐	☐

Hvala Vam što ste odvojili vrijeme da ispunite upitnik i što ste pristali na sudjelovanje. Ako imate bilo kakvih dodatnih komentara vezano uz upitnik ili temu istraživanja, molimo Vas navedite.

Hvala Vam na pomoći!

Životopis

Miroslav Rajter rođen je 30.07.1982. godine u Zagrebu. Nakon završene V. gimnazije u Zagrebu 2000. godine upisao je studij psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu koji je završio 2006. godine. Radnu karijeru započeo je u području upravljanja ljudskim resursima kao konzultant i kao voditelj odjela ljudskih resursa. Sveučilišni doktorski studij iz područja teorije i metodologije socijalnog rada upisao je 2009. godine, a od 2010. do 2013 godine radio je na Pravnom fakultetu u Zagrebu kao asistent na FP7 projektu BECAN-Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece kojeg je vodila prof.dr.sc. Marina Ajduković te je sudjelovao u izvođenju nastave na kolegiju Metodologija istraživanja u socijalnom radu na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu. Trenutno radi kao voditelj istraživanja na projektu „Oснаžimo djecu da budu sigurna“ kojeg provodi Udruga roditelja „Korak po korak“ te kao konzultant za metodologiju na nekoliko istraživačkih projekata.

Kao njegovo područje znanstvenog i stručnog interesa mogu se izdvojiti psihologija agresivnosti, traumatska psihologija, obiteljska socijalna politika i metodologija istraživanja u društvenim znanostima.

Aktivno i pasivno sudjelovao je na većem broju domaćih i međunarodnih stručnih i znanstvenih skupova. Član je Hrvatske psihološke komore i Hrvatskog društva za traumatski stres.

OBJAVLJENI RADOVI:

1. Vejmelka, L. i Rajter, M. (u tisku) Prediktori počinjenog i doživljenog nasilja među djecom u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*
2. Ajduković, M., Sušac, N. i Rajter, M. (2013) Epidemiological study of child sexual abuse in Croatia. *Croatian Medical Journal*. 54(5); 469-479.
3. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. i Sušac, N. (2012) Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*. 19 (3); 367-41.

4. BECAN National Team for Croatia (2013) BECAN - Epidemiological Survey on Child Abuse and Neglect (CAN) in Croatia. Dostupno na:
[http://www.becan.eu/sites/default/files/uploaded_images/WP3%20National%20Report_CRO%20\(English%20version\)%20FINAL.doc](http://www.becan.eu/sites/default/files/uploaded_images/WP3%20National%20Report_CRO%20(English%20version)%20FINAL.doc)
5. Ajduković, M., Sušac, N. i Rajter, M. (2011) Stavovi stručnjaka prema nekim etičkim pitanjima epidemioloških istraživanja nasilja nad djecom u obitelji. *Dijete i društvo* (1332-3210) **13** (1/2); 13-30
6. Ajduković, M., Rajter, M., Sušac, N. (2010) Sudjelovanje djece i roditelja u pripremi epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom: Iskustva fokusnih grupa. *Dijete i društvo* (1332-3210) **12** (1/2); 67-82
7. Ajduković, M., Rajter, M., Ogresta, J. i Sušac, N. (2010). Report on the family abuse and neglect of children – Overview of the situation in Croatia. Dostupno na:
http://www.becan.eu/sites/default/files/becan_images/Progress%20report%20CRO%20-%20attachments.zip
8. Vlahović-Štetić, V., Pavlin-Bernardić, N. i Rajter, M. (2010) Illusion of linearity in geometry: Effect in multiple-choice problems. *Mathematical Thinking and Learning* (1098-6065) **12** (1); 54-67.